શેઠ નગીનભાઇ મંછુભાઇ જૈન સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૪ થો.

અભય કુમાર મંત્રીશ્વર

નું

જીવન ચરિત્ર.

ઉપાધ્યાય શ્રીમાન્ ચંદ્રતિલક વિરચિત સંસ્કૃત મહા કાવ્યનું
ગુજરાતી ભાષાન્તર.

ભાગ ૩ જો.

ભાષાન્તર કર્તા—મોતીચંદ ઓધવજી શાહ.

પ્રકાશક

શેઠ નગીનભાઇ મંછુભાઇ જૈન સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ માટે—

ભાઇચંદભાઇ નગીનભાઇ ઝવેરી, સુરત.

Lives of great men all remind us,
We can make our lives sublime.

(Long Fellow.)

(મહાન પુરૂષોના જીવનચરિત્રો આપણને અનુબોધ આપે છે કે,
આપણે પણ આપણા જીવનને ધારીએ તો ઉન્નત કરી શકીએ.)

વીર સંવત—૨૪૫૬. વિક્રમ સંવત ૧૯૮૬.

ઈ. સ. ૧૯૩૦.

આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત—૮૦૦.

आ.श्री. कैलाससागर सूरि ज्ञान मंदिर
श्री महावीर जैन आराधना केन्द्र, कोबा

મૂલ્ય : રૂ. ૦—૧૨—૦

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

Serving JinShasan
029693
gyanmandir@kobatirth.org

☞ આ ગ્રંથ છાપવા છપાવવા વિગેરેનો સર્વ હક્ક આ ફંડના
કાર્યવાહકોનેજ આધિન છે.

Published By—
BHAICHANDBHAI NAGINBHAI JAVERI.
Published From—
Gopipura-SURAT.
For Sheth Naginbhai Manchhoobhai
Jain Sahityodhar Fund.

श्री कैलास सागर सूरी ज्ञान मंदिर
श्री महावीर जैन आराधना केन्द्र, कोबा

મુદ્રક: શા. રતીલાલ કેશવલાલ.
મુદ્રણસ્થાન: શ્રી વીરશાસન પ્રી. પ્રેસ.
રતનપોળ, અમદાવાદ.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

શેઠ નગીનભાઈ મંછુભાઈ ઝવેરી, સુરત.

જન્મ વિક્રમ ૧૯૧૪ — સ્વર્ગવાસ વિક્રમ ૧૯૭૭

વૈશાખ કૃષ્ણ ૩. — કાર્તિક શુક્લ ૧૦.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

બે બોલ.

મંત્રીશ્વર અભયકુમાર ચરિત્રનો આ છેલ્લો ભાગ જનસમૂહ સન્મુખ વિલંબે પણ રજુ કરતાં અમને આનંદ થાય છે. આ રસિક ચરિત્ર જૈન સાહિત્યમાં ઉપયોગી હોઇ, સમાજ તરફથી સારો આદર મળશે, એવું ઇચ્છીએ છીએ. હવે પછી અમારી ગ્રંથમાળાના પાંચમા મણુકા તરીકે **શ્રી વૈરાગ્ય રસ મંજરીનું** ભાષાન્તર થોડા વખતમાં બહાર પડશે.

અત્રે આ ફંડનો ટુંક ઈતિહાસ રજુ કરવો યોગ્ય ધારીએ છીએ.

મર્હૂમ **શેઠ નગીનભાઇ મંછુભાઇ જવેરીએ** પોતાની પાછળ રૂ. ૨૫૦૦૦) પચીસ હજારની રકમ કાઢી જૈન ધર્મના પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવા માટે એક ફંડ સ્થાપવા પોતાના પુત્રો તથા બંધુઓને જણાવ્યું હતું. તેમાં તેઓશ્રીના વડિલ પુત્ર શા. મોતીચંદ નગીનભાઇએ રૂ. ૫૦૦૦) પાંચ હજારની રકમ આપી, જે ઉમેરતાં આ ફંડ કુલ રૂ. ૩૦૦૦૦) ત્રીસ હજારનું થયું છે. તેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ "જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક" ધાર્મિક સાહિત્યના પ્રાચીન તથા અર્વાચીન ગ્રંથો મુખ્યત્વે ગુજરાતી અને હિંદી ભાષામાં પ્રગટ કરી સસ્તી કિંમતે વેચવાનો છે.

આ સ્થળે પરમપૂજ્ય આગમોદ્ધારક સાક્ષર શિરોમણી આચાર્ય **શ્રીમદ્ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીનો** આભાર માનતાં અમોને હર્ષ થાય છે. તેઓશ્રીની સલાહથીજ આ ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે. મર્હૂમ શેઠ **નગીનભાઇ મંછુભાઇનો** તેઓશ્રી તરફ સંપૂર્ણ પૂજ્યભાવ હોવાથી તેઓશ્રીના ઉપદેશનુંજ આ પરિણામ છે.

વિ. સં. ૧૯૮૬
વૈશાખ સુદ ૩
ગોપીપુરા, સુરત.

લી.
ભાઇચંદભાઇ નગીનભાઇ જવેરી.
અને બીજાઓ.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પ્રસ્તાવના.

'અભયકુમાર ચરિત્ર' ના ભાષાંતરનો આ ત્રીજો અને છેલ્લો ભાગ પ્રસિદ્ધ થાય છે. એની કંઈક પ્રસ્તાવના લખવી ! પણ તે શી લખવી ? આ ચરિત્ર ભલે એક મહાકાવ્ય છે પણ આખરે તો કથાનુવાદનોજ એક ગ્રન્થને ? એની ઝાઝી શી પ્રસ્તાવના ? વિભાગે વિભાગે નવું શું લખવાનું હોય ? જરૂર જોગી પ્રસ્તાવના પહેલા બે ભાગમાં આપી છે. તેમાંથી જાણુવા જેવું વાંચકને મળી રહે છે. વિશેષ કંઈ એ રૂપે કહેવાનું હોય એમ મને લાગતું નથી.

છતાં, મારે પોતાને કંઇક કહેવું છે તે કહી લઉં : છપ્પનીયા દુકાળમાં કોઇ એવે કાળ ચોઘડીએ ભાષાન્તર આદરેલું તે આજ ત્રીશ વર્ષે માંડમાંડ પૂરૂં પ્રસિદ્ધ થઇ શકે છે. પણ **સચેતન જીવન્ત મનુષ્યોમાંથી** કેટલાનેય ઉંમરે આવતાં પહેલાં અનેક કસોટી રૂપી 'ઘાત'માંથી પસાર થવું પડે છે અને પછીજ એ ભાગ્યશાળી જીવ હોય તો પૂરી પ્રસિદ્ધિ પામી શકે છે, તો આવા **'અચેતન'**ની તો વાતજ શી કરવી ? તાત્પર્ય કે આનેય એના પ્રમાણમાં અનેક અગવડો રૂપી 'ઘાત'માંથી પસાર થવું પડયું છે.

પણ આમાં મારા કેટલાક મિત્રો ટીકા કરતાં મારો દોષ કાઢે છે કે—"જે શૈલિએ તેં આ ભાષાન્તર પુષ્કળ ટિપ્પણી—પરિશિષ્ટ આદિક આપી લખ્યું છે તેવી રીતની શૈલિમાં જૈન વાચક વર્ગને રસ ઓછો આવે. (અને જૈન કથાગ્રન્થના વાંચનારા જૈન શિવાય બીજા કયાં હોય છે ?) જૈનો મૂળે બહુ અંશે વેપારી રહ્યા એટલે ભારે સાહિત્યનો અભ્યાસ બીનજરૂરી ધારે. એમને તો હળવું બે ઘડી મોજ જેવું જોઇએ, અથવા તો કોઈ બાળવાર્તા જેવું રાસનું પુસ્તક જોઇએ. "you have really scattered pearls before swine" આ પ્રકારની મારી ટીકા કરનારાઓ છે. પણ હું તો એમને જવાબમાં, પ્રસિદ્ધ કવિવર શ્રી ભવભૂતિએ કહ્યું છે એમ—

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ये नाम केचिदिह नः प्रथयन्त्यवज्ञां
जानन्ति ते किमपि तान्प्रति नैष यत्नः ।
उत्पत्स्यतेऽस्ति मम कोऽपि समानधर्मा
कालोऽह्ययं निरवधिः विपुलाचपृथ्वी ॥

કહીને સાન્ત્વન લઉં છું.

શિવાય, બીજું મારે થોડુંક કહેવાનું છે તે કહ્યા શિવાય ચાલે એમ નથી.

"હું તો એક અધ્યયનપરાયણ વિદ્યાર્થી જેવો છું, એટલે બને એટલું સારૂં કરવા મથતા છતાંય, મારા કોઇ પ્રયત્નમાં ભૂલ પણ થઇ જાય છે. (જો કે કેટલુંક 'બહુ સારૂં' પણ થઈ જાય છે એમ પણ હું પોતે છાતી પર હાથ મૂકીને કહી શકું છું)." હું આ કબુલ કરૂં છું છતાં કોઇ ઇર્ષ્યાખોર હોય છે એ ફક્ત ઇર્ષ્યાને લઇને White side પર દૃષ્ટિપાત પણ કર્યા વિના Dark side જ શોધે છે ને મને લોકનજરમાં હલકો પાડવા માટે મનમાન્યા પ્રયત્ન કરે છે. એમાં પોતાનો અભિપ્રાય બતાવતા હોય તો બર્યું, પણ આતો જાણે પોતે એકલાજ એકના એક સર્વશ્રુત આધારભૂત—Authority હોયની એમ ફાંકો રાખવા પૂર્વક ટીકા કરે છે. 'સારૂં' થયું હોય એની—White side ની તો ઇર્ષ્યાખોરને નોંધ લેવી તો ગમેજ શેની? એવા ઇર્ષ્યાખોર છિદ્રાન્વેષી—ખોડખાંપણજ શોધવાના સ્વભાવવાળાને હું Challenge કરૂં છું કે—એવાએ પોતે જાતે સ્વતંત્રપણે કોઇ બૃહત મહાપ્રમાણ ગ્રન્થનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરી પોતાની માગધી—સંસ્કૃત અને પ્રાસાદિક ગુજરાતી ભાષાના જ્ઞાનની સમીક્ષા, પ્રસિદ્ધ અર્વાચીન સાક્ષર વર્ગાન્તર્ગત કોઇને **સામે ન્હોંતરીને** કરાવવી. (કેમકે છિદ્રાન્વેષીની જેમ **વગર નોતર્યે ઘરનું ભાતું બાંધીને** કોઇ આવતું નથી.) અને **કહેવાતા ચિત્રકારને, બજારમાં પરીક્ષાર્થે મૂકેલા ચિત્રના** સબંધમાં થયેલા જેવો અપૂર્વ પૂર્વાસ્વાદ અનુભવવો.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

તથા ચોક્તમ્ " ભાણુજી, પગ તળે બળે છે ઇ જોવું; એ....એ.... સામો ડુંગર બળે ઇ નો જોવું, ભાણુજી...." ઇત્યાદિ (શ્રી....સૂત્રે.... ....શતકે....ઉદ્દેશે)!

આભાર !

પાન નહિં વિણુ ક્ષીર, મોતીનો ચારો ચરે,
વિણુ માનસસરતીર, માનસ જસ માને નહિ—

એવા પરમ હંસનો અને, ઉત્તરાવસ્થાએ સંદેહ ભાંગ્યો એટલે હવે ફક્ત મારા Good right hand નો આભાર માની આ પ્રસ્તાવ બંધ કરૂં છું.

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, **મુંબઇ.**
વિ. સં. ૧૯૮૯ કાર્ત્તિકી પૂર્ણિમા.

મોતીચંદ ઓધવજી.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અ નુ ક્ર મ ણિ કા.

સર્ગ દશમો: કઠિયારાનું કઠિન કષ્ટ. નન્દાના નંદનનું નવીન નાટક. રાજાના પુત્રો રમવામાં સમજે. માંસની મોંઘવારી. અભયકુમારનાં યશોગાન. "જ્ઞાનક્રિયાભ્યાં મોક્ષ:". અંધ અને પંગુનું પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાંત. પુણ્ય–પાપની પરીક્ષા. ધર્મિષ્ઠોનો સુકાળ–ઘણુને ઘણુ ! અધર્મીઓનો દુકાળ–માત્ર કણુ !

[પૃષ્ઠ ૧ થી પૃષ્ઠ ૨૨ સુધી.]

સર્ગ અગ્યારમો: શ્રીમહાવીરનું આગમન. નવકાર મંત્રનો પ્રભાવ. "શિવકુંવરે યોગી 'સોવન પુરિસો' કીધ." "ફણિધર ફીટીને પ્રગટ થઈ ફુલમાળ." વેશ્યાએ વલ્લભ તણો સુધરાવ્યો ભાવ અન્ય. **असिआउसा** કે **ओम्** । આત્માના અસ્તિત્વનું પ્રતિપાદન. કામલંપટ કુમારનંદી. હાસાપ્રહાસા દેવીઓ. સમુદ્રવર્ણન. લોભી ગુરૂ ને લાલચુ ચેલો. કુમારનંદીનો અગ્નિ પ્રવેશ. નંગિલનો પ્રત્યાદેશ. નંદીશ્વરદ્વીપનું વર્ણન. એની યાત્રા. શ્રી દેવાધિદેવની મૂર્તિ. રાણી પ્રભાવતીનું અલ્પાયુષ્ય. પ્રભાવતીની દીક્ષા અને સ્વર્ગગમન. ઉદાયન રાજા–એને મુનિનો ઉપદેશ અને ધર્મપ્રાપ્તિ. ગંધાર શ્રાવકની તીર્થયાત્રા. સુવર્ણગુટિકાની પ્રાપ્તિ. ચંડપ્રદ્યોતનો મેળાપ. દેવાધિદેવ–શ્રીજીવતસ્વામીની પ્રતિમાનું હરણ. ઉદાયન નૃપના દૂતનું ચંડપ્રદ્યોતની રાજસભામાં આગમન. ઉદાયન રાજાની યુદ્ધની તૈયારી–પ્રસ્થાન. માર્ગમાં જળનાં દુ:ખ. નિર્જળા પ્રદેશમાં દેવની સહાય–પુષ્કરોત્પત્તિ. રણક્ષેત્ર–દ્વંદ્વ યુદ્ધ. ઉદાયનનો વિજય. **यतो धर्म स्ततो जय:** । વિજયી રાજા ચંડપ્રદ્યોતને ખમાવે છે. શરદ ઋતુની શોભા. ઉદાયનનું પુનરાગમન–નગર પ્રવેશ. ઉદાયન રાજા પૌષધશાળામાં. ત્યાં એની સુંદર ભાવના. નિષ્પુણ્ય ભદ્રશેઠ અને એના અભદ્ર પુત્રનું દૃષ્ટાંત. ઉદાયન નૃપતિની ભાવિ વિરાગિતા–એની ત્યાગ દીક્ષા–એનું અસુંદર

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ભાવિ. ભાવિ વિષપ્રયોગ. એ ચરમ રાજર્ષિનો ભાવિ મોક્ષ. અભીચિ અને કુણિક બન્ધુભાવે. અભયકુમારની દીક્ષાભાવના–દીક્ષા લેવાની પ્રબળ ઈચ્છા.

[પૃષ્ઠ ૨૩ થી પૃષ્ઠ ૧૦૨ સુધી.]

સર્ગ બારમો: અભયકુમારનો દીક્ષામહોત્સવ. દીક્ષાના વરઘોડામાં સ્ત્રીઓના આલાપસંલાપ. પ્રભુના હસ્તે વિધિપૂર્વક દીક્ષા ગ્રહણ. દીક્ષિતને ભગવાનનો ઉપદેશ. વ્રતપાલનપરત્વે રોહિણીનું દૃષ્ટાંત. એ દૃષ્ટાંત પરથી તારવેલો ઉપનય. નવદીક્ષિતની માતા નન્દાનો હર્ષ ઉભરાઈ જાય છે–એની પણ પુત્રની જેમ વ્રતગ્રહણની ઇચ્છા. પતિની (શ્રેણિકરાયની) આજ્ઞા માંગે છે–પ્રભુના હસ્તેજ દીક્ષા અંગિકાર કરે છે. ઉત્તમ ક્રિયાનુષ્ઠાન અને તીવ્ર તપશ્ચર્યાને અંતે એનો (નન્દા સાધ્વીનો) મોક્ષ. સાધુની બાર 'પડિમા' આદિ ગુણોનું વર્ણન. તેત્રીશ આશાતના વર્જવી–એનું સવિસ્તર વર્ણન. અનુક્રમે શાસ્ત્રપારંગત ગીતાર્થ અભયમુનિનો એકાકી વિહાર. એની સુંદર દેશના. મકરધ્વજ–કામદેવનું સામર્થ્ય. એના અનેક સુભટોના પરાક્રમોનું વર્ણન. ચારિત્રધર્મ રાજા અને એનો પરિવાર. બેઉ રાજાઓના પરિવાર પરિવાર વચ્ચે રસબાણ. અનંગરાજના પરિવારનો પરાજય. કોપાગ્નિએ સળગી ઉઠેલો અનંગરાજ. એની સિંહગર્જના. યુદ્ધની તૈયારી અને પ્રસ્થાન. એણે સામા પક્ષમાં પાઠવેલા દૂતનું અપમાન. ધુંધવાયલા અગ્નિમાંથી આકાશ સામી જવાળા. સંવર અને મકરધ્વજના સુભટોનું યુદ્ધ. સંવર અને મકરધ્વજનું યુદ્ધ. સંવરનો વિજય. આવીને ચારિત્રરાજાના ચરણકમળમાં નમે છે. અભયમુનિની અંત્ય આરાધના–અનશન–મૃત્યુ–'સર્વાર્થ સિદ્ધ'ને વિષે ઉત્પત્તિ.

[પૃષ્ઠ ૧૦૩ થી પૃષ્ઠ ૧૫૪ સુધી.]

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

श्री सर्वज्ञाय नमः।

અભયકુમાર મંત્રીશ્વરનું જીવન ચરિત્ર.

ભાગ ત્રીજો.

સર્ગ ૧૧ મો.

એકદા, જેમનું આગમન કોઇ અલૌકિક આનંદને આપનારૂં કહેવાતું એવા, નિત્યપવિત્ર અને શમતાના ધામરૂપ યુગપ્રધાન–શ્રી [1]સુધર્માગણધર રાજગૃહનગરમાં પધાર્યા; અને કોઇના, પશુ–નપુંસક અને સ્ત્રીજાતિ–થી વિવર્જીત મકાનમાં ઉતર્યા. કેમકે ભાડું આપીને રહેનારા (ભાડુત) ની જેમ મુનિઓને પણ પોતાની માલિકીના મકાન હોતાં નથી. અભ્યુદયના અદ્વિતીય સ્થાનરૂપ–એવા ઉત્તમ પુરૂષને આવ્યા સાંભળી રાયથી રંક પર્યંત સર્વ જનો એમનાં દર્શનાર્થે જવા લાગ્યા. અથવા તો સમુદ્રનો પાર પામવો હોય તો સૌ કોઈને પ્રવહણનો આશ્રય લેવો જ પડે છે. લોકો એમનાં દર્શન કરી ભૂમિ પર્યન્ત મસ્તક નમાવી વંદન કરીને એમનો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરવા યથાસ્થાને બેઠા. કારણકે ભવસાગરથી તારનાર એવા ઉત્તમ તીર્થનો ઘેર બેઠાં લાભ મળતો હોય તો વિચક્ષણ

૧ છેલ્લા તીર્થંકર શ્રીમહાવીરના ૧૧મા ગણધર. વિશેષ માટે જુઓ આ ચરિત્રનો પ્રથમ ભાગ પૃષ્ટ ૨ ની નોટ ૮ તથા પૃષ્ટ ૩ની નોટ ૧.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મનુષ્ય એમાં કદિ પણ આળસ કરતા નથી. ગણધર મહારાજાએ પણ ભવ્ય પ્રાણીઓના પ્રતિબોધને અર્થે દેવદુન્દુભિના નાદ સમાન દૂર દૂર પર્યન્ત સાંભળી શકાય એવી વાણીવડે ઉત્તમ દેશના દીધી. કહેવત છે કે હસ્તનક્ષત્રના[૨] મેઘ સર્વદા અમૃતનો જ વર્ષાદ વરસાવે છે. દેશનામાં કહ્યું કે—

ભરતખંડમાં ઉત્પન્ન થતા સમસ્ત ધાન્યોનો એક જ ઢગલો કર્યો હોય તે ઢગલામાં કોઇ દેવતા એક ખોબો ભરીને સરસવ નાખે અને, ઉત્તમ દ્રવ્યોનો અવલેહ બનાવનારો કોઈ વૈદ્ય જેમ એ દ્રવ્યોને પીસી–ઘુંટીને એકરૂપ બનાવી દે છે તેમ, એ સરસવના દાણાને પેલા ઢગલામાં એકદમ ભેળશેળ કરી નાખે–એવી રીતે કે ગમેએવી વૃદ્ધ અનુભવી સ્ત્રીઓ આવે તો યે એ ઢગલામાંથી સરસવના દાણા વીણી જૂદા પાડવા દુર્લભ છે;–તેવી જ રીતે જન્મ--જરા–અને મૃત્યુ–થી અવિમુકત એવી આ સંસાર–અટવીમાં ભ્રમણ કર્યા કરતો પ્રાણી પોતાને પ્રાપ્ત થયેલો મનુષ્યજન્મ જો વૃથા હારી જાય છે તો પુન: એ નરભવ પામવો પણ દુર્લભ છે. માટે હે શ્રોતાઓ! તમે આવો ઉત્તમ મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત કરીને, સર્વ [૩]અરિષ્ટનું નિવારણ કરનારા ધર્મને વિષે આદર કરો.

આવો મનોહર ઉપદેશ સાંભળીને અનેક જીવો પ્રતિબોધ પામ્યા. એમાં જેઓ વિશેષ બુદ્ધિશાળી હતા એમણે યથાશકિત વિરતિ અંગીકાર કરી; અને બીજાઓએ નિર્મળ સમ્યકત્વધર્મ માત્ર અંગીકાર કર્યો.

એ શ્રોતાવર્ગમાં એક કઠિયારો હતો. એને એ ગણધરરાયના

---

૨. નક્ષત્ર તારાઓનો સમૂહ–જુમખો. આકાશમાં ફરતા ચંદ્રમાના માર્ગમાં આવા ૨૭ નક્ષત્રો આવે છે. હસ્તા નક્ષત્ર એમાંનું એક છે. ચંદ્રમાનો એની સાથે યોગ થયો હોય તે વખતે જે વર્ષાદ વરસે છે તે અમૃત જેવો અર્થાત્ મીઠા પાણીનો હોય છે એમ કહેવાય છે. ૩. દુર્ભાગ્ય–સંકટ. ૪. સાંસારિક વિષયો–ભોગોપભોગના પદાર્થો ઓછેવત્તે અંશે ત્યજ્યા. (વિરતિ=સાંસારિક વિષયો તરફ અભાવ). ૫. જુઓ આ ચરિત્રનો બીજો ભાગ પૃષ્ટ ૨૨૩ની નોટ. ૬. દીક્ષિત મુનિ અને આર્યાએ કેવી વસતિ એટલે મકાનમાં રહેવું એ સંબધી હકીકત આચારાંગ સૂત્રના ૧૧મા અધ્યયનના પહેલા ઉદ્દેશમાં સવિસ્તર સમજાવેલી છે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ઉપદેશની એકદમ સચોટ અસર થઈ. એટલે એણે ઉભા થઇ એમને ઉત્તમભાવપૂર્વક વિનતિ કરી–હે મુનિરાજ ! આપના ઉપદેશથી મારૂં મન સંસારથી વિરકત થયું છે માટે મને તો અહિંથી મારો ઉદ્ધાર થાય એવી યોગદીક્ષા આપો. કહ્યું છે કે આવા સંસારત્યાગરૂપ દુષ્કર કાર્યમાં સાહસિક અને ઉત્સાહભર્યું મન જ હેતભૂત છે; માણસની ધનાઢયતા કે રંકતા હેતુભૂત નથી. ગણધર મહારાજે પણ (પાત્રની) યોગ્યતા જોઇને એને દીક્ષા આપી. પછી એને મુનિનો આચાર શીખવવો શરૂ કર્યો–જેથી એની ભવસ્થિતિ[૧] દ૮ થાય.

હવે વાત એમ બની કે અન્ય મુનિઓની સંગાથે [૨]ગોચરી અર્થે કે જિનમંદિરે દર્શનઅર્થે જતાં આવતાં માર્ગમાં લોકો એ નવદીક્ષિત મુનિનો ઉપહાસ કરવા લાગ્યા. કેમકે શ્વાનજાતિની ભસવાની પ્રકૃતિ હોય છે–તે ભસ્યા વિના રહેતી નથી. “ અહો ! આણે અતિ દુષ્કર કાર્ય કર્યું છે ! એનાથી શી રીતે એની એવી સંપત્તિનો ત્યાગ થઈ શકયો ? નિરન્તર કાષ્ટના ભારા વહીલાવવારૂપ કારભારૂં એ જ છોડી શકે ! ચાલો, બિચારાને ઉદરપૂરણની ચિન્તા તો આળસી ! હવે ભિક્ષામાં સારી રીતે ભોજન મળશે અને રહેવાનું પણ સુખ થશે. ક્ષુધાના સતત દુઃખમાંથી છુટયો એ બહુ સારૂં થયું. ” આવાં આવાં ઉપહાસનાં વચનો લોકો એને સંભળાવવા લાગ્યા. એથી એનું મન બહુ દુભાવા લાગ્યું. કારણકે જગતમાં માણસથી જન્મ, કર્મ કે મર્મ સંબંધી નિન્દાનાં વચનો સહ્યાં જતાં નથી. એટલે એણે ગુરૂને અંજલિ જોડી પ્રાર્થના કરી કે, હે પ્રભુ ! અહિંથી તો હવે સત્વર વિહાર કરો. મારાથી અપમાનના શબ્દો સંભળાતા નથી. ગુરૂએ પણ સર્વ વાત જાણી લઈને એનું કહેવું માન્ય કર્યું–તે જાણે નવવિવાહિતનું મન

---

૧ જન્મની–જન્મમરણની મર્યાદા બંધાય. (કેમકે જન્મમરણના ફેરા ઓછા કરવા એજ દીક્ષા લેવાનું પ્રયોજન છે.) ૨ ભિક્ષાર્થે ફરવું એનું નામ ‘ ગોચરી ’ (ગો–ગાય ચરે એમ ચરી આવવું). ગાય ચરે છે એ પૃથ્વી પર ઉગેલું ઉપરઉપરથી ચરે છે–પાછળ બીજાં જાનવર માટે રહે છે–તેમ મુનિ ગૃહસ્થને ઘેરથી, પાછળનાંને માટે રહે એવી રીતે જુજજુજ વહોરી આવે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

રાખવું પડે છે એમ નવદીક્ષિતનું પણ મન રાખવા માટે જ હોયની! આમ વિહાર કરી જવાનું ઠર્યું એટલે રાજ્યના અમાત્ય બુદ્ધિસાગર અભયકુમારની રજા માગી, કારણ કે એવો ઉચિત વિવેક રાખવાથી વિદ્વાન ભકતજનનું પણ ગૌરવ સચવાય છે.

ગણધરરાયના વિહારની વાત સાંભળી ઉદ્વિગ્ન થઇ અભયકુમારે વિનયસહિત પૂછયું-હે પ્રભુ! આમ એકાએક વિહાર કરવાનો વિચાર કયાંથી થયો.? શું મારાં પુન્ય ખવાઇ ગયાં અને પાપ ઉદય આવ્યાં? પણ ગુરૂરાજે અથેતિ સર્વ ખુલાસો કર્યો, એટલે ચતુર અમાત્યે ઉંડો વિચાર કરીને કહ્યું-હે સ્વામી, આપ ફકત એક દિવસ રોકાઇ જાઓ. પછી આપના મનમાં આવે એમ કરજો. ભકતનું આ કથન ગુરૂથી અમાન્ય કરાયું નહિં.

અભયકુમારે તો તુરત એક હિકમત શોધી કાઢી. રાજયના ભંડારમાંથી રત્નો ભરેલી ત્રણ પેટીઓ મંગાવરાવીને ચૌટા વચ્ચે મુકાવી. રત્નોના કિરણોવડે ઝળહળી રહેલી એ મંજુષા જાણે [1]વસુંધરાએ અભયકુમારના બુદ્ધિચાતુર્યથી પ્રસન્ન થઇને (પોતાનામાં રહેલો[2]) વસુનિધિ એટલે દ્રવ્યભંડાર પ્રકટ કર્યો હોયની એવી વિરાજી રહી. પછી એણે પોતાના વિશ્વાસપાત્ર માણસદ્વારા સકળ નગરને વિષે એવી ઉદ્દઘોષણા કરાવી કે "જે જે પ્રજાજન લેવા આવે એ સર્વને અમાત્ય રત્નો વહેંચે છે, માટે ચાલો, લઇ જાઓ અને તમારૂં દ્રારિદ્રય ટાળો."

આ પ્રકારનો ઢંઢેરો આખા નગરમાં પીટાવ્યો. એ સાંભળીને સંખ્યાબંધ પ્રજાજનો વનમાંથી ઘરભણી ગાયોનાં યૂથ વહ્યાં આવતાં હોયની એમ, ત્વરિતપણે આવવા લાગ્યા. એમને અભયકુમારે કહ્યું "સ્ત્રી, અગ્નિ અને જળ-એ ત્રણ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરે એવો કોઇ તમારામાં હોય એને આ રત્નમંજુષા આપવાની છે. કેમકે વિજય જેમ ખરા સુભટને જ પ્રાપ્ત થાય છે તેમ એ પણ એવી ટેકવાળાને પ્રાપ્ત થાય એવી મારી ઇચ્છા છે. લોકો એ સાંભળીને વિનયપૂર્વક કહેવા લાગ્યા 'જો યુવતિ, જળસ્નાન અને અગ્નિ-એટલાં વાનાં

---

૧ પૃથ્વી. ૨. કારણકે વસુન્ધરા 'બહુરત્ના' કહેવાય છે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ત્યજીએ તો તો પછી અમારે આ રત્નોનું પ્રયોજન જ શું? પછી તો અમારે એ પાષાણુ જેવાં જ. હે સ્વામી ! ઘરમાં બકરીનું ઠેકાણું હોય નહિ ત્યાં હાથી બાંધવાનો વિચાર કરીએ એ જેવો વૃથા છે તેવો જ સ્ત્રી, સ્નાન ને અગ્નિ વિનાં રત્નાદિ દ્રવ્યનો સંગ્રહ વૃથા છે.

અભયકુમારે તો પોતાની હિકમત ફળવતી થશે જ–એમ ધારી મૂકયું હતું. એટલે લાગ જોઈને કહ્યું–તમારામાં કોઇ એવો ન હોય તો પછી આ મુનિ એવા છે એને એ આપી દઊં. તમે તો જો કે જાણે પંડિત–વિદ્વાન હો એમ એનો ઉપહાસ કરો છો, પરંતુ ખરેખરૂં દુષ્કર કાર્ય તો એજ કરે છે કેમકે એણે તો સ્રી, સ્નાન ને અગ્નિ ત્યજયાં છે એટલુંજ નહિં પણ ઉપરાંત આવાં અમૂલ્ય રત્નોનો પણ ત્યાગ કર્યો છે. એમની તો રત્નરાશિ ને તૃણ-સમૂહ પર, નાગણી ને દેવાંગના પર, શત્રુ ને મિત્ર પર, સ્વજન ને પરજન પર, સ્તુતિ કરનારાને નિંદા કરનારા પર સમાન દૃષ્ટિ છે. આવા ઉત્તમ ચારિત્રવાન મુનિ ઉપહાસ ને નિંદાને યોગ્ય છે કે ઉલટા આદરમાન, વંદન અને સ્તુતિને પાત્ર છે? એનો જરા વિચાર કરી જુઓ. મુનિજનની નિંદા કરવાથી અને એમનાં અપવાદ બોલવાથી સંસારસમુદ્રમાં કાળનાંકાળ પર્યન્ત ભ્રમણ કરવું પડે છે. માટે મહાન સમૃદ્ધિનો ત્યાગ કરનારા એવા મુનિજનને નમો, એમનો સત્કાર કરો, એમની સ્તુતિ કરો !

અભયકુમારનાં હિતવચનો શ્રવણ કરી પશ્ચાત્તાપ પામેલા નાગરિકો કહેવા લાગ્યા "હે વિદ્વત્‌શિરોમણિ, આપનાં વચનો અમને પ્રમાણ છે, કેમકે એ અમારો ભવભ્રમણમાંથી ઉદ્ધાર કરનારાં છે. હે મંત્રીશ્વર, ખળપુરૂષો એક સજ્જનનો ઉપહાસ કરે એમ અમે એ મુનિવરનો ઉપહાસ કર્યો એ અમારી નરી મૂર્ખતા છે. હવેથી અમે નિશ્ચયે કદાપિ એવું નિન્દ્ય કાર્ય કરીશું નહિં. અમે મૂળથીજ [1]કુવ્યવસાયને લીધે પાપમાં બુડેલા છીએ એટલે આ તો અમારે જળમાં ગળે શિલા બાંધીને ઉતર્યા જેવું થયું. તમે અમારા શ્રેષ્ટ હિતસ્વી ગુરૂ બનીને, જેમ **ધનદેવ શ્રેષ્ઠીના પાંચસો વાહનોનો**

૧. કનિષ્ટ પ્રવૃત્તિ–વ્યાપાર.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

બળદે નદીમાંથી ઉદ્ધાર કર્યો હતો તેમ, અમારો અનીતિના માર્ગથકી ઉદ્ધાર કર્યો છે. આમ કહી પ્રજાજન જાણે પોતાને સમસ્ત રત્નસમૂહ પ્રાપ્ત થયો હોયની, એમ પૂર્ણ હર્ષ પામી પોતપોતાને ઘેર ગયા; જેવી રીતે સોગઠાબાજીમાં, જીતનારની સોગઠીઓ ' ઘર ' માં જાય છે તેમ.

પછી બુદ્ધિસાગર અભયકુમારે જઇને **સુધર્મા** ગણધરને કહ્યું-હે ગુરૂ, લોકો હવે વિવેકાવિવેક સમજતા થયા છે માટે આપ હવે તો અમને બોધ આપવા અહિં સ્થિરતા કરો. આપના નવદીક્ષિત શિષ્ય પણ સુખે વિધિપૂર્વક વ્રતનું અનુપાલન કરે અને અમે પણ આપ અહિં સ્થિર થાઓ એટલે આપના ચરણયુગલની સેવાભકિત કરીએ. એ સાંભળી ગણધર મહારાજાએ પણ આશિષ આપી કે-હે બુદ્ધિનિધાન, તું સત્યજ મુનિજનના હૃદયરૂપ કમળપર ભ્રમણ કરનાર ભ્રમર છે; તારાં સર્વ અનુષ્ઠાન ધર્મની ઉન્નતિ કરનારાં છે; માટે તું આ આપણા ઉત્કૃષ્ટ ધર્મની ધુરાને નિત્ય વહન કરતો ચિરંજીવ રહે.

આમ અભયકુમાર પોતાના વિચિત્ર ચરિત્રથી અખિલ પૃથ્વીમંડળને ચમત્કાર પમાડતો ત્રણે પુરૂષાર્થોને સાધતો ' પિતાના રાજ્યમાં પુત્ર દિવાન ' નું અભિધાન[2] સાર્થક કરતો હતો.

એકદા અવસરે **શ્રેણિક** નરપતિ સભામંડપને વિષે બેઠો હતો. શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રાલંકારથી વિભૂષિત થયેલી વારાંગનાઓ ચન્દ્રમા સમાન શ્વેત ચામરોવડે એને વાયુ ઢાળી રહી હતી. અનેક મન્ત્રીઓ, પરિગ્રહવર્ગ, પુત્ર પરિવાર આદિથી મંડપ ભરાઈને શોભી રહ્યો હતો. માંડલિક રાજાઓ **શ્રેણિક** નરપતિના ચરણકમળ સેવી રહ્યા હતા. અને ઉત્કૃષ્ટ આનન્દ આપનારા સંવાદો ચાલી રહ્યા હતા. એવામાં રાજગૃહીના ઇન્દ્ર કહેવાતા **શ્રેણિક** ભૂપાળે સભાજનો સમક્ષ પ્રશ્ન કર્યો " આ સમયે એવી કઇ વસ્તુ છે કે જેનું વિશેષમાં વિશેષ મૂલ્ય હોય ?" અહો ! જુઓ તો ખરા ! રાજાનું મન, પૂર્ણ સુખમય જીવન નિર્ગમન કરવાને લીધે કયાંનું કયાં દોડે છે !

---

૨. વિશેષણ.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ભૂપતિના પ્રશ્નનો સભાજનોએ પોતપોતાની મતિ અનુસાર ઉત્તર આપ્યો; ફક્ત અભયકુમાર મૌન બેસી રહ્યો, કેમકે સુભટોની સેનામાં પ્રથમ 'તીર' ફેંકનારાઓ રણમાં ઉતરે છે. કોઇએ ઉત્તર આપ્યો કે હસ્તી સૌથી મૂલ્યવાન છે. કોઇએ કહ્યું કે અશ્વ સૌથી મૂલ્યવાન છે. કોઇએ કહ્યું 'પુષ્પ', તો કોઈએ કહ્યું 'કેસર': કોઇએ વળી 'વસ્ત્ર', 'કનક', કે 'સુવર્ણ' કહ્યું, તો કોઇએ 'ઘૃત', 'કસ્તુરી' કે 'આમ્રફળ' કહ્યું. આમ ગમે તેમ નામ આપ્યાં. ત્યારપછી, અત્યાર સુધી મૌન ધારણ કરી રહેલ અભયકુમાર, એકલું અમૃતતુલ્ય, પરિણામે શુભ અને ભવ્યજનના પરિતાપને શમાવનારૂં કયું વચન નીવડશે એનો પૂર્ણપણે વિચાર કરીને બોલ્યો—જેવી રીતે [1]મરૂદેશને વિષે જળ મહામૂલ્યવાન છે તેમ અત્યારે આપણે ત્યાં નિશ્ચયે મનુષ્યનું માંસ સૌથી વિશેષ મૂલ્યવાન છે. આ મારા ઉત્તરમાં લેશપણ સંશય કરવા જેવું નથી.

અભયકુમારનો ઉત્તર સાંભળીને સદ્ય ચોમેરથી પોતપોતાને મન વિચક્ષણ હતા એઓ ઇર્ષ્યાથી એકદમ બોલી ઉઠયા—માંસ તો સર્વથી સસ્તી વસ્તુ છે, અમારો ઉત્તર સત્ય છે, ગિરિની જેમ અમારો અચલ ઉત્તર છે ! હે રાજન્ ! માંસ તો શરદ્ ઋતુમાં સરોવરમાં જળ ઉભરાઇ જાય છે એમ ઉભરાઇ જાય છે. એક રૂપીઆમાં પુષ્કળ માંસ મળે છે. અભયકુમારનો ઉત્તર સાંભળીને તો અમને હસવું આવે છે. પણ રાજાના પુત્ર ક્રીડામાં જ સમજે. હે નરપતિ, સત્ય જ માનજો કે સુમતિ જન જગત્માં વિરલ છે. એ સાંભળી મગધનરેશે કંઈક કોપાયમાન થઈને કહ્યું—મેં પ્રશ્ન કર્યો એમાં તમને હાસ્ય કેમ ઉત્પન્ન થાય છે ? હાસ્યનું કારણ શું છે ? ઉપહાસ કરીને તમે પોતે તમારા પર વિપત્તિ વ્હોરી લ્યો છો. પણ અત્યન્ત નિર્ભય ચિત્તવાળા અભયકુમારે કહ્યું—હું સુવિચારપૂર્વક બોલ્યો છું પરન્તુ એઓ એ સમજ્યા નથી માટે એમ બોલે છે. એઓ કંઇ મૂર્ખ નથી, એમનામાં સત્ય જ્ઞાન છે. એ સાંભળી શ્રેણિક નરપતિએ કહ્યું—અભય, તેં કહ્યું તે તો તદ્દન અસત્ય છે. તારા

---

૧ મરૂદેશ એટલે મારવાડમાં જળની બહુ તંગી હોય છે, તેથી ત્યાં જળ 'મૂલ્યવાન' કહેવાય છે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મનથી તું એકલો જ બુદ્ધિમાન્ છો પરન્તુ તેં જે ઉત્તર આપ્યો છે તે સત્યથી વેગળો છે.

પિતાનાં અપમાનકારક વચન સહન કરી લઇને પણ અભયકુમાર તો હર્ષ સહિત કહેવા લાગ્યો—હે પિતાજી, આપ ભલે આ સર્વ સભાજનો સાથે સંમત થતા હો, પરન્તુ એટલું તો માનજો કે હું આપને મન મૂર્ખ છું તથાપિ મારૂં વચન સત્ય છે એ હું સિદ્ધ કરી આપીશ એટલે તમે માનશો, કેમકે પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ-વિના સત્યાસત્યનો નિશ્ચય થતો નથી. પછી એણે પોતાના ઉત્તરની સત્યતા સિદ્ધ કરવાને પિતા-રાજા પાસેથી અત્યન્ત પ્રાર્થનાપૂર્વક પાંચ દિવસની મુદત માગી લીધી. કહેવત છે કે અખ્ત્યાર વિનાના માણસોથી કંઇ ફળ નથી. પછી શ્રેણિક રાજાએ પણ સભા વિસર્જન કરીને પોતે અવરોધનો[૧] પૂર્ણપણે વિરોધી છતાં અવરોધને વિષે પ્રવેશ કર્યો.

હવે અભયકુમારે એક તદબીર રચી: એણે નગરમાં એવી ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી કે "આજે શ્રેણિકમહારાજાને ક્ષણવારમાં કોઇ મહાન્ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો છે. વૈદ્યરાજ કહે છે કે મનુષ્યના કાળજાનું એ યવ માંસ હોય તો એનું નિવારણ થાય. માટે હે પ્રજાજનો! જો તમારે તમારા રાજા પ્રત્યે ભક્તિભાવ હોય તો તમે તે આપી જાઓ. આમાં તમારી કસોટી થવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે. આરામ થયેથી કૃતાર્થ રાજા તમને સદ્ય તમો ઇચ્છશો એ આપશે." પણ આવી ઉદ્‌ઘોષણાથી કોઇપણ માંસ આપવા આવવા તત્પર થયું નહીં. કેમકે જાણીબુઝીને કોણ મૃત્યુ વ્હોરી લે? જગતના સર્વ પ્રાણીઓને પ્રાણ વ્હાલા હોય છે. કૃમિ એટલે ન્હાનાં જીવડાંને પણ મોત ગમતું નથી. પછી તો જેમણે આવેશમાં આવી જઇ સભાને વિષે "માંસ જોઇએ એટલું મળે છે" એમ પ્રતિપાદન કર્યું હતું તે સર્વમાંના પ્રત્યેકને બોલાવીને અભયકુમારે કહ્યું "મહારાજાના વ્યાધિની ઉપશાન્તિને અર્થે એકેક યવભાર માંસ આપો, કેમકે તમે ભરસભામાં સર્વની સમક્ષ 'માંસ સુલભ છે' એમ કહ્યું છે. પરન્તુ એ સર્વેએ

૧. (૧) શત્રુના નગરને ઘેરો ઘાલવો તે; (૨) અન્તઃપુર.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અભયકુમારને કહ્યું–દયા લાવીને અમને અભયદાન આપો. તમને અમે દ્રવ્ય આપીએ અને તમે અમારાપર કરૂણા કરો ને એ માંસ અન્ય કોઈપણ પાસેથી મેળવી લ્યો. એમ કહીને, જેમનો મદ સર્વ ગળી ગયો હતો એવા એ સભાજનોએ એને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપ્યું. અથવાતો ઈક્ષુ એટલે શેરડી પણ અત્યન્ત પીલીયે છીએ ત્યારે જ મધુર રસ આપે છે. આમ લેશ માત્ર પણ [2]કૂટરહિત એવા અભયકુમારે એવા પ્રકારનો ઉપાય કરીને મેળવેલું અગણિત દ્રવ્ય કૂટબદ્ધ[3] રાજાના આવાસને વિષે લાવીને મૂક્યું. ખરેખર પોતાનો અને અવરનો ઉભયનો અર્થ સારે એવા અભયકુમાર જેવા જગતમાં વિરલા હોય છે.

પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે વળી અભયકુમારે બીજું એ કર્યું કે આખા દેશમાં પાંચ દિવસ પર્યન્ત સર્વ કોઈ-નું દાણ માફ કર્યું. એ સ્થળે અન્ય કોઇ હોય તો એ (દાણ) અસત્ય રીતે ઉલટું વિશેષ પણ લે. વળી ત્રીજું એણે એ કર્યું કે લોકોને ધન પણ આપીને સુખી કર્યા. આમ પાંચ દિવસમાં એણે પૃથ્વીપર કીર્તિનું વૃક્ષ ખડું કર્યું: અથવાતો અભયકુમાર જેવો અતુલ બુદ્ધિમાન મંત્રીજ એ કામ કરી શકે.

એટલામાં અભયકુમારને આપેલી પાંચ દિવસની મુદત પૂર્ણ થઈ. અને શ્રેણિકરાજા પણ અન્તઃપુરથી બહાર આવીને રાજ્યાસને બિરાજ્યો; દિવસપતિ સૂર્ય રાત્રીને સમયે સિન્ધુને વિષે રહી દિવસના ભાગમાં ગગનપર આવીને વિરાજે છે એમ. એવામાં મહેલમાં અભયકુમારે લાવી મૂકેલું અગણિત દ્રવ્ય એની દૃષ્ટિએ પડયું. એ જોઈને એણે હર્ષપૂર્વક પૂછયું–અભય ! આ કયાંથી આવ્યું ? ત્યારે અભયકુમારે ઉત્તર આપ્યો–આપણા સચિવો વગેરે એ આપી ગયા છે. એ આપના શુભ કર્મનું ફળ છે. પરંતુ શ્રેણિક તો અત્યન્ત ક્રોધ કરીને કહેવા લાગ્યો–અરે, તેં બહુ જ અનીતિ કરીને નગરજનોને તલની જેમ ચગદ્યા લાગે છે; નહિં તો આમ સહસા એટલું બધું દ્રવ્ય કયાંથી હોય ? આ પાંચ દિવસમાં તેં

૨ નિષ્કપટી. ૩ ઢગલાબંધ.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

લુંટારાની જેમ નગરમાં લુંટ ચલાવી જણાય છે! આવું અસદ્વર્તન આદરીને શું તું ચિરકાળ પર્યન્ત રાજ્ય કરી શકીશ—એમ ધારે છે? શું લોકો કદાપિ ક્યાંઈ વણમાગ્યે પોતાનું દ્રવ્ય અને એ પણ આમ અનર્ગળ ઢગલાબંધ આપે ખરા? તેં પ્રજાને આમ પીડા ઉપજાવીને આપણા પૂર્વજોની કીર્તિને ગુમાવી છે!! એ સાંભળી અમૃત કરતાં પણ ચઢી જાય એવાં વચનોવડે વિનયવાન પુત્ર અભયકુમારે પિતાને કહ્યું—હે તાત, જો આપના યશને લાંછન લાગે એવું મેં કંઈ કાર્ય કર્યું આપને ભાસતું હોય તો આપના વિશ્વાસુ ચર-પુરૂષોને મોકલી તપાસ કરાવો.

નિર્ભય પુત્રનાં એ વચન શ્રવણ કરીને પિતા—શ્રેણિકરાજાએ, નહોતો જેમને કંઈ પણ રાગ કે નહોતો કંઇ પણ રોષ એવા પોતાના ચર—સેવકોને રાત્રીને સમયે નગરને વિષે મુખ્યમુખ્ય માર્ગે ફરીને અભયકુમારનાં ચેષ્ટિતો પરત્વે જે કંઈ બોલાતું હોય તેની તપાસ કરવાને મોકલ્યા. એ સેવકજનોને સમસ્ત નગરને વિષે અભયકુમારનાં યશોગાન ગવાતાં શ્રવણે પડ્યાં. અથવાતો સુરગિરિ મેરૂપર્વત ઉપર સુવર્ણના ઝળહળી રહેલા પ્રકાશ શિવાય બીજું શું હોય? આમ્રવૃક્ષ પર, ચિત્તને આહ્લાદ ઉત્પન્ન કરનારી રમણીયતા વિના બીજુ શું હોય? "આહા! મેઘજળ જેમ વસુંધરાને તૃપ્ત કરે છે એમ જેણે આપણને આ પાંચ દિવસમાં સર્વ પ્રકારે સુખી સુખી બનાવી દીધા છે એવો રાજમંત્રી અભયકુમાર પૃથ્વી પર ચિરંજીવ રહો! અખિલ આકાશપ્રદેશને જેમ ચંદ્રમા પ્રકાશમય કરે છે એમ એણે કુળને ખરેખર અજવાળ્યું છે. યોગીશ્વરના વચનથી જેમ સતી સ્ત્રી સનાથ થાય છે એમ એ કુળદીપક રાજ-પુત્રથી પૃથ્વી ખરે જ સનાથ થઈ છે. નહિં તો એ રઘુવીર રામચંદ્રની પેઠે, પ્રજાજનને ઉત્કૃષ્ટ નીતિને માર્ગે સંચરાવે કેવી રીતે? એને બદલે જો કોઈ અન્ય અધિકારી હોત તો એ તો ઉલટો આપણને નિશ્ચયે પીડીપીડીને દ્રવ્ય અને વૈભવથી ભ્રષ્ટ કરી, રંક બનાવી દેત. સકળ પ્રજાજનને નિર્ભય બનાવનાર, નીતિમાન અભયકુમાર તુલ્ય સુપુત્ર જેમને પ્રાપ્ત થયો છે એવા એના પૃથ્વીપાલન માતપિતા પણ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પુણ્યવાન જ. ” આવાં આવાં એનાં યશોગાન નાગરિકોને મુખે ગ-
વાતાં શ્રવણ કરીને ચરપુરૂષોએ જઇને રાજાને સવિસ્તર નિવેદન કર્યાં
એટલે ગુણજ્ઞ શ્રેણિકરાય અત્યન્ત હર્ષ પામીને કહેવા લાગ્યો—પુત્ર
અભય ! તારાં પરાક્રમ સર્વવિજયી છે; તારૂં ચરિત્ર વિદ્વાનોને યે
આશ્ચર્યમાં લીન કરે એવું છે. લોકોને દાન દેવાથી તો તેં શેષનાગ
સમાન, નિષ્કલંક ઉજ્વળ કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી છે. પરન્તુ આ દ્રવ્ય
તું લાવ્યો છે એ જો પ્રજા પાસેથી અન્યાયે લાવ્યો હોઈશ તો અપ-
કીર્તિ થશે. સાંભળ, તેં પ્રજા પાસેથી જ આ સર્વ દ્રવ્ય મેળવ્યું
છે, છતાં યે શીતતાના ભંડાર એવા ચંદ્રમા સમાન ઉજ્વળ કીર્તિ
તારી ગવાય છે. શ્રીકૃષ્ણ એકલા કુટકપટમાં તત્પર કહેવાય છે, છતાં
યે જગતમાં એ ‘ પુરૂષોત્તમ ’ એવા નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા છે. એવું
આશ્ચર્ય બને જ છે. તેં યે આ દ્રવ્ય અને યશ ઉભય એક સાથે પ્રાપ્ત
કર્યાં એ એના જેવુંજ આશ્ચર્યજનક છે ! બુદ્ધિ અને સાથે બળની
પ્રાપ્તિની જેમ, દ્રવ્ય અને સાથે જ યશની પ્રાપ્તિ શક્ય નથી. તો
આમાં તત્વ શું છે એ કહે !

પિતાનો એવો યોગ્ય પ્રશ્ન શ્રવણ કરીને પુત્રે વિનયભર્યા અને
મદરહિત શબ્દો વડે કહ્યું “પિતાજી ! સાંભળો. તે વખતે મેં સભામાં
‘ દુર્લભમાં દુર્લભ વસ્તુ મનુષ્યનું માંસ છે ’ એમ કહ્યું હતું એ
વાત સભાજનોએ સ્વીકારી નહોતી. પરન્તુ, હે પૃથ્વીનાથ, અત્યારે
અહિં આપની દૃષ્ટિ સમક્ષ જે અનર્ગળ દ્રવ્ય પડયું છે એ સર્વ લઈને
પણ સ્વજન કે પરજન કોઇએ યે પોતાના કાળજાનું એ યવભાર
માંસ પણ મને આપ્યું નહીં ”. એટલે રાજાએ એનો મર્મ પૂછવા
પરથી અભયકુમારે પાંચ દિવસમાં બનેલી સર્વ હકીકત શુદ્ધ મને
અને સત્યપણે પિતાને નિવેદન કરી. એટલે એણે પોતે અને સર્વ
નાગરિકોએ પણ અભયકુમારની ‘ મનુષ્યનું માંસ સર્વથી વિશેષ
દુર્લભ વસ્તુ છે ’—એ વાત માન્ય કરી, એને એકમતે વિદ્વત્-
શિરોમણિ કહી અત્યન્ત માન આપ્યું. એના પરિજનવર્ગે પણ એની
ચિરકાળ એકમુખે સ્તુતિ કરી. કેમકે આ પૃથ્વી પર ‘ સુંદર ’ ને
કોણ ‘ સુંદર ’ નથી કહેતું ? એના વંશરૂપી આકાશને ઉજ્વળિત
કરનારા સૂર્ય તરીકે એનાં યશ ગવાયા. સંતાપસમુદ્રના ઉછળતા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

તરંગોમાંથી ઉદ્ધાર કરનારા પ્રવહણુત રીકે એની કીર્તિ પ્રસરી. અસ્ખલિતબુદ્ધિરૂપી કમળસંતતિને વિકસાવનાર તેજસ્વી ભાનુ તરીકે એના પ્રતાપનાં ગીતગાન થયાં. સર્વ વિચક્ષણ પુરૂષોમાં અગ્રણી તરીકે એની ખ્યાતિ વૃદ્ધિ પામી. શરદ્ઋતુના ચન્દ્રમા સમાન અમૃત વર્ષાવનારા તરીકે એનું માહાત્મ્ય વિસ્તાર પામ્યું. અને ગાઢ બીડાઈ ગયેલાં નયનોને ઉઘડાવી નાખનાર શ્વેત ચિત્રક[૧] તરીકે એ પ્રજાજનનો પ્રેમપાત્ર બન્યો.

પછી મહીપતિ શ્રેણિકરાયે પેલું દ્રવ્ય જેનું જેનું હતું તેને તેને તે આપી દીધું. કારણકે ગાંભીર્યગુણથી ભરેલો સમુદ્ર કદિ પોતાની મર્યાદા ત્યજતો નથી. પોતપોતાનું દ્રવ્ય મળી જવાથી પ્રજાજન પણ અત્યન્ત હર્ષ પામ્યા; કેમકે દ્રવ્યહીન મનુષ્ય રજ કરતાં પણ હલકો લેખાય છે.

આ પ્રમાણે અનેકવિધ આશ્ચર્યકારક ઘટનાઓએ કરીને રાજગ્રહીના નાગરિકોને નિરન્તર પ્રતિબોધ પમાડતો દયાગુણે દીપતો અભયમંત્રીશ્વર સમય નિર્ગમતો.

એવામાં એકદા રજતગિરિ અને શીતકિરણ–ચન્દ્રમા સમાન ઉજવળ કીર્તિવાળા, અને મુક્તિરમણીના હૃદયના હારરૂપ એવા અન્તિમ તીર્થંકર શ્રીમહાવીર ભગવાન સમગ્ર પૃથ્વીમંડળને પોતાના વિહારથી પાવન કરતા કરતા આ રાજગૃહીએ પધાર્યા. એટલે ત્યાં અન્યઅન્યથી વિશેષ વિશેષ મદવાળા ચારનિકાયના દેવોએ આવીને લૌકિકદેવોના ગર્વનો નિરાસ કરી સમવસરણની રચના કરી. સર્વસુર, અસુર અને મનુષ્યો જેમને નમન કરી રહ્યા હતા એવા વીરજિનેશ્વરે પણ શ્રીસંઘને નમસ્કાર[૨] કરી સમવસરણને વિષે પોતાને આસને વિરાજ્યા. તત્કાળ, વિવાહવિધિ પ્રસંગે લોકો ભરાઈ જાય છે એમ ધન્યભાગ્ય બારે પર્ષદા સમવસરણમાં ભરાઇ ગઇ. નિરન્તર પાપકાર્યોથી દૂર વસતો શ્રેણિકભૂપતિ પણ પ્રભુ આવ્યા

---

૧ કોઇ ઔષધી હશે.

૨ નમો તિથ્થસ્સ એમ કહીને ચતુર્વિધસંઘને નમસ્કાર કરવાનો તીર્થંકરોનો આચાર છે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

જાણી એમને વંદન કરવાને આવ્યો; અને વિશિષ્ટ સ્થિર ભક્તિ વડે ભગવાનને પ્રણિપાત કરીને સભામાં ઉચિત સ્થાને બેઠો. કારણ કે સદ્બુદ્ધિવાળા પ્રાણીઓ આવા જંગમતીર્થને પામીને પોતાના જન્મને સાર્થક કરે છે જ. ચચ્ચાર કોશ પર્યન્ત સંભળાતી વાણી-વડે જિનેશ્વરે ધર્મદેશના દીધી. અથવાતો રત્નના નિધાનમાંથી અનેક અનેક પ્રકારના રત્નોના રાશિ નીસરે છે. દેશનામાં પ્રભુએ કહ્યું કે "હે પ્રાણીઓ, જો તમારે મુક્તિવધુને વરવાની અને દુઃખસમુદ્રને તરવાની ઇચ્છા હોય તો નિરન્તર જ્ઞાન અને ક્રિયા–ઉભયને વિષે આદર કરો. એ બેમાંથી ફક્ત એકનાથી કંઈ પણ ઇષ્ટ સિદ્ધિ થશે નહીં. કેમકે કોઇ પણ વાહન ફક્ત એક જ ચક્રથી પદમાત્ર પણ ચાલી શકતું નથી. એક પંડિત પુરૂષને પણ પોતાનો સિદ્ધાન્ત સ્થાપવા માટે અન્વય અને વ્યતિરેક બેઉ વાનાં જોઇએ છીએ. જેમ સારા પાકની આશા રાખવા માટે ઉત્તમમાં ઉત્તમ સાધન–સામગ્રી જોઈએ છીએ તેમ. આ વાતના સમર્થનમાં, અંધ અને પંગુના બે પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાન્ત છે તે તમે એકાગ્ર મને શ્રવણ કરો:—

કોઈ નગર પર શત્રુરાજાએ આક્રમણ કર્યું એના ભયે પ્રજાજન વનમાં નાસી ગયા. કેમકે દેવતાઓ પણ ભયના માર્યા ચોદિશ જતા રહે છે તો પછી આ માનવીઓની શી બીસાત ! એકદા ત્યાં પણ લુંટારા ચોર લોકોનો ભય લાગ્યો. કેમકે દુઃખમાં ડુબેલા હોય છે એવાઓને વિપત્તિ પાછળ લાગેલી જ રહે છે. સર્વ લોકો વનને વિષે ગયા હતા પરન્તુ એક અન્ધ અને એક પંગુ–બે જણ ક્યાંય પણ ગયા નહોતા. કેમકે એમને ભયની ગંધ પણ નહોતી એટલે કોઈ સ્થળે નગરમાં રહ્યા હતા. કેમકે ભક્ષક જન્તુઓને વિષે શ્રેષ્ઠ એવો કીટક કદિ કોદરાપર બેસતો નથી. હવે ચોર લોકો લોકોનું સર્વ ધન લુંટી ગયા પછી વળી ત્યાં અગ્નિદેવે દર્શન દીધાં. કહેવત જ છે કે ભાગ્ય વિફર્યું હોય ત્યાં અનેક આપત્તિઓ આવી પડે છે. અગ્નિનો કોપ થયો જાણીને પેલો અન્ધ હતો તે ભૂમિપર રહેલા મત્સ્યની પેઠે, દયાજનક સ્થીતિએ પહોંચ્યો, એનું કટિવસ્ત્ર ઢીલું પડી ગયું અને પોતે અગ્નિની સન્મુખ જ ચાલ્યો, કેમકે પ્રવૃત્તિ કર્યા વિના કોઈનું કલ્યાણ થયું સાંભળ્યું નથી; વળી ચાલવાની શક્તિ રહિત પેલો પંગુ અગ્નિ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

જોયા છતાં પણ દશે દિશાઓમાં જોઈ રહ્યો. કહ્યું છે કે વિદ્વાનોની સભામાં, સારાં વચન ન કહેતાં આવડે એવો માણસ મૌન જ ધારણ કરે છે. પંગુએ પેલા અન્ધને કહ્યું—તું જાય છે ખરો, પણ કદાચ અગ્નિમાં પડવાથી પતંગની જેમ તારા પ્રાણ જશે. મારાં ચક્ષુઓ સાજાં છે, અને તારા ચરણ સાજા છે; જેમ કોઈનામાં માનસિકબળ હોય, ને કોઈનામાં શારીરિક બળ હોય તેમ. માટે તું જો મને તારી પીઠપર બેસાડીશ તો આપણે ઈચ્છિત સ્થળે અક્ષત પહોંચી જઈશું. કેમકે ઉપાય જાણનારનું આ પૃથ્વીપર લેશ પણ અનિષ્ટ થતું નથી. અંધે એ વાતની હા કહી એટલે ચતુર પંગુ સદ્ય એની પીઠપર આરૂઢ થયો, તે જાણે એની અપંગતા જ પગ કરીને કોઈ અતિ સુંદર રાજ્યાસને આરૂઢ થઇ હોયની ! આમ વિકટ માર્ગપર પણ લેશ પણ સ્ખલન વિના ચાલ્યા જતા અન્ધને પંગુએ ઇષ્ટસ્થાને પહોંચાડયો, કેમકે ઉપાય ઉત્તમ હોય તો એ શા માટે ફળિત ન થાય ?

(વીર પ્રભુ સંસદાને સંબોધીને કહે છે) એ પ્રમાણે જ્ઞાન અને ક્રિયા ઉભય સાથે હોય તો નિશ્ચયે કાર્યસિદ્ધિ થાય છે. આ અન્વય જ્ઞાન થયું. હવે વ્યતિરેકી જ્ઞાન વિષે સાંભળો.

એકદા કોઈ નગરમાં કયાંય અગ્નિ સળગી ઉઠયો. એનો સર્વવિજયી ધગધગાટ એટલો ભયંકર રીતે વધી ગયો કે સમસ્ત વસ્તુઓ એના સપાટામાં આવી ગઈ. લોકો પણ એ જોઇ અતિશય આક્રંદ કરવા લાગ્યા અને શોકાકુળ હૃદયે પોતાનું દ્રવ્ય આદિ ત્યજી દઇને જ્યાં ત્યાં પલાયન કરી ગયા, એમ કહીને કે આપણે જીવતા જાગતા હઇશું તો દ્રવ્ય કયાં પુનઃ નથી ઉપાર્જન કરી શકાતું ? એ નગરમાં બે અંપગ હતા. એક અન્ધ અને બીજો પંગુ. એ બે વ્યક્તિનાં હીનભાગ્યને લીધે કોઇને એમનું સ્મરણ થયું નહિં. અથવા તો ચોરલોકો કોઈ ષંઢનું હરણ કરી જતા હોય ત્યારે શૌર્યવાન એવો પણ કયો માણસ એની પાછળ દોડે છે ? બેઉ અપંગોમાં એક અંધ હતો, એ ચાલતો ચાલતો અગ્નિની એકદમ નિકટમાં–સમીપમાં બળી જઇ મૃત્યુ પામ્યો. કેમકે વૃદ્ધિ પામતા આવતા અગ્નિને, સામે જઇને વશ્ય કરવાને કોણ સમર્થ હોય ? એજ વખતે પેલો પંગુ પણ ‘ અગ્નિ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મારી નિકટ આવતો જાય છે' એમ આર્તસ્વરે આક્રંદ કરતો એજ અગ્નિમાં બળી મૂઓ. અથવાતો પ્રાણીને પોતાનાં કરેલાં કર્મો ભોગવ્યા વિના છુટકો છેજ ક્યાં ?

આ દૃષ્ટાન્તમાં અંધ અને પંગુ બેઉ એકત્ર થઈ પરસ્પર સહાયકર્તા ન થયા તો કંઈપણ કરી શક્યા નહિ (અને વિનાશ પામ્યા) તેજ પ્રમાણે જ્ઞાન અને ક્રિયાનું સમજવું. બાણુપરથી શર છોડવામાં પણ બેઉ હસ્તની એકત્ર સહાય વિના ક્યાં ચાલે છે ? માટે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવું હોય તો પવિત્રતાનાં એકલાં જ સ્થાન રૂપ જ્ઞાન અને ક્રિયામાં સર્વ વિવેકી જનોએ ઉદ્યુક્ત રહેવુંજ જોઈએ.

આ પ્રમાણે શ્રી મહાવીરે ઉપદેશ આપ્યો, એ શ્રવણ કરીને ભક્તિમાન શ્રોતાઓ એમને નિર્મળ વૃત્તિએ સાષ્ટાંગ નમન કરી પોતપોતાને સ્થાને જવા લાગ્યા. એમનામાં એક આકાશગામી વિદ્યાધર હતો એ પણ જવા તૈયાર થયો, પરન્તુ (આકાશમાં) ઉડવાનો પ્રયત્ન કરતાં તે સદ્ય નીચે ભૂમિપર પડયો. જેમ તોફાનમાં સપડાઈ ગયેલું નાવ ઉછળીને પાછું પાણીપર પડે છે એમ ઉડવા જતાં નીચે પડી ગયો. એટલે એ વિદ્યાધરનું મુખ નિસ્તેજ થઈ ગયું. એ સમજી ગયો કે એને પોતાની વિદ્યાનું વિસ્મરણ થયું છે. એણે વિશેષ વિશેષ પ્રયત્ન કરી જોયા પરંતુ સર્વ નિષ્ફળ ગયા. એટલે તો જાણે એ ઠરીજ ગયો. આમ બન્યું એ જોઈને શ્રેણિક નરેશ્વરે ત્રિકાળજ્ઞાની પ્રભુને પ્રશ્ન કર્યો—હે જિનદેવ, પાંખો પૂરી ન આવી હોવાને લીધે પક્ષી, અને મહાવાયુને લીધે વહાણ ઉંચે ચઢે છે ને સદ્ય પાછું પડે છે એવું આ ખેચર-વિદ્યાધરને થાય છે એનું કારણ શું ?

ભગવંતે ઉત્તર આપ્યો—એને એની આકાશગામિની વિદ્યાના પાઠનું વિસ્મરણ થયું છે માટે એમ થાય છે. એમાંથી એક ઔષધની ગેરહાજરી હોય છે તો પ્રવીણ વૈદ્યનો પ્રયોગ પણ ક્યાં ફળીભૂત થયો દીઠો ? પણ આવી વિદ્યા અને એના મંત્ર ઐહિક સુખને આપનારા છે ખરા, પણ એટલા માટે જિનધર્મનું તંત્ર હીન અને વ્યર્થ છે એમ ગણી એને ઉવેખી એ મંત્રોના પાઠની પાછળ સુજ્ઞજનોએ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આગ્રહ રાખવો નહિ. આત્મહિતૈષી જીવ સદા એવી વિશેષ વિશેષ વિદ્યાપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન પણ કરે નહિ. કારણકે અધિક વિદ્યા રસલોલુપી જીભની જેમ અનેક અનર્થોનું મૂળ છે. જુઓ, કોઇ મૂર્ખજનો કદાપિ ભવભયભંજન શાસ્ત્રસૂત્રોનો અભ્યાસ કરતાં એકાદ અક્ષર મૂકી દે અથવા એકાદ અક્ષર નવો ઉમેરી દે તો વૃષપદ્મહિમાની[1] એ પદનો જેમ અર્થભેદ થઈ જાય છે તેમ, જિનભગવાને ઉપદેશેલાં અનુષ્ઠાન–ક્રિયામાં પણ ભેદ પડી જાય છે અને એમ થવાથી જ્ઞાનના સુખરૂપી મુક્તાફળની દેનારી મુક્તિ પણ દુષ્પ્રાપ્ય બને છે. અને એ મુક્તિ–મોક્ષ પ્રાપ્ત ન થાય તો દીક્ષા લીધી શા અર્થની ? પછી તો દીક્ષા એટલે 'સ્વોદરપૂરણાર્થે ભિક્ષા' એમ કહેવાય. એમ બેઉ વાત કડવીઝેર લાગશે. માટે એમ તો નજ કરવું.

વિદ્યાધર સંબંધી વૃત્તાન્ત શ્રવણ કરીને સુબુદ્ધિ અભયકુમારે એની પાસે અમૃતથી પણ અધિક મિષ્ટ વાણીવડે કહ્યું "જો ઉચિત લાગે તો તમારી નિરવદ્ય વિદ્યા મારી આગળ ભણી જાઓ." વિદ્યાધરે એ વાત બહુ હર્ષ સહિત અંગીકાર કરી અને અભયકુમારની પાસે એનો પાઠ કરી ગયો. અને અભયકુમાર પણ એ સાંભળી, હૃદયમાં સ્થાપી, વિદ્યાધરની પાસેજ પાછો પૂર્ણપણે બોલી ગયો. કારણકે એના એકજ પદથી સર્વ પદોનું અનુમાન કરવાની (પદાનુસારિણી) શકિત અભયકુમારમાં હતી. વિદ્યા આપી એટલે તો, કોઈ માણસ દુઃખ પરંપરાથી એકદમ મુક્ત થાય, ને તેથી અત્યંત હર્ષિત થાય એવી રીતે વિદ્યાધર અત્યાનંદ પામ્યો. વળી એણે અભયકુમારને એની સાધના કરવાની રીતિ પણ કહી. પછી સર્વજનોપર ઉપકારનો વર્ષાદ વરસાવનાર એવા અભયકુમારની અનુજ્ઞા લઈ, સર્વ કર્મથી મુક્ત એવા સિદ્ધની જેમ, આકાશને વિષે ઉડયો અને મનના કરતાં પણ અધિક વેગથી પોતાને સ્થાને પહોંચી ગયો. અહિં અભયકુમાર પણ મળેલી વિદ્યાની સાધના કરીને પરમ ખ્યાતિ પામ્યો.

---

૧. આ પદમાં વૃષ (ઔષધી વિશેષ), પદ્મ (કમળ) અને હિમાની (હિમ–ઠાર) એ ત્રણ શબ્દ છે. એ પદનો અર્થ એવો નીકળે કે વૃષ અને પદ્મને જેમ હિમ (દઝાડે છે–બાળી નાખે છે) તેમ............મુર્ખ માણસ એ પદને ; વૃ, વૃષય, પદ્, મહિમા, માની કંઇ એવી રીતે છુટું પાડીને અનર્થ કરે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આમ કૈરવકમળસમાન ઉજ્જ્વળ કીર્તિના કારણભૂત અનેક અનેક ઉત્તમકાર્યો કરીને રાજપુત્ર અભયકુમાર પ્રજાજનોને સતત આશ્ચર્યમાં લીન કરતો હતો.

શ્રેણિકરાજાનો સભામંડપ સર્વમન્ત્રીઓના શિરોમણિ–નન્દારાણીના પુત્ર–અભયકુમાર અને સમૃદ્ધસામન્તો વગેરેથી નિરન્તર વિરાજી રહેતો અને રાજા આવીને સિંહાસનપર બેસતો તે વખતે એ જાણે સર્વ દેવોનો અધિપતિ સાક્ષાત્ ઈન્દ્ર પોતે હોય એવો શોભતો. વળી ધર્મનો મર્મ જાણનારાઓમાં અગ્રણી, વાચાળ અને બુદ્ધિશાળી અભયકુમારની સાથે અનેક વિધ, અમૃતથી પણ મિષ્ટ એવા વાર્તાલાપ કરી સભાજનોનાં મન અત્યન્ત રંજિત કરતો અને જેમાં આનન્દ અને હર્ષની જ વાતો હોય એવા સુંદર વિનોદોમાં કાળ વ્યતીત કરતો.

એકદા સુવર્ણસિંહાસને આરૂઢ થયેલા એ ગર્વિષ્ટ નરપતિએ સભાસન્મુખ હાસ્યપૂર્વક પ્રશ્ન કર્યો " મનુષ્યો કેટલાક ધર્મિષ્ટ હોય છે અને કેટલાક પાપિષ્ટ પણ હોય છે તો કહો કે એ બેમાં વિશેષ સંખ્યા કોની હશે " ? બુદ્ધિસાગર અભયકુમાર તો નિરૂત્તર રહ્યો, પણ શેષ સભાજનોએ ઉત્તર આપ્યો " હે નાથ, પાપિષ્ટ વિશેષ હોય છે; ધર્મિષ્ટ જીવ ઓછા હોય છે. કેમકે બજારમાં પણ રૂ કપાસના ઢગલાને ઢગલા દેખાય છે, અને રત્નાદિક અલ્પ હોય છે. " પછી અત્યન્ત વિચારશીલ અભયકુમાર મૌનનો ભંગ કરીને બોલ્યો "હે પિતાજી, એ કથન અસત્ય છે; ધર્મિષ્ટ વિશેષ હોય છે ને પાપિષ્ટ ઓછા હોય છે. " અહો ! નિશ્ચયે કોઇક સૂરિઓ જ એના જેવા (બુદ્ધિશાળી) હશે. એણે વિશેષ ઉમેર્યું કે " હે તાત, જો મારૂં વચન સત્ય નથી એમ કહેતા હોય તો બહેતર છે કે સભાજનો સત્વર પરીક્ષા કરે, કારણકે પરોક્ષ જ્ઞાનવડેજ આ સર્વે જનો કહે છે. સત્યવાત તો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણવાળી હોય એજ કહેવાય." એ સાંભળી સૌ કહેવા લાગ્યા " હે સ્વામિન, એમજ કરો, સત્વર પરીક્ષા કરો. " અથવા તો શ્રેષ્ઠ સમૃદ્ધિવાળા સ્વામીને કયો સેવક " ચિરં જીવ, ચિરં જીવ " એમ નથી કહેતો ?

 P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અભયકુમારે પણ પછી પોતાનું કથન સત્યતાવાળું છે એવું સિદ્ધ કરવાને એક વિચિત્ર યુક્તિ રચી: એક શંખના વર્ણસમાન ઉજ્જવળ અને બીજું મેઘના વર્ણ જેવું કૃષ્ણ—એમ બે દેવાલયો બન્ધાવ્યાં; તે જાણે સજ્જનની કીર્તિ અને દુર્જનની અપકીર્તિનાં સ્મરણ-સ્તંભો ચિરકાળે પ્રકટ થયાં હોયની ! પછી નિત્ય એકજ માર્ગે ઉભા રહીને એણે દાંડી પીટાવીને ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી કે નગરમાં જે જે ધર્મિષ્ટ માણસો હોય એમણે સર્વેએ હસ્તને વિષે બળિ લઈને સત્વર વિનાશંકાએ, હંસપક્ષીઓ માનસ સરોવરે જાય છે તેમ શ્વેત દેવાલયમાં જવું; અને જેઓ પાપિષ્ટ હોય એમણે, શૂકર એટલે ભુંડ પંકપૂર્ણ ખાબોચીઆએ જાય છે એમ કૃષ્ણવર્ણા દેવાલયમાં જવું.

અભયકુમારની એ પ્રકારની આજ્ઞા સાંભળીને તરતજ પુષ્કળ માણસો શ્વેત દેવાલય તરફ આવવા લાગ્યા; બજાર ખુલે ત્યારે સંખ્યાબદ્ધ માણસો જેમ ક્રયવિક્રય કરવા આવે છે એમ. આવનારાઓ એ દેવાલયને એક દ્વારેથી પ્રવેશ કરતા હતા અને બીજે દ્વારે નીકળતા હતા; જેવી રીતે ચક્રવર્તી રાજાનું સકળસૈન્ય સર્વથા રૂપ્યગિરિની વિશાળ ગુહામાં પ્રવેશ કરીને સામે દ્વારે નીકળે છે એમ. લોકો બહાર નીકળતા એમનામાંના પ્રત્યેકને રાજાના સેવકો પુછવા લાગ્યા—કહે ભાઈ, તું ધર્મિષ્ટ કેવી રીતે; કહે ભાઇ, તું ધર્મિષ્ટ કેવી રીતે ? એટલે એકે કહ્યું “ હું કૃષિકાર છું. અપંગ વગેરેને સારી રીતે અનાજ આપું છું. વળી આ પક્ષિગણ પણ મારા ધા ય ઉપર જ નિર્વાહ કરે છે. શું દાનના દેનાર રાજાને કે શું પ્રજાને, શું ગૃહસ્થને કે શું સાધુને, અથવા એ શિવાય અન્ય જનોને પણ ત્યાં સુધી જ સર્વ સારાં વાનાં છે કે જ્યાં સુધી મારા કોઠારમાં પુષ્કળ ધાન્ય હોય છે. આવું જે ધાન્ય—એને ઉત્પન્ન કરનારો હું ધર્મિષ્ટ કેમ નહિં ” ? વળી અન્ય એક જનને પૂછતાં એણે ઉત્તર આપ્યો. “ હું બ્રાહ્મણ છું. નિત્ય હું મારાં ષટ્‌કર્મનું અનુપાલન કરૂં છું. હું નિત્ય અજાદિકનો વધ કરીને, અન્ય જનોને દુષ્કર એવા યજ્ઞ—હવન કર્યા કરૂં છું. અને એ અજાઆદિ પશુઓ પણ હવનમાં હોમાવાથી સ્વર્ગે જાય છે અને વિવિધ દેવાંગનાઓની પદવી પ્રાપ્ત કરે છે. નિશદિન શુદ્ધ અગ્નિ-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

હોમને લીધે સકળ દેવગણને હું રંજિત કરૂં છું; અને એ દેવો પણ
તુષ્ટમાન થઈને પૃથ્વીને વર્ષાદથી તૃપ્ત કરે છે એટલે એમાં ધાન્યની
નિષ્પત્તિ થાય છે અને લોકો સુખે જીવન ગાળે છે. વળી લોકો વિવા-
હાદિક પણ મારાં જોઇ આપેલાં લગ્ન પ્રમાણે કરે છે; અને પાણિગ્રહ-
ણ પણ હું કરાવું છું—એટલેજ એઓ સંસારસુખનો ઉપભોગ કરીને
સ્વર્ગનો હેતુ–એવી પુત્રરૂપ સંતતિ પ્રાપ્ત કરે છે. વેદના પાઠથી પવિ-
ત્રિત બ્રહ્માના મુખ થકી નીકળેલા બ્રાહ્મણોને કોઈપણ પ્રકારનું દુઃખ
હોતું નથી, માટે એઓ નિરન્તર પાપથી અલિપ્ત રહે છે; પંકયુકત
જળથી જેમ પદ્મ–કમળ અલિપ્ત રહે છે તેમ. ”

વળી અભયકુમારના સેવકોના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં એક ત્રીજા
જણે કહ્યું “ હું ક્ષત્રિય છું. મારા નિયમના અનુપાલનને લીધે હું
શાસ્ત્રજ્ઞ બ્રાહ્મણથી પણ ચઢી જાઉં છું. હું શત્રુને કદિ પીઠ દેખાડતો
નથી, અને પડેલા શત્રુપર કદિ પ્રહાર કરતો નથી. ક્ષત્રિયો રક્ષણ
કરે છે એટલે જ સર્વલોક પોતપોતાના ધર્મકાર્યો નિર્ભયતાથી કરી
શકે છે. માટે આવી ક્ષત્રિયજ્ઞાતિને વિષે જન્મેલો મારા જેવો
માણસ ધર્મિષ્ટ કેમ નહિં ” ? વળી એક પ્રજાજને એમ ઉત્તર
આપ્યો કે “ હું કોઈપણ પ્રકારના મનોવિકારોથી રહિત એવો
વૈશ્ય છું. પશુપાલન આદિ મારી પ્રવૃત્તિ છે તે હું કર્યા કરૂં છું;
વળી રાજયમાં કર પણ ભરૂં છું. તો એ કરતાં વિશેષ સુંદર તમે શું
માગો છો ” ? કોઇએ વળી એમ કહ્યું કે “ હું વ્યાપારી વણિક છું.
રાત્રીદિવસ મારી દુકાને બેસીરહીને હિંગ, તેલ આદિ વસ્તુઓ
સ્વચ્છ અને સાફ કરી વેચીને દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરૂં છું અને આન-
ન્દથી રહું છું. મેઘ પૃથ્વીને જળથી તૃપ્ત કરે છે તો હું યે યથા-
શકિત ભિક્ષુકોને કંઈ કંઈ આપીને સંતોષ પમાડું છું. કહો, ત્યારે હું
ધર્મિષ્ટ ખરો કે નહીં ” ? વળી એક બીજાએ કહ્યું કે “ હું વૈદ્ય છું.
મલ, મૂત્ર, નાડી આદિની સંપૂર્ણ પરીક્ષા કરીને લંઘન, કવાથ, તપ્ત–
ઉકાળેલું જળ આદિ પ્રયોગો વડે વાત–પિત્ત–જવર, શ્લેષ્મ વગેરે વ્યા-
ધિઓનું નિવારણ કરીને લોકોને નીરોગી બનાવું છું;—જે કામ કરવા-
ને દેવો પણ સમર્થ નથી. કહો ત્યારે, આવા જીવિતદાન આપનારા
મારા જેવાનો ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ નથી ” ? પછી વળી એક અન્ય જનને

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jun Gun Aaradhak Trust

પૂછતાં એણે કહ્યું—હું કલાલ છું. લોકોને ઉત્તમ સુરા—મદ્ય આપું છું. ને એઓ એ આનન્દપૂર્વક હોંશે હોંશે પીયે છે. આમ એમને સુખ ઉપજાવનારો હું ધર્મિષ્ટ જ કહેવાઉં. મારી નિન્દા કરે એજ પાપિષ્ટ." એક બીજાએ વળી કહ્યું "હું કોટવાળ છું. લોકો પાસેથી ન્યાયપૂર્વક દ્રવ્ય કઢાવું છું. કેમકે ઉન્માર્ગે જનારા પાસેથી હું દ્રવ્ય લઇને વળતી શિક્ષા આપું છું (કે ફરી એ એવે માર્ગે ન જાય) ત્યારે કહો, એક અત્યન્ત **નૈષ્ઠિક** યતિની જેમ હું ધર્મિષ્ટ ખરો કે નહિં " ?

આ પ્રમાણે એકેકને પૂછતાં સર્વેએ પોતપોતાને ધર્મિષ્ટમાં ગણાવ્યા. અરે ! એક મરણોન્મુખ ખાટકી આવ્યો એણે યે કહ્યું કે હું ધર્મિષ્ટ છું. છાગ—ગાય આદિ પ્રાણીઓને સ્વેચ્છાએ હણીને પછી આપી દઉં છું. બ્હેન, ભાણેજ અને સર્વ જ્ઞાતિજનોને એમનું ઉત્તમ માંસ આપું છું. વળી પ્રાહુણા આવે તો એમને પણ વિનાસંકોચે આપું છું. અને શેષ રહે એ વેચી નાખું છું. એમ કરવાથી સર્વે માંસાહારીઓ અત્યન્ત હર્ષ પામે છે. ત્યારે કહો, હું ધર્મિષ્ટ કેમ નહી " ?

આમ શ્વેતદેવપ્રાસાદમાં પ્રવેશ કરીને સંખ્યાબન્દ્ધ પ્રજાજનોએ પોતપોતાની ધર્મિષ્ટ જીવોમાં ગણત્રી કરાવી. અથવાતો અસત્ય પંથના અનુયાયીઓ પણ પોતાને ક્યારે નિર્ગુણી સમજે છે ?

પણ અપવાદ તરીકે બે શ્રાવકો એવા નીકળ્યા કે જેમણે કૃષ્ણવર્ણા પ્રાસાદમાં પ્રવેશ કર્યો અને તત્ક્ષણ મહાન્ આશ્ચર્યે લોકોના અન્તઃકરણમાં પ્રવેશ કર્યો. બેઉ જણ પ્રવેશ કરીને સામે દ્વારે નીસરતા હતા ત્યાં દેવતાઓથી પણ અધિક તેજસ્વી એવા શ્રેણિકભૂપતિના સેવકોએ એમને પૂછ્યું "અરે ભાઇઓ, તમે વળી શું દુષ્કૃત્ય કર્યું છે કે આ કૃષ્ણમન્દિરને વિષે પ્રવેશ કર્યો ? પોતપોતાના મનથી પોતપોતાને ધર્મિષ્ઠ કહેવરાવીને અન્ય સર્વ લોકો તો શ્વેતમંદિરમાં ગયા હતા. "

એ સાંભળીને એ બેઉ શ્રાવકો વિષાદપૂર્વક કહેવા લાગ્યા— અમને ખેદ થાય છે કે અમો મહા પાતકી છીએ. કેમકે અમે ગુરૂ સમક્ષ મદ્યપાનવિરમણવ્રત અંગીકાર કરીને પુનઃ ખંડિત કર્યું છે. માટે હે રાજપુરૂષો, અમે પરમ નિકૃષ્ટ, પાપાત્મા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અને આ લોકમાં લુટારા જેવા છીએ. અમે આ કૃષ્ણમંદિરમાં આવ્યા એ ઉચિત જ કર્યું છે. કેમકે સર્પ અને લુટારાઓનું આ જ સ્થાન હોય. આમાં તો કેવળ સાધુઓને જ ધન્ય છે કે જેઓ ભાવપૂર્વક અને નિંશ્ચળપણે વ્રત ગ્રહણ કરે છે અને ગ્રહણ કરેલું પાછું યાવજજીવ નિર્વેહે છે. વળી જેમનામાં શ્રાવકનાં લક્ષણ હોય એમને ધન્ય છે, જેઓ પ્રતિજ્ઞા લઈને એનો પાછો નિર્વાહ કરનારા હોય એમને યે ધન્ય છે, અને જેઓ સર્વદા સુગ્રહ એવો સ્થૂલ પણ અભિગ્રહ કરે એમને યે ધન્ય છે ! વળી અભિગ્રહ કરીને પુનઃ ખંડિત કરે એના કરતાં પ્રથમથી જ અભિગ્રહ ન કરનારા સારા. આપણા આભૂષણમાં રત્ન ન હોય એનું કંઈ નહીં; પરન્તુ રત્નજડિત હોય એમાંથી રત્ન નષ્ટ થઈ જાય એ સારૂં નહીં. અમને એજ ખેદ થાય છે કે આવો મનુષ્યજન્મ અને એની સાથે શોકસંતાપ આદિને ટાળનાર એવું શ્રી તીર્થંકરનું શાસન પ્રાપ્ત કરીને પણ અમે અમારો અભિગ્રહ ખંડિત કર્યો. અમે આવાં અકાર્ય–પાપ કર્યાં છે એ કારણથી લોકોનાં દેખતાં આ કૃષ્ણપ્રાસાદમાં પેઠા. કારણકે પાપિષ્ટોનું પાપ પ્રકટ થાય એ સારૂં, ને ધર્મિષ્ટોનો ધર્મ ગુપ્ત રહે એ સારો. "પાપિષ્ટ મનુષ્યો વિશેષ છે અને ધર્મિષ્ટની સંખ્યા અલ્પ છે"–એવું સભાજનોનું કહેવું બુદ્ધિનિધાન અભયકુમારના કથનને સંગત જ છે. કેમકે યુક્તિયુક્ત વચન કોને સંમત નથી હોતું. એણે જે કેવળ યુક્તિ વાપરીને ઉલટું કહ્યું છે એનો અર્થ અમે એવો કરીએ છીએ કે "પાપિષ્ટ મનુષ્યો સર્વદા પોતાને ધર્મિષ્ટ ગણે છે; ફક્ત ધર્મિષ્ટ જીવો જ પોતાના દોષ જાણે છે"–એ કથનની વાસ્તવિકતા સમજાવવાને માટે એણે એમ કહેલું હોવું જોઇએ. અથવા તો એના જેવા અત્યંત ગંભીર પુરૂષનું મન વિદ્વાન પંડિતોમાંથી પણ ઘણા થોડા જ કળી શકે છે.

પછી તો પ્રજાજનોએ રાજપુત્ર અભયકુમારની પ્રશંસા કરી કહ્યું "હે મંત્રીશ્વર, બુદ્ધિના સાગર એવા તમે જ ઉત્તમ વચનોરૂપી કિરણોવડે તેજોનિધિસૂર્યની પેઠે જગતરૂપી કમળપુષ્પને પ્રબુદ્ધ કરો છો. શ્રીમતી નન્દારાણીના પુત્ર, તમે આ સૂર્ય, ચન્દ્રમા, નક્ષત્રો, દ્વીપો, સમુદ્રો, પૃથ્વી અને હેમાદ્રિની હયાતિ પર્યન્ત ચિરંજીવ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

રહો, અતુલ રાજ્યલક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરો અને જગતને આનન્દ પમાડો.

આમ શ્રેષ્ટબુદ્ધિનું નિધાન એવો અભયકુમાર એક મુનિવરના જેવા પવિત્ર, અનુપમ કાર્યો કરી કરીને, તથા શંખ–કુન્દપુષ્પ આદિ જેવી ઉજ્વળ ઘટનાઓ ઉપસ્થિત કરી કરીને નિરન્તર લોકોનાંચિત્તને આશ્ચર્યમાં લીન કરતો.

સર્ગ ૧૧ મો.

પિતાના રાજ્યની દિવાનગિરિ કરતા પુત્રે હવેતો પોતાના અનેકવિધ આશ્ચર્યકારક બુદ્ધિચાતુર્યપૂર્ણ પરાક્રમોવડે પૂર્વજોને પણ વિસરાવી દીધા. રાજાપ્રજાનાં એકત્રિત કાર્યોમાં પણ નિષ્પક્ષપાતપણે વર્તન કરી ઉભયનું હિત ચિન્તવી દશે દિશાઓમાં ન્યાયઘંટા વજડાવી. રાજતંત્રમાં અકથ્ય નિપુણતાના યોગે વિપત્તિનાં વાદળાંનો સંહાર કરી, લઘુ બન્ધુઓનાં કટુ વચનોને પણ સહી લઇ, ‘ શિષ્ટ પુરૂષોની રક્ષા અને દુષ્ટજનોને શિક્ષા’ એ સૂત્ર નિત્ય હૃદયકપાટ પર ખડું ને ખડું રાખી, ધર્મ, અર્થ અને કામ–એ ત્રણ પુરૂષાર્થને યથાકાળ સાધ્યા કર્યા. સકળ રાજ્યકાર્યભાર એક હસ્તે ચલાવતાં છતાં પણ રાજ્યસંપત્તિનો માલિક થવા ન ઇચ્છિયું. જળમાં નાવ પોતે તરે છે અને બીજાઓને તારે છે એમ એણે પોતે ધર્મપરાયણ રહી અન્યને પણ ધર્મપરાયણ કર્યા. બાહ્ય શત્રુઓનો તેમજ ક્રોધાદિ અભ્યન્તર શત્રુઓનો વળી એવો સંપૂર્ણ પરાજય કર્યો કે એઓ એની સામે આંખ ઉંચી જ ન કરી શકયા.

આમ પ્રસ્તાવ થઇ રહ્યો છે એવામાં એકદા શ્રેણિકરાયે પ્રમોદપૂર્ણ વચનોવડે અભયકુમારને કહ્યું—“ વહાલા પુત્ર, હું સમજું છું કે રાજ્યપાટ ભોગવવાની તને લેશમાત્ર સ્પૃહા નથી, તોયે હું કહું છું કે હવે વત્સ, તું રાજ્યનું સ્વામિત્વ ગ્રહણ કર. તારા જેવો અનુપમબુદ્ધિશાળી, મહા પરાક્રમી જ્યેષ્ટ પુત્ર છતાં, અન્યને રાજ્ય અપાય નહીં. ભાર વહેવા માટે ધોરીને જ ધુંસરીએ જોડાય. હવે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

તો મારી ઈચ્છા ચિન્તારત્નના માહાત્મ્યને પણ જિતનાર શ્રીવીરનાં ચરણકમળની ઉપાસના કરવાની થઇ છે. પુત્ર, મેં રાજ્ય બહુ ભોગવ્યું. પરલોક પણ સાધવો જોઇએ. આ પતિત પંથને વિષે મૂર્ખજનો જ મમત્વ ધરીને પડ્યા રહે.” એ સાંભળી અભયકુમારને કાંતો ખલ પુરૂષના મુખમંડન જેવું પૂજ્ય પિતાની આજ્ઞાનું ખંડન કરવું રહ્યું, કાં તો વિશાળ સંસારસાગરમાં રગદોળાવું રહ્યું. ‘ હા કહે તો હાથ જાય, ના કહે તો નાક કપાય ’—એવા સંકટમાં, વિચાર કરતાં કંઇ ઉપાયનું સ્મરણ થઈ આવવાથી એણે કહ્યું ‘ આપે જે મને આદેશ કર્યો તે બહુ ઉત્તમ છે. વળી ઉચિત અનુચિત અન્ય કોણ સમજે એમ પણ છે ? પરન્તુ આપ કિંચિત્ કાળ રાહ જુઓ. હું સમય આવ્યે આપને કહી દઇશ. મારે કહેવાનું સ્થાન આપ જ છો.”

એવામાં ત્રણ જગત્ના નાયક, અખિલ વિશ્વને આનન્દદાયી શ્રી વીરજિન, સંસારી જીવોના હિતાર્થે પૃથ્વીપર વિચરતા વિચરતા, ઉદાયન નૃપતિને પ્રવ્રજ્યા આપી, મરૂદેશમાંથી જાણે અભયકુમારનાં પુણ્યથી આકર્ષાઇને આવ્યા હોયની એમ ત્યાં રાજગૃહી નગરીમાં પુનઃ પધાર્યા. અમર નિર્જર દેવોએ તત્ક્ષણ સમવસરણની રચના કરી. કારણકે દેવોને ચિન્તવન માત્રથી જ સર્વ કાર્ય સાધિત થાય છે. સર્વત્ર સુવર્ણની પવિત્રતા સૂચવતા હોયની એમ નવાં નવાં સુવર્ણકમળોપર ચરણયુગલ મૂકતાં મૂકતાં પ્રભુએ પૂર્વદ્વારેથી સમવસરણમાં પ્રવેશ કર્યો. એમને જોતાં વેતજ સર્વ કોઇનો મોહ—ભ્રમ ટળી ગયો, સંસારની અસારતા જણાઇ, સત્યનો ભાસ થયો. પ્રભુ પણ પછી ‘ **नमो तित्थस्स** ’ એમ કહીને, પ્રતિબોધ દેવા માટે આસને બિરાજ્યા. કેમકે પ્રતિબોધ એટલે દેશનારૂપી નદી ભગવાનરૂપી પર્વતમાંથી વહે છે. એટલામાં તો દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચસુદ્ધાં સમૂહબદ્ધ પ્રભુને વંદન કરવાને આવવા લાગ્યા. ફક્ત નરકના જીવો પરાધીન એટલે બિચારા શું કરે ? પ્રભુ પધાર્યા એજ સમયે ઉદ્યાનપાલકે જઇને શ્રેણિકરાયને વધામણી આપી કે—‘ હે દેવ, ત્રણ જગત્ના સ્વામી, સુરાસુરોને પણ વંદ્ય, સકળ કર્મદળના સંહારક, ધર્મપ્રવર્તક, કેવળજ્ઞાની ચરમ તીર્થંકર શ્રી વીરપ્રભુ પધાર્યા. શ્રી મહાવીરના

---

૧ જુઓ પૃષ્ઠ ૧૨ ની ફુટનોટ ૨.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આગમનની વાત સાંભળીને ભૂપતિને અત્યન્ત ઉલ્લાસ થયો; અને તેથી એવા હર્ષના સમાચાર લાવનાર બાગવાનને પ્રેમપૂર્વક દાન દીધું અને અસંખ્ય પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. પછી " આજે નિશ્ચયે મારી સકળ લક્ષ્મીની સાર્થકતા થશે કેમકે જિનેંદ્રને વંદન કરવા જવાના ઉત્તમ કાર્યમાં એનો ઉપયોગ થશે " એમ વિચારી અત્યાનન્દ સહિત, જાણે દશે દિશાઓને પૂરી નાખતો મહાસાગર વહ્યો આવતો હોયની એમ, સમગ્ર સામગ્રી સાથે પ્રભુને સમવસરણે આવ્યો.

સકળકળાકૌશલ્યનિષ્ણાત અભયકુમાર પણ પોતાની શંકાનું નિવારણ કરવાની અત્યન્ત ઉત્સુકતાને લીધે હર્ષસહિત પિતાની સાથે સમવસરણે ગયો. ત્યાં ઉંચા સિંહાસનપર વિરાજેલા સુવર્ણસમાન ગૌરવર્ણા જિનેશ્વરની, પોતાના સમગ્ર પરિવાર સહિત ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેતો મગધપતિ શ્રેણિકરાય, જાણે સુમેરૂ-હેમાચળની આસપાસ તારામંડળ સહિત ફરતો શીતદ્યુતિ-ચંદ્રમા જ હોયની એવો શોભી રહ્યો. પછી ત્રણ જગતના નાથની સ્તુતિ કરી એમને વન્દન કરી ધર્મ શ્રવણ કરવા ઉચિત સ્થાને બેઠો. ભગવાને પણ યોજનગામિની વાણીવડે ભવ્યજનોને ઉપદેશાત્મક ધર્મ સંભળાવવાનો આરંભ કર્યો:—

આ આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિથી ભરેલા સંસારમાં એક ધર્મ માત્ર જ સારભૂત હોઇ સમગ્ર દુઃખોને નિવારનારો છે. પંચ પરમેષ્ઠીને હૃદયના સત્ય ભાવસહિત નમસ્કાર કરવો એ ધર્મનું મૂળ છે; રાજા જેમ રાજ્યના સાત અંગોનું[2] મૂળ કહેવાય છે તેમ. અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ-એમ પાંચ પરમેષ્ઠી છે. અરિહંત, સર્વમાં પ્રથમ પૂજાને યોગ્ય છે-એઓ કર્મરૂપી **અરિ** એટલે શત્રુને **હણનારા** હોવાથી ' અરહંત ' કહેવાય છે. સર્વ કર્મરૂપી બીજને પુનઃ ન ઉગે એવી રીતે બાળી નાખીને એમનો (કર્મનો) ક્ષય કરે તે ' સિદ્ધ '. તે પંદર પ્રકારે છે: સ્ત્રીસિદ્ધ, સ્વસિદ્ધ, અન્યસિદ્ધ, ગૃહિસિદ્ધ, લિંગસિદ્ધ, એકસિદ્ધ, તીર્થસિદ્ધ, તીર્થંકરસિદ્ધ, અતીર્થસિદ્ધ, પુંસિદ્ધ, ષંઢસિદ્ધ, અનેકસિદ્ધ, પ્રત્યેકસિદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધ-

૨ સ્વામિ, અમાત્ય, સુહૃત, કોષ, રાષ્ટ્ર, દુર્ગ અને સેના-એ સાત રાજ્યનાં અંગો કહેવાય છે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સિદ્ધ અને અન્યબોધિતસિદ્ધ. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય—એ પાંચ **આચારો**એ યુક્ત જેઓ છે એઓ **આચાર્ય** કહેવાય છે. નિરન્તર સ્વાધ્યાય અને અધ્યાપન[1] આદિમાં ઉદ્યત રહેનારા—એ **ઉપાધ્યાય** અને ક્રિયાઓનું અનુપાલન કરી મોક્ષ સાધે છે એઓ **સાધુ** કહેવાય છે. આ પાંચ પરમેષ્ઠીનું પ્રત્યેક મનુષ્યે દિવસે ને રાત્રીએ, સુખમાં તેમજ દુઃખમાં, હર્ષમાં ને શોકમાં, ઘરની બહાર તેમજ અંદર, ક્ષુધાતુર હો કે તૃસ હો ત્યારે યે, અને જતાં કે આવતાં સર્વદા ધ્યાન ધરવું. દહીંનો સાર જેમ ઘૃત છે અને કાવ્યનો સાર જેમ ધ્વનિ કાવ્ય[2] છે તેમ સર્વધર્માનુષ્ઠાનોનો[3] સાર પરમેષ્ઠીનમસ્કાર છે. એ પરમેષ્ઠીનમસ્કારનું જો પૂર્ણભાવસહિત સ્મરણ કરવામાં આવે તો અગ્નિ જળસમાન થઈ રહે છે, ભુજંગ પુષ્પની માળા થઇ જાય છે, વિષ અમૃતતુલ્ય બને છે, કૃપાણ એટલે તલવાર કંઠાભરણ—હાર બની જાય છે, સિંહ હરિણ સમાન શાન્ત થઇ જાય છે, શત્રુ મિત્રરૂપ બને છે, દુર્જન સજ્જનરૂપ બને છે, અરણ્યો જાણે વસવા યોગ્ય ગૃહો હોય એવાં બની જાય છે, ચોરલોકો લુંટારા મટી રક્ષણ કરનારા થાય છે અને પ્રતિકુળ ગ્રહો હોય એ પણ અનુકુળ થાય છે. એટલુંજ નહિં પણ, દુષ્ટ શકુન થયાં હોય તોયે ઉત્તમ શકુનોનું ફળ મળે છે, દુષ્ટ સ્વપ્નોને સ્થળે શ્રેષ્ટ સ્વપ્નોનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, ડાકિની પ્રેમવત્સલા માતા જેવી બની રહે છે, વિકરાળ વેતાળ—ભૂતાદિ પણ પિતા સમાન માયાળુ થઈ જાય છે, અને દુષ્ટ મંત્ર તંત્રયંત્રાદિ પ્રયોગ પોતાની શકિત ત્યજી નિષ્ફળ બને છે—કંઇપણ અશુભ કરી શકતો નથી. કેમકે સહસ્રકિરણવાળા સૂર્યનો ઉદય થયે ઘુવડપક્ષીને ગુપ્તસ્થાને અન્ધકારમાં જઈ રહ્યા વિના છુટકો નથી. માટે સુજ્ઞજનોએ નિદ્રામાં કે જાગૃતાવસ્થામાં, સ્થિર થઈ બેઠા હો કે ગમનાગમન કરતા હો, માર્ગમાં કંઈ સ્ખલનાં થાય કે વળી છીંક આવે ત્યારે યે એ મહામંત્રનું સ્મરણ કરવું. આ નમસ્કારના

---

૧ અભ્યાસ કરવો અને કરાવવો. ૨ ધ્વનિકાવ્ય,xxxxxx, અને ચિત્ર કાવ્ય—એમ ત્રણ પ્રકારનાં કાવ્યો છે. એ ત્રણમાં ધ્વનિકાવ્ય સૌથી ઉત્તમ છે. કેમકે એમાં વાચ્યાર્થ કરતાં વ્યંગ્યાર્થ ચઢી જાય છે. ૩ ક્રિયા.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પ્રભાવથી આ લોકમાં અર્થ, ઈષ્ટ વસ્તુ આદિની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને પર જન્મે પણ ઉત્તમ કુળમાં જન્મ થાય છે, સ્વર્ગ મળે છે અને મોક્ષ પણ નજદીક આવે છે. આ નવકારમંત્રના પ્રભાવ ઉપર એક કથાનક છે તે શ્રવણ કરો:—

પૂર્વે ક્રિયાનુષ્ઠાનોને વિષે નિરન્તર ઉદ્યત એવો કોઇ જિન-ભકત શ્રાવક હતો. એને એક પુત્ર હતો પરન્તુ એ પુત્રમાં પિતા કરતાં સર્વ વિપરીત ગુણો હતા. એ ભારેકર્મી હોવાથી એને ‘ધર્મ’ નું નામ પણ ગમતું નહીં. કેમકે ધર્મવિષયે ‘વાસના’ જ હેતુ છે; શ્રાવકના કુળમાં જન્મ થવાથીજ, ‘ધર્મ’ પ્રાપ્ત થયો કહે-વાય નહીં. પુત્રને ‘ધર્મ’ માં દોરવાને માટે પિતા એને કહેતો કે ભાઈ, ઘેર બેસી રહ્યો છે ત્યારે દેવમન્દિરે તો જઇ આવ, પરન્તુ એ કશું માનતો નહીં. છેવટે એણે એને ઉત્તમ નમસ્કારમંત્ર શીખવ્યો અને એને કહ્યું કે વત્સ, આ એક પરમ વિદ્યા છે, માટે તારે આપત્તિ સમયે એનું ધ્યાન ધરવું. એ તારૂં દુઃખ નિવારણ કરશે. પુત્રે પિતાનું એ કહેવું માન્ય રાખ્યું એટલે એને કંઈક નિરાંત થઇ. પછી કેટલેક કાળે એનું મૃત્યુ થયું. પિતા પંચત્વ પામ્યા એટલે વનહસ્તીની જેમ નિરંકુશ એવો કુબુદ્ધિ પુત્ર જેવા તેવા માણસો સાથે હરવા ફરવા લાગ્યો. એવામાં કોઇ દુર્બુદ્ધિ ત્રિદંડીએ એને જોયો. એણે જાણ્યું કે એ ‘બત્રીશ લક્ષણો’ પુરૂષ છે એટલે પોતાના સ્વાર્થને માટે એના ઘરની આગળ પોતે એક ઘર લીધું; અને દાન—ભોજન—સન્માન આદિવડે એની સાથે પરમ મૈત્રી કરી.

એકદા એ ત્રિદંડીએ એને કહ્યું—જો તું એક પણ અંગ છેદાયા વિનાનું—અક્ષત મૃતક લઈ આવ તો હું તને કુબેરસમાન સમૃદ્ધિવાન્ બનાવી દઉં. ધનના લોભી વણિકપુત્રે પણ એની શોધમાં ફરતાં કોઈ વૃક્ષપર પોતાને જોઈતું હતું એવું મનુષ્યનું મૃતક જોયું; અને એ વાત પેલાને કહી. એટલે કૃષ્ણ ચતુર્દશીને દિવસે એ મૃતકને કોઈ ભયાનક શ્મશા-નને વિષે લઇ ગયા. ત્યાં એના (મૃતકના) હાથમાં ત્રિદંડીએ એક ખડ્ગ આપ્યું, અને વણિક્પુત્રને એ મૃતકના ચરણ તળાંસવા બેસાડયો. પછી એ પાખંડીએ એ (વણિક્પુત્ર) ના વધ માટે જાપ જપવા માંડયો એટલે મૃતકના શરીરમાં કોઇ વ્યન્તર અધિષ્ઠિત થયો

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અને મૃતક ઉછળવા માંડયું. હાથમાં ખડ્ગવાળા મૃતકને પોતા તરફ ઉછળતું જોઈ વણિક્પુત્ર ભયભીત થયો. આવી આપત્તિમાં એને પિતાએ કહેલ ' નમસ્કાર ' મંત્રનું સ્મરણ થઇ આવ્યું એટલે એનું ધ્યાન ધરવા લાગ્યો. એટલે પેલો વેતાલ ભૂમિપર પડયો અને પાખંડી આશાભંગ થયો. છતાં એણે વિશેષ વિશેષ જાપ જપવા માંડયો. વણિક્ પુત્રને પણ ' મંત્ર ' પર વિશ્વાસ બેઠો એટલે એયે એને વારંવાર સંભારવા લાગ્યો. મૃતક પુનઃ ઉછળ્યું અને પુનઃ ભૂમિપર પડયું. ત્રિદંડી તો સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને પેલાને પૂછવા લાગ્યો—અરે તું કંઇ (મંત્ર આદિ) જાણે છે ? પેલાએ ના કહી. કેમકે ' અજાણપણું ' બતાવવાથી વખતે (આ લોકમાં) છુટી જવાય છે. યમના આવ્હાન માટે પાપિષ્ટ ત્રિદંડીએ સારી રીતે જાપ જપવા માંડયા અને વણિક્પુત્રે પણ શ્રદ્ધા બેસવાથી પોતાના ' મંત્ર 'નો એક ચિત્તે જાપ શરૂ રાખ્યો. વેતાળ ત્રીજીવાર ઉછળ્યો અને ક્રોધાયમાન થઇને ત્રિદંડીનો ખડ્ગવતી શિરચ્છેદ કર્યો; સુથાર કાષ્ટનો છેદ કરે એવી રીતે. એટલે તો એ પાખંડી પાપિષ્ટ ત્રિદંડીનું શરીર ' સુવર્ણ-મય બની ગયું. એ વખતે તો એ ' સુવર્ણ પુરૂષ ' ને ત્યાંજ ગુપ્તપણે રાખી દઇને રાત્રીએ પુનઃ આવી વણિક્પુત્ર પોતાને ઘેર લઇ ગયો. આમ નવકારમંત્રના પ્રભાવથી એ ધનવાન થયો. અન્યથા એનોજ વધ થઇને ' સુવર્ણ પુરૂષ ' થઇ જાત. પછી ધર્મનો આવો ઉત્કૃષ્ટ પ્રભાવ જોઇને એ ધર્મપરાયણ થયો.

(શ્રી વીરપ્રભુ કહે છે) આ અર્થ એટલે દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરનાર શ્રાવકનું ' દૃષ્ટાન્ત ' તમને કહ્યું. હવે એ મંત્રથી કામ એટલે ઈષ્ટ-પ્રાપ્તિ કેમ થાય એ દૃષ્ટાન્ત કહું છું તે એક ચિત્તે શ્રવણ કરો:—

પૂર્વે જિનેશ્વરપ્રણીત ધર્મને વિષે તનમનથી લીન એવી એક અર્હત્દાસી નામની શ્રાવિકા હતી. એનો સ્વામી હતો એ મિથ્યાદૃષ્ટિ હતો. તુલ્યયોગ તો પ્રારબ્ધશાળી વિના અન્યત્ર કયાં હોય છેજ ? ધર્મનો દ્વેષી હતો એટલે એણે તો અન્ય સ્ત્રી પરણવા માટે ઇચ્છા કરી પરન્તુ એક સ્ત્રીની હયાતિમાં એને કોઈ પોતાની કન્યા આપવા નીકળ્યું નહીં. આમ થવાથી એ એનો ઘાત કરવાની કોઇ યોજના કરવા લાગ્યો. અને એટલા માટે એણે એકદા એક ઘડામાં

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ગુપ્તપણે સર્પ આણ્યો, અને ભોજન આદિની સમાપ્તિ પછી રાત્રે પોતાની સ્ત્રીને કટાક્ષમાં કહ્યું—ગજગામિની, પેલા ઘટમાં હું પુષ્પ લેતો આવ્યો છું તે જરા મને આપો. પતિદેવના કુટિલ આશય નહી જાણનારી સ્ત્રી એ લેવા ગઈ અને અન્ધકાર હતો માટે પંચ-પરમેષ્ટીનું સ્મરણ કરવા લાગી. નવકાર મંત્ર ભણતાં ભણતાં જ એણે ઘડામાં હાથ નાખ્યો. તે વખતે એનો પ્રિય (?) સ્વામિ-નાથ પણ પોતાના મનોરથોનું ધ્યાન ધરી રહ્યો હતો. અર્હત્-દાસીએ હાથ નાખ્યો તે વખતે જ શાસનદેવીએ પેલો ભુજંગ અપહરી લઇને એને સ્થળે સુવાસે મઘમઘી રહેલી પુષ્પની માળા મૂકી દીધી–એ માળા એણે જઇને પતિને અર્પણ કરી. "આ કોઇ અન્ય સ્થળેથી લઇ આવી કે શું થયું ? " એવી શંકા થવાથી પતિરાજ પોતે ઉભો થઇને ઘડો હતો ત્યાં ગયો. ઘડામાં જુએ છે તો સર્પ ન મળે, એની નાસિકાએ તો કુસુમોનો મ્હેકાટ આવ્યો. તત્ક્ષણ પશ્ચાત્તાપને લીધે પોતે પ્રિયાના ચરણમાં પડયો અને એને સર્વ વૃત્તાન્ત અથેતિ કહી સંભળાવ્યો; અને સાથે કહેવા લાગ્યો–હે શ્રીમતી, મેં દુષ્ટે તારો બહુ અપરાધ કર્યો છે માટે તું સતી છે તો સર્વ ક્ષમા કર. પછી એણે પ્રસન્ન થઈ એને ગૃહની સ્વામિનીને પદે સ્થાપી, અને એના પ્રતિબોધથી પોતે પણ શુદ્ધ શ્રાવક થયો.

ત્યારપછી વળી શ્રીવીરપ્રભુએ નવકારમંત્રના પઠનથી આરો-ગ્યની (પણ) પ્રાપ્તિ થાય છે એ ઉપર એક (ત્રીજું) દૃષ્ટાન્ત આપ્યું:—

પૂર્વે એક નદીને તીરે કોઇ નગર હશે. તે નદી પર કોઇએક પ્રજાજન એકદા શરીરચિન્તાને અર્થે ગયો. ત્યાં એણે નદીના જળમાં તણાતું જતું એક બીજપૂર (બીજોરૂં) જોયું. એટલે એણે એ લઈ લીધું તે જાણે સાક્ષાત્ એનું 'લાભોદય' કર્મ એને પ્રાપ્ત થયું હોયની ! એ એણે જઇને રાજાને અર્પણ કર્યું, અને રાજાએ એ પોતાના રસોઇયાને દીધું. રસોઇયાએ એને સમારી સુધારી શાક બનાવી ભોજન અવસરે રાજાને પીરસ્યું. શાકના વર્ણ અને સુગંધથી હર્ષિતમને એ સમગ્ર એણે પ્રાશન કર્યું અને એના લાવનારપર તુષ્ટમાન થઇ એને

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સારી બક્ષિસ આપી. પછી વળી પોતાના નાગરિકોને કહ્યું—આ બીજોરાનું મૂળ ઉત્પત્તિસ્થળ શોધી કાઢો. રાજાની આજ્ઞા થઈ એટલે એઓ પણ ભાતું બાંધી નદીપર જઇ તીરે તીરે ચાલવા લાગ્યા. ચાલતાં ચાલતાં એક ઉદ્યાન એમની નજરે પડયું એમાં બીજોરાનું વૃક્ષ હતું એ જોઈને કહેવા લાગ્યા—આ વૃક્ષ તો પૂર્વથી જ દેવતાધિષ્ઠિત છે. એનું ફળ ગ્રહણ કરે એનું મૃત્યુ જ સમજવું; એ વિના ફળ લઇ શકાશે નહીં. એમ વિચારી, સર્વેએ આવી રાજાને એ વાત કહી. પણ રાજાને એ ફળની એવી તીવ્ર અભિલાષા થઈ હતી કે એણે તો કહી દીધું—તમારૂં ગમે એમ થાઓ, મરો યા જીવો; પરન્તુ મને ફલ લાવી આપો. રાજાને એમ બોલવામાં શો બાધ હોય ? પારકું મસ્તક અને પારકો ક્ષુર ! એટલે લોકોએ પણ સર્વ પ્રજાજનોનાં નામ-વાળી જૂદી જૂદી ચીઠ્ઠીઓ લખીને એક ઘડો લાવી એમાં નાખી. એમાંથી રોજ એક ચીઠ્ઠી કાઢતાં એ જેના નામવાળી હોય એણે પેલા વનમાં જઇ એ ફળ ત્રોડી, બહાર રહેલાઓને આપી દેવું એમ નક્કી કર્યું. ફળ ત્રોડી આપનારો ભલે ત્યાં સદ્ય મૃત્યુ પામે.

એમ કરતાં કરતાં કાળસમાન વિકરાળ એવો બહુ સમય વ્યતીત થયો. રોજ એક જણ ફળ ત્રોડી આપે અને ત્યાં જ મરણ-શરણ થાય. એવામાં એકદા એક શ્રાવકના નામવાળી ચીઠ્ઠી આવી. પણ રાજાથી કોણ છૂટીને ગયું છે ? એ શ્રાવકે વિચાર કર્યો કે—કદાચિત્ એ વૃક્ષનો અધિષ્ઠાયક કોઈ વ્રત લઇને વિરાધ્યું હોય એવો દેવતા હોય તો એ નવકારમંત્રના શ્રવણથી પ્રતિબોધ પામે ખરો. એમ વિચારી મુખકોષ બાંધી ત્રણ નૈષેધિકી કરી નમસ્કાર મંત્રનો ઉચ્ચાર કરતાં કરતાં એણે વનવાટિકામાં પ્રવેશ કર્યો. એટલે વૃક્ષપર રહેલા યક્ષને મંત્ર સાંભળીને સ્મરણ થયું કે હું પૂર્વભવે જિનધર્માનુ-રક્ત હતો પરન્તુ ધર્મને વિરાધવાથી યક્ષ થયો છું. હા ! મને અત્યન્ત ખેદ થાય છે. જો આણે મને નમસ્કાર મંત્ર સંભળાવી જાગ્રત ન કર્યો હોત તો હું આમ સદાકાળ જીવોનો વધ કરીને સંસાર-સાગરમાં રઝળી મરત. હવે આ શ્રાવક મારો ધર્મદાતા ગુરૂ થયો માટે એ નિશ્ચયે મારે પૂજવા યોગ્ય છે. એમ વિચાર કરીને એને વન્દનં કરીને કહેવા લાગ્યો—હે શ્રાવકશિરોમણિ, હવે તમારે કોઇએ અત્રે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આવવું નહીં. તમારે જોઇએ છીએ એ હું મોકલાવ્યા કરીશ. પછી એ શ્રાવકે પણ એ વાત રાજાને જઇને કહી. અને એણેયે સન્તુષ્ટ થઈ એને બહુ દ્રવ્ય આપ્યું. પછી વ્યન્તર પણ પ્રત્યેક દિને રાજાને ઓશીકે બીજપૂર ફળ મૂકી જવા લાગ્યો; કેમકે દેવતાઓ પ્રતિજ્ઞા પાળનારા છે.

આમ નમસ્કારમંત્રના પ્રભાવથી એ શ્રાવકે લક્ષ્મી અને આરોગ્ય ઉભય પ્રાપ્ત કર્યાં. જીવિતસમું બીજું આરોગ્ય કયું ?

એ પ્રમાણે ' નમસ્કાર ' નું ઇહલોકસંબંધી ફળ સમજાવીને પુનઃ શ્રીવીરે એનું પરલોકસંબંધી ફળ જણાવવા માટે કહ્યું કેઃ—

વસન્તપુર નામનું નગર હતું. ત્યાં જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એ નગરમાં એક જૈનધર્મ પાળનારી લીલાવતી નામે વેશ્યા રહેતી હતી. એ નિત્ય ચંડપિંગલ નામના એક ચોરની સાથે વિલાસસુખ ભોગવતી. એકદા એ ચોરે રાજાના જ મહેલમાં ખાત્ર દઇને એક અમૂલ્ય હાર ઉપાડયો કેમકે ચોરલોકોનું સાહસ કંઈ જેવું તેવું હોતું નથી. હાર લાવીને એણે વેશ્યાને આપ્યો અને વેશ્યાએ પણ એ ગોપવીને પોતાની પાસે રાખ્યો.

એક સમયે નગરજનોએ મળીને મ્હોટો ઉદ્યાનિકામહોત્સવ (ઉજાણી) આરંભ્યો. વેશ્યાઓ, દાસીઓ વગેરે પણ શ્રેષ્ઠ આભૂષણો ધારણ કરીને બગીચામાં ગઈ. આ લીલાવતીએ પણ પોતે સૌથી શ્રેષ્ઠ ગણાવા માટે પેલો હાર પહેરી લીધો. તેજતેજનો અંબાર એવો એ હાર ભાળીને અન્ય વેશ્યાઓને અત્યન્ત આશ્ચર્ય થયું. પરન્તુ એવામાં, રાજાની જે રાણીનો એ હાર હતો એની દાસીની એ તરફ દૃષ્ટિ ગઈ, અને એણે એ ઓળખ્યો. કારણ કે ચોરી ગમે એટલી ગુપ્ત રાખ્યા છતાં ચોથે દિવસે પ્રકટ થયા વિના રહેતી નથી. રાજાને પોતાને આ વાતની ખબર પડી એટલે એણે પૂછયું કે એ વેશ્યા કોની સાથે રહે છે? એના પ્રત્યુત્તરમાં એને જણાવવામાં આવ્યું કે એ વેશ્યા ચંડપિંગળની સાથે રહે છે. એ સાંભળીને રાજાએ સત્વર એને શૂલિપર ચઢાવ્યો.

હવે વેશ્યા તો શ્રાવિકા હતી એટલે એણે ' મારા વલ્લભ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ચંડપિંગળને મારે અર્થે શૂલિ મળી છે ' એમ વિચારી એનું હિત ચિન્તવીને એને પંચપરમેષ્ઠી મંત્ર સંભળાવ્યો. અને એને વિશેષમાં કહ્યું—હે પ્રિય, તું આ વખતે એવું નિદાન, એટલે ' નિયાણું ' કર કે તું અહિંથી મૃત્યુ પામી આવતા જન્મમાં રાજપુત્ર તરીકે જન્મ લે. ચોરે પણ એના વચનપરથી એવું નિદાન કર્યું અને શુભ ધ્યાને મૃત્યુ પામ્યો. પુનર્જન્મમાં એનો જીવ રાજાની પટ્ટરાણીની કુક્ષિએ આવ્યો અને પિતાના મનોરથોની સાથે ગર્ભને વિષે વૃદ્ધિ પામતો પૂર્ણ સમયે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. વાત અકસ્માત્ એમ બની કે પેલી વેશ્યા લીલાવતી જ પ્રારબ્ધયોગે આ રાજશિશુને રમાડવા રહી. વેશ્યાજાતિ મહાચતુર એટલે એણે વિચાર્યું કે ચંડપિંગળના મૃત્યુનો અને રાણીને ગર્ભ રહ્યાનો એકજ સમય છે. તો આ રાજપુત્ર ચંડપિંગળનો જીવ હશે કે કેમ ? એ વિચારે એ એકવાર એને રમાડતી રમાડતી બોલી ગઇ કે “ ચંડપિંગળ, રડે છે શા માટે ? બાળકને તો એ વખતે પોતાનો નામોચ્ચાર સાંભળીને પોતાની પૂર્વ-જાતિનું સ્મરણ થયું. એટલે અનુક્રમે વયે વૃદ્ધિ પામતો રાજ્યકાર્યભારને યોગ્ય થયો અને પિતાના મરણ પછી રાજ્યાસને બેઠો ત્યારે નમસ્કાર-મંત્રનો પ્રભાવ સમજી એમાં ભક્તિપૂર્વક શ્રદ્ધા રાખી એણે જિનધર્મ અંગીકાર કર્યો. પ્રાન્તે એણે અને ગણિકાએ બન્નેએ સંસારસાગરનો પાર ઉતારનારી જૈની દીક્ષા ગૃહણ કરી અને ચારિત્રનું સમ્યક્પ્રકારે પાલન કરી સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કર્યું.

આમ નવકારમંત્રના પારલૌકિક ફળ વિષે એક દૃષ્ટાન્ત આપી શ્રી વીરપ્રભુએ વળી એક અન્ય દૃષ્ટાન્ત પણ આપ્યું તે આ પ્રમાણે:—

પૂર્વે એક મથુરા નામની નગરી હતી એમાં એક જિનદત્ત નામનો શ્રાવક વસતો હતો. નગરીમાં એક ' હુંડિક ' નામનો ચોર નિરન્તર પ્રજાના ઘરમાં ખાત્ર દેતો. પરન્તુ એ એકદા નગરરક્ષક (પોલિસ) ના હાથમાં સપડાઈ ગયો એટલે એને શૂળીએ ચઢાવવામાં આવ્યો. એની પાસે એના સંબંધીમાંથી કોણ આવે છે એની તપાસ રાખવા રાજપુરૂષો નિકટમાં ગુપ્ત ઉભા રહ્યા. એવામાં દયાનિધિ જિનદત્ત શ્રાવક એ માર્ગે થઇને જતો હતો એની પાસે ચોરે તૃષાતુર હોઇને જળ માગ્યું. જિનદત્તે એને કહ્યું—આ હું તને સંભ-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

લાવું છું તે નવકારમંત્રનો ઉચ્ચાર કર્યા કર એટલામાં જળ લઈ આવું. હું જળ લઇને આવું એટલામાં જો તું એ ભૂલી જઇશ તો હું તને જળ આપીશ નહીં. શ્રાવક જળ લેવા ગયો અને પાછળ ચોરે એ પદ સંભાર્યા જ કર્યાં. પરન્તુ એને જળ લઇ આવતાં જોવા છતાં અને મને હમણાંજ જળ મળશે એમ સમજીને એને હર્ષ થયા છતાં, એના તો જળ પીધા વિના જ પ્રાણ ગયા. કેમકે રાજાના માણસોએ જિનદત્ત શ્રાવકને ચોરને અન્નપાન લાવી આપનાર તરીકે રાજ્યનો ગુન્હેગાર ગણીને બન્દીવાન બનાવ્યો. એટલે રાજાએ એને પણ શૂળીએ ચઢાવી દેવાનો આદેશ કર્યો. પણ વાત એમ બની કે પેલા ચોરના નવકારમંત્રનો ઉચ્ચાર કરતાં કરતાં પ્રાણ ગયા હોવાને લીધે એ યક્ષ થયો. એ યક્ષે પોતાનાં ઉપકર્તા શ્રાવકને અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ દઈ દુઃખપૂર્ણ સ્થિતિમાં જોઇ, એક મહાન્ પર્વતને ઉપાડી નગરને માથે લટકતો રાખી અન્તરિક્ષમાં કહ્યું—હે દુષ્ટ ભૂપતિ અને માનવો, આ ભક્તિમાન્ શ્રાવક મારો ઉપકારક ગુરૂ છે એને તમે મુક્ત કરો. અન્યથા તમારો આકાશે કે પાતાળે ક્યાંય પણ મોક્ષ નથી. એ સાંભળી રાજાએ અને સર્વ પ્રજાએ એ યક્ષની વારંવાર ક્ષમા માગી અને જિનદત્ત પણ છુટ્યો. ખરીવાત છે કે ન્યાય તો પ્રાણને ભોગે જ મળે છે. પછી લોકોએ એ યક્ષનું એક મન્દિર પણ ત્યાં બનાવરાવ્યું.

શ્રી વીરજિનેશ્વર સમવસરણને વિષે દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચોની પર્ષદા સમક્ષ આ પ્રમાણે દૃષ્ટાન્તો આપી, નમસ્કારમંત્ર ઉત્તમ-કુળને વિષે જન્મ અપાવનારો અને સ્વર્ગનો પણ હેતુરૂપ છે એમ બતાવી આગળ કહે છે કે " વળી એ પંચમેષ્ઠી નમસ્કારના પ્રભાવ-થીજ પ્રાણીઓને શાશ્વતસુખ બક્ષનાર એવો મોક્ષ ભૂતકાળને વિષે પ્રાપ્ત થયો છે, વર્તમાનકાળમાં પ્રાપ્ત થાય છે અને ભવિષ્યકાળને વિષે પ્રાપ્ત થશે. ઉત્કૃષ્ટ મોક્ષસુખના અભિલાષી ભરત–ઐરવત-મહાવિદેહાદિ ક્ષેત્રોના સર્વ મનુષ્યો એ 'નમસ્કાર' નો પાઠ કર્યાજ કરે છે. જે માણસ શ્રદ્ધાસહિત એ મહામંત્રના એક લક્ષ જાપ કરે અને શ્રી સંઘની પૂજા કરે એ નિશ્ચયે તીર્થંકર થાય છે. જે પ્રાણીને એનાપર રતિ એટલે પ્રેમ નથી એણે ગમે એટલી તપશ્ચર્યા કરી હોય, એણે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ગમે એટલો અભ્યાસ કર્યો હોય કે શાસ્ત્ર શ્રવણ કર્યાં હોય, અથવા ગમે એટલી ક્રિયા કે અનુષ્ઠાનો કર્યાં હોય તો યે વ્યર્થ છે. નમસ્કાર-મંત્ર તો ચતુર્દશ[૧] **પૂર્વોનો** ઉદ્ધરેલો સાર છે માટે જ વિદ્વાન્ અને પંડિતો એને વિષે પ્રયત્નશીલ રહે છે. વળી મરણોન્મુખ અવસ્થામાં–અન્તસમયે તો એનું વિશેષ ધ્યાન ધરવું. કેમકે એવી સ્થિતિમાં એજ માત્ર ઉત્કૃષ્ટ આયુધ–શસ્ત્ર છે; જેવી રીતે ઘરમાં અગ્નિ લાગ્યો હોય એ વખતે ઘરનો ધણી અન્ય સર્વ દ્રવ્યાદિ જતાં કરીને સર્વવિ-પત્તિથી રક્ષણ કરનારૂં એક ફક્ત રત્નજ ગ્રહણ કરે છે, અથવાતો જેમ કોઇ શત્રુનો પરાજય કરવાને સુભટ એક અમોઘ શસ્ત્ર જ ગ્રહણ કરે છે તેમ. વળી એવી અન્તાવસ્થાને સમયે, સર્વ પૂર્વધરો આવે તોયે સકળશાસ્ત્રોની પરાવર્ત્તના કરવાને શકિતમંત થતા નથી. માટે એ સર્વે દ્વાદશાંગી વરજીને આ એના ઉદ્ધારનું એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન ધરે છે. આ નમસ્કારમંત્ર ભવિજન પદ્માસન કરી હસ્તયુગલને યોગમુદ્રાએ જોડી રાખીને પછી ગણે. નવકારમંત્ર ગણવાનો ઉત્સર્ગ થકી આ જ વિધિ છે. જે એ વિધિએ ન ગણી શકે એણે પાંચે પ્રથમ અક્ષરો अ (रिहंत), सि (द्ध), आ (चार्य), उ (पाध्याय), सा (धु) એમ असिआउसा નું ચિન્તવન કરવું. એટલું કરવાની પણ જેનામાં શક્તિ ન હોય એણે ओम् એવા એક અક્ષરનું ચિન્તવન કરવું. કારણ કે એ ओम्‌ની વ્યુત્પત્તિમાં અરિહંત, અશરીરી (સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ સર્વ આવી જાય છે. વાચા કુંઠિત થવાથી અથવા ગાઢ અનારોગ્યતાને લઇને એટલું પણ ન બોલી શકે એવાએ અન્ય પાસે એ મધુર સ્વરે બોલાવીને ભાવસહિત સાંભળવો. જે મહાત્માને અન્તકાળે આ નવકાર મંત્ર પ્રાપ્ત થાય એણે સમજવું કે એનાં દુઃખદોહગ દૂર ટળ્યાં અને સુખસંપત્તિ આવીને ભેટી. મહાભાગ્યશાળી પ્રાણીને જ મરણસમયે નમસ્કારમંત્રના અક્ષરો શ્રવણે પડે છે. ભરસમુદ્રમાં અથડાતા રઝળતા સર્વે મનુષ્યને નૌકા ક્યાં મળી જાય છે ? વળી આ નમસ્કારમંત્ર પિતા, માતા, ભગિની, બન્ધુ, સહોદર અને મિત્રની જેમ પરમ ઉપકારી છે; સર્વ મંગળ

---

૧. 'પૂર્વ' ના વિસ્તૃત અર્થ માટે જુઓ આ ચરિત્રનો બીજો ભાગ પૃષ્ટ ૨૩૧.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

વસ્તુઓમાં પહેલે પદે છે. વળી એનું નિત્ય ધ્યાન ધરનાર પણ એક મંગળરૂપ જ છે. માટે પોતાનું હિત ઇચ્છનારા સર્વ કોઇએ એના ધ્યાનને વિષે પૂરો આદર કરવો.

પ્રભુની, આવી જગતનું કલ્યાણ કરનારી અમૃતમય દેશના શ્રવણ કરીને શ્રોતાવર્ગ નમસ્કારપર પૂર્ણપણે આસક્ત થયો. કેમકે જિનેન્દ્રોનો પ્રયાસ સદા સફળ જ હોય છે. આમ પ્રભુ રાજગૃહીમાં સ્થિર રહ્યા ત્યાં સુધી એમને મુખેથી પ્રતિદિન 'ધર્મ' નું શ્રવણ કરતા પ્રજાજન પરમ આનન્દ પ્રાપ્ત કરતા જણાવા લાગ્યા.

એકદા સુબુદ્ધિમાન્ અભયકુમારે પ્રભુ પાસે જઈ વન્દન કરી મધુર શબ્દોમાં આત્મસિદ્ધિગર્ભિત સ્તવના કરી કે 'હે જિનેશ્વર, આપના શાસનની બહાર રહેલા (જૈનેતર) લોકો એમ કહે છે કે "આકાશમાં પુષ્પો હોય છે એ વાત જેવી મિથ્યા છે એવી જ આત્માના અસ્તિત્વની વાત મિથ્યા છે; પ્રમાણનો અભાવ છે માટે. એ લોકો પૂછે છે કે તમે સ્ત્રી, પુરૂષ, અશ્વ, હસ્તી આદિને પ્રત્યક્ષ જુઓ છો એ પ્રમાણે એ આત્માને તમે કયાંય **પ્રત્યક્ષ** જોયો ? વળી **અનુમાન**થી પણ એ (આત્મા) નું જ્ઞાન થવું અશકય છે. કારણ કે એ (અનુમાન) ત્યારે જ નીકળી શકે કે જ્યારે આપણી પાસે સાધ્યની સાથે લિંગ અને કવચિત્ દૃષ્ટાન્ત પણ હોય; અને અહીં તો આત્મરૂપ સાધ્યની સાથે કંઈ પણ લિંગ દેખાતું નથી. વળી આત્મા જેવી અન્ય કોઈ પ્રસિદ્ધ વસ્તુ પણ નથી કે જેની એને **ઉપમા** આપી શકાય. વળી 'આત્માનું અસ્તિત્વ' પ્રતિપાદન કરવા સંબંધી **આગમોમાં પણ અન્યોઅન્ય વિરૂદ્ધતા** નિવેદન કરેલી છે તો એના પર પણ શી આસ્થા રહે ? વળી એના વિના ઉપપદ્ય ન થાય એવું પણ કંઈ નથી, કે જેથી **અર્થાપત્તિ**થી પણ એ (આત્મા) જાણી શકાય. આમ પાંચે પ્રમાણોનો અભાવ છે એમ બતાવીને વિરૂદ્ધ પક્ષવાળાઓ 'આત્મા નથી' એમ સિદ્ધ કરે છે. પણ એમનું એ મન્તવ્ય અસત્ય છે.

"હું કહું છું કે આત્માનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરવાને માટે પૂરતાં પ્રમાણ છે. 'હું સુખી છું, હું દુઃખી છું, હું જ્ઞાની છું' એમ કહીએ છીએ એજ એના અસ્તિત્વનું **પ્રત્યક્ષ** પ્રમાણ. વળી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

એ આત્મા **અનુમાન**થી પણ જ્ઞેય છે; કેમકે સુખ દુઃખ આદિ ધર્મો, એમનામાં ધર્મત્વ છે માટે, કોઈને આશ્રયીને રહેલા હોવા જોઈએ. જેમકે નવ્યત્વ (નવીનપણું), વૃત્તત્વ (ગોળાકારપણું) એવા જે ' ઘટ ' ના ધર્મ છે એ ' ધર્મી ' ઘટને આશ્રયીને રહેલા છે. હવે આ સુખદુઃખાદિ ધર્મો દેહાદિને આશ્રયીને તો નથી રહ્યા કેમકે એમ કહેવામાં ' બાધક ' આવે છે; માટે એ ' ધર્મો ' જે ' ધર્મી ' ને આશ્રયીને રહેલા છે એ ' ધર્મી '–એજ નિશ્ચયે આત્મા. વળી આ આત્મા ઉપયોગવાન્ છે, કર્મોનો કર્ત્તા છે, ભોક્તા છે, શરીરથી ભિન્ન છે–ઇત્યાદિ લક્ષણોએ જ્યારે લક્ષિત છે ત્યારે એ **ઉપમાન**ગોચર કેમ ન થાય ? સાધર્મ્યથી જ નહીં, પરંતુ વૈધર્મ્યથી પણ એનું ઉપમાનગોચરત્વ છેજ. વળી આગમને વિષે યે આદિમાં, મધ્યમાં કે અન્તમાં ક્યાંઈ પણ એના અસ્તિત્વની સામે વિરૂદ્ધતા નથી. એમાં તો ઉલટું ' कामदुहा घेनु ' એવું આત્માનું વિશેષણ બતાવ્યું છે. માટે આગમ એટલે શાસ્ત્રો પણ એનું અસ્તિત્વ નિશ્ચિત જ કરે છે. વળી ' **અર્થાપત્તિ** ' થી પણ એ આત્મા ગમ્ય છે કેમકે જો આત્મા ન હોય તો પછી પરલોક કોનો ? પુણ્યપાપ પણ કોનાં, અને સુખદુઃખ તથા બંધમોક્ષ પણ કોનાં ? વળી ' **અનુપત્તિ** ' થી પણ, આત્મા ' છે ' એમ બોધ થાય છે કેમકે વિરૂદ્ધ કહેતાં, સુખાદિ ભોગવનાર અન્ય કોણ હોય ? એમ તો ન કહેવાયને, કે આહાર લે દિવસે જમનારો, અને શરીર વધે રાત્રે જમનારાનું ? આમ પાંચે પ્રમાણોથી, હે પ્રભુ, આત્માનું અસ્તિત્વ પ્રતિપાદિત થયું. પરંતુ આપના શાસનની બહારના મૂઢ લોકો કંઇ સમજતા જ નથી. આપના જેવાના પ્રસાદથી જ ભવ્યજનો વસ્તુને યથાસ્થિત સમજે છે. સૂર્યનો ઉદય થાય છે ત્યારે જ વસ્તુ જેવા હોય તેવા સ્વરૂપમાં દેખાય છે. તો હે ભગવાન્, હવે આપ મારા પર એટલી કૃપા કરો કે મારી બુદ્ધિને વિષે નિરન્તર આસ્તિકપણું રહે.

આ પ્રમાણે જિનેશ્વરની સ્તુતિ કરી અભયકુમારે વળી દેશનાને અન્તે પ્રભુને વન્દન કરી વિજ્ઞાપના કરી કે હે સ્વામિન્, કેવળજ્ઞાનીઓમાં જેમ જંબૂસ્વામી ચરમ કેવળી થયા છે એમ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

રાજર્ષિઓમાં કયા રાજા ચરમ રાજર્ષિ થશે? પ્રભુએ ઉત્તર
આપ્યો—હે અભયકુમાર, અન્તિમ રાજર્ષિ સર્વપૂર્વોક્ત બિન્દુસાર-
ની જેમ **ઉદાયન** નૃપતિ થશે. વળી "એ ઉદાયન કોણ" એવા
અભયકુમારના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જિન ભગવાને મન્થન કરાતા
મહાસાગરના ધ્વનિ સમાન ગંભીર ધ્વનિથી કહ્યું:—

આ ભરતક્ષેત્રમાં જ રત્નાકર સાગરના તટપર સર્વ રમણીય-
તાનું સ્થાન એવો સિન્ધુસૌવીર દેશ આવેલ છે. ત્યાં એક જ વાર
વાવણી કર્યા છતાં પૃથ્વી વારંવાર પાક આપે છે—એવી એ બહુ-
બહુ રસાળ છે. ત્યાં વળી કદિ દુષ્કાળ તો દૃષ્ટિએ જ પડતો
નથી, પોતાના વૈરિ જળપૂર્ણ મહાસાગરનું નામ સાંભળીને જ
હોયની એમ. વસતિવાળા ગામમાં કોઈ પણ પ્રજાજનને ઘેર
આવી ચઢેલો અજાણ્યો પન્થીજન પણ ભોજન પામ્યા વિના
જતો નથી. એ દેશની કેટલી પ્રશંસા કરવી? ત્યાંના વસનારા
સર્વ અત્યન્ત ઋજુપ્રકૃતિવાળા છે. ત્યાં તસ્કર કે શત્રુરાજાના
સૈન્યનો લેશ માત્ર ભય ન હોવાને લીધે જેવું નામ તેવા જ
ગુણવાળું 'વીતભય' નામનું નગર છે. એ નગરમાં **કંપ** તો
પ્રાસાદના શિખરપર આવેલી ધ્વજાઓમાં જ છે, પારૂષ્ય પત્થરમાંજ
છે. વળી તીક્ષ્ણતા ખડ્ગમાં જ, **ખળ**[1] તલના વિકારમાં જ, **બન્ધન**
કાવ્યમાં જ, વિયોગ સ્વપ્નમાં જ, ચિન્તા ધર્મોપાર્જનમાં જ,
વર્ણસંકરતા વિચિત્ર ચિત્રક્રિયામાં જ અને **મદ** હસ્તીઓમાં જ
છે. લોકોમાં એમાંનું કંઇ નથી. કંઈ પણ દોષ જેવું પ્રજામાં ગણો તો
ફક્ત એ જ કે સર્વજન પરદુઃખે દુઃખી છે.

એ નગરમાં કમળ જેવાં સુંદર વિસ્તીર્ણ લોચનવાળો, છતાં લોચનની લેશપણ ઇર્ષ્યા વિનાનો, અન્ય **મુક્તમુનિ** જ હોયની એવો **ઉદાયન** રાજા રાજ્ય કરે છે. કુક્ષત્રિયોએ ત્યજી દીધેલી વીર-વૃત્તિ ચોમેરથી આવીને એને જ હર્ષસહિત આલિંગન દઇને રહી છે; એકજ પતિની સ્ત્રી (સતી સ્ત્રી) પોતાના પતિને આશ્લેષીને રહે છે એમ. એ ઉદાર નરપતિના કમળપુષ્પસમાન મૃદુ[2] એવા બેઉ પ્રકારના

---

૧ ખળ=(૧) તલનો ખોળ, (૨) ખળપુરૂષ. ૨. (૧) મૃદુ—કોમળ કર—હસ્ત; (૨) મૃદુ—હળવો કર—વેરો

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કરને લીધે એની સર્વ પ્રજા સુખી છે. એનું ચિત્ત **વિષયાસકત** છતાં એ **વિષયલંપટ** નથી. **પરદારા**થી નિવૃત્ત છતાં પણ **પરદારાસકત** છે. જેને એકલો ન્યાય જ પ્રિય છે એવા આ રાજાના દેશમાંથી અપમાનિત થઇને અન્યાય તો મુખ બતાવવા ઉભો રહ્યા વિના જ જાણે દેશાન્તરમાં જતો રહ્યો છે. વીતભય પ્રમુખ ત્રણસોને ત્રેસઠ નગરોનો, સિન્ધુસૌવીર આદિ સોળ દેશોનો અને મહાસેન વગેરે દશ મુકુટધારી સામન્તોનો અધિપતિ છતાં એ અન્ય રાજાઓ પર પણ વિજય મેળવ્યા કરે છે.

આ ઉદાયન રાજાને દીપકની શિખાની જેવી પ્રભાવાળી, સ્નેહમયી, બુદ્ધિમતી **પ્રભાવતી** નામે પટ્ટરાણી હતી. ઉત્કૃષ્ટશીલ એજ એનાં અલંકાર હતા, અને શીલને પણ એ અલંકારભૂત હતી; જેમ હેમમુદ્રાને મણિ અલંકારભૂત છે અને મણિને પુનઃ હેમમુદ્રા છે એમ. જાણે પોતાના સહોદર શીલ પ્રત્યે અત્યન્ત વલ્લભતા ધરાવતી હોઇ એને પોતાના અંકને વિષે બેસાડવા માટે (રાણી પાસે) આવી હોયની એવી એ (રાણી) ની લજ્જાળુતા પણ બહુ વિરાજી રહી હતી. ક્ષીર, ડિંડીર૫ અને ચંદ્રમાના કિરણોથી પણ અધિક નિર્મળ કુળમાં જન્મેલી ચેટક રાજા જેવાની પુત્રીને માટે વિશેષ શું કહેવું ? બસ એટલું જ કે એ ધુરંધર શ્રાવિકા હતી, એનું સમ્યક્દર્શન ઝળહળી રહ્યું હતું અને એણે ઉત્તમ કાર્યો કરી કરીને તીર્થનો ઉદ્યોત કર્યો હતો.

આ પ્રભાવતી રાણીથી રાજાને અભીચિ (અભિજિત્) નામનો પુત્ર થયો હતો. તે અત્યન્ત શૂરવીર હતો, તે જાણે અભિજિત્ નક્ષત્રને વિષે એનો જન્મ થયો હતો માટે જ હોયની ! યુવરાજપદે આ અભીચિ જ હતો. વળી રાજાને કેશિ નામનો એક ભાણેજ હતો.

હવે **ચંપા**નામની નગરીમાં **કુમારનંદી** નામનો એક સુવર્ણકાર રહેતો હતો. કુબેરની જેમ એ અસંખ્ય દ્રવ્યનો સ્વામી હતો. પ્રકૃતિથી એ પારાવત૧ની જેવો અતિ કામલંપટ હતો. પરન્તુ આવા

---

૩. વિષય=(૧) રાજ્ય, દેશ; (૨) કામભોગ. ૪. પરદારાસકત=શત્રુને રંજાડવામાં આસકત. ૫ સમુદ્રના ફીણ. ૧ પારેવું.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

વિવિધ વિડમ્બના ઉપજાવનારા વ્યસને છોડ્યા છે પણ કોને ? હરકોઈ રૂપવતી કન્યા એના દૃષ્ટિપથમાં કે શ્રવણપથમાં આવતી એને એ પાંચસો સુવર્ણ આપીને પણ પોતાની પત્ની બનાવતો. દ્રવ્યના લોભથી લોકો પણ એને કન્યા આપતા. આમ એણે પાંચસો સ્ત્રીઓનો મેળ કર્યો. પણ કામી પુરૂષોની આવી જ રીતિ હોય છે, એમાં કંઇ આશ્ચર્ય નથી. એ સ્ત્રીઓની સાથે પોતે એક એકસ્તંભી પ્રાસાદને વિષે રહેતો છતો સુખવિલાસ ભોગવતો. પોતે જાતે ઉપાર્જન કરેલા ભોગવૈભવ ભોગવતાં માણસને અટકાવેયે કોણ ? વળી એ ઇર્ષ્યાળુ સ્વભાવવાળો હોવાથી પોતાની સ્ત્રીઓને બહાર નીકળવા દેતો નહીં; નરકમાંથી બહાર નીકળવા ઇચ્છતા નારકીના જીવોની જેમ. આ કુમારનંદીને પાંચ શુદ્ધ અણુવ્રતધારી **નાગિલ** નામનો શ્રાવક મિત્ર હતો. અથવાતો પૃથ્વીપર સર્વત્ર નિર્ગુણી જનો જ વસે છે એમ નથી.

હવે, મહાસાગરમાં એક પંચશૈલ નામનો દ્વીપ છે જે જાણે, એ સમુદ્રનું મધ્ય ખોળી કાઢવાના આશયથી એની અંદર રહ્યો હોયની ! એ દ્વીપમાં બે સમાનરૂપાકૃતિવાળી વ્યન્તર દેવીઓ રહેતી હતી, તે જાણે પરસ્પર પ્રીતિ બાંધવાને એકત્ર મળેલી સરસ્વતી અને લક્ષ્મી જ હોયની ! આ દેવીઓ પોતાના સ્વામી એ દ્વીપના અધિપતિ-**વિદ્યુન્માલી**ની સંગાથે ક્રીડાસુખ ભોગવતી રહેતી હતી; જેવી રીતે ગંગા અને પાર્વતી શિવની સંગાથે ભોગવે છે એમ. એક સમયે દેવોનો સ્વામી ઈન્દ્ર નંદીશ્વરદ્વીપે તીર્થયાત્રા નિમિત્તે જવા નીકળ્યો એટલે એના આદેશથી આ બે દેવીઓ પણ પોતાના પતિસહવર્તમાન ચાલી નીકળી. એમને આમ સાધર્મિકનો મેળાપ થયો એ પણ એમનાં ધન્યભાગ્ય જ સમજવાં. પણ એજ સમયે એક અનિષ્ટ વૃત્તાન્ત બન્યો કે વિદ્યુન્માલી શૈલભ્રષ્ટ પાષાણની જેમ સહાયહીન ક્ષણમાત્રમાં ચ્યુત થયો અને બેઉ વ્યન્તરદેવી ભર્તાવિનાની થઈ પડી. એમ થવાથી મહાશોકસમુદ્રમાં નિમગ્ન થયેલી બન્ને ચિન્તવવા લાગી કે “ આ તો આપણને શાન્તિ મેળવવા જતાં વેતાળ આવીને ઉભો રહ્યા જેવું થયું. ત્યારે હવે આપણે અન્ય કોઇને પ્રલોભનમાં નાખી આપણો પતિ બનાવીએ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કેમકે નાથ વિનાની સ્ત્રીઓને લોકો તરફથી પરાભવ પામવાનો સંભવ રહે છે." આમ પતિ મેળવવાની આકાંક્ષામાં આકાશમાં ફરતાં ફરતાં એમની દૃષ્ટિ ચંપાનગરીમાં પેલા પાંચસો સ્ત્રીઓ સંગાથે ક્રીડા કરી રહેલા કુમારનંદી પર પડી. એટલે "કામીપુરૂષોને કામ (દેવ) રૂપી પ્રલોભનથીજ લુબ્ધ કરી શકાય" એમ વિચારી એ સ્ત્રીલંપટ સોનારને પોતાના ગ્રાહમાં લેવાનો નિશ્ચય કરી આકાશમાંથી સત્વર એની પાસે ઉતરી ઉભી રહી. અહો! સ્વાર્થ પ્રાણી પાસે શું નથી કરાવતો? આકાશમાંથી નીચે ભૂમિપર, અને ભૂમિ પરથી ઉંચે આકાશમાં સ્વાર્થ પ્રાણીને લઈ જાય લાવે છે.

સ્વર્ણકાર તો દીવ્યકાન્તિવાળી એ ઉભયદેવીઓને જોઇ કામાધીન થઇ "અહો! આ તે શું કામદેવ દગ્ધ થવાથી પતિવિહીન થયેલી રતિ અને પ્રીતિ ચોદિશ ભ્રમણ કરતી અહિં આવીને ઉભી છે? અથવા ઋષિના શાપથી ભ્રષ્ટ થઇ ભૂમિપર આવી પડેલી રંભા અને તિલોત્તમા (અપ્સરા) છે?" આમ સંકલ્પવિકલ્પ કરતો હર્ષપૂર્ણ ચિત્તે એમને પૂછવા લાગ્યો—પુણ્યરૂપી લાવણ્યની સરિતા જેવી, અને લલિત લલનાઓના શિરોમણિ જેવી તમે કોણ છો? દેવીઓએ ઉત્તર આપ્યો—હે મર્ત્યલોકના માનવી, અમે **હાસા** અને **પ્રહાસા** નામની દેવીઓ છીએ. એમના, મધુપાનથી ઉન્મત્ત થયેલી કોકિલાના જેવા સુંદર મનહર મધુર સ્વરથી મુગ્ધ બની જઇ એમના સન્મુખ જોઇજ રહી સુવર્ણકાર તો તત્ક્ષણ મૂર્છા પામ્યો. શત્રુનું કામ કરતો કામદેવ કામિજનને બીજું આપે યે શું? પછી મૂર્છા વળી એટલે એણે એમની સંગાથે ક્રીડા કરવાની ઇચ્છાથી પ્રાર્થના કરી કે કામજ્વરથી તપી રહેલા એવા મને તમે તમારા સંગમરૂપ જળવડે શીતળતા પમાડો. દેવીઓએ ઉત્તર આપ્યો—જો તારે અમારૂં પ્રયોજન હોય તો અમારી સાથે પંચશૈલ દ્વીપે ચાલ. એમ કહીને બેઉ જણીઓ જાણે ધનુષ્યપરથી બાણ છુટયું હોય અથવા પાશમાંથી પક્ષી છુટયું હોય એમ સત્વર આકાશમાં ઉડી ગઈ.

પૂર્ણપણે કામદેવના પાશમાં આવી ગયેલો કુમારનંદી તો એ જોઇ કંઇક વિચાર કરી સદ્ય સુવર્ણની ભેટ લઇ નૃપતિ પાસે જઇ કહેવા લાગ્યો—હે રાજન્, મારે પંચશૈલ દ્વીપે જવું છે. રાજાએ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સંમતિ આપી એટલે એણે નગરમાં સર્વત્ર ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી કે જે કોઈ કુમારનન્દીને પંચશૈલ દ્વીપે લઇ જશે એને એ નિ:સંશય એક કોટિદ્રવ્ય આપશે. એ ઉદ્‌ઘોષણા સાંભળી એક વૃદ્ધ જીર્ણકાય નાગરિકે વિચાર્યું—અહો ! આજે મને ઘૃતનાં ભોજન મળ્યાં, મારૂં પ્રારબ્ધ હજુ પ્રકાશે છે ખરૂં ! એનું કોટિદ્રવ્ય લઇ, પુત્રોને આપી, યશ અને કીર્તિ ઉભય સંપાદન કરાવનારૂં સાહસ કરી, પહુંપહું થઇ રહેલા મારા માનવદેહનું અન્તિમ ફળ લઇ લઉં. કારણકે નાસી જતા પામર ઉંટનો જે લાભ મળ્યો એ લઇ લેવો કહ્યો છે. એમ વિચારી એ વૃદ્ધે પડહને સ્પર્શીને સુવર્ણકાર પાસેથી કોટિદ્રવ્ય લીધું. પરન્તુ એમાં શું ? પ્રાણના વિક્રય બદલ અનેક કોટિ મળે તોયે નિરર્થક. એ સર્વ દ્રવ્ય પછી પેલાએ પોતાના પુત્રોને આપ્યું. કેમ ન આપે ? સ્ત્રી અને સંતાનો શિવાય અન્ય કોને અર્થે (આપવાને) સર્વે લોકો દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરે છે ? ભિન્ન ભિન્ન અભિપ્રાયવાળા બેઉ (વૃદ્ધ અને સુવર્ણકાર) પછી, માર્ગમાં જોઇએ એ અન્નપાનાદિ સર્વ સામગ્રી લઇને સત્વર સમુદ્રતટે ગયા. અનર્ગળ જળનો રાશિ મહાન્ સમુદ્ર ખેડવો હતો માટે ત્યાં વૃદ્ધે શુભ કર્મ જેવું **નિશ્છિદ્ર** અને ખળ પુરૂષના હૃદય જેવું **નિષ્ઠુર** પ્રવહણ તૈયાર કરાવ્યું. વિજય મેળવવા નીકળેલા સૈન્યની જેમ એ પ્રારંભે સ્થિરતા રાહત ઝોલાં ખાતું હતું. એની બેઉ બાજુએ ઉપરાઉપર દૃઢ કાષ્ટના ફલક એટલે પાટીયાં મૂકયાં હતાં, અને એનાં બન્ને—આદિ અને પ્રાન્તભાગ દ્વિતીયાના ચન્દ્રમાની જેવા વળેલા હતા. આપણા ગૃહોને હોય છે એમ એના પર સર્વત્ર ઢળતું આચ્છાદન હતું. એના મધ્યમાં વક્ત્ર કહેવાતા સ્તંભો ઉભા કર્યા હતા. એને ચોમેર નાળીએરીની છાલવતી મઢી લીધેલું હતું, અને ખીલા વગેરેવતી દૃઢ કર્યું હતું. વચ્ચોવચ્ચ શોભિતો સુંદર કુવાનો સ્તંભ હતો, તે જાણે એ વૃદ્ધની કીર્તિરૂપી વલ્લરીને આરોહણ કરવાનેજ હોયની ! વળી એ પ્રવહણમાં વિશુદ્ધ શણનો બનાવેલો, એના વેગમાં વૃદ્ધિ કરનારો મહા વિસ્તારવંત શ્વેત સઢ હતો, તે જાણે ચાંદીનો પટ હોયની એવો શોભી રહ્યો હતો.

પછી પીઠનો પવન જોઇને એકદા પ્રવહણે નાંગર ઉપાડયું, સ્વર્ણકાર અને વૃદ્ધ બેઉ એનાપર આરૂઢ થયા અને પ્રવહણે સમુ-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

દ્રમાં પ્રવેશ કર્યો. જળમાર્ગપર મત્સ્યોના સમૂહને સમૂહ એમની દૃષ્ટિએ પડતા. કેટલાંક તો હર્ષથી મુખમાં જળ લઇ, પ્રભાતસમયે ગુજરાતવાસીઓ દંતધાવન વેળાએ કરે છે એમ એ જળના જાણે કોગળા કરતા. કેટલાંક વળી સમુદ્રની સપાટીની નીચે જતા રહેતા અને પુનઃ ઉપર આવતા. વળી બીજા એવા પણ હતા કે જેઓ સર્પની જેમ પોતાનીજ જાતિનાંને ગળી જતા. કેટલાંક સરલપણે, વહાણ ચાલતું એની સંગાથે ક્રીડા કરતા ચાલ્યાં આવતાં હતાં તો કેટલાક તરંગોની ઉપર ને ઉપર રહીને જાણે આનન્દ કરતાં હતાં. કેટલાંક જળના સંક્ષોભને સહી ન શકવાથી બહાર કીનારા ઉપર નીકળી પડતા; સ્મારણાદિ (ક્રિયા) ન સહી શકનારા સાધ્વાભાસ જેમ ગચ્છ બહાર નીકળી જાય છે એમ. કોઈ અજગરોની જેમ ફુત્કાર કરી રહ્યા હતા, તો કોઇક વળી, હસ્તીઓ શૈલની સાથે (મસ્તક) અફાળે છે એમ, પ્રવહણની સાથે મસ્તક અફાળી રહ્યા હતા. આમ મત્સ્યોની વિવિધ ચેષ્ટાઓ નીહાળતાં નીહાળતાં અને પોતપોતાની વાર્તા કહેતાં કહેતાં સ્વર્ણકાર અને પેલા વૃધ્ધે સંસારની જેવો દુસ્તર મહાસાગર બહુ ઉલ્લંઘન કર્યો. તે સમયે વૃધ્ધે કહ્યું—હે મિત્ર, કિનારા પર આવેલું પેલું વટવૃક્ષ જોયું કે ? એ પર્વતની તળેટીમાં ઉગ્યું છે, ઉત્તમ રાજ્યની જેમ એના **મૂળ** ઉંડાં ગયાં છે અને યદુવંશની શાખાઓની જેમ એની **શાખાઓ** અત્યન્ત વિસ્તારવાળી છે. આ આપણું વહાણ એ વૃક્ષની નીચે પહોચે ત્યારે તારે **શાખામૃગની**[૧] જેમ એની શાખાએ વળગી જવું. કારણકે અહિં સમુદ્રમાં હવે એવા મહાન્ આવર્ત આવશે કે જેમાં સપડાઇ જઇ આપણું વહાણ ભાંગી નાશ પામશે અને હું કે તું કોઇ જીવતા રહેશું નહીં. પેલા પંચશૈલ દ્વીપથી પ્રતિદિન ભારંડ .પક્ષીઓ યામિક એટલે પહેરે-ગીરની જેમ સંધ્યાસમયે એ વૃક્ષપર આવીને રાત્રી નિર્ગમન કરે છે. ત્રિપાદ એટલે ત્રણ ડગલાવાળા વામનાવતારના વિષ્ણુની જેમ એ ભારંડપક્ષીઓ ત્રિપાદ એટલે ત્રણપગા હોય છે માટે તારા

---

૧ વાનર. ૨ સમુદ્રમાં જળ કોઇ કોઇ સ્થળે વર્તુલાકારે—કુંડાળામાં ફર્યા કરે છે એ ' આવર્ત ' કે ભમરી કહેવાય છે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

શરીરને એ પક્ષીના વચલા પગ સાથે વસ્ત્રવતી મલ્લગાંઠની જેમ દઢ બાંધી વળગી રહેજે. એટલે પ્રભાત થયે જ્યારે એ વૃક્ષપરથી ઉડીને પંચશૈલ દ્વીપે જશે ત્યારે તેની સાથે તુંયે ત્યાં પહોચી જઈશ. સ્મરણમાં રાખજે કે તારે દઢપણે વળગી રહેવાનું છે. જો વિસ્મરણ થયું તો સમજજે જે પરમાચાર્યના ક્ષુલ્લક-શિષ્યની જેમ નીચે કઠોર ધરણીપર પડીશ અને તારાં હસ્તપાદ આદિ ભાંગશે. એ સાંભળી સ્વર્ણકારે "આ પરમાચાર્ય વગેરેની શી વાત છે" એવો પ્રશ્ન પૂછવાથી વૃદ્ધે કહ્યું—

પૂર્વે કોઇ આશ્રમને વિષે પરમાચાર્ય નામે તાપસ રહેતો હતો. એને એક શિષ્ય હતો. પણ ગુરૂ શિષ્ય બેઉ જણ મૂર્ખ હતા. એકદા સ્વર્ગમાંથી કામધેનુ ધરણીપર આવી તેને જોઇને ક્ષુલ્લકના મનમાં અત્યન્ત આશ્ચર્ય થયું. કામધેનુ તો આવીને તત્ક્ષણ પાછી શ્યામ ગગનતળમાં ઉડી ગઈ. પણ એ પરમાચાર્યનો ક્ષુલ્લક-શિષ્ય ક્યાંઇથી એના પુચ્છને વળગી પડયો અને અત્યન્ત સુખના સ્થાનરૂપ સ્વર્ગને વિષે પહોંચ્યો. ઉત્તમ મોદક આદિનો આહાર કરતો કેટલાક દિવસ એ ત્યાં રહ્યો. વળી કામધેનુ પૃથ્વીપર આવી ત્યારે એ પણ એના પુચ્છનું અવલંબન કરીને પૃથ્વીપર આવ્યો. એને જોઇને હર્ષ પામી ગુરૂએ ગાઢ ઉત્કંઠાસહિત પૂછયું—વત્સ, તું હમણાં જોવામાં આવતો નહોતો તો કહે, ક્યાં ગયો હતો ? શિષ્યે ઉત્તર આપ્યો—હે પ્રભો, હું તો કામધેનુની સાથે, પુણ્યહીન જનોને દુર્લભ એવા સ્વર્ગમાં ગયો હતો અને ત્યાં મને તો સુરરાજ—ઇન્દ્ર મોદક આદિનું મિષ્ટ ભોજન જમાડતા હતા. એ સાંભળી એ વાતમાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવાથી ગુરૂને પણ સ્વર્ગમાં જઈ મોદક જમવાનો વિચાર થયો. ગુરૂનું મન જાણી શિષ્યે કહ્યું—આપનો વિચાર બહુ શ્રેષ્ઠ છે. વળી હે સ્વામિન્! તમે કહો તો આપણા યજમાનને ય સ્વર્ગમાં લઇ જઈએ. ભલે ત્યાંના મિષ્ટાન્નનો સ્વાદ એ પણ લે. એ પણ આપણા આશ્રિત જ છે ને. એ પરથી ગુરૂએ "કલ્યાણકારી કાર્યમાં વિરોધ શો" એમ કહીને ચંદ્ર, આદિત્ય, મહાદેવ, મધુસૂદન વગેરે યજમાનોને બોલાવી સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યો. યજમાનો પણ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ગુરૂનો મહાન્ ઉપકાર માની સ્વર્ગમાં જવા તૈયાર થયા. એટલે ગુરૂએ શિષ્યને કહ્યું–તેં સ્વર્ગનો માર્ગ જોયો છે માટે તું ધેનુને પુચ્છે વળગ, હું તારી પાછળ તને વળગીશ અને આ યજમાનો અનુક્રમે મને અને પરસ્પર વળગી જશે. એમ નક્કી કરી, એ પ્રમાણે અનુક્રમે પરસ્પર વળગી જઇ ધેનુની પાછળ આકાશને વિષે ચાલવા લાગ્યા. માર્ગને વિષે ક્ષુલ્લકને ગુરૂ વગેરેએ પ્રશ્ન કર્યો–સ્વર્ગમાં મોદક કેવા અને કેવડા હોય છે ? એ પરથી ક્ષુલ્લકે હર્ષના આવેશમાં મોદકો આવા–આવડા હોય છે :એમ બતાવવા પોતાના હસ્ત પ્રસાર્યા. ક્ષુલ્લકની આવી મૂર્ખતાને લીધે સર્વ કોઇ ભૂમિપર પછડાઇ પડ્યા; અને કોઇના હસ્ત, તો કોઇના ચરણ અને કોઇના દાંત ભાંગી ગયા અને અત્યન્ત દુઃખે પીડાતા ઘર ભેગા થયા. પછી ચિરકાળે મહા પ્રયાસે સાજા થયા.

(વૃદ્ધ પોતાના મિત્રને કહે છે) માટે કુમારનંદી, તું આ ક્ષુલ્લકની જેમ મૂર્ખાઇ ન કરતાં, ભારંડને પગે દૃઢપણે વળગી રહેજે એટલે તું નિર્વિઘ્નપણે પંચશૈલે પહોંચી જઇશ. સુવર્ણકારે પણ વૃદ્ધનું સર્વ કથન માન્ય કર્યું. દેવીઓને મળવાની મૂર્ખાઇભરી હોંશમાં આટલાં જોખમ વહોરીને અહિં સુધી આવ્યો એને એ વૃદ્ધનું કહેવું હવે સર્વ પ્રકારે મસ્તકપર ચઢાવ્યા વિના છુટકો જ ક્યાં હતો ? એટલામાં તો પ્રવહણ વટવૃક્ષની હેઠળ આવી પહોચ્યું અને કુમારનન્દી એની શાખાએ વળગી પડ્યો, તે જાણે, " તું યક્ષનો આવાસરૂપ છો તો યક્ષિણીઓ ક્યાં છે એ મને દેખાડ " એમ વૃક્ષને કહેવાને જ હોયની ! એજ વખતે નૌકા આવર્તમાં સપડાણી અને એના ભાંગીને ટુકડા થઇ ગયા. સ્વર્ણકાર તો આખી રાત્રી વડની શાખાને વળગી રહ્યો. આશામાં ને આશામાં આખો જન્મારો સુદ્ધાં એમ વળગી રહેનારા માણસો પણ હોય છે.

પછી પ્રભાતે, ઉડવાની તૈયારી કરતા કોઈ ભારંડને **મધ્યસ્થ** એટલે વચલે પગે સ્વર્ણકાર વળગી પડ્યો. અથવા તો આ પૃથ્વીપર કોણ એવા હોય કે જે **મધ્યસ્થ**નો આશ્રય ન લે ? સ્વર્ણકાર એ પક્ષીને વળગી પડયો એ જાણે, ભવિષ્યમાં મળનારા દેવજન્મમાં

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

એને ઉડવું પડશે માટે એની અગાઉથી અજમાયશ કરવાને જ હોયની ! આગળ દીર્ઘ ચંચુયુક્ત મુખ અને પાછળ અતિ વિસ્તૃત પુચ્છ, વળી બેઉ બાજુ પ્હોળી પ્રસારેલી પાંખો–એવા પક્ષીને ચરણે વળગી આ આકાશમાર્ગે જતો કુમારનન્દી–આ દૃશ્ય, નાળવું નીચે હોય એવાં ચાર પત્રોવાળાં આકાશકમળના દૃશ્ય સમાન મનહર લાગતું હતું. (અલ્પ સમયમાં) **વિશુદ્ધ**[1] **પક્ષ**દ્વયવાળા,[2] **સુમન**–[3] **માર્ગગામી સજ્જનની** જેમ એ પક્ષીએ એ વિહ્વળ સુવર્ણકારને એને ઇષ્ટ સ્થાને પહોચાડ્યો. ત્યાં પહોંચતાં જ કામિજનરૂપી હસ્તીની પાશ જેવી, અત્યન્ત સૌન્દર્યયુક્ત **હાસાપ્રહાસા** યક્ષિણીઓ એ મદનાતુર કુમારનન્દીની દૃષ્ટિએ પડી.

એમને નિહાળીને "મ્હારાં ધન્યભાગ્ય કે આવી દેવીઓ સંગાથે હું આજે ક્રીડાસુખ અનુભવીશ" એવું ચિન્તવન કરતા એ સ્વર્ણકારને વિના વિલમ્બે દેવીઓએ કહ્યું–દેવતાની આકૃતિઓ કોતરેલી હોય એવાં આભૂષણો મૃત્યુલોકના માનવીને યોગ્ય ન હોય એમ અમારા જેવી દેવીઓ તારા જેવા મનુષ્યશરીરીના ઉપભોગને પાત્ર નથી. એ સાંભળીને પેલો તો વિલક્ષ થઇ ચિન્તવવા લાગ્યો–હા ! મારી પાંચસો સ્ત્રીઓ યે ગઈ અને આ દેવીઓ યે જાય છે! કૉશ ને કુહાડી બેઉ ગયાં ! મેં આમના રૂપથી મોહિત થઇને મારી સર્વ સ્ત્રીઓને ત્યજી દીધી એ મેં **ઉંચે આકાશમાં** રહેલા મેઘને જોઇને, મારી **પાસે** રહેલા જળપૂર્ણ ઘટને ભાંગી ફોડી નાખ્યા જેવું કર્યું છે !" આમ ચિન્તવી રહેલા કુમારનંદીને પુનઃ યક્ષિણીઓએ કહ્યું—જો તું અગ્નિપ્રવેશ કે અન્ય કંઇ એવું કરીને દેવરૂપ પ્રાપ્ત કર તો અમારો પતિ થઇ શકે, અને એમ થાય તો અમે તને નિત્ય માનવજનને દુષ્પ્રાપ્ય એવાં દીવ્ય સુખનો લ્હાવો લેવરાવીએ."

એ સાંભળીને એણે કહ્યું—હું એકાકી ક્યાં જાઉં અને શું કરૂં ?" એટલે યક્ષિણીઓએ એને હંસની જેમ હસ્તપર બેસાડીને ક્ષણવારમાં ચંપાનગરીના ઉદ્યાનમાં લઇ જઇ મૂક્યો. આમ જે સ્થળેથી

---

૧ શુદ્ધ, ઉજ્વળ. ૨ માતાનું અને પિતાનું એમ બે પક્ષ; બે પાંખો ૩ શુદ્ધ અંતઃકરણના માર્ગ; દેવતાનો માર્ગ–આકાશમાર્ગ.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આવતાં માસને માસ વીત્યા હતા તે સ્થળે નિમેષમાત્રમાં પહોંચી ગયો. લોકોએ તો એને સદ્ય ઓળખી કાઢ્યો અને પૂછ્યું કે અરે ભાઈ, તો ઘર પ્રાણ બરાબર હતું છતાં એને છોડીને આટલા બધા દિવસ સુધી તું ક્યાં ગયો હતો ? એટલે એણે, વ્યાસમુનિએ રામકથા[૧] કહી સંભળાવી હતી એમ પોતાની સર્વ વીતકકથા એમને મને કહી સંભળાવી. પછી હાસાપ્રહાસા યક્ષિણીઓના સૌન્દર્યમાં અતિ મુગ્ધ થયેલો હોઇ એણે, જાણે સુવર્ણની સાથે સ્પર્દ્ધા કરવાને જ હોયની એમ અગ્નિપ્રવેશની તૈયારી કરી.

આ વખતે એનો મિત્ર પરમશ્રાવક **નાગિલ** હતો એણે આવીને એને ઉપદેશનાં શબ્દો કહેવા માંડ્યા. કારણ કે ધર્મમિત્રની આવે પ્રસંગે જ ખબર પડે છે. એણે શિક્ષા આપી કે મિત્ર, તેં આ લોકો ઉપહાસ કરે એવું શું આદર્યું ? તારા જેવાઓ તો લોકો પ્રશંસા કરે એવું કંઇ સુંદર કાર્ય કરે. તું વિષયાધીન થઈને નિરર્થક મનુષ્યજન્મ ગુમાવવા નીકળ્યો છે એ સુવર્ણના કાચબાને માટે મહાન પ્રાસાદને ત્રોડી પાડી નાખવા જેવું કરે છે. જો તું કામભોગની લાલસાએ આ વ્યવસાય આદરી બેઠો હો તો એ માટે તો તારે પાંચસો જેટલી પત્નીઓનું સાધન છે. દેવીઓને ભવિષ્યમાં પત્ની બનાવવા માટે આ તારી વર્તમાન સ્ત્રીઓને ત્યજી દેવા તૈયાર થયો છે એ તારૂં કાર્ય, ઉદરમાં રહેલી વસ્તુને માટે, હાથપર રહેલી વસ્તુનો ત્યાગ કરવા જેવું મૂર્ખતાભરેલું છે. ભોગવિષયપરત્વે પણ તું જિનભગવાન-પ્રણીત ધર્મને અનુસરીને ચાલ. કેમકે પાંચજ પૈસા માગવાનો પ્રસંગ આવ્યો હોય તો તેયે સજ્જન પાસે માગવા, અન્ય પાસે નહીં—એમ કહ્યું છે. જિનેશ્વરનો ધર્મ ફક્ત મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનું જ સાધન છે એમ નથી; અર્થ અને કામની પ્રાપ્તિ પણ એનાથી થાય છે; કેમકે કોટ્યવધિ દ્રવ્યનું દાન કરવાની જેનામાં શક્તિ હોય છે એને મન એકસો શી ગણત્રીમાં ? તને તારી અભીષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થશે, પણ સાથે અગ્નિજનિત પીડા પણ ભોગવવી પડશે. **ક્ષપણક**[૨] સ્વર્ગે તો જશે પરન્તુ લોકોની નિન્દા, તિરસ્કાર અને નિર્ભર્ત્સના

---

૧. રામાયણ. ૨. એક ક્ષપણક ભિક્ષુની વાર્તા છે એમાંથી આ દૃષ્ટાન્ત આપ્યું છે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પામીને જ. નિર્વિઘ્નપણે ઇષ્ટવસ્તુઓનો આપનાર કોઇ હોય તો એ કેવળ જૈનધર્મ જ છે. હદઉપરાંત વ્યાજ લેનારા હોય એઓ પણ જો આપ્ત એટલે વિશ્વાસપાત્ર અને પ્રતિષ્ટાવાળા હોય તોજ સુખકારક થાય. માટે હે મિત્ર, અજ્ઞાન જનોજ પસંદ કરે એવા આ મૃત્યુથી પાછો વળ. કારણ કે એ વિષની પેઠે પરિણામે અત્યન્ત ભયંકર છે. હમણાં તો ધર્મ, અર્થ અને કામ—એ ત્રણ પુરૂષાર્થ સાધવામાં તત્પર રહે. પછી જ પંડિતને યોગ્ય એવું મૃત્યુ તારૂં થશે અને તું એ સ્વીકારી લેજે. એવું મૃત્યુ ઉત્તમ મૃત્યુ કહેવાય અને એજ પુનઃ પુનઃ જન્મમરણને મૂળમાંથીજ છેદે છે. કેમકે મર્મને જાણનારો ગોત્રિય જ ગોત્રિયનો નાશ કરી શકે છે.

આ પ્રમાણે મહાત્મા **નાગિલે** બહુ બહુ રીતે નિવાર્યો છતાં સ્વર્ણકાર તો નિદાનપૂર્વક અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી મરણાધીન થયો. એના જેવો બીજું કરે યે શું ? એ સુવર્ણની જ પરીક્ષા કરી જાણતો હતો. કામદેવરૂપવૈરિના પાશમાં ગ્રહાયો હોવાથી એ ધર્મનો મર્મ લેશ પણ જાણી શક્યો નહીં. પણ આવું મૃત્યુ અંગીકાર કરીને યે એણે પંચશૈલનું સ્વામિત્વ મેળવ્યું એ જાણે એને તો કલ્યાણકારી થયું. કોઇને માગ્યા છતાં યે નથી મળતું એમાં તો પૂરી ન્યૂનતા.

નાગિલશ્રાવકને તો આવું અજ્ઞાનતાભરેલું મૃત્યુ જોઇને અત્યંન્ત નિર્વેદ થયો. અથવા તો આવા જીવોને પદે પદે વૈરાગ્ય થાય છે. એણે તત્ક્ષણ ગૃહવાસ ત્યજીને ત્યાગી દીક્ષા ગ્રહણ કરી, અને પોતે પરીષહોને લીલામાત્રે કરીને સહન કરવા તૈયાર થઈ ગયો. સાધારણ માણસો ન પાળી શકે એવું ચારિત્ર નિરતિચારપણે પાળીને ચઢતે પરિણામે મૃત્યુ પામી એ અચ્યુત દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી એણે અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ દઇને જોયું તો પોતાનો મિત્ર, જે પણ દેવપણે ઉત્પન્ન થયો હતો એ, હાસાપ્રહાસા સાથે ભોગવિલાસ ભોગવી રહ્યો હતો.

હવે, જાણે ભવસમુદ્રમાં અથડાતા જીવોને માટે વિશ્રામસ્થળરૂપ હોયની એવો, જંબુદ્વીપથી આઠમો **નંદીશ્વર** નામનો વલયાકાર દ્વીપ છે. એ દ્વીપના બરાબર મધ્યભાગમાં, ચારે દિશાએ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ચાર અંજનાગિરિ પર્વતો છે. એ પર્વતોની ચોરાશીસહસ્ર યોજન ઉંચાઈ છે; અને એઓ પૃથ્વીની નીચે એક સહસ્ર યોજન ઉંડા ગયેલા છે. વળી તળભાગમાં એમનો વિસ્તાર નવહજાર ને ચારસો (મતાન્તરે દશહજાર) યોજનપ્રમાણ છે, અને છેક મથાળે સહસ્ર-યોજનપ્રમાણ છે. ઉપરથી નીચે ઉતરતાં પ્રત્યેક યોજને એમનો વિસ્તાર ત્રણ અઠ્ઠાવીશાંશયોજન વૃદ્ધિ પામતો જાય છે, અને નીચેથી ઉપર જતાં એટલોજ ઘટતો જાય છે. પૂર્વદિશામાં 'દેવરમણ,' દક્ષિણમાં 'નિત્યોદ્યોત,' પશ્ચિમમાં 'સ્વયંપ્રભ,' અને ઉત્તરે 'રમણીય' અંજનાગિરિ છે. એમનાથી, લક્ષલક્ષ યોજનને અન્તરે, લક્ષયોજનના વિસ્તારવાળી અને સહસ્રયોજન ઉંડી, ચોદિશ ચચ્ચાર નિર્મળજળે ભરેલી મનહર પુષ્કરિણી આવેલી છે. નંદિષેણ, ગોસ્તૂપા, સુદર્શના, નંદા, નંદોત્તરા, સુનંદા, નંદિવર્ધના, ભદ્રા, વિશાલા, કુમુદા, પુંડરીકિણી, વિજયા, વૈજયન્તી, જયન્તી અને અપરાજિતા–આવાં એ સોળેનાં નામ છે. એમનાથી પાંચસો યોજનને અંતરે પાંચસો યોજનના વિસ્તારવાળાં અને દશસહસ્ર યોજન દીર્ઘ વન આવેલાં છેઃ પૂર્વે 'અશોક', દક્ષિણે 'સપ્તપર્ણક', પશ્ચિમે 'ચંપક' અને ઉત્તરે 'આમ્ર' વન છે. વળી ઉપર ગણાવી એ સોળ પુષ્કરિણી એટલે વાવોની અંદર દશસહસ્ર યોજન વિસ્તૃત, ચોસઠ સહસ્ર યોજન ઉંચા, અને સહસ્ર યોજન જળની અંદર–એવા સોળ સ્ફટિકમય, પલ્યાકૃતિ 'દધિમુખ' નામના પર્વતો છે. **ચારે** 'અંજનાગિરિ' તથા **સોળે** 'દધિમુખ' ઉપર સો યોજન દીર્ઘ, પચાસ યોજન વિસ્તૃત અને બ્હોતેર યોજન ઉંચા, તોરણ અને ધ્વજાઓએ યુક્ત અત્યન્ત સુંદર જિનમંદિરો છે.

આ મન્દિરોને દેવ, અસુર, નાગ અને સુપર્ણ નામના દ્વાર છે, અને એ જ નામના એમના રક્ષક દેવતા છે. દ્વારો સર્વે સોળ યોજન ઉંચાં અને આઠ યોજન પહોળાં છે. દ્વારે દ્વારે ચિત્તને આહ્લાદ ઉપજાવનારા કળશો છે; 'મુખમંડપ', 'પ્રેક્ષામંડપ' આદિ મંડપો છે; તથા મણિપીઠ, ધ્વજ, સ્તૂપ, પ્રતિમા અને ચૈત્યપાદપ છે. સર્વ જિનભવનોને વિષે આઠ યોજન ઉંચી અને સોળ યોજન

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

લાંબીપહોળી મણિપીઠિકાઓ છે. એ પીઠિકાઓની ઉપર પ્રમાણયુક્ત રત્નમય દેવચ્છંદ આવેલા છે. એપર અનેક પાપોને હરનારી, પર્યંકસંસ્થાનવાળી એકસો ને આઠ મનહર જિનપ્રતિમાઓ છે. એ પ્રતિમાઓનાં ઋષભ, ચંદ્રાનન, વારિષેણ અને વર્દ્ધમાન—એવાં નામો છે. આ સર્વ પ્રતિમાઓની રક્તપ્રવાળ સમાન કાન્તિ છે અને અંકરત્નમય નખ છે. એમનાં નાભિ, જિવ્હા, તાલુ, શ્રીવત્સ, ચૂચુક, અને હસ્તચરણના તળ સૂર્યકાન્ત મણિ સમાન દેદીપ્યમાન છે; પાંપણ, તારા, શ્મશ્રૂ, ભ્રૂલતા, કેશ, અને રોમરાજિ રિષ્ટરત્નમય છે; ઓષ્ટ પ્રવાલમય છે; દંતપંક્તિ સ્ફટિકમય છે; શીર્ષઘટી વજ્રમય છે; અન્દરથી પ્રવાળ સમાન રક્ત કાન્તિ વિસ્તારતી નાસિકા સુવર્ણમય છે; પ્રવાળ સમાન રક્ત પ્રાંતવાળાં નેત્રો અંકરત્નમય છે. આમ અનેક મણિમયી જિન પ્રતિમાઓ ત્યાં વિરાજે છે. તીર્થપતિના આવા આવા બિમ્બની સન્મુખ હસ્ત જોડી રહેલી નાગ યક્ષ ભૂત અને કુંડધારી બબ્બે પ્રતિમાઓ બેઉ પાર્શ્વભાગમાં બબ્બે ચામરધારી પ્રતિમાઓ અને પૃષ્ટભાગમાં એકેક છત્રધારી પ્રતિમા છે. વળી ચંદનના ઘટ, સુવર્ણના કુંભ, ઘંટા, દર્પણ, પુષ્પની ચંગેરિકા, ઉત્તમ આસન છત્ર આદિ પણ હોય છે.

વાવોની વચ્ચે વચ્ચે બબ્બે બબ્બે થઈને કૂલ **બત્રીશ** એવા અન્ય પણ **રતિકર** પર્વતો છે. એમની ઉપર પણ પૂર્વવત્ બત્રીશ દેવમંદિરો છે. આ ચૈત્યોને વાંદવાને ખેચરદેવો પર્વતિથિએ જાય છે. વિદિશામાં પણ સહસ્ર યોજન ઉન્નત અને દશ સહસ્ર યોજનના વિસ્તારવાળા રત્નમય સુંદર ગોળાકૃતિ પર્વતો છે. એમનાથી લક્ષ યોજનને અન્તરે ચતુર્દિશામાં ઇશાનેન્દ્રની દેવીઓની, જમ્બૂદ્વીપના જેવી આઠ આઠ, મણિની શાળાઓથી વીંટલાયલી રાજ્યધાનીઓ છે. એઓમાં પણ જિનબિમ્બસમન્વિત જિનાલયો છે. આ પ્રમાણે એકંદર બાવન પર્વતો પર બાવન જિનાલયો છે.

આવા નંદીશ્વર દ્વીપની યાત્રા કરવાને દેવો પોતપોતાના પરિવાર સહિત ચાલ્યા. એમનું મન તો ત્યાં એમની પૂર્વેજ પહોચી ગયું હતું. ત્યાં ઇંદ્રની આજ્ઞાથી હાસાપ્રહાસાએ નૃત્યનો આરંભ કર્યો.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કેમકે એક સાધારણ નૃપતિની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન થઇ શકતું નથી તો સુરેન્દ્રની આજ્ઞાનો લોપ કેમ થાય? ત્યાં એ બેઉ યક્ષિણીઓએ પોતાના સ્વામી વિદ્યુન્માલીને કહ્યું–હે નાથ, તમે વસુદેવની જેમ સદ્ય પટહ બજાવવા માંડો. એ સાંભળી "મને પણ આજ્ઞા કરનાર કોઇ જગતને વિષે છે શું?" આમ ગર્વસહિત એણે હુંકાર કર્યો. પણ એ હુંકાર કરતો રહ્યો અને પટહ ઉચકાઇને, પુત્ર પિતાને કંઠે વળગે એમ એને ગળે લાગી ગયો. વિદ્યુન્માલીએ પટહ ઉતારી કાઢી નાંખવાનું કર્યું, પરંતુ એક સુશિષ્ય નિર્ભર્ત્સના પામ્યા છતાં ગુરૂની સન્નિધિથી ખસે નહીં એમ એ એને ગળેથી ખસ્યો નહીં. એટલે એ યુદ્ધમાંથી નાસી આવેલા ક્ષત્રિયની જેમ અથવા શિક્ષા પામેલા વાદીની જેમ લજવાઇ જઇ નીચું જોઇ રહ્યો. એ પરથી એની સ્ત્રીઓએ એને કહ્યું–હે પ્રિય! લજ્જા છોડો, પંચશૈલના અધિપતિઓ પરાપૂર્વથી એ કરતાજ આવ્યા છે. પત્નીઓએ આવો પ્રતિબોધ આપીને એની પાસે રૂચિવિના પણ પટહ વજડાવ્યો અથવા તો બાળકને પણ બળાત્કારે કટુ ઔષધ કયાં નથી પાવામાં આવતું? સ્ત્રીઓ મધુર સ્વરે ગાન કરતી હતી એમની સાથે તાલમાં પટહ વજાડતો વજાડતો ચાલતો વિદ્યુન્માલી દેવતાઓની નિકટમાં પહોંચ્યો. આહા? જે સંગીતક કરીને માનવીઓ દ્રવ્ય મેળવે છે એ સંગીતક આવા આભિયોગિક દેવતાઓને સુધા–મફત કરવું પડે છે–એ એક વિચિત્રતાજ છે.

હવે દેવ સમાજને વિષે વિદ્યુન્માલીદેવનો મિત્ર નાગિલ દેવ પણ આવ્યો હતો. એ પૂર્વભવના સ્નેહને લીધે એને મળી વાતચિત કરવા આવ્યો. વિદ્યુન્માલી તો એનું તેજ જોઇ સહન કરી શકયો નહીં; અત્યન્ત કપિલ માનવી સૂર્યનું તેજ ખમી શકતો નથી એમ. એટલે જાણે શત્રુના સૈન્યના ભયથીજ હોયની એમ એ નાસી જવા લાગ્યો. તેથી એ અચ્યુતદેવે પ્રભાત સમયના દીપકની જેમ પોતાનું તેજ સંહર્યું અને વિદ્યુન્માલીને પૂછયું કે હે દેવ, કંઇ ઓળખાણ પડે છે કે નહીં? પેલાએ ઉત્તર આપ્યો–હું એવો કયાંનો ગર્ભ શ્રીમંત કે તમારા જેવા સુરેન્દ્ર સમાન દેવને ન જાણું? પણ એને

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સમ્યક્પ્રકારે ઓળખાણ પડી નથી એમ જાણી એણે એને પ્રતિબોધવાને અર્થે પોતાનું અસલ નાગિલ શ્રાવકનું રૂપ ધારણ કર્યું અને કહ્યું–મેં વાર્યા છતાં તેં અગ્નિ પ્રવેશ કર્યો તેથી તું આવો અલ્પઋદ્ધિવાળો દેવ થયો છે. કારણ કે જેવો વ્યાપાર એવું ફળ મળે છે. હે મિત્ર, મારી પાસે હતાં એ સર્વે ઉપાયોરૂપી શસ્ત્રો મેં હિમ્મત હાર્યા વિના ફેંકયા પરંતુ તને એક પણ લાગ્યું નહીં. એટલે તારી એવી ચેષ્ટાને લીધે મને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી જૈની દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને અચ્યુત દેવલોકમાં દેવપણે હું ઉત્પન્ન થયો છું. કેમકે એવી દીક્ષા મોક્ષ સુદ્ધાં અપાવવાને શક્તિમાન છે. આ મહર્દ્ધિક દેવતાની વાત સાંભળીને, પોતે જાણે સર્વસ્વ ગુમાવ્યું હોય એમ એને અત્યન્ત ખેદ થયો અને કહેવા લાગ્યો–અહો, મેં તારા જેવા પરમ મિત્રનાં વચનોની અવગણના કરી. કુદેવત્વ પામેલા મારા જેવા અધમે હવે હાથ ઘસવા રહ્યા; જેવી રીતે કોઇ ધનુષ્યધારીને રણક્ષેત્રમાં ધનુષ્યની દોરી ત્રુટી જવાથી થાય છે એમ. પરન્તુ મહર્દ્ધિક નાગિલ દેવે કહ્યું હવે શોક કરવો વૃથા છે. કેમકે ગઇ તિથિ બ્રાહ્મણ પણ વાંચતો નથી. પણ હવે તારે શું કરવું એ કહું, સાંભળ–જે ભવ્યજીવો પરમહર્ષસહિત જિનેશ્વરના બિમ્બ ભરાવે છે એમને સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખો હસ્તગત જેવાં છે, માટે તારે ચિત્રશાળામાં કાયોત્સર્ગે રહેલા ભાવસાધુ–મહાવીરની એક પ્રતિમા કરાવવી અને એ કરાવ્યા પછી અન્ય પણ જિનબિમ્બો કરાવવાં કે જેથી અન્ય ભવને વિષે તને દુર્લભ એવું પણ બોધિરત્ન પ્રાપ્ત થાય. જેઓ શ્રદ્ધાપૂર્વક ત્રણે કાળ જિનબિમ્બની પૂજા કરે છે એમનાં દુઃખ દારિદ્રરૂપી શૈલો વજ્રપાત થવાથી જ હોયની એમ સર્વથા ચૂર્ણ થઇ જાય છે. એનો કુયોનિને વિષે તો જન્મ થતોજ નથી, અને અન્ય પણ સર્વ અશુભ એનાથી દૂર દૂર નાસી જાય છે.

હાસા પ્રહાસાના ભર્તા પેલા વિદ્યુન્માલી દેવે, પુત્ર પિતાની આજ્ઞા મસ્તકે ચઢાવે એમ, મહર્દ્ધિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયેલા નાગિલમિત્રની આજ્ઞા હર્ષભેર સ્વીકારી; અને નંદીશ્વર દ્વીપની યાત્રાથી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પોતાને કૃતાર્થ માનતો દેવ પણ ઉત્તમ કર્મ ઉપાર્જન કરીને પાછો વળ્યો. ત્યાર પછી ઉત્તમ આશાઓથી ઉછળી રહેલા અન્તઃકરણ-વાળાએ વિદ્યુન્માલીએ અમને ક્ષત્રિયકુંડગ્રામમાં ગ્રહસ્થાવાસમાં કાયોત્સર્ગે રહેલા જોયા, એટલે મહાહિમવત પર્વતે જઇ ત્યાંથી ગોશીર્ષચંદન લાવી એની અમારી યથાદષ્ટ મૂર્તિ બનાવી અને એને સુંદર રીતે અલંકૃત પણ કરી. વળી એજ ચંદનનો તત્ક્ષણ સંપુટ પણ બનાવીને એને વિષે એ પ્રતિમા સ્થાપન કરી.

હવે કોઇ એક પ્રવહણ લવણસમુદ્રને વિષે જળમાર્ગ કાપતું જતું હતું એને પ્રચંડવાયુને લીધે જળ કલ્લોલ પર ઉછળતાં પડતાં સમુદ્રમાં જ છ માસ વીત્યા. વિદ્યુત્‌ના ચમકારા થયા કરતા હતા. અને મેઘની ઘોર ગર્જના ને લીધે સમુદ્રનાં જળ સંક્ષોભિત થતાં હતાં એટલે વહાણ અત્યન્ત ડામાડોળ થવા લાગ્યું. અતિ ભારે વજનના નાંગરોથી નાંગરાયેલું હતું છતાં પણ પ્રચંડ વાયુને લીધે આકાશમાં ઉછળવા માંડયું અને ક્ષણમાં ઉપર જતું અને ક્ષણમાં પુનઃ નીચે આવતું તે જાણે હીંચોળા ખાતું હોયની એમ દીસવા લાગ્યું. વળી આવર્ત એટલે જળ કુંડાળામાં ગોળગોળ ફરવા લાગ્યું તેજાણે હલેસાં રૂપી હસ્તો વડે નૃત્યકારની જેમ નૃત્ય કરતું ચક્રાકારે ફરતું હોયની એમ જણાવા લાગ્યું. વારંવાર વિકરાળ વાયુના સપાટાથી ઘસાઈ ઘસાઇને કોઇ કોઈ જગ્યાએ નાંગરો પણ માનવોની જીવન દોરી ની જેમ ત્રુટવા લાગ્યા મદ્યપાન કરવાથી ઉન્મત્ત થયેલા માણુ-સની જેમ વળી ક્ષણમાં અત્યન્ત ત્વરાએ તો ક્ષણમાં અતિ મંદ-પણે ચાલવા લાગ્યું અને ક્યારેક તો સ્થિરજ થઇ ઉભું રહેવા લાગ્યું. ઉછળતા તરંગોનું જળ અંદર પ્રવેશ કરી પાછું ખળ-ખળ અવાજ કરતું બહાર નીકળતું તે જાણે પ્રવહણ પોતે સમુ-દ્રમાં બુડી જવાના ભયને લીધે રૂદન કરતું હોયની એમ દેખાવા લાગ્યું. આવા આવા ઉત્પાતોને લીધે વહાણ હાથમાં ન રહ્યું એટલે વહાણના સુકાની અને નાવિક મુર્છાગત થયા. હલેસાં મારવાવાળાઓએ પણ, રાત્રીને વિષે ચોર લોકો ધન લુંટવા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આવતાં પહેરેગીરો કરી મુકે છે એવો કોલાહલ કરી મૂકયો. અંદર વણિક્ વ્યપારીઓ હતા એમણે લોભને લીધે પોતાના રત્નો આદિ સાર દ્રવ્ય મુખને વિષે. મસ્તકને વિષે, કટિવસ્ત્રમાં અને કુક્ષી આદિ જગ્યાએ રાખી લીધું. વહાણનો નાયક અત્યંન્ત મુઝવણમાં પડયો અને ઉતારૂ સર્વે પોત પોતાના ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા.

પ્રવહણની આ દુર્દશા, વિદ્યુન્માલી દેવતા આકાશને વિષે જતો હતો એની દૃષ્ટિએ પડી. એટલે એણે સદ્ય સર્વ ઉત્પાતનું નિવારણ કરી વહાણના અધ્યક્ષ આદિ સર્વનાં મન શાન્ત પાડયાં કયાં પામર માનવો અને કયાં સામર્થ્યવાન દેવજાતિ ! વળી પછી એણે પ્રત્યક્ષ થઇને એને પોતાની પાસે રહેલી દેવાધિદેવની પ્રતિમાવાળી પેટી સુપ્રત કરી અને કહ્યું—હે મહાભાગ, તું હવે સુખેથી સિન્ધુ તરી શકીશ. તું અહિંથી સિન્ધુ સૌવીર દેશને વિષે આવેલા વીતભય નગરે જ જે ત્યાં નગરના મ્હોટા ચોકમાં રહી ' હે લોકો, આ પેટીમાં મારી પાસે દેવાધિદેવની પ્રતિમા છે તે તમે લઇ જાઓ. એ પ્રમાણે તું ઉદ્દ્ઘોષણા કરજે. આ પ્રમાણે નાવિકને કહીને વિદ્યુન્માલી દેવ અન્તર્ધાન થયો. અને પ્રતિમાના પ્રભાવને લીધે વહાણ પણ, બુદ્ધિમાન માણસ શાસ્ત્રનો પાર પામે છે (પારંગામી થાય છે) એમ સત્વર સમુદ્રનો પાર પામી ગયું.

વીતભય નગરે પહોંચી, પોતાની પાસેની પેટી લોકોની દૃષ્ટિસમક્ષ રાખી, વહાણના અધિપતિ વણિકે દેવતાના કહ્યા પ્રમાણે ઉદ્દ્ઘોષણા કરી. એ સાંભળીને ત્યાંનો તાપસ ભક્ત રાજા ઉદાયન પોતે, અન્ય તાપસો, પરિવ્રાજકો અને વિપ્રો સુદ્ધાં એકત્ર થઇ ગયા. પ્રતિમા બંધ કરેલી પેટીમાં હતી માટે પેટી ઉઘાડવાને, લોકો વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, બુદ્ધ આદિ પોતપોતાના દેવનું સ્મરણ કરીને પેટીપર કુહાડા આદિ વડે પ્રહાર કરવા લાગ્યા, એમ કહીને, કે "હે રૂદ્રાક્ષ અને કુંડિકાના ધારણહાર, સાવિત્રીપતિ, હંસવાહન ચતુર્મુખ બ્રહ્મા અમને દર્શન દ્યો. હે વસુધાપતિ, કંસઘાતક,

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

લક્ષ્મીરમણ, સમુદ્રશાયી કૃષ્ણ દેવ અમને દર્શન દ્યો. તમારા તીર્થની અવમાનના થતી હોવાથી પૃથ્વીપર અવતરેલા, હે ! કરૂણાસાગર બુદ્ધદેવ, અમને દર્શન આપો. ” આમ વિવિધ દર્શન વાળાઓએ વિવિધ દેવનું સ્મરણ કરી તીક્ષ્ણ પરશુ આદિ વડે પ્રહાર કર્યા પરન્તુ પેટી તો જાણે વજ્ર હોયની એમ લેશ પણ ભેદી શકાઇ નહીં ઉલટું એમ થયું કે પર્વતો પર દન્તુશલ વડે પ્રહાર કરનાર હસ્તીના દન્તુશળોજ ભાગી જાય એમ, પ્રહાર કરનારાઓના કુહાડા જ, દૃઢ લોખંડમય હતા છતાં, ભાંગી જવા લાગ્યા. “લાગ્યું તો તીર, નહિંતર થોથું” એમ ગણીને પણ અનેક જણાએ પ્રહાર કરી જોયા પરન્તુ સર્વે વિલક્ષ થઇ હારીને હેઠા બેઠા. ઉદાયન નૃપતિ પોતે પ્રભાતનો આવેલો એ ચે આ આશ્ચર્ય જોઇ રહ્યો હતો. સમય વખત કોઇની વાટ જોતો નથી એટલે પ્રભાત વીત્યું અને મધ્યાન્હ થયો તેથી સહસ્ત્ર કીરણ વાળો સૂર્ય પણ “ અરે લોકો, તમે પૂરા મુર્ખા છો તમારી બુદ્ધિ નષ્ટ થઇ ગઈ છે કે જેથી તમે ત્રણ જગતને વંદનિક એવા દેવાધિદેવને મુકીને સામાન્યજનોએ માનેલા અદેવોને સંભારો છો અને એમ કરીને એઓ તમને દર્શન દે એમ માગો છો ” એ પ્રમાણે ક્રોધાયમાન થઇ કહેતો હોયની એમ અત્યન્ત તપવા લાગ્યો.

એ વખતે ભોજનવેળા વીતી ગઇ છતાં હજુ સ્વામિનાથ ભોજનાર્થે કેમ ન પધાર્યા, એમ કહી રાણી પ્રભાવતીએ દાસીને રાજા પાસે મોકલી. પરન્તુ રાજાએ ઉલટી રાણીને, આશ્ચર્યકારક ઘટના બની રહી હતી એ જોવા ત્યાં બોલાવી. નિઃસીમ સ્નેહ તે આનું નામ ! પ્રેમી રાજાએ પ્રિયા-રાણીને સર્વ વૃત્તાન્ત અથેતિ વર્ણવ્યો. કેમકે એવી (ગુણવતી) સ્રીને એવી ઘટના કહેવી એ યોગ્યજ છે. પતિદેવનો કહેલો વૃત્તાન્ત શ્રવણ કરીને, રાણી પ્રભાવતી જે પરમશ્રાવિકા હતી એણે કહ્યું-હે નાથ, આપે કહ્યા એ બ્રહ્મા પ્રમુખ દેવો કંઇ દેવાધિદેવ ન કહેવાય. દેવાધિદેવ તો ફક્ત એકજ છે અને એ અર્હત્ જિનદેવ છે. કેમકે, જુઓ ! છખંડ-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

યુક્ત પૃથ્વીનો નેતા હોય એજ ચક્રવર્તી કહેવાય છે, અન્ય નહીં આ સંપુટ–પેટીમાં દેવાધિદેવ જિનભગવાનની જ મૂર્તિ હોવીજોઇએ અને એમ હોવાને લીધેજ, બ્રહ્મા વગેરેનાં નામ લઈ સંભારી દર્શન માગનારાઓને, એ પ્રતિમાએ દર્શન નહીં દીધાં હોય. જુઓ, આપણે મનુષ્યો પણ, કોઈ આપણને અન્ય નામે બોલાવે છે ત્યારે ક્યાં ઉત્તર આપીએ છીએ ! માટે હે સ્વામિનાથ અને નાગરિકો ધ્યાન રાખો કે હુ જિનદેવને સંભારીને 'દર્શન આપો' એમ કહું છું અને બતાવી આપું છું કે એ પેટીમાં જિનની પ્રતિમા છે. પ્રભાવતીના એવા કથનથી લોકો એકતાને જોઈ રહ્યા. એણે તો, જાણે પેટીને કોઇ ગુપ્ત સાંધો હોય એ શોધી કાઢવાને માટે જ હોયની એમ પ્રથમ એના પર યક્ષકર્દમનું સિંચન કર્યું; પછી અંજલિ ભરી પુષ્પો ચઢાવી નમન કરી, અંજલિ જોડી રાખી, કુદૃષ્ટિ–અજ્ઞાનીઓનો મદ ભંજન કરતી બોધી–હે વીતરાગ પ્રભુ હે સર્વજ્ઞ દેવાધિદેવ, મને દર્શન દ્યો.

પ્રભાવતીએ આટલો શબ્દોચ્ચાર કર્યો ત્યાં તો કુંચી વડે તાળું ઉઘડી જાય એમ, સંપુટ ઉઘડી ગયું અને એમાંથી, જેમ છીપ ઉઘાડતાંજ મોતી નીકળે છે એમ, ગોશીર્ષચંદનની પ્રતિમા નીકળી કે જેના ઉપર ચઢાવેલાં પુષ્પો–પુષ્પમાળા આદિ તાજાં બીલકુલ અણકરમાયલાં હતાં. લોકો તોએ પ્રમોદપૂર્ણ લોચનો વડે એ જોઈ રહ્યા. 'અહો આ અર્હન્ જ જગત્ત્રયને વિષે દેવાધિદેવ છે કે જેનું નામ માત્ર લઇને સ્મરણ કર્યાથી પ્રતિમાએ દર્શન દીધાં' એમ કહી જયજયના શબ્દોથી દિશાઓને ગજાવી મૂકી. રાણી પ્રભાવતીએ પણ ભક્તિપૂર્વક પ્રતિમાને વન્દન કરીને, સાક્ષાત્ સરસ્વતી જ હોયની એમ સ્તુતિ કરવા માંડી:–હે આધિ ઉપાધિ વિમુકત સૌમ્યમૂર્તિ પ્રભુ ! હે અજ્ઞાનતિમિર ભાસ્કર, દયાસિન્ધુ, જગદ્બન્ધુ ભગવાન, તમે આ જગત્રયને વિષે જયવન્તા વર્તો. હે જિનનાયક, નાના પ્રકારના શસ્ત્રો, અક્ષમાળા અને કંચનકામિનીનો સર્વથા ત્યાગ કરીને આપે આપને વિષે ઇર્ષ્યા, મોહ, અને રાગનો સર્વથા અભાવ છે એમ સિદ્ધ કરી આપ્યું છે આપની

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

શાન્ત. દાન્ત અને નિરંજના મૂર્તિ જ કહી આપે છે કે આપને વિષે નિ:સંશય દેવાધિદેવત્વ છે જ.

આ પ્રમાણે ત્રણ જગતના નાથની પ્રતિમાની સ્તુતિ કરી પછી રાણીએ પેલા નાવિકના અધ્યક્ષનું પણ પોતાના ન્હાના બન્ધુની જેમ સારૂં સન્માન કર્યું. ચેટક રાજાની પુત્રીને વિષે એવો વાત્સલ્યભાવ હોય એમાં આશ્ચર્ય પણ શું ? ત્યારપછી એણે એ પ્રતિમાને ધ્વજાપતાકાથી વ્યાપ્ત એવા નગરના મુખ્ય મુખ્ય માર્ગોએ થઇને લઇ જઇ અન્ત:પુરને વિષે પધરાવી. એ વખતે સ્થળે સ્થળે વારાંગનાઓ કુદડી ફરતી રાસ રમતી નૃત્ય કરી રહી હતી, ગાન્ધર્વ લોકો ગાયન કરી રહ્યા હતા, અને સર્વ આચાર્યો, બન્દિજનો પ્રમુખ જયજય મંગળ કરી રહ્યા હતા. આમ પ્રભાવના કરવાનું કારણ એ કે પ્રભાવના પણ દર્શનનું એક અંગ છે. પછી ત્યાં એણે એક શુદ્ધ દેવસ્થાન બનાવરાવી પોતાના અન્ત:કરણને વિષે જ સ્થાપતી હોયની એમ, એ પ્રતિમાને સ્થાપી (પ્રતિષ્ઠા કરી) અને નિરન્તર સ્નાન કરી ઉજવળ વસ્ત્ર પહેરી એની ત્રિસંધ્ય પૂજા કરવા લાગી, એ વખતે રાજા ઉદાયન વીણા વગાડતો અને રાણી પોતે પ્રતિમાની સમક્ષ ઇન્દ્રાણીની પેઠે કરૂણરસ ભર્યું નૃત્ય કરતી. આ પ્રમાણે નિત્ય સંગીતક કરવામાં તત્પર રહેતી, પાપમળ દૂર કરતી અને માનવજન્મને સફળ કરતી પ્રભાવતી સમય નિર્ગમન કરતી હતી.

એવામાં એક અદ્ભૂત ઘટના બની. એકદા રાજા ઉદાયન રાગ–સ્વર–મૂર્છાનાને વ્યક્ત કરતો વીણા વગાડતો હતો અને રાણી ગાઢ હર્ષભર અભિનયપૂર્વક નૃત્ય કરતી હતી તે વખતે રાજાએ જોયું કે કેતુની જેમ રાણીને મસ્તક જ ન મળે. આવું અશુભ–અરિષ્ટ જોઇ ભાવી દુ:ખની શંકા થવાથી, રાજાના હાથમાંથી, જીર્ણ ભીંતમાંથી પત્થર પડી જાય એમ, વીણાનો ગજ પડી ગયો. તત્ક્ષણ સંગીતક બંધ પડવાથી હર્ષોલ્લાસ છિન્નભિન્ન થઇ જવાને લીધે પ્રભાવતી, પતિપર પૂર્ણ ભક્તિવાળી હતી છતાં, ક્રોધાયમાન થઈ; અને કહેવા લાગી–હે નાથ, શું નૃત્યના તાલમાં

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મારી કંઇ ત્રુટી તમોએ દીઠી કે તમે રસિક છતાં આમ સદ્ય વીણા વગાડતા અટકી ગયા? આમ આગ્રહપૂર્વક પૂછાયલા પ્રશ્નનો રાજાએ દુઃખપૂર્ણ હૃદયે મહાકષ્ટે ઉત્તર આપ્યો. કેમકે પ્રિયજન સંબંધી અમંગળ વાત સ્નેહીઓથી કઇ રીતે કહી જાય? પરન્તુ રાણીએ તો એ સાંભળી લેશપણ ધૈર્યનો ત્યાગ કર્યા વિના રાજાને કહ્યું—આવા દુર્નિમિત્ત પરથી હું મારૂં આયુષ્ય હવે અલ્પ શેષ રહ્યું છે એમ સમજુ છું. પરન્તુ જન્મથીજ એકલા ધર્મકાર્યોમાં જ તત્પર રહેલી હોવાથી મને મૃત્યુનો લેશ પણ ભય નથી. આ અપશુકન મને તો ઉલટુ હર્ષદાયક છે કારણ કે એ મને હવે સંસાર ત્યજી ચારિત્ર—દીક્ષા ગ્રહણ કરવાને પ્રેરે છે. એમ કહી મુખ પર લેશ પણ ગ્લાનિનાં ચિન્હ પ્રકટ નહોતાં એવી રાણી પછી પોતાને સ્થાને ગઇ. નિર્વાણ સમય નિકટમાં આવે છે ત્યારે દીપકની શિખા પણ ઉલટી વિશેષ પ્રકાશિત થાય છે એ વાતથી કોણ અજાણ્યું છે? જિનધર્મના તત્વજ્ઞાનથી અજાણ્યો રાજા તો અત્યન્ત ખેદ કરવા લાગ્યો. જિનભગવાનના અનુયાયીઓ શિવાય અન્ય મતવાળાઓમાં વિવેકાવિવેક દેખાય પણ ક્યાંથી? એકવાર વળી એમ બન્યું કે રાણી જિનબિમ્બની પૂજા કરવા નિમિત્તે સ્નાન કરી તૈયાર થઇ અને દાસીએ એનાં વસ્ત્રો એની પાસે લાવી ધર્યાં. એ વસ્ત્રો અરિષ્ટના કારણે રાણીની દૃષ્ટિએ રક્ત દેખાયાં. મોટા માણસોને પણ અવસાન સમયે પ્રકૃતિમાં વિપર્યય થાય છે એ કથન પ્રમાણે, રાણી દેવપૂજાના વસ્ત્રો દાસી અનુચિત કેમ લાવી એમ થયાથી, એના પર ક્રોધાયમાન થઇ અને એ ક્રોધના આવેશમાં એણે એના ભણી એક દર્પણ ફેંક્યું. એ દર્પણના કારી પ્રહારે દીનદાસીના પ્રાણ લીધા. કારણ કે આયુષ્ય ક્ષીણ થવા આવ્યું હોય છે ત્યારે માણસના બેઠા બેઠા પણ પ્રાણ જતા રહે છે, ને આયુષ્ય વિદ્યમાન હોય તો મહાન્ શસ્ત્રો પણ એને કંઈ નથી કરી શકતાં. ક્ષણવાર પછી પ્રભાવતીએ જોયું તો એજ વસ્ત્રો એને ઉજ્વળ જણાયાં. પિત્તનો ઉદ્વેગ જતો રહ્યા પછી માણસને, શંખ, એના મૂળ શુદ્ધ ઉજ્વળ વર્ણમાં વર્તાય છે એમ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આથી તો રાણી પોતાની જાતની નિન્દા કરતી કહેવા લાગી–અહો પંચેન્દ્રિય જીવની હત્યારૂપ પાપ કરનારી મારા જેવીને અત્યંન્ત ધિક્કાર છે ! અન્યની હત્યા કરવાથી નરકે જવું પડે છે તો આતો સ્ત્રી હત્યા થઈ એ મને શાની બીજે લઇ જાય ? કારણ કે તાલપુટ વિષનો તો એક અણુ માત્ર જ સદ્ય પ્રાણઘાતક નીવડે છે માટે હવે મારે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યા વિના શુદ્ધિ નથી. મષીથી મલિન થયેલ વસ્ત્ર દુધ વિના અન્ય શાથી શુદ્ધ થઇ શકે ? આમ તીવ્ર પશ્ચાત્તાપ કરતી પતિદેવ પાસે જઇ સર્વ વાતનો ઉલ્લેખ કરી વિશેષમાં કહેવા લાગી કે–હે નાથ, એક ઘટના તો તમે નજરે નિહાળી, અને બીજી આ વસ્ત્રના વર્ણના વિપર્યાસની ઘટના એ ઉભય પરથી મને હવે મારૂં આયુષ્ય અલ્પ છે એમ સમજાય છે માટે હે પ્રાણવલ્લભ, મારે ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું છે એમાં તમારે કંઇ વિઘ્ન ન ઉપસ્થિત કરવું. જુઓ શાસ્ત્રમાં રાજ્ય સંપત્તિ, દેવ સંપત્તિ અને પ્રિયજનનો સંયોગ–આ સર્વ સુલભ કહ્યાં છે, પરન્તુ વિરતિ એટલે ત્યાગ ભાવ એ અત્યન્ત દુર્લભ કહ્યો છે. માટે કૃપા કરીને વાત્સલ્ય ભાવે મને સમ્મતિ આપો એટલે હું મારૂં કાર્ય સાધું. રાજાએ પણ રાણીના આવા આગ્રહને લીધે સંમતિ આપીને કહ્યું કે–તારી નિર્વિઘ્ને કાર્ય સિદ્ધિ થાઓ. જા, તારી ઇચ્છા પૂર્ણ કર. વળી જો તું ગમે ત્યારે સ્વર્ગે જાય તો તે સમયે તારે તારાં દીવ્ય સુખ ઘડીભર પડતાં મૂકીને પણ અહીં આવી મને દીપકની જેમ જાગ્રત કરવો. રાણીએ પણ એ વાત અંગીકાર કરી. પછી દાન દઈ પુરવાસીઓને સંતુષ્ટ કરી એણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. અને સાથેજ અનશન આદર્યું. કેમકે મૃત્યુ નિકટમાં આવી ઉભું જાણ્યા પછી ભોજનની આશા કેવી ? એ પછી અનશનને અન્તે મૃત્યુ પામી ત્યાંથી એનો જીવ પહેલા દેવલોકમાં મહર્દ્ધિકદેવતા પણે ઉપન્યો કેમકે શું આ લોકમાં કે શું પરલોકમાં, રાજ્ય તો મ્હોટાઓનું જ છે. પાછળ, દેવતાએ આપેલી પ્રતિમાનું પૂજન આદિ દેવદત્તાનામની એક કુબ્જા દાસી હતી તે કરવા લાગી. પૂર્ણ ભાગ્યોદય વાળાને જ આવો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે એ સાથો સાથ સ્મરણમાં રહે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

હવે પ્રભાતીનો જીવ દેવતા થયો હતો એણે પોતે વચન આપ્યું હતું એને અનુસરીને રાજાને પ્રતિબોધ આપ્યો પરન્તુ એ પ્રતિબોધ લાગ્યો નહિં કેમકે હેતુની હયાતિ છતાં પણ કવચિત્ ફળોત્પત્તિ થતી નથી. એમ પણ બને છે. એટલે એણે અવધિજ્ઞાનથી ' હું, એ આ રીતે જાગ્રત થશે-પ્રતિબોધી શકાશે ' એમ તત્ક્ષણ કોઇ યુક્તિ વિચારી, નાટકને વિષે નટ લે છે એમ તાપસનો વેષ લીધો. અને જાણે નરપતિને આજે કંઇ ફળ થશે એવું સુચવતો હોયની એમ હસ્તને વિષે દીવ્ય અમૃત ફળો લઇને રાજા પાસે આવ્યો. આવીને એણે એ ફળોની એની પાસે ભેટ કરી; જો કે દેવતાઓ ફળ આપે એમાં કંઇ વિસ્મય કારી તો નથી જ, પોતે તાપસનો ભક્ત હતો એટલે એણે પણ તાપસે આપેલ વસ્તુનું બહુ માન કર્યું. અથવા તો લોકરૂઢિજ એવી છે કે ગુરૂ કંઇ પ્રસાદ આપે એનું સૌ કોઇએ બહુમાન કરવું એવાં સુપકવ, સુગન્ધી, અને સ્વાદિષ્ટ ફળનાં પ્રાશનથી રાજાની ઇંદ્રિયોને અત્યન્ત હર્ષોદ્રેક થયો અને ' આવાં ફળો મેં ક્યાંય જોયાં કે સાંભળ્યા પણ નથી. તો પૃથ્વી પરના મનુષ્યોને દુર્લભ એવા કલ્પ વૃક્ષના ફળ સમાન આ ફળ કયાં મળે છે ' એમ તાપસને પૂછયું. એટલે તાપસ રૂપ ધારી દેવતાએ ઉત્તર આપ્યો-હે નરેંદ્ર, તારા નગરની નિકટમાં આવેલા આશ્રમમાંજ આ ફળો થાય છે, અથવા તો પૃથ્વીને વિષે નિધાનો જ્યાં ત્યાં પ્રત્યેક સ્થાને ભરેલાં જ છે. બહુ ઉત્કૃષ્ટ હોવાથી એ મેં તને ભેટ ધર્યાં છે. કારણ કે તું પણ એક લોકપાળ છે અને સર્વ આશ્રમોનો વળી ગુરૂ છે. એ ફળ નિકટના જ આશ્રમમાં થાય છે એ સાંભળી રાજાનું ચિત્ત એ આશ્રમે જવાને બહુ ઉત્કંઠિત થયું. એટલે તાપસ દેવે પણ એને સદ્ય નગર બહાર એકાકી લઇ જઈ, એક ઐન્દ્ર જાલિક-જાદુગરની જેમ, અનેક તાપસોથી ભરેલો આશ્રમ નજરે દેખાડયો, ત્યાં મનોહર ફળોથી લચી ગયેલાં વૃક્ષો જોઈ " અહો આજે તો યથેચ્છ-તૃપ્તિ પર્યન્ત ફળાહાર થશે " એમ કહી વૃક્ષપરથી ફળ લેવા દોડયો. કારણ કે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આ રસલંપટ જીંહા મ્હોટ મ્હોટાના પણ માન મૂકાવે છે. રાજા હજુ તો પહોચ્યો ન પહોચ્યો ત્યાં તો કૃતિમ આશ્રમના કૃત્રિમ તાપસો એને મુષ્ટિ પ્રહાર કરવા લાગ્યા. એટલે એ તો શુરવીર છતાં એકાકી હોઇને ભયભીત થઈ પલાયન કરી ગયો. વીર્ય ઉભરાઇ જતું હોય છતાં પણ વિવિધ કર્મોના આવરણ હોય તો પ્રાણીની કેવી દશા થાય છે એ જોયું ? ભયને કારણે પલાયન કરી જતાં, દર્પણ સમાન નિર્મળ અન્તઃકરણ વાળા ઉત્તમ સાધુઓ રાજાની નજરે પડયા. એમણે એને નિર્ભય કર્યો અને એ પણ એમને શરણે ગયો. એટલે એકલા ધર્મિષ્ટ એવા એ મુનિઓ એ એને શાન્ત કરી અમૃત તુલ્ય મિષ્ટ મનોહર ધર્મોપદેશ સંભળાવ્યો:

આ અસાર સંસારમાં ભાવ શત્રુઓથી પરાજય પામી હેરાન થતા પ્રાણીઓને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા હોય તો એમણે એક ફક્ત ધર્મનું શરણ લેવું એ ધર્મનું મૂળ સમ્યક્ત્વ છે. સમ્યક્ત્વ એટલે સુદેવ, સુગુરૂ અને સત્ય ધર્મને વિષે રૂચિ. બુદ્ધિમાન મનુષ્યોએ દેવ તથા ગુરૂને ઓળખવા જોઇએ, અને તત્વને જાણવા જોઈએ.

જેમકે રાગ, અરતિ, રતિ, દ્વેષ, પ્રમાદ, ભય, જન્મ, ચિન્તા હાસ્ય, જુગુપ્સા, શોક, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, દર્પ, વિષાદ, અવિરતિ, નિદ્રા અને અન્તરાય—એ અઢાર દોષો જેનામાં ન હોય એજ દેવ સમજવા. વળી નિરન્તર બ્રહ્મચર્ય પાળનાર, કરૂણા મય જીવન નિર્ગમન કરનાર, શત્રુ અને મિત્રમાં સમભાવ વાળા તૃણ અને સ્ત્રીજનને એક ગણનારા તથા સુવર્ણ અને કાષ્ટને સમદૃષ્ટિએ જોનારા હોય એ ગુરૂ સમજવા. વળી તત્વો જાણવા જોઈએ એમ કહ્યું—એ તત્વો નવ છે: જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બન્ધ અને મોક્ષ. ધર્મને વિષે શંકા નો ત્યાગ, આકાંક્ષાનો ત્યાગ, અનિશ્ચયનો ત્યાગ ને મૂઢદૃષ્ટિનો ત્યાગ એમ આ ચીર ત્યાગ, તથા વૃદ્ધિ કરણ, સ્થિરતા, સાધર્મિક વાત્સલ્ય અને પ્રભાવના એમ થઇને કુલ આઠ, દર્શન એટલે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ધર્મના આચારો છે. એ આઠેનું સમ્યકત્વની નિર્મળતાને અર્થે પરિપાલન કરવું. આઠમાં વળી તમારે-રાજાઓને વાત્સલ્ય અને પ્રભાવનાને વિષે વિશેષ ધ્યાન આપવું કારણ કે તમો-રાજાઓ સમર્થ કહેવાઓ. એટલે તમે એ વિશેષ પ્રકારે કરી શકો. વળી પ્રભાવક પુરૂષોમાં પણ રાજાઓને ગણાવ્યા છે. 'વાત્સલ્ય' ના બે પ્રકાર છેઃ દ્રવ્ય વાત્સલ્ય અને ભાવવાત્સલ્ય. સાધર્મિક બન્ધુ-ઓને અન્ન, પાન, દ્રવ્ય, વસ્ત્રો અને પુષ્પ આદિ આપવા એ દ્રવ્યવાત્સલ્ય. જે સર્વનો 'જિનભગવાન્' એ એકજ દેવ હોય અને 'ક્રિયાને વિષે તત્પર' એવા એકજ ગુરૂ હોય-એઓજ સાધર્મિક કહેવાય; અન્ય નહીં. નમસ્કાર માત્રજ જાણતો હોય એવા સાધર્મિકને પણ પરમ પ્રેમ પૂર્વક બન્ધુ તુલ્ય ગણવો, બન્ધુથી પણ અધિક ગણવો. સાધર્મિકની સાથે વળી કદિ પણ વિવાદ, કલહ, યુદ્ધ કે વેર ન કરવું. જે નિર્દય થઇ ક્રોધમાં આવી જઇ સાધર્મિક પર પ્રહાર કરે છે એ જગદ્ બાંધવ શ્રી જિન પ્રભુની આશાતના કરે છે વિધવિધ જાતિમાં જન્મેલા અને વિધ વિધ સ્થળના નિવાસી એવા સુમતિ સાધર્મિકો પર શ્રીમંતોએ કે વિદ્વાનોએ દ્રવ્યદાન કે જ્ઞાન દાન રૂપ ઉપકાર કરવો એ અતિ પ્રસંસા પાત્ર છે, સુંદર છે, ' અને વળી પુણ્ય બંધનો હેતુ છે રામે વજ્રયુદ્ધ અને ભરત ચક્રવર્તીએ સકળ સંઘનું જેવી રીતે વાત્સલ્ય કર્યું છે તેવું સર્વ કોઇએ કરવું. સાધર્મિકો ને અન્ન પણ ન મળતું હોય અને એમ થવાથી સીદાતા હોય ત્યારે સામ-ર્થ્યવાન્ શ્રાવકો એ ભોજન કરવું કલ્પે નહીં. વળી ધર્મ કાર્ય કરવામાં જેઓ નિશ્ચેતન જેવા થઈ ગયા હોય એમનામાં ચૈતન્ય લાવી ધર્મને વિષે સ્થિર કરવા એનું નામ 'ભાવવાત્સલ્ય.' જેમકે, ભાઇ, તમે ગઈ કાલે સાધુને ઉપાશ્રયે કે જિનમન્દિરે પણ દેખાયા નહીં એનું શું કારણ ? 'એના ઉત્તરમાં જો એ કંઇ કૌતુક-નાટક ચેટક જોવા ગયો હોવાનું કે તેવું અન્ય કંઇ કારણ બતાવે તો એને યોગ્ય મિષ્ટ શબ્દો વડે સમજાવવો કે તમારા જેવા વિવેકાવિવેકના જ્ઞાનવાળાએ પ્રમાદ કરવો ઉચિત

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

નથી. આ મનુષ્ય જન્મ દુર્લભ છે એમાં યે વળી ધર્મ વિશેષ દુર્લભ છે. અને એમાં યે તે આવી સાધુ કે શ્રાવકની સર્વ સામગ્રી પામવી એ તો સર્વથી દુર્લભ છે. કેમકે જીવિત, યાવન અને લક્ષ્મી આદિ સર્વ અનિત્ય છે. દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પામીને જે ધર્મને વિષે પ્રમાદ કરે છે એઓ અમૃતની કુપ્પીને પગ ધોવામાં ઢાળી નાખ્યા જેવું કરે છે; હસ્તી પાસે ઈન્ધન-કાષ્ટ વહેવરાવ્યા જેવું કરે છે, સુવર્ણને સ્થળે માટીનું ઢેકું મૂકયા જેવું કરે છે, અને કાગડાને ઉડાડી મૂકવાને ચિન્તામણિ ફેંકયા જેવું કરે છે. ' આવું આવું કહીને સાધર્મિકને પ્રતિબોધ પમાડવો. હે રાજન્ આમ બેઉ પ્રકારના વાત્સલ્ય વિષયે તમારે ચિત્ત લગાડવું

હવે પ્રભાવના વિષે. ધર્મનો પ્રભાવ વધારવો એનું નામ પ્રભાવના. તીર્થ યાત્રા, રથયાત્રા, પૂજા વગેરેથી જિનેશ્વરોના તીર્થ હોય એની યાત્રા કરવા જઇને, એમની રથયાત્રા કરાવીને, એમની પૂજા ભણાવવાનું વગેરે કરીને, તથા એમના પ્રસાદ એટલે મન્દિરો બન્ધાવીને ધર્મનો પ્રભાવ વધારવો. હે નૃપતિ, ભવ્યપ્રાણીઓ ભાવનાએ ચઢીને આ પ્રભાવનાઓ કર્યા કરે તો, શત્રુના મર્મને જાણનારો જેમ એ શત્રુને ભેદી શકે છે તેમ, ભવ એટલે ' પુનઃ જન્મ પુનઃ મરણ ' નો ભેદ એટલે વિચ્છેદ કરી શકે છે. આવો ઉપદેશ દઇને મુનિઓએ એ ઉદાયન નૃપતિને એવી રીતે પ્રતિબોધ પમાડયો કે એને જૈન ધર્મ સર્વ ધાતુઓએ પરિણુતિ પામ્યો-નસે નસે ઉતરી ગયો. એને હવે લાગ્યું કે-મને આજ સુધી ધૂતારાઓની જેમ તાપસોએ ઠગ્યો છે. એટલે એણે હિંસક તાપસોનું દુષ્ટ દર્શન ત્યજીને અહિંસાપ્રધાન જિનદેવના શાસનનો સ્વીકાર કર્યો. અને " આજે મારાં ધન્યભાગ્ય. આજે મારો આત્મા પવિત્ર થયો, આજે હું કૃતકૃત્ય થયો. " એમ કહેવા લાગ્યો. વિષ ત્યજીને અમૃતનું ભોજન કરનાર નિઃસંશય પૂર્ણ પ્રશંસાને પાત્રજ થાય છે.

આ બધું થવા દીધા પછી પ્રભાવતીનો જીવ-દેવતા વાદળાંમાંથી સૂર્ય બહાર નીકળે એમ રાજાપાસે પ્રકટ થયો, અને બધો

P.P.Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

વૃત્તાંન્ત એને નિવેદન કરી ધર્મને વિષે સ્થિર કર્યો. અને પછી તરતજ પાછો અન્તર્ધાન થઈ ગયો. રાજા તો આવું જોઇ આશ્ચર્યસ્તબ્ધ બની આમ તેમ જોવા લાગ્યો. એટલામાં તો દેવતાએ વિકુર્વેલું માયાજાળનું દશ્ય બદલાઇ ગયું: ન મળે કંઇ આશ્રમ, કે ન મળે કોઇ સાધુમુનિ. એને બદલે પોતાની જ સભા રાજાની દૃષ્ટિએ પડી.

આ ઘટના બની તેજ દિવસથી આ ઉદાયન રાજા પરમ ધર્મિષ્ટ શ્રાવક થયો. ધાર્મિક જનોની, કોઇ પણ એક નિશ્ચિત ખાણ હોતી નથી (કે જેમાંથી રત્નાદિની પેઠે ઉત્કૃષ્ટ જીવો નીકળ્યા જ કરે. એમની તો આ પ્રમાણે એકેક કરતાં કરતાં સંખ્યા વધે)

હવે ગાન્ધાર નામના એક દેશમાં કોઇ ગાન્ધાર નામનો જ, શ્રાવક વસતો હતો. એ એક ક્ષણ પણ પાપની ગંધ સુદ્ધાં સહન કરી શકતો નહીં. એકદા એ ગાન્ધાર વૈતાઢ્યપર્વત પર રહેલી અરિહંતની પ્રતિમાને વંદનપૂજન કરવાની ઇચ્છાએ એ પર્વતની તળેટીએ ગયો. અહો ! મનુષ્યને કયા મનોરથ નથી થતા ? તળેટીએ પહોચીને એ અન્નપાણીનો ત્યાગ કરી (ઉપવાસ આરંભી) શાસન દેવતાનું ધ્યાન ધરીને બેઠો. કેમકે આવા મ્હોટા અભીષ્ટ મનોરથની સિદ્ધિને અર્થે એમ કર્યા વિના અન્ય ગતિ નથી. એનું એવું ઉગ્ર સાહસ જોઈ શાસન દેવતાએ તુષ્ટ માન થઇ એના મનોરથ પૂર્ણ કર્યા. એને ઉપાડી પર્વત પર લઇ જઈ, ભક્તિપૂર્વક વંદનાદિ કરી રહ્યા પછી, પુનઃ દેવતાએ એને નીચે લાવી મૂકયો, કેમકે યોગ અને ક્ષેમ, બન્નેવાનાં નિશ્ચયે દેવતાના હાથમાં છે. વળી એને એણે મનઃકામના પૂર્ણ કરનારી એકસોને આઠ ગુટિકાઓ આપી. અથવા તો એવા ધર્મિષ્ટ પ્રાણીઓ પ્રતિ દેવતાઓ વાત્સલ્યભાવ દર્શાવે એ યોગ્યજ છે. પછી ગાન્ધારે પણ અજમાયશ દાખલ એ ગુટિકાઓમાંથી એક ગુટિકા મ્હોંમાં નાખી એવું ચિન્તવન કર્યું કે હુ વીતભય નગરને વિષે જઇ જીવત્સ્વામીની પ્રતિમાને વન્દન કરૂં. આમ ચિન્તવ્યું કે તત્ક્ષણ એ દેવતાની

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

જેમ વીતભય નગરે પહોંચી ગયો. ત્યાં પેલી કુબ્જા દાસી દેવ-દત્તા, જેના દેહની પ્રભાવતીના સંગથી ભવિષ્યમાં કોઇ અવર્ણ-નીય પ્રભા થવાની છે એણે એને એ પ્રતિમાના દર્શન કરાવ્યાં. ગાન્ધારને વળતેજ દિવસે કોઇ વ્યાધિ થઇ આવ્યો. એટલે દેવદત્તાએ ઉત્તમ ઔષધ-પથ્ય આદિ વિધિ વડે એની પરમ આદરપૂર્વક શુશ્રૂષા-ચાકરી કરી, અને રાત્રીને દિવસ પરિશ્રમ વેઠીને એને તન્દુરસ્ત બનાવી દીધો. અથવા તો આયુષ્ય હોય એનો ઉપાય છે. કૃતજ્ઞ ગાન્ધારે પણ બદલામાં પોતાની પાસેની સર્વ ગુટિકાઓ એને આપી દીધી. કહ્યું છે કે ઉપકાર કરવાથીજ મહન્ત પુરૂષોની કૃપા મેળવી શકાય છે. દેવદત્તાને પણ આ મનવાંછિત પૂરનારી ગુટિકાઓ પ્રાપ્ત થઇ એ એની દેવપૂજાનુંજ સત્ફળ સમજવું. પછી મહામતિ ગાન્ધારે તો પોતાનું અલ્પ આયુષ્ય જાણીને દુર્ગન્ધની જેમ ગૃહસ્થાશ્રમ ત્યજી દઇ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી. તેજ ક્ષણે રૂપ સૌન્દર્યને ઈચ્છતી કુબ્જા દેવદત્તાએ સૌન્દર્ય રૂપી અંકુરોને ઉ-ત્પન્ન કરવાને મેઘસમાન=એવી એક ગુટિકા મુખને વિષે નાંખી. એના પ્રભાવથી એ સદ્ય દીવ્ય રૂપધારી સુંદરી થઈ ગઇ; જેવી રીતે વિશ્વકર્માની હસ્તકળાથી પૂર્વે સૂર્યની મૂર્તિ થઇ ગઈ હતી એમ. આ દેવદત્તાની કાન્તિ જે ગુટિકાના પ્રયોગથી સુવર્ણવર્ણી-સોના જેવી થઈ તે ગુટિકાને તે વખતથી જનસમાજ સુવર્ણ ગુટિકા એ નામથી ઓળખે છે. કુબ્જા તો પોતાનું નવીન સુંદર રૂપ જોઇ વિચારવા લાગી:—જ્યાં સુધી મને સુંદર રૂપાકૃતિવાળો ભર્તાર ન મળે ત્યાં સુધી આ મારી રૂપસંપત્તિ અરણ્યમાં ઉગેલી માલતીની જેમ વૃથા છે. આ મહીપતિ ઉદાયન ઘણો યે ઉદાર શુરવીર અને રૂપવાન્ છે પરંતુ ગંગાને જેમ ભગીરથ, તેમ મારે એ પિતાતુલ્ય છે. મારી સન્મુખ આ અન્ય ભૂપતિઓ યે છે પરંતુ એઓ તો, તારા જેમ ચંદ્રમાના—અને ગ્રહો જેમ સૂ-ર્યના સેવકો છે એમ, ઉદાયનના સેવકો છે. એવા એકાદ સેવકરા-જાને મારા પતિ તરીકે સ્વીકારૂં એમાં મારી ખ્યાતિ નહિં થાય કેમકે મણીને નામે અશ્વનું મૂલ્ય અંકાય છે. માટે હવે શ્રેષ્ઠ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ભૂપતિ તો ચંડપ્રદ્યોતરાજા છે એ મારો ભર્તાર થાઓ એમ ચિન્તવીને એણે એક ગુટિકા મ્હોંમાં નાખી. માગીએ એટલું મળે એમ હોય ત્યારે શા માટે ઓછું માગવું એ કહેવત જ એણે તો ધ્યાનમાં રાખી. વળી એક વખત ગુટિકાના પ્રયોગથી સુંદર રૂપ થયું એટલો લાભ થયો એટલે લોભ વધ્યો અને સુંદર ભર્તાર મેળવવાને માટે પ્રયાસ આદર્યો. મ્હોમાં ગુટિકા નાખી એટલે એના અધિષ્ટાયક પેલા દેવતાએ, રૂપસુંદરી બનેલી દેવદત્તાનું ચિન્તવેલું સિદ્ધ કરવાને માટે અવન્તિપતિ–ચંડપ્રદ્યોત રાજા પાસે જઈ, દૂતીકાર્ય કર્યું પેલી દેવદત્તા દાસીના રૂપસૌન્દર્યનું ઉત્કૃષ્ટ વર્ણન કર્યું કે–હે રાજન્ એની આગળ તારૂં સમસ્ત અન્તઃપુર કશી ગણત્રીમાં નથી. કેમકે એને પગને અંગુઠે બાંધેલી પણ અન્ય સ્ત્રી સોભતી નથી. આ સાંભળીને ચંડપ્રદ્યોતનરાજા સદ્ય એનાં દર્શન કરવા અત્યન્ત ઉત્કંઠિત થયો; વિદ્વાન માણસ જેમ રમ્ય કથા કહેવાતી હોય એને વિષે ઉત્કંઠિત થાય છે એમ. એણે તો સત્વર એક દૂતને એની પાસે મોકલ્યો, કેમકે મ્હોટા માણસો, સ્વાર્થ હોય છે ત્યાં, ન્હાનાના પણ યાચક બને છે. એ દૂતે જઇને રૂપસુંદરી બની ગયેલી પેલી દાસીને કહ્યું—અમારો સ્વરૂપવાન્ રાજા ચંડપ્રદ્યોત તારાપર મોહિત થયો છે; અને તારી સાથે સુખ ભોગવવા ઇચ્છે છે. એના ઉત્તરમાં એ કિન્નર કંઠીએ મધુર સ્વરે કહ્યું–'પ્રદ્યોતન' એ નામે ખ્યાતિ પામેલા પ્રદ્યોત એટલે પ્રકાશને કોણ ન ઇચ્છે? પરન્તુ એણે પોતે અહીં આવીને મને એનું રૂપ બતાવી જવું જોઇએ. કેમકે બજારમાં પણ જે વસ્તુ લઇએ છીએ એ એનો રૂપરંગ જોયા પછી જ લઇએ છીએ. દૂતે જઈને આ વૃત્તાન્ત એના સ્વામીને કહ્યો એટલે એ તો એના સૌન્દર્યની વાત સાંભળીને અતિ મોહિત થયેલ હોવાથી રાત્રીને સમયે પોતાના 'અનલગિરિ' નામના હસ્તી પર આરૂઢ થઇને દેવદત્તા પાસે એ આવી પહોંચ્યો. અથવા તો સોયની પાછળ દોરો વહ્યો જ આવે છે એ તદ્દન સત્ય વાર્ત છે. બેઉની દૃષ્ટિ મળી કે સદ્ય એમનાં મન પણ પોતાની મેળેજ વિના યત્ને

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પરસ્પર મળી ગયાં; ચતુર તુણનારાથી તુણાયલા બે વસ્ત્રો પરસ્પર મળી જઇ એકરૂપ થઇ જાય છે એમ. પછી પરમ પ્રેમ પૂર્વક ચંડપ્રદ્યોતન નરપતિએ કહ્યું-હે મૃગનયની સુંદરી, હવે તું મારે નગરે ચાલ જેથી હું દેશ-કાળ અને સ્થીતિને અનુસરીને તારા સર્વ અભીષ્ટ મનોરથો પૂર્ણ કરૂં. દૂર રહેલાઓનાં તો જવાં અને આવવાં પૂરતાં જ કાર્યો થાય; એમાં કંઈ એમનો વિશેષ સ્વાર્થ સિદ્ધ થાય નહીં, દેવદત્તાએ ઉત્તર આપ્યો-હે સ્વામિનાથ હું આવવાને તૈયાર છું. પરન્તુ મારી એક વાત સાંભળો-જેમ ઝુંટણુક પશુ મનુષ્યની ઉષ્માવિના જીવી શકતો નથી એમ હું મારા દેવાધિદેવની પ્રતિમા વિના રહી શકું એમ નથી. માટે શ્રીખંડની-ચંદનની એક અન્ય પ્રતિમા કરાવીને લાવો. અધિકારીના આ દેશના જેવો ચેટિકાનોએ આદેશ. એણે પણ માન્ય કર્યો અને અન્ય પ્રતિમા કરાવવા માટે ચેટિકા પાસેની પ્રતિમા નીરખી નીરખીને જોઇ, કેમકે એમ જોયા વિના એવી બીજી કરાવવી એ કેવી રીતે બની શકે ?

પછી તો પ્રેમસાગરમાં નિમગ્ન એવા એ દંપતીએ યથેચ્છ વિલાસસુખ અનુભવ્યું અથવા તો નવીન વસ્તુ પ્રાપ્ત થયે સર્વ કોઈને એને વિષે રાગ થાયછે જ. જેણે આકાશમાર્ગ ઉલ્લંઘન કર્યો છે એવો અને સ્વલ્પતારપરિચ્છદ વાળો રાજા, રાત્રી વીત્યે, ચંદ્રમા જેમ પશ્ચિમ દિશાએ પહોચે છે એમ, પોતાની નગરીએ આવી પહોચ્યો. આવીને સદ્ય, પોતે જોઇ હતી એવી પ્રતિમાના અનુસારે અન્ય ચંદનમયી ઉત્કૃષ્ટ પ્રતિમા બનાવરાવી. પછી લક્ષ્મી પતિ કૃષ્ણ વાસુદેવ કૌસ્તુભ મણિને ધારણ કરે છે એવી રીતે એ નવી બનાવરાવેલી પ્રતિમાને, હૃદયપર ધારણ કરી ચંડપ્રદ્યોતન અનલગિરિ હસ્તીપર આરૂઢ થઇ પાછો ઉદાયન રાજાને નગરે આવ્યો, આવીને, દેહધારી મોહિની મંત્ર હોયની એવી એ પ્રતિમા ચેટિકાને સોંપી-આપી. ચેટિકા દેવદત્તાએ પણ અવન્તીના સ્વામી આ ચંડપ્રદ્યોતનને વિષે પોતાનું મન આસક્ત થયેલ હોવાથી, ઉદાયન રાજાના મહેલમાં જે શ્રેષ્ટપ્રતિમા હતી એ લઇ લીધી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અને એને સ્થાને આ નવી પ્રતિમા મૂકી દીધી પછી ચંડપ્રદ્યો-
તન રાજા પણ ધર્મ અને કામની જોડી હોયની એવી એ પ્રતિમા
અને દેવદત્તા-ઉભયને હસ્તીપર બેસારી પોતાની રાજ્યધાની
પ્રત્યે પાછો આવ્યો. ત્યાં એ ચેટિકા-દેવદત્તા પ્રભાવતીની જેટલી
જ ભક્તિસહિત પ્રતિમાની ધૂપ-પુષ્પ-ફળ વગેરેથી પૂજા-અર્ચા
કરવા લાગી.

પાછળ 'વીતભય' નગરમાં ઉદાયન રાજા પ્રભાતે સ્નાન
વિલેપન આદિ કરી શ્રેષ્ટ અખંડ ઉજ્વળ વસ્ત્ર પહેરી દેવગૃહમાં
દેવાધિદેવની પૂજા કરવા ગયો. ત્યાં એણે, પ્રતિમા પર ચઢાવેલા
પુષ્પો-પુષ્પમાળાઓ આદિ જે નિરન્તર અમ્લાન-કરમાયા વિનાના
તાજાંજ રહેતાં એ, આજે દોષિત મનુષ્યના મુખની જેવાં મ્લાન
કરમાઇ ગયેલાં-જોયાં. એટલે એ 'હા ! આ શું થયું' એમ ખેદ
કરતો વિચારમાં પડયો કે આ એ પ્રતિમા નથી. આ તો એનાથી
વિલક્ષણ પ્રકારની છે. अन्या सा राजिका यस्या। लभ्या द्रम्मेन
पादिका ॥ ६१० ॥

વળી પોતાનુંજ ધન માનીને નિધિની જેમ પ્રતિમાનું પડખું
છોડતીજ નહોતી એ દેવદત્તા ચેટી પણ અહિં દેખાતી નથી.
હસ્તીઓનો હવે મદ જતો રહ્યો જણાય છે અને એઓ સાધુની જેમ
વિરક્ત થઈ ગયા હોય એમ લાગે છે એટલે અનિલવેગ હસ્તીજ
અહિં સુધી આવ્યો. અને એની સહાયથી માલવપતિ ચંડપ્રદ્યો-
તન પ્રતિમા અને દાસી બેઉને લઇ ગયો છે. સ્ત્રીઓનું ચોરીથી
હરણ કરી લઇ જવાનો એનેજ અભ્યાસ છે.

કલ્પના અને અનુમાનથી સત્ય જાણી લઇ ઉદાયનનૃપતિએ
પ્રદ્યોતન રાજા પાસે એક ચતુર વાચાળ દૂત મોકલ્યો. કારણ કે
આવી બાબતોમાં રાજાઓનો એવો ધર્મ છે. એ પ્રવીણ દૂતે
જઈને સભામાં બિરાજેલા માલવપતિની સમક્ષ કંઈક મૃદુ અને
કંઇક કર્કશ શબ્દોમાં કહ્યું કે—હે રાજન, જગતને વિષે એકલો
વીર શિરોમણિ અને એકલોજ શરણાગત રક્ષક એવો જે-સિન્ધુ-
સૌવીર આદિ અનેક દેશનો સ્વામી ઉદાયન નરેશ તેનો હું દૂત

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

છું. એણેજ મને આપની પાસે મોકલ્યો છે. અને એમનીજ આજ્ઞાનુસાર મારે આપને કંઇક કહેવું છે. મારી દાસી પ્રત્યે તમને પ્રેમ હતો અને તેનો તમારા ઉપર પ્રેમ હતો તો ભલે; તે તમારીજ છે. મારો સ્વામી કોઇની યોગ્ય ઇચ્છાનો પ્રતીકાર કરતો નથી. પરન્તુ હે વિવેકજ્ઞ, તમે દેવાધિદેવની પ્રતિમા લઇ ગયા છો એ અમને પાછી સોંપો. કેમકે એ પ્રતિમા મારા રાજા જેવા પરમ જિનભક્તને ત્યાંજ શોભે. (રહે એ યોગ્ય છે.) વળી હે અવન્તીપતિ, મારા પ્રભુના અન્ય પણ અનેક રત્નો અહિં વિરાજી રહ્યાં છે. (એમને વિષે કંઈ કહેવાનું નથી)—પણ આ પ્રતિમા તો મૂળથીજ એમની છે માટે એને વિષે કહેવાનું છે. માટે એ અમારી અનુપમ પ્રતિમા અમને સોંપી દ્યો. એમાંજ તમારૂં કલ્યાણ છે. કેમકે મારો સ્વામી શત્રુનો પહેલો અપરાધ શિશુના અપરાધની જેમ સહન કરી લે છે. પણ જો તમે આ કથન નહિં માનો તો એનું પરિણામ તમને કષ્ટદાયક થશે. કેમકે કદાપિ ક્યાંય પણ કેસરિ–સિંહને છંછેડવો સારો નથી.

ઉદાયનનૃપતિના દૂતનાં તીવ્ર વચનોથી જેને અંગોઅંગ અત્યન્ત ક્રોધ વ્યાપી ગયો હતો એવો પ્રદ્યોતનભૂપતિ કહેવા લાગ્યો —હે દૂત, તું નિશ્ચયે શ્વાનપાલની સભામાં ઉછરી મ્હોટો થયો છે. નહિં તો આવા અસંબદ્ધ વાક્યો તારા મુખમાંથી નીકળે નહીં. તારી પાસે જે આવાં વચનો બોલાવરાવે છે તે તારો સ્વામી વળી તારાં કરતાંયે ચઢી જાય એવો હશે. તમારી આપેલી ચેટિકા મારા ઘરમાં રહેશે એમ તમે ધારો છો શું ? અરે ! લક્ષ્મી કદિ કોઈની આજ્ઞાનુસાર (કોઇના) ઘરમાં રહી છે ખરી ? શું મ્હો લઇને એ મારી પાસે પ્રતિમા પાછી માગવા નીકળ્યો છે ? હાથીના મુખમાં ગ્રાસ પેઠો એ કોણ બહાર કઢાવવા સમર્થ છે ? ' આ પ્રતિમા એની છે અને આ રત્નો આનાં છે ' એવું એવું જે તમે કહો છો એ પણ અસત્ય છે કેમકે એ સર્વ એક ખડ્ગ ને વશવર્તી છે. વળી આ પ્રતિમા તો હું મારા ભુજદંડના બળથી અહિં લાવ્યો છું તે અવર–માંડળિક–રાજાની પેઠે હું કેમ પાછી સોંપું ?

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મેં અનેક દુર્જય રાજાઓને પણ વશ કર્યા છે એ વાત શું તારા સ્વામી નથી જાણુતા કે વારંવાર સામર્થ્યની વાત કર્યા કરે છે ?

એ સાંભળીને માલવપતિની પાસે ઉદ્દાયન રાજાના દૂતે પણ અત્યન્ત તીક્ષ્ણ તીક્ષ્ણ શબ્દ બાણુનો પ્રહાર કર્યો. કેમકે સભા વચ્ચે નાચવા નીકળવું ત્યાં બુરખો નાખી મ્હોં શું છુપાવવું ? એણે કહ્યું—હે ભૂપતિ, એ વાત સત્ય છે કે મારા રાજાએ આપને દાસી નથી આપી. પણ એ એક સત્ય વાતની સાથે આ એક બીજી પણ સત્ય વાત છે કે (એણે તમને દાસી નથી આપી તો) હવે તમને દાસ્ય આપશે. તમારી પાસેથી એ મહાબળ રાજા બળપૂર્વક પ્રતિમા પાછી લેશે. હસ્તીના કુંભસ્થળમાં રહેલાં એવાં મુક્તાફળ પણ શું કેસરિસિંહ બહાર નથી કાઢી શકતો ? વળી તમે સર્વ વસ્તુ ખડ્ગનેજ વશવર્તી છે" એવું જે કહ્યું તે તો અમે સવિશેષ પ્રમાણ કરીએ છીએ; પરંતુ ખડ્ગ તો મારા રાજાનુંજ, અન્યનાં તો લોખંડના ખંડ–ટુકડા માત્રજ. એ સિવાય તમે જે ભુજદંડના સામર્થ્યની વાત કરી એ હવે (યુદ્ધમાં) જણાશે. 'કોણ શુરો ને કોણ નહિં ' એની પરીક્ષા તો રણક્ષેત્રમાંજ થાય છે. વળી ધુંધુમાર આદિ રાજાઓએ જે તારે માથે વીતક વીતાડી છે તે મારો રાજા જાણે છે. માટે હવે મૌન રહો. તમારૂં સર્વ પરાક્રમ જાણ્યું. હવે બહુ આડમ્બર રહેવા દ્યો. કારણ કે બાંધી મૂઠી લાખની. હે રાજન, જો મારૂં વચન અસત્ય નીવડે તો હું સત્યમેવ શ્વાનપાળોનો ઉછેરાયલો ખરો. પરન્તુ તમારૂં વચન અસત્ય નીવડે તો........તો તમે.......પણ તમને કંઇ કહેવાય નહિં. આટલું આટલું કહેતા છતાં તમે મારૂં વચન માનતા નથી, પણ એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી: પાકે ઘડે ક્યાંય કાંઠા ચઢતા નથી.

દૂતનાં આવાં આવાં અપમાનકારક વચનોએ તો અવન્તીપતિના ચિત્તમાં ધમધમી રહેલો ક્રોધાગ્નિ પ્રજ્વલિત કર્યો. એથી આક્રોશ સહિત કહ્યું–અરે દુરાચારી દૂત, જા, તારા રાજાને કહે– હું પ્રતિમા નથી આપતો; ને સંગ્રામ માટે સજ્જ છું.' તું દૂત– ચીઠ્ઠીનો ચાકર, એટલે તને જવા દઉં છું. નહિંતર તને શિક્ષા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કર્યા વિના છોડત નહિં. પછી એણે પોતાના માણસોને આજ્ઞા કરવાથી એમણે એને ગળે પકડીને બહાર કાઢી મૂક્યો.

દૂતે પછી સત્વર આવીને પોતાના રાજાને યથાસ્થિત વાત નિવેદન કરી. કેમકે સેવકજનોએ સ્વામીને અસત્ય વાત કહીને ઠગવા ન જોઇએ. દૂતનું કહેવું સાંભળીને, સમુદ્રના તરંગો જેમ વાયરો ઉત્પન્ન થવાથી ક્ષોભ પામે એમ, સભાસદો સર્વ ક્ષોભ પામ્યા. હું શત્રુપર વિજય મેળવીશ, શત્રુનો અવશ્ય પરાજય કરીશ એવી રાજપુત્ર-અભીચિના મનની વાત બહાર પ્રકટ કરતી હોયની એમ એના ભાળ પ્રદેશને વિષે ત્રણ રેખા પ્રકટી આવી. રાજાના ભગિની પુત્ર-ભાણેજ કેશીનું પણ ઉદય પામતા સૂર્યના જેવું લાલચોળ અંગ થઈ ગયું. ક્રોધાવિષ્ટ જૈત્રસિંહે પણ આ હમણાંજ શત્રુને એના દેશમાંથી હાંકી કાઢું છું એમ સૂચવતો હોયની એવો દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂક્યો. દંતાવળ સુભટ વળી વૈરિયોનો દાંત વડે પણ પકડીને પરાજય કરવો જોઇએ એમ સૂચવતો હોયની એમ દાંત વડે હોઠ કરડવા લાગ્યો. સિંહબળ તો પોતાના સ્કંધ અફાળવા લાગ્યો તે જાણે એમ સૂચવવાને કે હું શત્રુને આ મારા સ્કંધના બળથી જીતી લઇશ. સભામાં એક સિંહ સમો મહા પરાક્રમી સિંહ નામે હતો એ તો " શત્રુ ગમે એટલો પડખાં-મિત્રોનાં બળવાળો હશે તો પણ મારી પાસે એની શી ગણુના ? " એમ કહીને એનો ઉપહાસ કરવા લાગ્યો. સભામાં એક આહવ નામનો હતો એ વળી " હું યુદ્ધક્ષેત્રમાં (પીઠ નહીં બતાવતાં) શત્રુ સમક્ષ હૃદય સ્થળ ધરીશ " એમ કહેતો હોયની એમ પોતાનું ઉન્નત હૃદય બતાવવા લાગ્યો (છાતી કાઢવા લાગ્યો) સમરાંગણમાં તત્પર એવો એક સમર નામનો હતો એ પોતાની તર્જની હલાવવા લાગ્યો તે એમ સુચવવાને હોયની કે શત્રુઓ મારી એક આંગળી પ્રમાણ છે. એક તલ્પસિંહ નામનો હતો એ તો વારંવાર પોતાના વક્ષઃસ્થળ પર હાથ ફેરવવા લાગ્યો તે જાણે એને એમ કહેતો હોયની કે તારીજ દ્રઢતાથી વૈરિનો પરાજય કરવાનો છે માટે તું દ્રઢ થજે. એક પરબલ નામનો સુભટ તો

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

રિપુના સૈન્યને સંહાર કરવાને માટે જાણે એની સંખ્યા કેટલી છે એની ગણુત્રી કાઢતો હોયની એમ પોતાના બેઊકર પીસવા લાગ્યો. એક પૃથ્વીસિંહ નામનો સુભટ તો ક્રોધમાં પૃથ્વીને પાદ પ્રહાર કરવા લાગ્યો, એમ કે તું અદ્યાપિ મારા શત્રુઓને તારા ઉત્સંગમાં કેમ રાખી બેઠી છે? એક કર્ણ નામનો યોદ્ધો પુનઃ પુનઃ મસ્તક ધુણાવવા લાગ્યો તે જાણે એટલા માટે કે હજુ સુધી શત્રુપર વિજય મેળવવા માટે જવામાં કેમ વિલમ્બ કરાય છે. શત્રુ ક્યાં છે, મારી નજરે પાડો કે જેથી હું એને શિક્ષા કરૂં એમ એક ચતુર્ભુજ નામનો મલ્લ ચોદિશ દ્રષ્ટિ ફેરવવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે સભામાં સર્વત્ર સંક્ષોભ થઇ રહ્યો એ જોઇને પૃથ્વીપતિ ઉદાયન રાજાએ સર્વેને સંબોધીને કહ્યું-તમે શાંત થાઓ. તમારી સર્વની ઇચ્છા અનુસાર વર્તન કરીશું. એમ કહીને સદ્ય એણે આદેશ કર્યો. એટલે એવા કાર્યમાં હતા એ માણસોએ તત્ક્ષણ એટલા બળથી એ ડંકો વગાડયો કે પૃથ્વીતળની સાથે રિપુના હૃદય પણ કમ્પાયમાન થયાં અને એના નાદથી સર્વે દિશાઓ પૂરાઈ ગઇ.

ભેરીનો નાદ સાંભળીને મહાવતો અત્યન્ત હર્ષસહિત જંગમ પર્વતો હોયની એવા હસ્તીઓને તૈયાર કરવા લાગ્યા. દૃઢ અંગોપાંગવાળા અશ્વારો વળી સિન્ધુ-કેકાણુ-વાલિક આદિ દેશોની ઉત્પત્તિના અશ્વોને સજ્જ કરવા લાગ્યા. રથિકો સુદ્ધ જંગમ દેવનિવાસ હોયની એવા ધ્વજા અને કળશવાળા પોતાના રથોને તૈયાર કરીને માર્ગને વિષે લાવી રાખવા લાગ્યા. આટલા દિવસ અમારા સ્વામીનું અન્ન ખાઇને અમે હવેજ એનો સારી રીતે બદલો વાળી આપીશું એમ ઉત્સાહપૂર્વક કહેતા હોય એમ ધનુષ્ય બાણ-ખડ્ગ આદિ શસ્ત્રોથી સજ્જ થયેલા પદાતિ-પાયદળના સૈનિકો હર્ષમાં આવી જઈ પુનઃ પુનઃ નાચવા કુદવા લાગ્યા.

પછી જ્યોતિઃશાસ્ત્રના જાણ એવા દૈવજ્ઞ પંડિતોએ આપેલા ઉત્તમ લગ્ને, મહાવત નરેશ્વરને માટે સજ્જ કરેલો પદ્મહસ્તી નિયુક્ત સ્થળે લઈ આવવા ગયો તેજ ક્ષણે એ અતિશય મદમાં

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

આવ્યો; વાદને વિષે જેમ એક સામર્થ્યવાન્ વાદી મદમાં આવે છે એમ સિંદુર આદિ વિવિધ વસ્તુઓથી વિભૂષિત-એવા એ હસ્તીપર નૃપતિ આરૂઢ થયો, તે જાણે શરીરધારી (સાક્ષાત્) વિજય ઉપર આરૂઢ થયો હોયની ! પછી છત્રધારી સેવકે એના છત્રાકાર મસ્તક ઉપર છત્ર ધર્યું એ પણ યોગ્ય જ થયું કેમકે સમાન ગુણવાળાઓનો પરસ્પર સંબંધ શોભેજ છે. એ છત્ર એ વખતે લોકોની દ્રષ્ટિએ જાણે બેવડું હોયની એમ લાગ્યું તે જાણે ઉભય-બેઉ રાજ્યનાં છત્રો એકત્ર થઇ (વિજયી) રાજાના મસ્તક પર રહ્યાં હોયની ! વળી વારાંગનાઓ નૃપતિને ચામર ઉરાડતી હતી તે જાણે, " હે મહારાજા, તું મારા પર આક્રમણ કરવા આવીશ નહીં "-એમ કહી એને શાન્ત કરવાને પ્રતિપક્ષી ચતુર કળાબાજ રાજાએ પ્રથમથી જ પોતાના તરફનો કર મોકલાવી દીધો હોયની એમ ભાસ થતો હતો. વળી એની આગળ, પાછળ અને બાજુએ સૈનિકોનો પરિવાર સજ્જ થઈ ઉભો હતો. આવી આવી અનેક સમૃદ્ધિને લીધે તે જાણે સાક્ષાત્ દિવસપતિ ઇન્દ્ર પૃથ્વીપર ઉતરી આવ્યો હોયની એવો વિરાજી રહ્યો હતો.

પછી ઉત્તરોત્તર કલ્યાણકારી અને વિજય પ્રાપ્તિ સૂચક ઉત્તમ શકુનો થતાં જોઇ હર્ષિત થઈ ઉદાયન મહારાજા નગરની બહાર નીકળ્યો. અશ્વો ચાલતાં ચાલતાં માર્ગમાં પૃથ્વીને પોતાનાં કઠોર ખરીઓ વડે ખોદી નાખવા લાગ્યા તે જાણે કઠોર ચરણ-વાળા રાજાઓની પણ આવીજ અવસ્થા થાય છે એમ સૂચવન કરતા હોયની ! રથોનો સમૂહ પણ ચક્રોના આઘાત વડે ધરણીને ફાડી નાખવા લાગ્યો તે જાણે પૃથ્વીની નીચે રહી એના ભારને ધારણ કરી રહેલ શેષનાગનાં દર્શન કરવાને માટે જ હોયની ! પાછળ ચાલનાર હસ્તીઓ વળી અશ્વો તથા રથોએ ખોદી નાખેલી પૃથ્વીને પુનઃ દુરસ્ત કરતા આવતા હતા તે જાણે એમ સૂચવવાને કે ન્હાનાઓએ બગાડેલું પુનઃ મ્હોટાઓ સુધારી લે છે. જેમના પર માણસો સવાર થયેલા છે એવા, અને વેગમાં ચાલવાને લીધે બેઉ બાજુએ હવામાં ફરફરી રહેલાં સુંદર પક્ષો વાળા દ્દઢ શરીરી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ઉંટો વારંવાર નીચી ઉંચી ડોક કરતા હતા તે જાણે આકાશને વિષે ઉડવાને ઇચ્છતા હોયની એમ ભાસ થતો હતો. ધન અને ધાન્યથી ભરેલાં અનેક વાહનો પાછળ વહ્યાં આવતાં હતાં તે જાણે પૃથ્વીમાંથી પ્રકટ થઇને નિધાનો રાજાની સાથે ચાલ્યાં આવતાં હોયની ! ઉદાયન મહારાજાની પાછળ જ જાણે એના જેવા એક દાનેશ્વરી શુરવીર પૃથ્વીપતિને સહાય કરવાને માટે દશ દિક્પાળો પૃથ્વીપર ઉતરી આવ્યા હોયની એવા, મહાસેન આદિ દશ મુકુટબંધ રાજાઓ વિરાજી રહ્યા હતા. એ વખતે વળી ભાસ્કર સૂર્યદેવતા પણ રાજાના સૈન્યના ચાલવાથી ઉડેલી રજ વડે ઢંકાઇ ગયો તેથી “ અહો, બહુ સારૂં થયું કે આ ધૂળે મને છુપાવી દીધો, અન્યથા એ રાજા મને જોઈને મારો પણ પરાભવ કરવા આવત ” એમ જાણે ખુશી થતો હોયની. પણ અમને તો એમ લાગે છે કે શર એટલે તીરોએ ભરેલાં ભાથાને પોતાના અંગ પર બાંધી લેતા ધનુષ્યધારીઓને જોઇને સૂર્યદેવને શંકા થઇ કે રખેને એઓ મારાં પણ શર બાંધી લેશે એવું ચિન્તવીને એણે પોતાનાં સહસ્રશર એ વખતે ઉડતી ધુળના સમૂહને વિષે ગોપવી દીધાં હશે.

આ પ્રમાણે માર્ગને વિષે વિષમ (વસ્તુઓ) ને સમ કરતી અને સમવસ્તુઓને વિષમ કરતી નદી વહી આવતી હોયની એમ ઉદાયન રાજાની સમસ્ત સેના પરમ ઉત્સાહ પૂર્વક વહી આવતી હતી એવામાં એ રાગદ્વેષ મુક્ત માનવજાતિ મમત્વમાં આવી જાય છે. એમ નિર્જલ પ્રદેશમાં આવી પડી. તેથી જળના અભાવને લીધે વૈરિણી હોયની એવી તૃષાથી પીડાતા સમસ્ત સૈનિકો પરાક્રમશાળી છતાં અત્યન્ત દુ:ખી થવા લાગ્યા. અને જળ અને જળનુંજ ધ્યાન ધરતા કોઇ કોઇ સ્થળે અલ્પમાત્ર શમી આદિ વૃક્ષોની છાયા મળી એ છાયાને આશ્રયે પડયા.

તૃષાને લીધે અંધ જેવા બની ગયેલા કેટલાક તો અન્ય કંઇ ઉપાય ન જોઇને, સન્નિપાતથી પીડાતા હોયની એમ જયાં ત્યાં આળોટવા લાગ્યા; અને એ તૃષા શમાવવાને વૃક્ષનાં પત્રો

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

તથા આમળાંનાં ફળ કે અન્ય મળી આવી એવી હરકોઈ થંડી વસ્તુઓ મુખમાં નાખવા લાગ્યા. જળ નહિં મળવાથી દીન જેવા બની ગયેલા સકળ સૈન્યે જીવનની આશા પણ છોડી, કારણ કે જળ હોય તો જ જીવન છે. પણ એટલામાં તો રાજાએ, પ્રભાવતી જે અત્યારે દેવતા સ્વરૂપે સ્વર્ગમાં હતી એનું સ્મરણ કર્યું. કારણ કે પ્રાણ કંઠે આવ્યા હોય ત્યારે સંજીવની જ સોધવી પડે છે. એ દેવતા પણ સ્મરણમાત્રથી જ રાજાની સમક્ષ આવીને ઉપસ્થિત થયો; વશ કરેલું ચેટક-ભૂતપ્રેત જેમ સિદ્ધપુરૂષની સમક્ષ આવી ખડું થાય છે એમ આવીને દેવતાએ તત્ક્ષણ ત્રણ મ્હોટાં પુષ્કર જળથી ભરી દીધાં અને સાથે ત્રિભુવનને કીર્તિથી ભરી દીધું. વાવો ભરાઈ ગઇ એટલે સૈનિકો તૃપ્તિપૂર્ણ જળપાન કરીને સુખી થયા. કહ્યું છે કે જેમ પ્રાણીના દુર્ભાગ્યની સીમા નથી તેમ એના ભાગ્યની પણ સીમા નથી.

આ પ્રમાણે દેવતાએ રાજાને વિપત્તિથી પાર ઉતાર્યો અથવા તો એનો ભવિષ્યમાં ભાવ-આપત્તિથી પણ નિસ્તાર કરનાર એજ છે. આમ એનું કાર્ય સિદ્ધ કરી દઇને તત્ક્ષણ દેવતા અન્તર્ધાન થયો. અથવા તો દેવહૃદયથી ઉત્પન્ન થયેલ પ્રકાશ પ્રકટ રહે પણ કેટલો વખત ?

પછી, બળ જેનું વૃદ્ધિ પામ્યું છે એવા આ ઉદાયન રાજાએ આગળ પ્રયાણ કર્યું. અથવા તો સત્પુરૂષોએ કદિ પાછાં પગલાં કર્યાં સાંભળ્યાં છે ? એમ કરતાં જ્યારે પ્રદ્યોતન રાજાના દેશના સીમાડામાં ઉદાયને પ્રવેશ કર્યો ત્યારે ભયને લીધે . ભાણેભાણું અથડાઈ કુટવા લાગ્યા અને લોકોએ જ્યારે જોયું કે શત્રુનું સૈન્ય આવી પહોચ્યું છે ત્યારે તો હવે આપણું શું થશે એનીજ ચિન્તા કરવા લાગ્યા. વળી વાહનો મોઘાં થઈ ગયા, ખોરાકિ આદિની વસ્તુઓનું પણ બહુ મૂલ્ય બેસવા લાગ્યું, સમગ્ર વસ્તુઓની અછત થઈ પડી. ઉદાયન રાજા તો સર્વ પ્રજાનું પોતાની પ્રજા સંતતિની જેમ પાલન કરવું જોઈએ એવી ન્યાયદષ્ટિ રાખી દેશને લેશ પણ ઉપદ્રવ કર્યા વિના શત્રુ-ચંડપ્રદ્યોત-ની રાજયધાની

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ઉજ્જયિની સુધી આવી પહોંચ્યો. અને મહંત પુરૂષો કરતાં પણ અધિક ગુણવાન્ નરો પૃથ્વીમંડળ પર કૈક પડ્યા છે એ વાતને સત્ય કરી બતાવી.

હવે ચંડપ્રદ્યોત પણ ગર્વ આણીને સામો યુદ્ધ કરવા ઉતરી પડ્યો. તુરતજ પોતાના સૈન્યના બે ચતુર્થ ચતુર્થ ભાગ એકત્ર મોકલીને વૈરિની સેનાને આગળ આવતી અટકાવી. એણે પછી પ્રયાણ માટે ભેરી વગાડવાનો આદેશ કર્યો તો એમાંથી પોતાના સ્વામીનું અનિષ્ટ સૂચવતો હોયની એવો કર્કશ નાદ નીકળવા લાગ્યો. વળી પટ્ટહસ્તીને સજ્જ કરી લાવવામાં આવ્યો ત્યાં, એના પક્ષવાળાનો પરાજય થવાનો છે એમ પોકારતી હોયની એવી છીંક કોઇને આવી. વિજયધ્વજ આવ્યો એયે કયાંક પછ-ડાઇને આવ્યો એ પરથી જાણે એમ સુચિત થયું કે હવે એના માલિકના ભાગ્યમાં પછાડા જ છે. છત્ર લઇને આવનાર છત્રધર સેવક પણ તે વખતે ઠેશ વાગવાથી ભૂમિપર લોટી પડ્યો. સુભ-ટોનાં ભાલપ્રદેશમાં ચંદનના ત્રિપુંડ્રક કરવામાં આવ્યાં પણ તે તો ક્ષણવારમાં સુકાઈ ગયાં તેથી જાણે એમ સૂચિત થયું કે એમનો વીર રસ જ જાણે શુષ્ક થઇ ગયો છે. સૈનિકો સજ્જ થયા ત્યાં તો પ્રથમથી જ એમના શરીરમાંથી પ્રસ્વેદ ગળવા લાગ્યો એણે જાણે એમ સૂચવ્યું કે એમનું પરાક્રમ જ ગળી જવા લાગ્યું છે. પછી યુદ્ધની શરણાઈ વાગવી શરૂ થઇ એમાંથી નીકળતો કરૂણ સ્વર જાણે એમ સૂચવતો હતો કે ભવિષ્યમાં આવી પડ-નારી વિપત્તિની શંકાથી એ રૂદન કરી રહી છે. વળી રાજાનો પ્રતાપ સુચવતો દાહ–તાપ ચોમેર શરૂ થયો અને દિશાઓ સર્વે પણ જાણે રજસ્વળા હોયની એમ રજોમય થઈ રહી (ધૂળ ઉડવા લાગી) સૈન્યના ભારથી જ થયો હોયની એમ વળી ધરતીકંપ થયો, અને ચંડપ્રદ્યોતના પ્રતાપનો પાત થયો હોયની એમ દિવસે પણ ઉલ્કાપાત થયો. આ ઉપરાંત અન્ય પણ અનેક અશુભ શુકનો થયાં એને યુદ્ધથી નિશ્ચયપૂર્વક વારતો હોયની એમ વાયુ પણ પ્રચંડપણે સામો વાવા લાગ્યો; અને નગરમાંથી બહાર

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

નિસરતાં જ કાળો નાગ આડો ઉતર્યો, તે જાણે વિધાતાએ એના બન્ધનને માટે રજ્જુ તૈયાર કરી એની દૃષ્ટિએ પાડયું હોયની! આમ એને યુદ્ધથી નિવારવા અનેક કુશકુનો થયાં છતાં એને ન માની માની રાજાએ પ્રયાણજ કર્યું. આ શકુનો જ ન્યાયાધીશની જેમ ન્યાય આપી રહ્યાં છે માટે યુદ્ધ ન કરવા જતાં પાછા ફરો—એમ અનેક રાજ્યાધિકારીઓના પણ અવાજો આવવા છતાં, રાજા અહંકારે ભરેલો હોઇ અટકયો નહિં. કેમકે કર્મ પ્રમાણે જ બુદ્ધિ થાય છે.

પછી તો રામ અને રાવણનાં સૈન્ય સામસામાં આવ્યાં હોયની એમ એ બેઉ નૃપતિઓનાં સૈન્ય યુદ્ધમાં ઉતરી પડયાં; અને પોતપોતાના સ્વામિઓનું ઈષ્ટ કરવા તત્પર બની સન્તુષ્ટપણે નાચતાકુદતા ઉભયપક્ષનાં સુભટોએ સિંહનાદ કર્યો.

ચંડપ્રદ્યોતે પોતાના સેનાપતિ વિગેરેને બોલાવી, પોતે જાણે દેવતાઓનો ગુરૂ બૃહસ્પતિ હોયની એમ, એમને શિક્ષાવચનો કહ્યાં અરે સુભટો, તમે શ્યેનપક્ષી અનેરાં ન્હાનાં પક્ષિઓનો શિકાર કરે છે એમ, તમારા જ્વલંત પરાક્રમ વડે અનેક બળવાન રાજાઓનો પરાજય અનેકવાર કર્યો છે. પરન્તુ આ ઉદાયન અત્યન્ત બળવાન છે, એનો પક્ષ સમર્થ છે; એટલે એ દુર્જય છે. તમે શ્યેન છો તો એ વિનતાસુત—ગરૂડ છે. એનો પુત્ર અભીચિ એકલો જ સંખ્યાબદ્ધ સુભટોને નમાવવા સમર્થ છે. તમે સર્વ ભલે ગજરાજ હો પણ એ કેસરીસિંહ છે. વળી એનો ભાણેજ કેશી છે એ જેમ એક મુનિ લીલામાત્રમાં પોતાના સમસ્તવાળને ઉખેડી નાખે છે એમ એ રમતાં રમતાં આપણા સૈન્યને ઉખેડી તોડી નાખે એવો છે. એના અન્યબન્ધુઓ પણ શત્રુને પાણી પાય એવા છે, માટે એઓ કુંભકર્ણની જેમ તમને સંગ્રામમાં ત્રાહિ ત્રાહિ પોકરાવશે. એના પક્ષના મહાસેન વગેરે દશ મુકુટધારી રાજાઓ છે એઓ તો વળી એવા ભુજબળવાળા છે કે આ દશ દિક્પાળો દશ વિવિધ દિશાઓમાં વાસ કરી રહ્યા છે એ જાણે એમનાથી ભયભીત થઇને નાસી જઈ ત્યાં રહ્યા હોયની! એના અન્ય સા-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મન્તો છે એઓ યે એવા બળવત્તર છે કે દેવતાઓ પણ એમના આગળ પાણી ભરે. એમનામાંનો ઉતરતામાં ઉતરતો સામન્ત પણ એક સહસ્ર સુભટોને પુરો પડે એવો છે. આમ બાબત છે માટે હે વ્હાલા સુભટો, તમારે એકમના થઇ એવી રીતે યુદ્ધ કરવાનું છે કે શત્રુઓનો પરાજય મળે અને તમને વિજયપતાકા પ્રાપ્ત થાય.

આ બાજુએ વીતભયનગરીના સ્વામી ઉદાયન રાજાએ પણ પોતાના સૈનિકોને ભણાવવામાં કંઇ કચાશ રાખી નહીં. કારણ કે સર્વ કોઇને અન્યને પીરસાયલો મોદક પોતાને પીરસાયલા કરતાં મ્હોટો લાગે છે.

એ સમયે રણક્ષેત્રને વિષે યુદ્ધનાં તૂરી આદિ વાજીંત્રો એવાં પૂર્ણજોસથી વાગવા લાગ્યાં કે જાણે હમણાં જ આખા બ્રહ્માંડને ફાડી નાખશે. સંગ્રામને માટે વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહથી સૈનિકોનાં શરીર ઉચ્છ્વાસ પામ્યાને લીધે એમનાં બખ્તરો પણ જાણે જીર્ણ રજ્જુઓ હોયની એમ ત્રટ્ત્રટ્ ત્રુટવા લાગ્યાં. અશ્વોને ગર્વપુર્વક ગ્રહણ કરતા વીરપુરૂષો તૈયાર થઇ ગયા અને એ અશ્વોએ પણ પોતાની પીઠપર પર્યાણ નખાતાં હર્ષસહિત હેષારવ કર્યો. રથવાળાઓએ રથોને વિષે શસ્ત્ર ભર્યાં, અને પાયદળ પણ બખ્તર ચઢાવી શસ્રબદ્ધ થઇ તૈયાર થઇ ગયું. વળી એ વખતે, એમનાં પૂર્વજોનાં પરાક્રમોનું સ્મરણ કરાવતા, આદરેલા યુદ્ધકાર્યને પુરેપુરૂં નિર્વહન કરવાનું ફળ સમજાવતા, વારંવાર ઉત્સાહ વધારવાને એમનાં પરાક્રમોનું કીર્તન કરતા, ખડીથી શ્વેત બનાવેલા હસ્તોવાળા, વાચાળ ભાટબારોટો. હસ્તિ, અશ્વ, રથ અને પાયદળ—એમ પ્રત્યેક સૈન્યમાં ફર્યાફર કરવા લાગ્યા; નગરને વિષે રાત્રી સમયે પહેરેગિરો ફર્યા કરે છે એમ.

તુરતજ ભાલેભાલાવાળા, ત્રિશૂળે ત્રિશૂળવાળા, બાણાવળીએ બાણાવળી, શક્તિએ શક્તિવાળા, દંડેદંડવાળા, મુદ્‌ગરે મુદ્‌ગરવાળા, ચક્રધરે ચક્રધરો, તલવારીઓએ તલવારીઓ—કોઇ રથમાં બેઠેલા, કોઇ અશ્વ પર સવાર થયેલા, કોઇ હસ્તીપર આરૂઢ થયેલા અને વળી કોઇ પાદચારિ પણ—પોતપોતાનાં જ્વલંત પરાક્રમ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

દર્શાવતા, પસંદગી પ્રમાણેના હરિફ યોદ્ધાઓ સાથે એમના નામ લઇલઇને, યુદ્ધ કરવા સામસામા આવ્યા; એવામાં અસાધારણ કરૂણામૃતના સાગર એવા સિન્ધુદેશપતિ ઉદાયન રાજાએ ક્ષણવાર યુદ્ધ બન્ધ રખાવી, પોતાના એક કુશળદૂતને સત્વર ચંડપ્રદ્યોત રાજાની પાસે મોકલ્યો. એ દૂતે જઈ પોતાના સ્વામીનું કહેલું એને કહી સંભળાવ્યું. "હે બળવાન નરપતિ, જેમ પ્રાણીઓને અને એમનાં કર્મોને છે એમ વૈર તો મારે અને તારે છે. તો આ દાવાનળ યુદ્ધથી. અન્ય નિરપરાધી માનવીઓનો શા માટે સંહાર થવા દેવો ? મદોન્મત્ત સાંઢ પરસ્પર અફળાય–ઝટકાય ભલે, પણ એને લીધે વૃક્ષોનો કચ્ચરઘાણ શા માટે થવા દેવો ? માટે હે રાજન્, પ્રભાતે આપણે બે જ એકાકી યુદ્ધમાં ઉતરીએ. તે વખતે જેનો વિજય થાય એને પરાક્રમસૂચક તિલક કરી, પરાજય પામેલાએ સન્માન આપવું. વળી આપણે એ યુદ્ધ રણક્ષેત્રમાં ફક્ત રથમાં બેઠાં બેઠાં જ કરવું." ચંડપ્રદ્યોતે પણ દૂતનું એ કહેણુ માન્ય રાખ્યું.

આમ ઉભય પ્રતિપક્ષીઓ પરસ્પર સંમત થવાથી, એમ-નામાંના એક–ઉદાયને સદ્ય પ્રતીહારદ્વારા પોતાના સૈનિકોને યુદ્ધ શરૂ કરતાં બંધ રાખ્યા. એટલામાં તો સમસ્ત વૃત્તાન્ત સર્વત્ર પ્રસરી ગયો. ઉભય રાજાઓ પરસ્પર દ્વંદ્વયુદ્ધ કરશે એ વાત સર્વેએ સાંભળી. અને સૌ કોઇ વળતા દિવસનું સિંહયુદ્ધ જોવાને તલપાપડ થઇ રહ્યા. પ્રતીહારના કહેવાથી રથ, અશ્વ અને ગજ-રાજ વગેરે સર્વ રણક્ષેત્રમાંથી પાછા ફર્યા. કૃપણના દ્રવ્યની જેમ તલવારો કોશાધીન થઇ, પુસ્તકોના પાનાંની જેમ, ભાલાંઓ બંધાઇ ગયાં, પ્રત્યંચા પરથી ' ધનુષ્ય અને ધનુષ્ય થકી તીર ઉતારી જાણે ખાલી રાડાં હોય એમ ભાથામાં ભરી લેવામાં આવ્યાં, અને મુદ્‌ગરો પણ હેઠે મૂકાઇ ગયા. પરન્તુ રાજા–ઉદાય-નના તે તે સુભટોને તો આમ બનવાથી જાણે વજ્રનો પ્રહાર થયો હોયની એમ થયું. એ ઓ વિચારમાં પડયા કે એવો કોણ શત્રુ અત્યારે આવી સલાહ કરાવવા માટે નીકળી આવ્યો !

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અમારે તો બહુ બહુ વખતથી ઇચ્છેલો આવો યુદ્ધ પ્રસંગ વિદ્વાનોને યાત્રાના ઉત્સવની જેમ માંડમાંડ પ્રાપ્ત થયો હતો એ યુદ્ધનો નિષેધ કરાવીને અમારા રાજાના દુષ્ટ અવળા સલાહકારે તો અમારૂં સર્વસ્વ, અરે, અમારૂં જીવિતવ્ય પણ હરી લીધું છે. હવે અમારા રાજાને આવો ચંડપ્રદ્યોત જેવો શત્રુ કોણ ઉત્પન્ન થશે કે જેની સાથે યુદ્ધ કરીને અમે અમારા મનોરથ પૂર્ણ કરી શકીશું? અમારો આયુધાભ્યાસ, અમારૂં શસ્ત્રધારણ અને અમારૂં ભુજબળ એ સર્વ વાનાં સ્થળને વિષે કમળ ઉગાવવાના પ્રયત્નની જેમ વૃથા નિષ્ફળ થતાં જોઈ અમને બહુ ખેદ થાય છે! અમે અમારા માલિકનું અન્ન અણહકનું ખાધું ઠરે છે. અમારો અહિં ઉપયોગ ન થયો તો હવે ક્યાં થશે? આવા આવા ચિન્તવન–વિચાર કરવાપૂર્વક નિઃશ્વાસ મૂકતા અને વીલે મ્હોંએ એઓ રણક્ષેત્રમાંથી પાછા વળ્યા. પણ બીજું કરે યે શું? સેવકોએ સ્વામીને આધીન રહેવું જ એ વખતે ચંડપ્રદ્યોતરાજાએ પણ પ્રતીહારદ્વારા કહેવરાવીને પોતાના સર્વ સૈનિકોને યુદ્ધનો આરંભ કરતા નિવાર્યા.

બીજે દિવસે ઉઠીને સ્નાનકરી શુદ્ધથઇ ઉદાયનરાજાએ સુગંધિ દ્રવ્ય–પુષ્પ વગેરેથી જિનબિમ્બની પૂજા કરી, વજ્રથી પણ ન ભેદી શકાય એવું દુર્ભેદ્ય કવચ અંગપર પહેરી લીધું અને પોતે જોકે અખિલ જગતનું રક્ષણ કરવાને સમર્થ હતો છતાં, પોતાના મસ્તકના રક્ષણાર્થે શિર રક્ષક એટલે ટોપ ધારણ કર્યો. વળી પીઠે વિવિધ શરોથી ભરેલાં બે ભાથાં બાંધી લીધાં અને બળવંત વામભુજામાં દંડ ગ્રહણ કર્યો. આમ સજ્જ થઇ રથમાં બેસી, બન્દિજનોનાં હે નરપતિ, તું સુખી રહે તારો વિજય થાઓ ’ એવાં મંગળિકસૂચક આશીર્વચનો શ્રવણ કરતો કરતો પ્રભાતસમયેજ રણક્ષેત્રને વિષે આવી ઉભોરહ્યો. કેમકે સત્પુરૂષો સર્વદા પોતાનું વચન પાળેજ છે. પણ ચંડપ્રદ્યોત તો એને રથમાં બેસી આવતો જોઇ, એ રથારૂઢ થવાથી પરાજિત થવો મુશ્કેલ છે એમ ધારી પોતે અનિલવેગ હસ્તીપર બેસીને ત્યાં આવ્યો. એવા નિષેધેલા[૭] વાહનપર આરૂઢ થયેલા એ ચંડપ્રદ્યોતને ઉદાયને તત્ક્ષણ કહી વાળ્યું કે જો

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

" ભલે તું વચનભંગ કરીને હસ્તીપર આરૂઢ થયો તથાપિ પ્રતિજ્ઞાને લોપનાર મુનિજનની જેમ તારો પણ મોક્ષ નહિં થાય. વળી તેં આમ તારૂંજ વચન ત્રોડયું માટે તું તો પહેલેથી જ હારી ચુકયો છે હવે તો, ચંડપ્રદ્યોત, તું કંઇક ભદ્રસ્વભાવી થા; અને આવું અસદ્વર્તન ત્યજી દે. " એટલું સંભળાવીને સદ્ય ઉદાયન રાજાએ વૈરિઓની શ્રવણેન્દ્રિયોને ફાડી નાખનારો ધનુષ્યનો ટંકારવ કર્યો. પછી જાણે શત્રુને ઘેરી લેવાને માટે જ હોયની એમ એણે દક્ષતા વાપરી રથને સતત વર્તુળાકારે ફેરવ્યા કરવાનું સારથિને કહી દીધું. એ સ્થીતિમાં લોકો એને ન ભાળી શકયા ભાથામાંથી તીર કાઢતાં, કે ન દેખી શકયા બાણપર એ તીરોનું અનુસંધાન કરતાં, કે ન જોઇ શકયા આકર્ષીને એ તીરો છોડતાં લોકોને તો એકધારે ધોધબંધ વરસતા ઉત્તરાના મેઘની જેવી તીરની સતત વૃષ્ટિ જોઇને જાણે એમ જ શંકા થઇ કે આ તે શું બાણાવળી અર્જુન પુનઃ પેદા થયો ! વળી ચંડપ્રદ્યોતના અસ્ત્રોને તો એણે જ્યાં ત્યાં એકદમ અસ્તવ્યસ્ત કરી ફાવવા દીધાં જ નહીં; જેમ કોઇ પ્રવીણ તર્કશાસ્ત્રી પ્રતિવાદિએ બતાવેલા દોષોનુ મૂળમાંથી જ નિરાસન કરી નાખે છે એમ. એમ કરતાં એણે શત્રુના અનિલ વેગ હસ્તીના ચારે ચરણો પોતાના તીવ્ર બાણોથી વીંધી નાખ્યા; અને એમ કરીને એ હસ્તીના માલિકનું મન પણ વીંધ્યું—એને મનભંગ કર્યો. આમ બાણના શલ્યોથી એ ગજરાજ એવો ઘવાયો કે ચરણ વગરના માણસની જેમ એકપણ પગલું ભરી શકયો નહીં અને ખટકારપૂર્વક ધરણીપરપડયો; જેમ જીવડાંઓએ થડ કોરી ખાધાને લીધે વૃક્ષ પડીજાય છે એમ એટલે ઉદાયને ચંડપ્રદ્યોતને સત્વર હસ્તી પરથી પાડીને જીવતો પકડી લીધો. ખરે જ **यतो धर्मः ततो जयः ।** પછી રોષમાં જ એના લલાટમાં 'દાસી પતિ' એવા વિવર્ણ અક્ષરોની મુદ્રા દેવરાવી. એનું સકળ સૈન્ય જોઇ રહ્યું. એક દોરો પણ એણે તોડયો નહીં. કેમકે નિર્નાયક સેના હતભાગ્ય જ હોય. આવી રીતે ચંડપ્રદ્યોતને સ્વાધીન કરી પછી, જે સ્થળે પ્રતિમા હતી ત્યાં વીતભયનો વિજયી રાજા પહોંચીને એને નમસ્કાર કરી પૂજન—અર્ચન કરી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

એને લેવા જાય છે ત્યાં શાશ્વતીની જેમ એ ઉપાડાણી નહી–ચાલી જ નહીં. એટલે વિશેષ પ્રકારે પૂજા કરી અંજળી જોડી વિજ્ઞાપના કરી. કેમકે દેવો પ્રત્યે વિજ્ઞાપના જ હોય. (વિજ્ઞાપના શિવાય) કોઇ અન્ય લાભ હોય નહીં. એણે કહ્યું–હે સ્વામિન! મેં આ સર્વ કર્યું તે તમારે માટે જ–તમને મારે ત્યાં લઇ જવા માટે જ કર્યું છે. કેમકે ખોવાઇ ગયેલું ચિન્તારત્ન પુનઃ હસ્તગત કરવા માટે કોણ પ્રયત્ન નથી કરતું ? હે જિનેન્દ્ર, તમે હવે મારા દેશમાં પાછા આવતા નથી તો શું તમે મને ભાગ્યહીન જોયો કે મારામાં ભક્તિ ન ભાળી ? એના ઉત્તરમાં એના અધિષ્ટાયક દેવે કહ્યું–હે નરેન્દ્ર, તું વિષાદ ન પામ. તારૂં નગર ભવિષ્યમાં રેતીના મેદાનરૂપ થઇ જવાનું છે તેથી જ હું ત્યાં આવવાની ના કહું છું. અધિષ્ટાયકદેવતા જેમને હોય છે એવા જિનબિમ્બ અને અન્ય બિમ્બ વચ્ચે આ પ્રકારનું અન્તર હોય છે. હે રાજન, તારા જેવો શ્રાવક શિરોમણિ તો ભાગ્યવાન્ જ છે કારણ કે દેવાધિદેવને વિષે તારી આવી અનુપમ ભક્તિ છે.

અધિષ્ટાયક દેવતાની એવી વાણી સાંભળ્યા પછી તે નિરૂપાય બની વિષાદ ત્યજી પ્રતિમાને વન્દન કરી, પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ થયું નહીં તોયે, રાજા પોતાની રાજ્યધાની તરફ પાછો ચાલી નીકળ્યો. પણ બન્દિવાન કરેલા ચંડપ્રદ્યોતને સાથે લઇ પ્રયાણ કરતાં માર્ગ કાપતાં જાણે એના રોષાગ્નિને શાન્ત કરવા માટે જ વર્ષાઋતુ બેસી ગઇ. 'અરે પૃથ્વી, તારો સ્વામી તો બન્ધનમાં પડયો, છતાં તું રસાતળ કેમ નથી જતી એમ કહે તો હોયની એમ વર્ષાદ એ પૃથ્વીને પોતાની સ્થુળ ધારા વડે ભેદવા લાગ્યો. મેઘ સતત એક ધારે વરસવા માંડયો એટલે કુતીર્થિકના પંથની જેમ માર્ગો સર્વે પંકિલ થઇ ગયા. એટલે રાજા ઉદાયનને પડાવ નાંખીને માર્ગમાં જ રહેવું પડયું. એના સપક્ષી દશ મુકુટધારી રાજાઓ પણ અહીં સાથે જ હતા એઓ એનું ધુળનો કોટ બનાવીને રક્ષણ કરવા લાગ્યા. ત્યાં રહ્યા એટલે એ સ્થળ એક નગર થઇ રહ્યું અને દશ રાજાઓએ ઉભું કર્યું માટે 'દશપુર' (મંદસોર)નામથી પ્રસિદ્ધ થઇ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અત્યારે પણ વિદ્યમાન છે. ત્યાં ઉદાયને ચંડપ્રદ્યોતનનો ભોજનાદિથી સર્વદા સારો સત્કાર કર્યો. એમ વર્ષાકાળ સુખે નિર્ગમન કરતાં, જાણે ચંડપ્રદ્યોતના સત્પુણ્યને લીધેજ હોયની એમ પર્યુષણાપર્વ આવ્યાં.

પર્યુષણા પર્વ આવ્યાં એટલે શ્રાવક શિરોમણિ ઉદાયન રાજાએ ઉપવાસનાં પચ્ચખ્ખાણ કર્યાં. કેમકે એક ઉતરતામાં ઉતરતો શ્રાવક પણ એ દિવસે કંઇક પણ પચ્ચખ્ખાણ કર્યા વિના રહેતો નથી. પછી રસોઇઆએ ચંડપ્રદ્યોતને જઇ પૂછ્યું—મહારાજ, તમે આજે ભોજન લેશો કે કેમ ? એનું એવું વચન સાંભળીને એને તો ત્રાસ છુટયો. કારણ કે શત્રુના સ્વાધીનમાં રહેલાઓને પદે પદે ભયનું કારણ રહે છે. પણ એણે તો "આજે આ મને પુછવા આવ્યો છે એનું કંઇ સારૂં પરિણામ લાગતું નથી. વધ કરનારાઓ જેવું પશુંનું કરે છે એવું કદાચિત્ એ મારૂં કરશે. નીશ્ચયે દાઝયા ઉપર ડામ જેવો એ મારો ઉપહાસ કરે છે" એમ ચિન્તવીને ઉત્તર આપ્યો કે "આજે તું મને પુછવા આવ્યો છે તો શું આજે કંઇ વિશેષ છે ? નિત્યના કાર્યમાં આવી અન્યથા પૃચ્છા શી ?" રસોઇઆએ એ સાંભળી કહ્યું—આજે પર્યુષણાપર્વ છે માટે અમારા રાજાને અને અન્તઃપુર તથા સર્વ પરિવાર સુદ્ધાંને ઉપવાસ છે માટે તમને પૂછ્યું છે. હે રાજન, જો તમે જમવાના હો તો તમારે માટે રસોઇ કરૂં. કારણ કે જેવા અમારા સ્વામી એવા જ તમે અમારા મનથી અમારા સ્વામી છો. એ સાંભળીને એને શંકા થઇ કે કદાચિત્ હું એકલો જમનારો હોઉં ને મને આ લોકો વિષ આપે તો શું થાય ? એમનો અપર માતા સંબંધી સ્નેહ હું સારી રીતે જાણું છું. આમ ચિન્તા થવાથી એણે રસોયાને ઉત્તર આપ્યો ભલા માણસ, બહુ સુંદર થયું કે તેં મને આ પર્વનું સ્મરણ કરાવ્યું. અમે પણ પૂર્વે આ પર્વ દિવસે ઉપવાસ કરતા. પણ અત્યારે ધ્યાન ન રહ્યું કારણ કે ધર્મ સુખી માણસોના ચિત્તમાં જ હોય છે. મારા માતપિતા શ્રાવક ધર્મ પાળતા. તો હુંયે આજે ઉપવાસ કરીશ. આ હકીકત રસોઇઆએ જઇને ઉદાયન રાજાને નિવેદન કરી ઉદાયને તો હાસ્યપુર્વક કહ્યુ—પ્રદ્યોત વળી ક્યારનો શ્રાવક ! વ્રત

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પચ્ચખ્ખાણ તો એનાથી નાસીને ક્યાંયને ક્યાંય જતા રહે છે! એ ઉપવાસ કર્યાનું કહેતો હશે એ ફક્ત ભયને લીધેજ! પર્વ દિવસની ગણત્રી એ એનું વૃથા બ્હાનું છે. જેમ પૂરી લઇ આવ્યો હોય કાક, ને નામ દેવાય આદિત્યનું-એના જેવું આ થાય છે. ગમે તેમ હો, એ જેવો તેવો પણ હું એને મારો કરીને રાખીશ. કેમકે જ્યાંસુધી એ બન્ધનમાં છે ત્યાંસુધી મારે પર્યુષણા કલ્પે નહીં. આવો ઉત્કૃષ્ટ દિવસ પ્રાપ્ત થયે પણ મારા જેવો જે કોઈ કષાય ત્યજે નહીં એ ખોટો નામધારી શ્રાવક કહેવાય, એનામાં સમ્યકત્વનો લેશ પણ ન સમજવો.

આમ વિચારપૂર્વક પશ્ચાત્તાપ કરી ઉદાયન રાજાએ ચંડપ્રદ્યોતની પરાધીનતા અળસાવી છુટો કરી એને સ્વાધીનતા સોંપી. કારણ કે જિનભગવાનના શાસનમાં, ક્ષમા આપવી અને ક્ષમા માગવી-એ ધર્મનો સાર છે. વળી એના લલાટમાં જે છાપ પડાવી હતી તે ન દેખાય એટલા માટે, ત્યાં ઉદાયને જાણે ઘાવ રૂઝવવાને માટે હોયની એમ, એક સુવર્ણપટ્ટ બન્ધાવ્યો. પૂર્વે રાજાઓને મસ્તકે મુકુટ આભરણનું કામ સારતા, પણ આજની ચંડપ્રદ્યોત સંબંધી આવી ઘટના પછી એ સ્થાન સુવણપટ્ટે લીધું. વળી બીજું પણ ઉદાયને એ કર્યું કે એને એનો માળવાદેશ પાછો સોંપ્યો કારણ કે પ્રતિજ્ઞા પૂરણની વાત હોય ત્યાં મહાન્ પુરૂષો અન્ય વસ્તુનો લોભ ત્યજી દે છે. સિન્ધુનાથ ઉદાયનના આવા નિદેશથી ચંડપ્રદ્યોતને, રામચંદ્રના બેસાડવાથી જેમ બિભીષણને રાજ્ય મળ્યું હતું એમ, પોતાનું રાજ્ય પુનઃ હસ્તગત થયું.

આમ વૃત્તાન્ત બની રહ્યો છે એવામાં ઘનરસને સ્વચ્છ અને પ્રિય બનાવતી જાણે નિર્મળામ્બરા કમળાક્ષી વરવધુ હોયની એવી શરદ્‌ઋતુ આવી પહોંચી. ક્ષીર-હિમ આદિ વસ્તુઓના જેવા ઉજ્વળ મેઘ આકાશમાં, શોભવા લાગ્યા, તે જાણે બજારમાં રહેલા રૂના પિંડ હોયની! વળી, જેની અંદર અનેક કમળપુષ્પો ઉગી નીકળ્યાં છે એવી કમળ તળાવડીઓ પણ, એ ઋતુની કૃપાથી આપણે નિર્મળતા પ્રાપ્ત કરી છે એમ સમજીને સહસ્ર નેત્રો બનાવીને

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મદભર થઇ સર્વત્ર એની શોભાને નીહાળી નીહાળીને જોઈ રહી હોય એમ વિરાજી રહી. મેઘના જુથમાંથી છુટી બહાર નીકળેલો દેદિપ્યમાન સૂર્ય તો જાણે અગ્નિના તાપમાંથી બહાર કાઢેલો સુવર્ણનો પિંડ હોયની એમ પ્રકાશી રહ્યો. ચંદ્રમા પણ જાણે સૂર્યનો પ્રતિસ્પર્દ્ધિ હોયની એમ, એ સૂર્યે દિવસના ભાગમાં તપાવેલી પૃથ્વીને રાત્રીને સમયે પોતાના શીતળ કિરણો વડે ઠંડી પાડવાનું પોતાને લાયકનું કાર્ય કરવા લાગ્યો. હંસપક્ષીઓ સૌન્દર્ય ગુમાવી બેઠેલા સરોવરોને ત્યજી દઇ, નવીન સૌન્દર્ય જેમણે ધારણ કર્યું હતું એવા સરોવરો પ્રત્યે ઉડી જવા લાગ્યા. કેમકે જગત્‌માં સર્વ કોઇને લોભ હોય છે. કૃષિકારો હાથમાં ગોફણો લઇ મ્હોટેથી બોલી બોલીને ધાન્યના ક્ષેત્રોનું રક્ષણ કરવા લાગ્યા; કેમકે ધન પ્રાણ સમાન છે શેરડીના ક્ષેત્રોનું રક્ષણ કરનારાઓ ક્ષેત્રમાં રહ્યા રહ્યા જાણે શેરડીના અમૃત રસપાનથી પ્રાપ્ત થયેલા હોયની એવા મધુરસ્વરે ગીતો લલકારી રહ્યા હતા. મદોન્મત્ત બળદના યૂથ જાણે ખરજ મટાડવાની હોયની એમ પોતાના આગલા પગવતી ભૂમિ ખોદી રહ્યા હતા અને શૃંગોવડે નદીનાં તટપર પ્રહાર કરી રહ્યા હતા. વળી વર્ષાકાળમાં જે નદીઓ પૂર આવ્યાને લીધે જોસબંધ વહેતી હતી એનો સંચાર હવે મંદ પડી ગયો કારણ કે સર્વ કોઇને સમૃદ્ધાવસ્થામાંજ ઉન્માદ થાય છે. મયૂરનાં પીંછા ખરવા લાગ્યાં અને હંસોમાં સૌન્દર્ય આવવા લાગ્યું. અથવા તો ઇર્ષ્યાળુ કાળનરેશ્વરનો સ્વભાવ જ એવો છે કે એકનુ ગૌરવ હરી લેવું અને બીજાને આપવું. કાદવ સર્વ શોષાઇ જવાથી માર્ગો સુગમ થઇ ગયા; જેવી રીતે વિજયશાળી ભૂપતિ ચોર લોકોને ઉચ્છેદ કરીને માર્ગોને સુગમ કરી દે છે એમ. અશ્વના મુખમાંથી નીકળતા ફીણસમાન ઉજ્વળ કાશવૃક્ષોને, જાણે આ શરદ્‌ઋતુના યશના અંકુરો હોયની એમ, પુષ્પ આવ્યાં. અસન, કૂટજ, બાણ, સપ્તછદ ઇત્યાદિ વૃક્ષો પણ જાણે એ શરદ્‌ની શોભાને જોઇને રોમાંચિત થયાં હોયની એમ પુષ્પિત્ત થયાં. જેમને ફળ આવ્યાં હતા એવી વાલુંકી વગેરે સર્વ વેલીઓ પોતપોતાના એ ફળોને પત્રો વડે આછાદી રહી;

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

જેમ એક પંખિણી પોતાનાં ઇંડાંને આચ્છાદીને રહે છે એમ. અકચક્તિ થતા કણોથી વ્યાપ્ત લીલાં ઘાસની શ્રેણી જાણે પૃથ્વી મૃગની આંખો પર રહેલી મોતીજડિત નીલી અંગી-વસ્ત્ર હોયની એવી શોભી રહી. શબ્દ કરતાં સારસ પક્ષીઓનાં ટોળાં આકાશને વિષે ઉડી રહ્યાં હતાં તે જાણે ઉદાયન રાજાની કીર્તિને સ્વર્ગ સુધી પહોં-ચાડવા જતાં હોયની ! કોઇ કોઇ સ્થળે વળી નીલવર્ણા શુકપક્ષીઓ પંક્તિબદ્ધ બેઠેલા દેખાતા હતા તે જાણે શરદ્લક્ષ્મીએ રાજ્યના ઉત્સવમાં તોરણો બાંધી દીધાં હોયની એવા શોભતા હતા.

આવી આવી શરદ્કાળની શોભા થઇ રહી હતી એને જોઇને, પછી રાજા ઉદાયન સકળ સૈન્યને લઇને દશપુરથી નીકળી પોતાના દેશભણી ચાલ્યો. વિજય કરીને આવતો હતો એટલે રસ્તે એને લોકોએ યોગ્ય ભેટો આપવા માંડી એ લઇને રાજ્યધાની પ્રત્યે આવી પહોંચ્યો. એટલે સઘ રાજ્યના અગ્રેસરોએ નગર સણગારા-વીને એનો પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. કારણ કે એવે પ્રસંગે એવું કરવું શોભે. રાજમાર્ગમાં સ્થળે સ્થળે તોરણ બન્ધાયાં, અને હાટે હાટે કસુમ્બાની ધ્વજાઓ ફરકી રહી. બજારો સાફસુફ કરાવીને જળનો છંટકાવ કરવામાં આવ્યો. વિજય મેળવીને નગરમાં આવેલા એવા પોતાના મહારાજાના, નાગરિકો સર્વત્ર પ્રમોદપૂર્વક દર્શન કરી રહ્યા, અને મંગલિક વિદ્વાનોએ અનેક મંગલિક આશીર્વાદો આપ્યા. આવો આવો સત્કાર પામીને ઉદાયન ભૂપતિએ, ઇન્દ્ર જેમ પોતાની સુધર્માસભામાં પ્રવેશ કરે એમ, પોતાના મહેલમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં પણ પ્રજાજનો દર્શન-વંદન અર્થે આવવા લાગ્યા એમની સર્વની સાથે એણે બહુમાનપૂર્વક વાતચિત કરી. કારણ કે ઉત્તમ પુરૂષોએ પ્રેમ મેળવવો હોય તો મદ ત્યજી નમ્રતા જ દાખવવી જોઇએ. ધર્મ, અર્થ અને કામ-આ ત્રણ પુરૂષાર્થો પરસ્પર વિરોધી કહેવાય છે છતાં ત્રણ્યે આ પ્રમાણે આ મહીપતિમાં વિ-રોધરહિતપણે રહ્યા એ ખરેખર એક આશ્ચર્યકારક વાત થઇ.

એકદા ઉદાયન રાજાએ પૌષધશાળાને વિષે પૌષ્ધવ્રત લીધું. અહો ! એવા રાજા જેવાની પણ ધર્મશ્રદ્ધા અવર્ણનીય છે. ભાગ્ય-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

વાન્ જનો વિશેષ વિશેષ ધર્મિષ્ટ થતા જાય છે એ કહેવત પ્રમાણે રાત્રે ધર્મજાગરણ કરતાં એને અતિ સુંદર વિચારો થયાં. "જે દેશ, નગર કે ગામમાં શ્રીમન્મહાવીરપ્રભુ પોતે વિચારતા હોય છે તે સર્વનાં ધન્યભાગ્ય સમજવા. અને એ ભગવાનના મુખકમળથી નીકળતાં ઉપદેશરસનું ભ્રમરની લીલાવડે પાન કરનારાઓ પણ ભાગ્યશાળી સમજવાં. વળી જેઓ જન્મમરણના ભય ટાળવાને, એ શ્રીમહાવીરપ્રભુની સમીપ સમ્યક્દર્શનપૂર્વક શ્રાદ્ધધર્મને અંગીકાર કરે છે એઓ પ્રશંસાને પાત્ર છે. રણક્ષેત્રને વિષે જેમ સુભટો વિજય પ્રાપ્ત થવાથી જે પ્રશંસાને પાત્ર છે તેનાથી પણ શ્રી મહાવીરસ્વામી પાસે સર્વવિરતિ ગ્રહણ કરનાર વિશેષ પ્રશંસાપાત્ર છે. શ્રી ધર્મવિધિમાં લખેલ છે કે—

"[1]धन्ना जयम्मि जेहिं, पत्ता बालत्तणे वि जिणदिक्खा ।
जम्हा ते जीवाणं, न कारणं कम्मबंधस्स ॥ १ ॥
धन्नोऽहं जइ सामी, वीरजिणो इत्थ एइ विहरंतो ।
तो सहलं नियजम्मं, करेमि गिन्हिय समणधम्मं ॥ २ ॥"

સારાંશ—જગતમાં તેઓને ધન્ય છે કે જેઓ બાલ્યાવસ્થામાં જ જિનદીક્ષા પામે છે કારણ કે તેઓ સંસારના જીવોને કર્મબંધનું કારણ થતા નથી. જો સ્વામી શ્રી મહાવીર જિનેશ્વર વિચરતા વિચરતા હમણાં આ મારા નગરમાં પધારી નગરને અલંકૃત કરે તો હું ધન્ય થાઉં કૃતકૃત્ય થાઉં અને શ્રમણ ધર્મ—સર્વ દુઃખને કાપનારી મોક્ષ સુખને આપનારી દીક્ષા અંગીકાર કરી મારા મનુષ્ય જન્મને સફળ કરૂં—મારા આત્માનો નિસ્તાર કરૂં.

આવા આવા એ ઉદાયન ભૂપતિના વિચારો જાણીને, હે અભયકુમાર, અમે એનાપર ઉપકાર કરવાને કારણે, ચંપાપુરીથી વિહાર કરીને વીતભયનગરે આવ્યા. ત્યાં દેવોએ રચેલા સમવસરણને વિષે, ભવ્ય જીવોના ઉપકાર અર્થે ધર્મોપદેશ દેવા અમે સિંહા-

૧ આ પ્રમાણે શ્રી ઉદાયન મહારાજાની આ 'બાલ્યાવસ્થામાં જેઓ દીક્ષાને પ્રાપ્ત થાય છે તેમને ધન્ય છે' ભાવના વાંચી સાધુઓ અને દીક્ષાઓ માટે મર્યાદા મૂકી શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ આક્ષેપો કરનાર લેખકો કંઇ વિચાર કરશે કે?

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સનપર બેઠા. અમારા આગમનની વાત સાંભળીને ઉદાયનને ક્ષુધાતુર માણસને અનેક વિધ પકવાન્ન મળવાથી જે હર્ષ થાય-એનાથી અનન્ત ગણો હર્ષ થયો; અને તેથી અમારા સમાચાર આપનારને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપી સન્તુષ્ટ કર્યો; અને પ્રિયભાષી જીહ્વા કામધેનુ સમાન મનવાંછિત આપનારી છે-એ પ્રત્યક્ષ કરી બતાવ્યું. પછી એ અન્ય સર્વ કાર્ય પડતાં મૂકી અત્યન્ત પ્રમોદ સહિત સકળ પરિવારને સાથે લઇને મહાન આડમ્બરપૂર્વક અમને વન્દન કરવા આવ્યો; અને અમારી પ્રદક્ષિણા કરી, નમી, વૈમાનિક દેવોની પાછળ બેઠો. કેમકે ધર્મને વિષે તેમજ કર્મને વિષે ક્રમ સાચવવો સારો છે. અમે પણ ભવ્ય પ્રાણિઓને બોધ થવા માટે ધર્મનું વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું. કેમકે એથી તીર્થંકર નામ કર્મનો અનુભવ થાય છે.

રૂપ, સૌભાગ્ય, લાવણ્ય, લક્ષ્મી અને રાજ્યની કૃપા-આટલાં વાનાં પુણ્ય કર્યું હોય તોજ પ્રાપ્ત થાય છે. પાપ કર્યાં હોય એને, એથી વિપરીત એટલે કદ્રૂપ, દુર્ભાગ્ય વગેરેનો યોગ થાય છે. પુત્રાદિ પરિવાર ગમે તેટલું ખરચે-વાપરે તોયે, પુણ્યશાળીનું દ્રવ્ય ખુટતું નથી. પણ નિષ્પુણ્ય જનોનું તો, હોય તે યે જતું રહે છે. એ પર ભદ્રશ્રેષ્ઠી અને એના પુત્ર અભદ્રનું દૃષ્ટાન્ત છે તે આ પ્રમાણેઃ—

પૂર્વે કોઈ રત્નપુર નામનું મ્હોટું નગર હતું. એ નગરમાં નાના પ્રકારના મૂલ્યવાન રત્નોના સમૂહને સમૂહ જોવામાં આવતાં હતા એથી જાણે એ વિશાળ રત્નાકર-સાગર હોયની એમ ભાસ થતો હતો. ત્યાં સર્વ નાગરિકોનો શિરોમણિ ધનેશ્વર નામનો એક શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. એ ઉદારતામાં બળિરાજા સમાન અને દ્રવ્યમાં કુબેરભંડારી તુલ્ય હતો. એને, બીજી લક્ષ્મીદેવી હોયની એવી, ઉદાર, સરલ, ધીરસ્વભાવી, ગંભીર પ્રકૃતિવાળી, મિષ્ટ બોલનારી અને દૃઢ મનની ધનશ્રી નામની પત્ની હતી. એ દંપતીને એક સાગર નામનો પુત્ર હતો. એ પુત્ર, જેમ સાગર અનેક મત્સ્યોથી ભરેલો છે એમ સર્વ દૂષણોએ પૂરો હતો. એને વળી બીજી નર્મદા હોયની એવી જડના સહવાસવાળી, કુટિલ અને નીચગામી નર્મદા નામની સ્ત્રી હતી. ધનેશ્વર અને ધનશ્રી-બન્ને પરમ જિન-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ભક્ત હતાં અને સાધુ વગેરેને પ્રતિફળની આશા વિના પુષ્કળ દાન દેતા. વળી અહોનિશ નિર્મળ શીલનું અનુપાલન કરતા, સદા તીવ્ર તપશ્ચર્યા આદરતા, નિત્ય અનિત્યાદિ બાર ભાવના અને વારંવાર ઉત્કૃષ્ટ વિભવ સહ તીર્થ યાત્રાએ જતા આવતા. આમ ધર્મ પરાયણ રહી પોતાનો મનુષ્યાવતાર સફળ કરતા. પરન્તુ એઓ આમ દ્રવ્યનો વ્યય કરતા એથી સાગરને અને એની સ્ત્રીને તો ઉલટું બહુ દુઃખ થયું એટલે એઓ વિચારવા લાગ્યા—આ વૃદ્ધોની તો બુદ્ધિ નષ્ટ થઈ છે. જ્યાં ત્યાં આમ દ્રવ્ય ખરચી નાખે છે તો કદાચિત્ કાલેજ એમનું મૃત્યુ થયું તો પછી આપણે માટે રહેશે શું ? જો બધું વાપરી નાખશે ને કંઇ નહિં રહેવા દે તો આપણે તો હાથમાં ઠીબકું લઇ ભીખ માગવી પડશે. આમ વિચારી એકદા એ દુર્બુદ્ધિ પુત્રે પિતાને કહ્યું—તમને તે શું વાયુ થયું છે કે સન્નિપાત ફાટી નીકળ્યો છે કે કોઇ ગ્રહના પાસમાં સપડાયા છો કે તમારી બુદ્ધિજ ભ્રષ્ટ થઈ છે કે આમ રોજને રોજ આપી આપીને ધનનો નાશ કરવા માંડયો છે ! તમે પિતા નહિં પરંતુ કુટુમ્બના વેરિ જાગ્યા છો. હવેથી જો એક કોડી પણ કદિ કોઇને આપી તો મારા જેવો કોઇ બુરો નથી. એમ જાણજો. પણ ધનેશ્વરે તો પુત્ર પ્રતિબોધને યોગ્ય નથી—એમ સમજીને અર્દ્ધ ભાગ લોકોના અધ્યક્ષ આપી પુત્રને મિત્ર બનાવ્યો. પછી તો એને વૈરાગ્ય થયો એટલે અનેક ધર્મ સ્થાનોમાં સવિશેષ વ્યય કરવા માંડયો પણ એનું દ્રવ્ય ઘટવાને બદલે ઉલટું ધર્મની સાથોસાથ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યું. અનુક્રમે પોતાની છેલ્લી ઘડી આવી પહોંચી સમજીને જે હતું તે સમસ્ત દ્રવ્ય ઉત્તમ બીજની પેઠે સાત ક્ષેત્રમાં વાપરી અનશન આદરી, નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરતાં શુભ ધ્યાને મૃત્યુ પામી બેઉ સ્વર્ગે ગયા. પાછળ સાગરે તો પોતાનું ધન નહિં પોતે ભોગવ્યું કે નહિં દીધું ને એમજ વિદ્યાની પેઠે નાસ પામ્યું.

આમ થવાથી એ બેઉ દુર્ભાગી પેટ ભરવા માટે લોકોને ઘેર કામ કરવા રહ્યા. પણ તોયે કેટલેક કાળે કંઈ વ્યાધ થવાથી કામ કરવાને અશક્ત થઇ ગયા અને કોઇએ પણ એમને ખાવાનું દીધું નહીં. કારણ કે હાથ પગ ચાલતા હોય ત્યાં સુધીજ કંઇ મળવાનું

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

હોય તો મળે છે. પછી તો દયામણું મ્હોં કરીને હાથમાં ઠીબ લઇને ઘેર ઘેર ભીખ માગવા નીકળ્યા. શી વિધિની ગતિ! 'અમારે ભીખ માગવી પડશે' એમ જે એમણે કહ્યું એ સર્વ ખરૂં પડયું. માટે કહેવાય છે કે સમજણવાળાએ પોતાની જીભે કદિ પણ પોતાને વિષે અશુભ શબ્દ કાઢવો નહીં. આમ દુઃખમય જીવન વીતાડી બેઉ પાપિષ્ટ સ્ત્રી પુરૂષ દુર્ધ્યાને મૃત્યુ પામી, કંઈ પણ પુણ્ય ઉપાર્જ્યું નહોતું તેથી દુર્ગતિમાં ગયા. જેટલો કાળ ધનેશ્વર અને ધનશ્રી સુખે સ્વર્ગમાં રહ્યા તેટલો કાળ એમના પુત્રે અને પુત્ર વધુએ ભવભ્રમણ કરતાં દુઃખમાં કાઢયો. શ્રેષ્ઠીનો જીવ સ્વર્ગમાંથી દેવતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયે, કાશપુર નગરમાં ભદ્ર નામે સમૃદ્ધિવાન્ અને સર્વ શ્રેષ્ટ શ્રેષ્ઠી થયો. ધનશ્રીનો જીવ પણ સ્વર્ગ થકી ચ્યવીને એ ભદ્રશેઠની લક્ષ્મી નામે ભાર્યાપણે ઉત્પન્ન થયો.

હવે આ જ કાશપુર નગરમાં ધનચંદ્ર નામે એક ધનવાન શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. એને ધનવતી નામની બહુ ગુણવાન સ્ત્રી હતી. વાત એમ બની કે જ્યોત્સ્ના અને કુમુદ્વતીને પરસ્પર પ્રેમ કહેવાય છે એવોજ પ્રેમ લક્ષ્મી અને ધનવતીની વચ્ચે બન્ધાયો. પરન્તુ બેઉમાંથી એકેયને સંતાન નહોતું એટલો એમને ખેદ હતો. અનુક્રમે એકદા લક્ષ્મીએ મધ્ય રાત્રીએ એવું સ્વપ્ન જોયું કે અત્યન્ત તપેલા લાલચોળ અંગારા પોતાના મુખને વિષે પ્રવેશ કરે છે.

એવું જોવાથી મનમાં અતીવ વિષાદ થયો એટલે તે સતી શિરોમણિ (લક્ષ્મી) તત્ક્ષણ જાગી ગઇ. જાગીને એણે એ કુસ્વપ્નની વાત પતિને કહી. પતિ તો પોતાની સામાન્ય બુદ્ધિથી સમજી ગયો કે એવા સ્વપ્નના અનિષ્ટ પરિણામ થાય છે. અથવા તો એક બાળક હોય છે એ યે સમજે છે કે હંસ પક્ષી સુંદર અને કાક સુંદર નહિં. તોયે પ્રભાત થયે એણે સ્વપ્ન પાઠકને તેડાવીને એવા સ્વપ્નનું ફળ શું થવું જોઇએ એમ પૂછયું. પેલાએ પણ યથાર્થ—સત્ય હતું એજ કહ્યું. કેમકે વિદ્વાનો કદિ વંચક હોય નહીં. એણે એમ કહ્યું કે—હે શ્રેષ્ઠી, જો શાસ્ત્રમાં કહેલી વાત પ્રમાણ હોય તો, આ સ્વપ્નનું ફળ એવું છે કે તમારે ત્યાં મહા—કુલક્ષણો,

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પારકે પુણ્યે જીવનારો અને સર્વ કોઇનો દ્વેષી-એવો પુત્ર થશે. તમારે એનો જન્મોત્સવ કે અન્ય કંઇ પણ કરવું નહિ. એનું નામ 'અભદ્ર' પાડવું અને એના પ્રત્યે આદરભાવ રાખવો નહિં. કેમકે સન્માનને પાત્ર તો ગુણિજનોના ગુણ હોય. સ્વપ્નપાઠકે આ પ્રમાણે કહ્યું એ સાંભળી, સમજી, એને સન્માનપૂર્વક રજા આપી. લક્ષ્મીને તો તેજ વખતે, પૃથ્વીની અંદર રહેલા નિધિમાં સર્પ આવીને રહે એમ, અતિ દુર્ભાગી સાગરનો જીવ ગર્ભમાં આવીને રહ્યો. પછી પૂર્ણ સમયે લક્ષ્મીને, છાયાને જેમ શનિશ્ચર પ્રસવ્યો એમ, સ્વપ્ન પાઠકે કહી બતાવેલા કુલક્ષણોવાળો પુત્ર પ્રસવ્યો. એનું માતપિતાએ 'અભદ્ર' એવું નામ પાડયું. પુત્રનો જન્મ મહોત્સવ તો ન થયો તો નહિં, પણ એનું એક સુંદર નામ પણ મળ્યું નહીં. કયાંથી મળે ? ભાગ્ય કોનાં લાવે ? અને ભાગ્ય ન હોય તો એ મળે પણ કયાંથી ?

વળી આ પ્રમાણે ધનવતીને પણ સ્વપ્ન આવ્યું એમાં એને લોકોને આકાશમાં જેમ કેતુની રેખા દેખાય છે એથી, શ્યામવર્ણની ધુમાડાની શિખા દૃષ્ટિગોચર થઈ. એણે સદ્ય એ વાત પતિને કહી અને સ્વપ્નપાઠકને કહી. સ્વપ્નપાઠકે ઉત્તરમાં સર્વ પૂર્વ પ્રમાણેજ કહ્યું. ભેદ એટલો કે એને પુત્રી અવતરશે અને એનું 'અલક્ષ્મી' એવું નામ પાડવું. હવે ધનવતીને નર્મદાનો જીવ ગર્ભે આવીને રહ્યો. પછી કાળ પૂર્ણ થયે એને પુત્રી પ્રસવી એનું નામ 'અલક્ષ્મી' પાડયું. એના લક્ષણો સર્વે 'અભદ્ર' જેવાંજ હતાં. 'જેવો યક્ષ એવુંજ બલિ' એમ થયું.

અભદ્રને યોગ્ય અવસરે માતપિતાએ કળાચાર્ય પાસે અભ્યાસ કરવા મૂકયો. કારણકે એઓ એના હિતચિંતક છે. પરન્તુ બન્યું એમ કે કલાચાર્ય શિક્ષણ શીખવે પણ એ કંઇ શીખે નહિં, અને અન્ય શિષ્યો સાથે કલહ કર્યા કરે. જો ગુરૂ એને હિતકારક શિક્ષાના બે શબ્દો કહે તો એ તેજ વખતે સામો દુષ્ટ ઉત્તર આપે એટલે એણે એની ઉપેક્ષા કરી અને એમ થવાથી નિરક્ષર રહ્યો. કારણ કે શસ્ત્ર અને શાસ્ત્રાર્થનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું અધ્યાપકને આધારે છે. પિતાએ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

એનો ધનવતીની પુત્રી અલક્ષ્મી સાથે વિવાહ કર્યો. નિપુણ વિધિએજ જેને જે યોગ્ય હતું તેને તે આપ્યું—એમજ સમજી લેવું.

હવે આપ અભદ્ર તરૂણવયે પહોંચ્યો પણ અહંકાર એનામાં એટલો બધો હતો કે ડોક તો ઉંચી ને ઉંચીજ રાખતો, ભાગ્યહીન હતો છતાં પોતાને ભાગ્યશાળી માનવા લાગ્યો, હતો તો પોતે ફક્ત વાચાળ, પણ જાણે વિદ્વાન હોય એમ વર્તવા લાગ્યો; અને મૂર્ખ શિરોમણિ છતાં જાણે પોતે બધું જાણતો હોય એમ દેખાવ કરવા લાગ્યો. પછી ભદ્રશ્રેષ્ઠી પુત્રવધુ અલક્ષ્મિકાને ઘેર તેડી લાવ્યો કેમકે ગમે તેવી–સારી નરસી વધુ હોય પરન્તુ સાસરે તો સુંદરજ કહેવાય છે. પણ સાસરે આવી ત્યાં એનાં કુલક્ષણ દૃષ્ટિગોચર થયા વિના રહ્યાં નહિં. ‘આવ’ કહેતાં જતી રહે ‘જા’ કહેતાં આવીને બેસે, અને રસોઈ કરવા પેસે તો ઘેલછાને લીધે થાળી પણ ફોડે. ઘરની અંદરથી કચરો કાઢી નાખવાનું કહે તો બહાર સાવરણી ફેરવે, અને બહારનો ભાગ સ્વચ્છ કરવાનું કહેતાં અંદર વાળવા જાય. જળ ભરવા જાય ત્યાં અન્ય પનીહારીઓ સાથે તકરાર કરીને અથવા તો બેડું ફોડીનેજ ઘેર આવે. ચુલા પાસે મોકલી હોય તો સાડી સળગાવીને આવે. ન ન્હાય કે ન ધુએ–શરીરે મલિન ને વસ્ત્ર પણ એવાંજ. સાસુ એકવાર કંઈ કહેતો સો વાર સામું બોલે. બ્રાહ્મણશ્રમણ આદિ યાચકોને ઘરમાં પેસવા ન દે. કોઈ સાધુ ગોચરી માટે ફરતા આવી ચઢે ને ‘ધર્મલાભ’ કહે તો એને કહે કે ધર્મલાભ ફોડ તારે માથે. કુટુમ્બનું પુરૂં ન થઈ શકયું એટલે પાખંડી બનીને ઠીક પારકાં ઘર ભાંગવા ચાલી નીકળ્યા લો ! કોઈ વાર બ્રાહ્મણ ભિક્ષુક આવી એને ‘અખંડ સૌભાગ્ય’ દઈ, ‘નારાયણ પ્રસન્ન’ કહી યાચના કરે તો ઉત્તર આપે કે–‘ઈશ્વર પ્રસન્ન’ તારે ત્યાંજ રાખ. અત્યારમાં તારે માટે કોણે ઠારી મૂકયું છે કે આવીને ઉભો છે ? કોઈ બ્રાહ્મણ આવીને વળી કહે કે–પૂર્ણ ત્રયોદશી ને રવિવાર, પુષ્ય નક્ષત્ર ને શોભન યોગ, બહેન, ભોજન કરાવો—તો એને ઉતર આપે કે—સવારના પહોરમાં આવ્યા તો કોણે રાંધી મૂકયું છે ? પેલા જો કહે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કે 'ત્યારે કણિક આપો' તો ઉત્તર આપે કે કણિક બજારમાં છે, જાઓ ત્યાં. કોઇ વિપ્રો વળી ગાયત્રીનો પાઠ બોલતાં બોલતાં નિર્લજ્જ થઇ કણિક માટે ઉભાજ રહે ને ખસે નહિં તો એ 'આ તો નિત્ય આવી આવીને મારા કાનજ ખાઈ જાય છે' એમ કહી ચુલામાંથી બળતું ઉંબાડીયું લઇ આવી દોડીને દ્વિજની સન્મુખ ધરે. એટલે પેલાઓ પણ કલકલાટ કરી મૂકીને હસતા જાય ને કહેતા જાય કે શેઠના ઘરમાં કોણ કહે છે કે એ વહુ છે? કોઈક રાક્ષસણી આવી લાગે છે! કોઈવાર કોઈ ધુળીઆ બાવા ભિક્ષાર્થે આવે તો કહે કે-રાખ ચોળીને લંગોટ ભેર આવી કેમ ઉભા છો? લાગો છો ગધેડા જેવા! આવાં આવાં એનાં નિત્યનાં આચરણ હતાં એથી લોકમાં એની બહુ નિન્દા થવા લાગી. એટલે ભદ્ર શ્રેષ્ઠીએ પણ મનમાંજ દુહાઈ એને પીયેર મોકલી દીધી. કારણ કે ખાલી ઘરને ભર્યું દેખાડવા. માટે એમાં ચોરોને થોડા જ રખાય છે?

એવામાં એકવાર એમ બન્યું કે ભદ્રશેઠ રાત્રે શય્યામાં સૂતા હતા એ વખતે કોઇ બે જણને એણે કલહ કરતા જોયા. એક બહાર ઉભો હતો એણે અંદર રહેલાને કહ્યું-અરે, તું બહાર નીકળી જા, મ્હારે અંદર આવવું છે. ત્હારો સમય પૂરો થયો, હવે મારા સ્વામીનો વારો આવ્યો છે. એટલે અંદર રહેલો હતો એણે પૂછ્યું-તું કોણ છે! તારો સ્વામી કોણ છે? પેલાએ ઉત્તર આપ્યો-હું અપુણ્ય છું ને અભદ્ર મ્હારો સ્વામી છે. એ સાંભળી અંદર રહેલો કહેવા લાગ્યો-મ્હારો સ્વામી હજુ વિદ્યમાન છે ત્યાં તારો સ્વામી કેવી રીતે અંદર પ્રવેશ કરી શકશે? દીપક ઝગઝગાટ પ્રકાશતો હોય ત્યાં અન્ધકાર ક્યાંથી આવી શકે? અપુણ્યે પૂછયું-તું કોણ, ને તારો સ્વામી કયો? પેલાએ ઉત્તર આપ્યો-હું પુણ્ય ને મ્હારો સ્વામી ભદ્રશ્રેષ્ઠી હે અપુણ્ય, જો તું અહિં આવ્યો તો તારા બુરા હાલ સમજવા. એ ઉત્તર મળવાથી બહાર રહેલો તત્ક્ષણ પલાયન કરી ગયો. રાત્રીએ બનેલો આ વૃત્તાન્ત પ્રભાતે ભદ્રશેઠે પોતાની સ્ત્રી શીલવતી લક્ષ્મીને કહી સંભળાવ્યો.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પણ શેઠે જેમ શય્યામાં રહ્યા છતાં બે પુરૂષોનો સંવાદ સાંભળ્યો હતો એમ વળતે દિવસે શેઠાણીએ પણ રાત્રે પોતે શય્યામાં હતી તે વખતે બે સ્ત્રીઓનો પરસ્પર સંવાદ સાંભળ્યો એક સ્ત્રી બહાર ઉભેલી હતી એણે અંદર રહેલીને કહ્યું—અલિ, તું બહાર નીકળ, મ્હારે અંદર આવવું છે. હવે મારી સ્વામિની-નો આ ઘરમાં આવીને રહેવાનો વારો છે. જોતી નથી કે રાશીઓ પણ પોતપોતાના વારા પ્રમાણે સૂર્યને ભજે છે? એ સાંભળી અંદર રહેલીએ પૂછ્યું—તું કોણ છે અને તારી સ્વામિની કોણ છે? પેલીએ ઉત્તર આપ્યો—'મારૂં નામ અસંપત્તિ, ને મારી સ્વામિની અલક્ષ્મી એ સાંભળી અંદર રહેલીએ કહ્યું—જેનું નામ લેવાથી લોકો સુખ સંપત્તિમાં મગ્ન રહે છે એવી મારી ઉત્તમ સ્વામિની હજુ વિદ્યમાન છે ત્યાં તારા જેવી કુલટાનો અહિં પ્રવેશ કેવો? જો! મારૂં નામ સંપત્તિ છે ને મારી સ્વામિનીનું નામ લક્ષ્મી છે—યાદ રાખજે, ભુલતી નહિં. એ સાંભળી બહાર ઉભેલી સ્ત્રી સર્પિણીની જેમ એકદમ ચાલી ગઈ.

આ વૃત્તાન્ત લક્ષ્મીએ પણ પ્રભાતે પોતાના પ્રિય પતિને કહી સંભળાવ્યો. એટલે એણે કહ્યું—પેલા સ્વપ્ન પાઠકે કહ્યું હતું એ બધું સત્યજ કહ્યું હતું. અન્યથા આ બે પુરૂષોનો, ને આ બે સ્ત્રીઓનો આવો સંવાદ ક્યાંથી થાય? નિશ્ચય આપણી પાછળ, આપણા પુત્રનુંજ પ્રારબ્ધ સારૂં નથી. માટે આપણે એને માટે એક કોટિ સુવર્ણ ભૂમિને વિષે ભંડારી રાખીએ. શેષ છે એ ક્ષીણ થશે તોયે આ નિધાનને લીધે પુત્ર અને એની સ્ત્રી દુઃખી નહિં થાય. એમ કહી નિધિને ભૂમિની અંદર ભંડારી પુત્રને બોલાવી બતાવી કહ્યું—અમે વિદ્યમાન છીએ ત્યાં સુધી તું સ્વેચ્છાએ ખા, પી, ને આનન્દ કર. બીજું દ્રવ્ય ખુટે નહીં ત્યાં સુધી ત્હારે આ નિધિનો સ્પર્શ કરવો નહિં. શેઠે આ સર્વ કહ્યા પછી તો ભાઇ સાહેબ ઉલટા આડે રસ્તે ઉતર્યા. એનો દુરાચાર એટલો વધી ગયો કે માંજરમાં ભ્રમર લપટાય એમ એ એક મદન મંજરી નામની વેશ્યાના ફંદમાં ફસાયો. અન્ય સર્વ કાર્ય ત્યજી દઇને એ કુલટામાં આસક્ત

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

થઇ રહેવા લાગ્યો એવામાં કેટલેક દિવસે એના માતપિતા પંચત્વ પામ્યા.

પરાપૂર્વથી બનતુંજ આવે છે એમ માતપિતાના અવસાન પછી, સર્વ લક્ષણે પુરો હતો છતાં પુત્ર હતો એટલે એ અભદ્રભાઇ ઘરનો માલિક થયો. ભાગ્યહીન રૂપાળાં અલક્ષ્મીબાઇ પણ ઘેર આવ્યાં. પતિ પત્નીનો વિધિએ સરસ મેળ મેળવ્યો હતો. તે મેનો અમેળ કેમ બને ? વળી પેલો પુરૂષ અપુણ્ય ને પેલી સ્ત્રી અસંપત્તિ રાહ જોઇ રહ્યાં હતાં એ બે હવે યોગ્ય અવસર પ્રાપ્ત થયો એટલે આવીને ઉભાં રહ્યાં ને જોગેજોગ મળ્યો. અભદ્રે વળી અધુરામાં પુરૂં મદન મંજરીને ઘરમાં લાવીને બેસાડી. કુળ મર્યાદા છોડી એને લાજ વળી શી ! ‘ જેણે છોડી લાજ એને ત્રણ ભુવનનું રાજ ’ વૃદ્ધ સ્વજનોએ હિતૈષી થઇને એને બહુ બહુ સમજાવ્યો—ભાઇ અભદ્ર, આ વેશ્યાને ઘરમાં લાવી રાખી તે રૂડું નથી કહેવાતું. ધનની હાનિ થાય છે, લોકો નિન્દા કરે છે ને ઉપરાંત તારા શરીરનો પણ ક્ષય થાય છે. માટે ભલો થઇ આ વેશ્યાને છોડી દે જેથી તારૂં ભદ્ર કલ્યાણ થઇ જાય. પરંતુ શરમનો છાંટોય જેનામાં નહોતો એવો અભદ્ર ભદ્ર માગતોજ નહોતો, એટલે કહેવા લાગ્યો—અરે વૃદ્ધો, તમારી બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ ગઇ છે. તમે તમારૂં ઘર સંભાળો, મારૂં સંભાળનારો હું ક્યાં નથી ? એ સાંભળી શિક્ષા આપવા આવેલા વિલખું મ્હોં કરી સૌ સૌને ઘેર ગયા.

અભદ્ર પિતાનો વહીવટ સંભાળી વ્યાપાર કરવા લાગ્યો પરન્તુ જે જે વ્યાપાર કરવા જાય એમાં અવળા પાસા પડે. એમ થવા લાગ્યું. એના ચતુષ્પદ—પશુ હતાં એ સર્વ એકદા વનમાંથી ચોર લોકો લઇ ગયાં. દાસદાસીઓના હસ્તક જે કંઇ ધન હતું એ એઓજ ગળી ગયાં. જેમની પાસે લેણું હતું એ માગવા ગયો તો એમણે કાંઇ દીધું નહિં. ઉલટો તકરાર ને ઝઘડો કરવા લાગ્યા. ભોજન માત્ર પણ મહા કષ્ટે મળે એવી સ્થીતિમાં ભાઇ આવી પડયા. દૈવ પ્રતિકુળ હોય ત્યાં બીજું થાય પણ શું ? વેશ્યા મદનમંજરી પણ એને નિર્ધન જાણીને મૂકીને જતી રહી. કેમકે જતી ન રહે તો ક્યાંક એનું કુળ લજવાય ખરૂં ને ?

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

હવે તો એ શોકને સંતાપરૂપી મ્હોટા સમુદ્રના આવર્તમાં પડયો. એ આવર્તમાંથી કેમે નીકળી શકાય એમ ન રહ્યું. ઘરમાં રહ્યાં. હવે પોતે ને અલક્ષ્મી શેઠાણી, ને શેષમાં અપુણ્યને અસંપત્તિ. બહુ દુઃખી થયો એટલામાં એને પેલા પિતાએ કહી રાખેલી નિધાનની વાત યાદ આવી. એ નિધાન ભૂમિમાંથી ખોદી કાઢી હસ્તગત કરી પુનઃ મનુષ્ય થવાનો વિચાર કર્યો. ધનરહિત નર પશુ કહેવાય છે એટલે ધન આવે તો પશુતા જાય ને માનવતા આવે. એટલે રાત્રીને સમયે ભૂમિ ખોદવા માંડી તો કોઇ અદૃષ્ટ નિષેધક અવાજ આવ્યો. બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ પોતાનું ભોજન લેવાની બ્રાહ્મણને ના કહી હતી એમ એ અવાજે ના કહી છતાં ખોદ્યું એટલે અંદરથી નિધાનને બદલે સર્પોની હારમાળા—ગુંછળાને ગુંછળા નીકળ્યાં ને એની આસપાસ વીંટળાઇ વળ્યાં, તથા એને દંશ દેવા લાગ્યા. સર્પોના પાશ અને દંશ બેઉએ એકત્ર મળીને એના શરીરમાંથી પ્રાણને હાંકી કાઢયા. સુવર્ણકોટિનો નિધાન તો કોઇ યક્ષે પોતે હસ્તગત કરી પોતાને કબજે રાખ્યો. ધન! ધન! તારા પ્રારબ્ધની બલિહારી છે કે, જેમને તારો ઉપભોગ નથી કરવો એવાઓને પણ તું અતીવ અતીવ પ્રિય છો!

પુણ્ય અને અપુણ્યનું ફળ દર્શાવનાર, ભદ્ર અને અભદ્રનું આ દૃષ્ટાન્ત શ્રવણ કરીને, હે પ્રાણીઓ, તમારે અપુણ્યને વિષવત્ ગણીને ત્યજી દેવું અને કેવળ પુણ્યજ ઉપાર્જન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. આ પુણ્ય પ્રવર્તક અને નિવર્તક—એમ બે પ્રકારનું છે. દાન દેવાથી જે પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે એ પુણ્યનું ફળ કામભોગ છે માટે એ પુણ્ય પ્રવર્તક (એટલે મનુષ્યને પ્રવૃત્તિમાં મૂકનારૂં); અને શીલ આદિથી જે પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય એ પુણ્યનું ફળ જન્મમરણનો ઉચ્છેદ છે માટે એ પુણ્ય નિવર્તક છે.

હે અભયકુમાર, આ અમારો આપેલો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને ઉદાયન રાજાને દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા થઇ. એટલે એણે અમને વિજ્ઞાપના કરી કે "પ્રભો, હું ઘેર જઇને રાજ્યની વ્યવસ્થા કરી આવીને તમારી પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરીશ, અને આ સંસારની

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

માયારૂપ બન્ધનને ત્રોડી નાખીશ." ઘેર જઇને એણે બુદ્ધિપૂર્વક વિચાર કરી જોયો તો એને જણાયું કે પુત્ર અભીચિને રાજ્ય સોંપીશ તો મેંજ હાથે કરીને એને અગાધ દુઃખમાં નાખ્યો કહેવાશે કેમકે આસક્ત થઇને રહેનારા રાજાઓને રાજ્યને અંતે નરક છે. માટે મારો ભાણેજ કેશી છે એને રાજ્ય આપું. જો કે કેશી પણ ભાણેજ અને એને રાજ્ય આપું એટલે એ યે નરકાધિકારી થશે. પણ અભીચિ નિકટનો અને કેશી જરા દૂરનો સંબંધી એટલો ફેર છે. એમ દલીલો કરી જોઇ એક નિર્ણય ઉપર આવી ઉદાયને કેશીને રાજ્ય સોંપી, અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ કરી, ધનદાન વડે યાચકોના મનોરથ પૂરી, હર્ષપૂર્વક પરમભક્તિ સહિત અમારી પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું છે, અને અત્યારે એ ષષ્ઠ, અષ્ઠમ, દશમ આદિ તીવ્ર તપશ્ચર્યા વડે, કિરણો વડે જેમ સૂર્ય જળને શોષવી નાખે છે એમ, પોતાની સપ્ત ધાતુઓને અત્યન્ત શોષવી રહ્યો છે.

એ ઉદાયનરાજા આ અવસર્પિણીમાં અન્તિમ રાજર્ષિ થયો છે; યુગ પ્રધાનોને વિષે જેમ દુઃપ્રસભ અન્તિમ થઇ ગયો છે એમ.

શ્રી વીર ભગવાને આ પ્રમાણે ચરમરાજર્ષિ ઉદાયનનું ચરિત્ર રાજગૃહી નગરીમાં અભયકુમાર મંત્રીના પૂછવાથી દેવ દાનવ અને શ્રેણિક રાજા વગેરેની બનેલી સંસદામાં વિસ્તાર સહિત અથેતિ કહી બતાવ્યું.

પછી અભયકુમારે હસ્તદ્વય જોડીને, કરતળમાં રહેલા આમળકફળની જેમ ત્રણે જગતને એકી વખતે જેઓ નીહાળી રહ્યા છે એવા વીરપ્રભુને, પૂછયું-હે દેવાધિદેવ, ત્યારે હવે એ ઉદાયન મુનિનું ભાવિ ચરિત્ર કેવું છે એ પણ આપ કૃપા કરીને કહો. કારણ કે રસિકજનોને કથાનકનો ઉત્તરોત્તર ભાગ સાંભળવાની સવિશેષ ઉત્કંઠા હોય છે. અભયકુમારની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવાને પ્રભુએ એ રાજર્ષિનું ભવિષ્યનું વૃત્તાન્ત કહ્યું એ આ પ્રમાણેઃ—

હે અભયકુમાર, તપશ્ચર્યામાં પારણાને દિવસે નીરસ, વિરસ, રૂક્ષ અમ્લ અને કાળ પહોંચતો હોય એવા આહાર વડે શરીરને ટકાવી રહેલા અને કર્મરૂપી વૈરિઓનું ઉન્મૂલન કરવાને પ્રયત્ન કરી રહેલા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

એ મુનિને સહાય કરવાને માટેજ હોયની એમ કોઇ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થશે. તો પણ એ વ્યાધિ ભોગવ્યા વિના અન્ય કોઇ પણ રીતે હઠે એવો નથી એમ સમજી એ પોતાનાં કાર્યો તો કર્યાજ કરશે. કેમકે શૂરવીર સૈનિક પ્રહાર પડે તો યે વીરવૃત્તિ મૂકતો નથી. વૈદ્યો પણ એ વ્યાધિનું કોઇ વારણ નથી એમ સમજી જઇ આનન્દિત મને એમને ઉપદેશ આપશે કે—હે મુનિ, ધર્મકરણી અર્થે શરીર તનદુરસ્ત જોઇએ માટે તમે દધિ—દહીંનું સેવન કરો. એમ કરવાથી તમારો વ્યાધિ જશે અને પુનઃ તમારી પાસે આવશેજ નહીં. દેહ છે તો ધર્મ થશે. પાપહર્તા મુનિ પણ વૈદ્યરાજોએ બતાવેલું એ ઔષધ પ્રાસુક અને સુલભ જાણીને ગૃહસ્થોના વાડા વિષેજ હોયની એમ ગોકુળોને વિષે વિહાર કરશે. વિકૃતિનું સેવન કરનારા છતાં વિકૃતિના પરિવર્જક મુક્ત ધર્મચક્ર છતાં ધર્મચક્ર ફેરવશે.

એકદા, હે અભય, મમત્વના ત્યાગી એ ઉદાયન મુનિ વિચરતાં વિચરતાં એજ વીતભયનગરમાં આવશે. એમને આવ્યા જાણી, કેશીના, જાણે કંઠપાશ હોયની એવા, દુષ્ટ મંત્રીઓ કેશીને એમ સમજાવશે કે વ્રત પરીણામ ભગ્ન થવાથી ઉદાયન મુનિ પોતે હવે તારૂં રાજ્ય લેવા આવ્યા છે. સ્વર્ગના રાજ્ય જેવું આ રાજ્ય એમણે ઉત્તમ વાસના ઉત્પન્ન થયેલી હોવાથી એકદમ ત્યજ્યું હતું; શિયાળે બોરડીનાં બોર ત્યજ્યાં હતાં એમ. એ દૃષ્ટાન્ત આ પ્રમાણે છેઃ

પૂર્વે કોઈ વનમાં એક શિયાલ રહેતું હતું એણે રાત્રીને વિષે કેટલાક મનુષ્યોને પરસ્પર એમ વાત કરતા સાંભળ્યા કે જે પ્રાણી, પોતાને અત્યન્ત પ્રિય હોય એવી વસ્તુનો નિયમ કરે એને નિશ્ચયે મહાપુણ્ય થાય. એ સાંભળીને શિયાળે પણ અભિગ્રહ કર્યો કે મારે પણ બોર ખાવાં નહિ કેમકે એ મને બહુ પ્રિય છે. કાર્તિક માસ આવ્યો એટલે બોરડીઓ ફાલી અને બોર પાકયાં એ જોઈ શિયાળે પોતાનું મન મનવ્યું કે મારે બોર ખાવાનો નિયમ છે, કંઈ સુંઘી જોવાનો નિયમ નથી એમ કહી પાસે જઈ પ્રથમ એ બોર સુંઘ્યાં; અને પછી પુત્રની જેમ, એને વારંવાર હર્ષસહિત ચુંબન કર્યું. વળી પછી 'મારે એ બોર મુખને વિષે ગળી જવાનો

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

નિયમ છે, કંઈ મુખમાં નાખવાનો નિયમ નથી એવો સંકલ્પ કરી બોર મ્હોંમાં નાંખ્યાં, અને દાંત વગરનાની જેમ ચગળ્યાં. પછી આવાં દુર્લભ સ્વાદિષ્ટ બોરની આગળ દેવતા પણ નિયમભ્રષ્ટ થઈ જાય તો મારા જેવાની શી વાત, માટે 'પડો વજ્ર એ નિયમ પર' એમ વિચારી શિયાળ મ્હોંમાંના બોર ગળે ઉતારી ખાઈ ગયો.

આ શિયાળની જેમ ઉદાયનને પણ રાજ્ય ત્યાગ કર્યાનો પશ્ચાત્તાપ થયો છે. માટે એ રાજ્ય લેવાને જ આવ્યા હશે. પૂર્વે કંડરીકમુનિ પણ રાજ્ય લેવાને આવ્યા હતા એ તમે નથી જાણતા? માટે એનો લેશ પણ વિશ્વાસ કરશો નહિ. કેમકે બૃહસ્પતિ પણ કહી ગયેલ છે કે અવિશ્વાસ–એજ નીતિનું મૂળ છે. દુષ્ટ પ્રધાનોનાં એવાં વચન સાંભળીને એ કેશી કહેશે કે જો ઉદાયન રાજ્ય ગ્રહણ કરશે તો હું તો એને આપી દઈશ; ભરતે રામને આપ્યું હતું એમ સ્વામી પોતાનો અધિકાર પુનઃગ્રહણ કરે એમાં સેવકે ક્રોધ શો કરવો? આ મારા મામા મારા સ્વામી છે અને હું તો સર્વદા એનો સેવક છું. કેશીનાં એવાં વચન સાંભળીને એ દુરાત્મા સલાહકારો કહેશે કે–રાજન, લીધેલું પાછું આપવું એ રાજાનો ધર્મ નહિં. એણે પોતે તમને રાજ્ય આપ્યું નથી, તમારા કર્મે તમને આપ્યું છે. એમ ન હોય તો અભીચિને મૂકીને રાજ્યલક્ષ્મી તમારી પાસે ક્યાંથી આવે? ગોત્રજો જેમ પોતાનો હિસ્સો હઠપૂર્વક લે છે એમ રાજ્ય પણ પિતા, કાકા, ભ્રાતા, પુત્ર કે પૌત્ર પાસેથી પડાવી લઈ લેવું કહ્યું છે. આ રાજ્ય પોતે પોતાની મેળે જ જાણે હાલીચાલીને તમારી પાસે આવ્યું છે તે પાછું કેમ દેવાય? એમ પાછું આપી દે છે એને લોકો પણ નિઃસત્વ ગણે છે. હે રાજન્, અર્ધ રાજ્ય લઈ લેનાર સેવક ઉપેક્ષા કરવા યોગ્ય નથી, તો આ તો સકળ રાજ્ય લેવા ધણી પોતે આવેલ છે તો એની તો કેમ જ ઉપેક્ષા થાય? આવાં આવાં કુમંત્રીઓનાં વચનો ઉપરથી, એ કેશીનો ઉદાયન પ્રત્યે જે ભક્તિભાવ હશે એ ભક્તિભાવ જતો રહેશે. કુંકી કુંકીને કાન ભરવામાં આવે ત્યાં સારાવાર પણ શી હોય? પછી તે અમાત્યોને પુછશે કે 'ત્યારે હવે કરવું શું'

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ત્યારે એઓ એને કહેશે કે એને વિષ દેવું. કારણ કે વિષથી સરતું હોય તો શસ્ત્રનો ઉપયોગ શા માટે કરવો ? તમારા મામા દહીંનો આહાર કરે છે તો એ દહીંમાં જ વિષ ભેળવવાવું. એમ કરશો એટલે લોકોમાં તમારો અવર્ણવાદ પણ નહિ થાય. પછી મામાએ પાળીપોષી મ્હોટો કરેલો મામાનો જ વૈરિ બનશે અને ગોવાળણી પાસે દહીંમાં વિષ ભેળવાવશે. પણ એ વિષ કોઈ દેવતા સંહરી લેશે અને ઉદાયનને કહેશે કે તમને દહીં વિષવાળું જ મળશે માટે હવે દહીંનું મન કરશો નહિં. એ ઉપરથી ઉદાયન મુનિ, દહીં ઘણુંયે પથ્ય હોવા છતાં, એનો ત્યાગ કરશે. કારણ કે વિવેકી જનોએ, પોતાના સંયમની જેમ જ, પોતાની જાતનું રક્ષણ કરવું કહ્યું છે. દહીં નહિં લઈ શકાયાને લીધે પાછો એનો વ્યાધિ વૃદ્ધિ પામશે. એટલે એ પુનઃ દહીંનો ઉપયોગ કરશે. કારણ કે સહેલા ઉપાયથી અર્થ સરતો હોય તો શા માટે એ ન કરી જોવો ? પુનઃ ગોવાળણી દ્રવ્યના લોભે વિષમિશ્રિત દહીં આપશે. અને કોઈ સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવી ત્રણત્રણવાર એનું અપહરણ કરશે; પણ ચોથી વખત પ્રમાદને લીધે અપહરવું ભૂલી જશે. અથવા તો સાવધમાં સાવધ પહેરેગીરને પણ વખતે ક્ષણવાર નિદ્રા આવી જાય છે. મુનિ એ વિષમિશ્ર દહીંનો આહાર કરશે; અને વિષ તત્ક્ષણ સર્વ અંગે વ્યાપી જશે એટલે પોતાનું અવસાન નજીકમાં છે એમ સમજીને, અને કોપ કે શોક-કંઈપણ દર્શાવ્યા વિના, મુનિરાજ જન્મમરણના ફેરા ટાળનારૂં અનશનવ્રત ગ્રહણ કરી, ઉલ્લાસ યુક્ત ચિત્તે ભાવના ભાવશે કેઃ—

હે જીવ, તેં શુદ્ધસિદ્ધાન્તરૂપ અમૃતરસનું જ સદા પાન કર્યું છે તો હવે કોઈના ઉપર કશો પણ ક્રોધ ન કરીશ. મને ફલાણાએ વિષ દીધું છે એમ ન ધારીશ. એમ જ સમજજે જે પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલાં પાપોએ એ વિષ દીધું છે. પોતે ઉપાર્જન કરેલાં કર્મ શુભ હોય કે અશુભ હોય, પણ એ બધાંય ભોગવવા જોઈએ લોકમાં પણ લેણાની જ ઉઘરાણી થાય છે. હે જીવ, તારે તો આ વિષ પ્રયોગ કરાવનારનો જ ઉલ્લસિતચિત્તે ઉપકાર માનવો કેમકે એ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

જ પોતાના કામકાજ પડતાં મૂકીને તારાં કર્મનો નાશ કરવા ઉદ્યત થયો. સજ્જન વિના આવું પરોપકારનું કાર્ય કોણ કરે ? વિષની ક્ષણિક અને અલ્પ પીડાને ભાવનાપૂર્વક સહન કરી લેજે કેમકે તેં સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં નરકાદિ અનેકવિધ દુઃખો સહન કર્યાં છે. અવાચક પશુઓ પર પ્રહાર પડવામાં બાકીયે રહે છે ? પરન્તુ એ અવતારમાં પરમ અજ્ઞાનને લીધે આવી કર્મની નિર્જરા નહીં થઈ હોય. હવે સર્વ સહન કરીને સમ્યક્ પ્રકારે કર્મની નિર્જરા કર. કેમકે જે કર્મ અજ્ઞાની બહુકોટી વર્ષમાં ન ખપાવી શકે એ કર્મ મન, વચન અને કાયાને પોતાને આધીન રાખનાર જ્ઞાની ઉચ્છ્વાસમાત્રમાં ખપાવે છે.

આવી રમ્ય ભાવના ભાવતાં ભાવતાં ઉદાયનમુનિને કેવળ-જ્ઞાન ઉત્પન્ન થશે કેમકે ધ્યાન જેવું બીજું કંઈ નથી. પછી અઘાતી કર્મોને પણ ખપાવી દઇ એ માસોપવાસી મુનિરાજ શાશ્વત સુખનું સ્થાન મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે.

પછી મુનિનું વિષ પ્રયોગથી મૃત્યુ થયું જાણીને દેવતા કોપા-યમાન થશે કેમકે સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવ ઋષિમુનિની હત્યા સાંભળીને કોપાયમાન થયા વિના રહેતા નથી. જાણે મહામુનિના ઘાતથી ઉત્પન્ન થયેલ સાક્ષાત્ પાપનો સમૂહ હોયની એવા ધુળના સમૂહથી દેવતા નગરને પૂરી નાખશે. મનુષ્યો પણ નૃપતિ વગેરેનો અન્યાય સહન કરશે. **वाटे पिवति यद्वेह । ढंढणोऽपि पिवेत् खलु ॥ ९१ ॥**
page 739 વળી જે કુંભકારની વસતિમાં એ મુનિ રહ્યા હતા એ કુંભકારને દેવી ઉપાડીને સિતપલ્લીમાં લઈ જઈ એની પ્રસિદ્ધિ કરવા માટે 'કુંભકારકૃત' એ નામનું સ્થાન બનાવશે.

વળી અભયકુમારે ભગવાનને પૂછ્યું–હે પ્રભુ, અભીચિકુમારનું ત્યારે શું થશે ? પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો–સાંભળઃ—

જ્યારે શ્રી ઉદાયન રાજાએ કેશીને રાજ્ય આપ્યું ત્યારે અભિ-માનને લીધે, અભીચિએ વિચાર્યું–મારા પિતા વિચારશીલ છતાં આવું અવિચારી કામ કેમ કરે છે ? મને આશ્ચર્ય થાય છે કે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

રાજમાર્ગ જેવી દેખીતી વાતમાં એ ભૂલ કેમ ખાય છે? રાજ્યની ધુરાને વહન કરવાને સમર્થ મારા જેવા ભક્તિમાન ઔરસપુત્રને મૂકીને એ બહેનના દીકરા કેશીને કેમ રાજ્ય આપે છે? લોકોમાં સર્વત્ર ભાણે જ વગેરે વહાલા તો હોય પરન્તુ કળારહિત વિપ્રની જેમ એઓ બહુ તો ભોજનાદિના સત્કારને પાત્ર કહેવાય. જ્યોતિષીઓ અભીચિનક્ષત્રને ગણત્રીમાં લેતા નથી એમ મારા પિતાએ પણ મારા જેવા તેજસ્વી અને શક્તિમાનને ગણ્યો નહીં. પિતા સ્વામિ ઉઠીનેજ જ્યાં અન્યાય કરે એમાં શો અપવાદ! અથવા ઉત્તમ સુવર્ણાદિભાંડોની અશુચિ ગણાતી નથી હવે મારાથી આ કેશીની મારા પિતાની જેવી સેવા થાય નહિં જો ઉઠાવું તો ઉદાયન રાજાના પુત્ર તરીકે મારી શોભા શી! મારે માટે હવે વિદેશગમન કરવું શ્રેયસ્કર છે. કેમકે હંસ કાગડાના આધીનમાં રહે નહિં. વળી જો હું કદાપિ અહિં રહીશ તો ખળપુરૂષો મારો ઉપહાસ કરશે કે સુઇ રહેલા અજગરની જેવા અભીચિનું રાજ્ય કેમ જતું રહ્યું? જેમનામાં માન લાજ કે પુરૂષાર્થ—કંઈ ન હોય એઓ જ પરાભૂત અવસ્થામાં શ્વાનની જેમ સ્વદેશમાં બેસી રહે. એમ વિચારીને એ હવે વીતભયનગરનો ત્યાગ કરીને એની માશીના પુત્ર કુણિકને ત્યાં જશે. કુણિક પણ એને ગૌરવ સહિત સાચવશે. કારણ કે મા અને માશીમાં અન્તર શું? કુણિકને ત્યાં એ આનન્દમાં પોતાને ઘેર રહેતો હોય એમ રહેશે. લોકો સ્વજનો શોધે છે એ એટલાજ સારૂ. શોક ત્યજી જીવાજીવના તત્ત્વનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શુદ્ધ ક્રિયા કરતો અને હરકોઈનાં કાર્ય કરી દેતો એ ત્યાં બહુવર્ષ પર્યન્ત રહી શ્રાદ્ધ ધર્મ અંગીકાર કરશે. ઉદાયન અને પ્રભાવતીનો પુત્ર એમ એટલું કરશે એ બહુ યોગ્ય કહેવાશે. પણ ધર્મ કાર્ય કરતો છતાં, ચન્દ્રમામાંથી કલંક જવાનું નથી એમ એના મનમાંથી પિતાસંબંધી કલુષતા જશે નહિં. પ્રાન્તે આરાધના કરી પોતે કરેલી ધર્મની ખંડનાનું સૂચવન કરતો હોયની એમ પંદર દિવસ અનશન કરી રહેશે. ઉપવાસને પંદરમે દિને એ પિતૃગોચર અપરાધ ખમાવ્યા વિના મૃત્યુ પામીને ભુવનપતિમાં મહર્દ્ધિક દેવતા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jun Gun Aaradhak Trust

થશે. એના ક્રોધને લીધે એને સદ્‌ગતિ મળશે નહિં. મહદ્ધિક દેવતાનું એક પલ્યોપમનું આયુષ્ય પાળીને ત્યાંથી પાછો મહાવિદેહમાં આવી સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત કરશે.

હે અભયકુમાર, આ પ્રમાણે અમે તને ઉદાયનરાજર્ષિનું ચરિત્ર; ભૂતકાળનું અને ભવિષ્યમાં બનવાનું, તારી સન્મુખ કહી દીધું.

અભયકુમારે પણ કહ્યું–હે ભગવાન, આપનો મારાપર ઉપકાર થયો. અથવા તો આપની સુપ્રસન્ન દૃષ્ટિ કોની ઉપર નથી ?

પ્રભુનું ઉપદેશાત્મક વ્યાખ્યાન શ્રવણ કર્યાથી, જેના વ્રત ઉચ્ચારવાના પરીણામ થયા છે એવા અભયકુમારે, પછી ઉભા થઈ ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ, નમી, પ્રભુને વિજ્ઞાપના કરી:—

હે પ્રભો, આ અસારસંસારરૂપ સમુદ્રમાં અથડાતા પ્રાણીઓને આપ જહાજ સમાન છો; કષાયરૂપી અગ્નિથી તપી રહેલા પ્રાણીઓને જળની જેમ ઠંડક આપનારા છો; મહા મોહરૂપી અન્ધકારથી જેમની દૃષ્ટિ વ્યાપ્ત થઈ ગઇ છે એવાઓને સૂર્યસમાન પ્રકાશ આપનારા છો; કામરૂપી ગ્રહની સત્તામાં બંધાઇ રહેલાઓને ઉત્તમ મંત્રની જેમ મુક્ત કરનારા છો; અનેક શોક સંતાપરૂપી રજને વાયુની જેમ હરી લેનારા છો; જન્મ, જરા, મરણરૂપી કંદને અગ્નિની જેમ દગ્ધ કરનારા છો. વળી આપ એક બીજની જેમ સમસ્ત મંગળિકરૂપી અંકુરાને ઉત્પન્ન કરનારા છે. એક પ્રતિભૂ જામીનની જેમ આરોગ્યરૂપ અનેક સંપત્તિના અપાવનારા છો, સ્વર્ગ અને અપવર્ગના સુખો આપવાને શક્તિવાન છે. અરે અમારા સર્વ મનવાંછિત પૂર્ણ કરવામાં આપ તો એક અનન્ય કલ્પદ્રુમ જ છે, હું તો એક બન્દિવાનની જેમ હવે આ ભવનાં દુ:ખોથી મુંઝાઇ ગયો છું; એક દેવાદાર કે નિર્ધન કૌટુમ્બિક, કે બહુ કન્યાના પિતાની જેમ. વળી હવે મને આ ગૃહવાસ પ્રચંડ અગ્નિની જ્વાળાથી બળી રહેલા ઘર જેવો જણાય છે. મારે મન કામ દુષ્ટ શત્રુ જેવો, સ્ત્રીઓ રાક્ષસીસમાન, ભોગોપભોગ રોગના ઘર, સંયોગ કૌચના બીજ જેવા, લક્ષ્મી સૌન્દર્યહીન અને રાજાની કૃપા વિષાદ જેવી છે. હવે તો હે પ્રભુ મને આ પારાપાર સંસારથી ગમે એમ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કરીને તારો, જો મારામાં દીક્ષાની યોગ્યતા આપને જણાય તો દીક્ષા આપો.

અભયકુમારનાં આવાં નિર્વેદપૂર્ણ વચનો સાંભળી પ્રભુએ કહ્યું–તું આ અસારસંસારથી ઉદ્વેગ પામ્યો છે એ તારા જેવા વિવેકીને યોગ્ય છે. તારા જેવા બુદ્ધિમાન દીક્ષા લેવાને યોગ્ય છે જ; ચક્ષુવાળા પ્રાણીઓ મુખમંડનને લાયક છે એમ હે દેવાનાં પ્રિય, હે દૃઢ નિશ્ચયવાન્ તારા મનોરથોમાં કંઈ વિઘ્ન ન આવો. વળી હવે તું ક્યાંઇ આસક્તિ કરીશ નહિં.

અભયકુમારે પછી 'હું માતપિતાની પાસેથી અનુજ્ઞા મેળવું ત્યાંસુધી આપના પાદપંકજ સમીપ રહી જન્મ સફળ કરીશ' એમ શ્રી વીરને વિજ્ઞપ્તિ કરી પછી એમને નમી મેરૂસમાન અચળ મન કરી, હવે મને ક્યારે ચારિત્ર પ્રાપ્ત થશે એવા હર્ષાવેશથી રોમાંચિત થઇ પોતે ઘેર ગયો.

ઇતિ શ્રી અભયકુમાર મંત્રીશ્વર જીવન ચરિમાં

અગીઆરમો સ્વર્ગ સંપૂર્ણ.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અથ બારમો સર્ગ.

સ સદ્ય અભયકુમારે માતપિતાને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે–શ્રી વીર જનેશ્વરે ઉદાયનરાજર્ષિને કહ્યું હતું કે 'ધર્મમાં ઢીલ શી?' તો મારે પણ હવે વિના વિલમ્બે –ઢીલ કર્યા વિના ધર્મનું કામ કરવું છે–વ્રત લેવું છે. જો હું રાજ્યનો સ્વીકાર કરીશ તો વિલમ્બ થશે અને એ ધર્મનું કામ–દીક્ષા રહી જશે. અત્યારે શ્રી વીર તીર્થંકર જેવા ગુરૂનો યોગ છે, અને હું આપના જેવા મહારાજાનો પુત્ર હોઇ દીક્ષા લઇશ એટલે ધર્મની સાથે કીર્તિ પણ પ્રાપ્ત થશે; માટે મને કૃપા કરી અનુજ્ઞા આપો તો સત્વર ચારિત્ર ગ્રહણકરી શ્રીવીરને શરણે જાઉં. આ લોકની જેમ પરલોકને હું ન સાધું તો મારા જેવો મૂર્ખ બીજો કોણ? આપની કૃપાથી મેં જેમ આ લોકનાં સુખ ભોગવ્યાં છે તેમ શ્રી વીર પ્રભુની કૃપાવડે પરલોકનાં સુખ ભોગવવા ઇચ્છું છું.

નિરન્તર માતપિતાની ભક્તિમાં અનુરક્ત, નિર્મળ–સરલ સ્વભાવી, બુદ્ધિચાતુર્યના ભંડાર, દીર્ઘદૃષ્ટિ અને, લોકો જેનાં દર્શનથી પોતાને ભાગ્યશાળી માનતા એવા અભયકુમારના મનોરથ સાંભળીને એના માતપિતાએ શોકથી ગદ્‌ગદિત થઈ કહ્યું–હે વત્સ, જે રાજ્ય મેળવવાના લોભથી બાપ દીકરો, કાકો ભત્રિજો, મામો ભાણેજ, ભાઇઓ અને મિત્રો એકબીજાના પ્રાણ સુદ્ધાં લેવા તત્પર થાય છે એવું સુંદર, મોંઘું રાજ્ય તું, આપતા છતાં પણ લેતો નથી અને કહે છે કે રાજ્ય સ્વીકારૂં તો દીક્ષા રહી જાય. પરન્તુ હે વિચક્ષણ પુત્ર તારા મનોરથ, યદ્યપિ કેવળ કલ્યાણરૂપ છે છતાં યે કોણ જાણે કેમ અમારા મ્હોંમાંથી 'હા' નીકળતી નથી, પણ નકારરૂપ કઠોર શબ્દ નીકળે છે. માટે અમે વિદ્યમાન રહીએ ત્યાંસુધી થોભી જા, કે જેથી અમે નિરન્તર તારૂં વિકસ્વર વદનકમળ હર્ષપૂર્વક નીહાળતાં સુખમાં રહીએ. તું અમારા અવસાન પછી સુખે ચારિત્ર લેજે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

માતપિતાનાં નિષેધાત્મક વચનો સાંભળીને અભયકુમારે કોમળ શબ્દોમાં કહ્યું–સકળ પૃથ્વીને આનન્દ આપનારા તમારા જેવા પિતા અને સર્વ પ્રાણીપર વત્સલભાવ રાખનાર મારાં માતા મને જે આદેશ કરો છો એ સર્વ સુંદર વાત છે. કારણ કે માતપિતા નિત્ય પુત્રનું શ્રેય કરવામાં તત્પર હોય છે. પરન્તુ તમે મને જે 'અમે વિદ્યમાન રહીએ ત્યાંસુધી....' ઇત્યાદિ પ્રેમપૂર્વક કહ્યું એ અનિશ્ચયાત્મક છે કેમકે આયુષ્યની ગતિ વિષમ છે. યુવાન, પ્રૌઢ કે વયોવૃદ્ધ–કોઇનું જીવિત ભલે ઓછું કે વધતું, નિયત–ચોક્કસ કરેલું નથી. બધું અનેકાંત છે માટે સમુદ્રનાં વાયુ પ્રેરિત તરંગોની જેવું આયુષ્ય ક્ષણભંગુર છે, એમાં પ્રતિક્ષણ મૃત્યુની જ વાટ જોઇ રહેવાની છે. વળી મારા ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી જ્યારે તમે મને સાધુનો સંપૂર્ણ આચાર પાળતો શ્રીમાન્ વીર પ્રભુની ભક્તિપૂર્વક સેવા કરતો જોશો ત્યારે તમને જે હર્ષ થશે તે મારૂં ગૃહસ્થજીવન જોઇ થયેલા હર્ષ કરતાં લક્ષગણો થશે. માટે, પૂર્વે શ્રી નારાયણે જેમ સાંબપ્રદ્યુમ્ન વગેરેને, પાસે રહી દીક્ષા અપાવી હતી એમ, મને પણ તમે અપાવો.

આ પ્રમાણે, અભયકુમારે અતિ ગાઢ આગ્રહપુર્વક માતપિતાને સમજાવ્યા, અને અન્તે એમની સંમતિ મેળવી. સારા કામમાં સો વિઘ્નો આવી પડે છે એ સમજી, લેશ પણ વિલંબ કર્યા વિના, અભયકુમારે, પિતાની અનુજ્ઞા લઇને પોતાના સર્વ આવાસોમાં પોતા થકી અઠ્ઠાઇ મહોત્વ કરાવ્યો, અને બહુમાનભક્તિપુરસ્સર આશ્ચર્યકારક સાધર્મી વાત્સલ્ય કર્યું.

શ્રેણિક રાજાએ પણ પોતાના કુટુમ્બીપુરૂષોને તેડાવીને અભયકુમાર ચારિત્ર ગ્રહણ કરવાનો છે એવા સુંદર પ્રસંગને લઇને નગર શણગારાવ્યું. એમણે, વૈદ્ય રોગીનો દેહ શુદ્ધ કરે છે એમ રાજમાર્ગ આદિ સર્વ સ્થળો સાફસુફ કરાવ્યા. અને વર્ષાદ કરે એવો જળનો છંટકાવ કરાવ્યો, વળી એની ઉપર સુગન્ધિ દ્રવ્યો તથા સુંદર પુષ્પો કુંકુમ વગેરે છંટાવ્યાં. બજારે બજારે સુંદર મંડપોની બેઠક કરવામાં આવી અને એ મંડપોને તોરણ તથા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

લાલકસુંબાના ઉલ્લોચ બાંધવામાં આવ્યા વળી સર્વત્ર વિવિધરંગની, સિંહ અશ્વ વગેરેની આકૃતિવાળી ધ્વજપતાકાઓની પણ શોભા કરવામાં આવી.

પછી અભયકુમારને ઉત્તમ સામગ્રી વડે રાજાએ અન્તિમ સ્નાન કરાવ્યું. કેમકે વત્સલતા બતાવવાનો એજ સમય હતો. કોમળકરવાળા પુરૂષોએ એને સુગન્ધિ તેલનું મર્દન કર્યું. મર્દન કર્યા પછી વળી એમણે, એને વિષે સ્નેહભાવ ધરનારા છતાં મૃદુ પીઠી ચોળીને સ્નેહ ઉતારી નાખ્યો. પછી સિંહાસન પર બેસાડીને એને એકસોને આઠ મૃત્તિકા સોનારૂપા અને મણિમય કુંભો વડે એકી સાથે બબ્બે ત્રણત્રણ લઇને સ્નાન કરાવ્યું; દેવમંદિર પર જાણે મેઘ વર્ષાદ વર્ષાવતા હોયની એમ સ્નાન કરી રહ્યા પછી મૃદુ અને સૂક્ષ્મરૂંવાટીવાળા ગંધવસ્ત્ર વડે એનું શરીર લુછવામાં આવ્યું. અને એના કેશપાશને વસ્ત્રમાં વીંટીને નીચોવવામાં આવ્યા, તે વખતે એમાંથી જળ ટપકવા લાગ્યું તે જાણે અલ્પસમયમાં પોતાનો ત્રોટ-લોચ થવાનો છે એના દુઃખને લીધે આંસુ સારતાં હોયની! વળી એક આશ્ચર્યકારી કાર્ય કરવામાં આવ્યું તે એ કે એનું શરીર સુગંધયુક્ત હોવા છતાં પણ, એને સર્વાંગે ગોશીર્ષ-ચંદનનું વિલેપન કરવામાં આવ્યું. વળી એના કેશને શોભીતી રીતે ઓળી ઠીકઠીક કરી એમાં પુષ્પ ભરાવવામાં આવ્યાં તે જાણે એમનો તુરત જ લોચ થવાનો છે માટે હર્ષ પૂર્વક એઓ સુવાસનો અનુભવ કરી લે એટલા માટે જ હોયની એના મસ્તકે પુષ્પનો મુગટ તથા વક્ષઃસ્થળપર પુષ્પનો હાર પહેરાવવામાં આવ્યો તે જાણે પુણ્યલક્ષ્મીના આદરસત્કારને અર્થે હોયની! એને જે વસ્ત્ર પહેરાવવામાં આવ્યાં તે પણ સર્વથા સુંદર-અશ્વલાલા જેવા મૃદુ, ફુંક મારીએ ત્યાં ઉડી જાય એવાં હળવાં, જરીકસબથી ભરેલાં છેડાવાળાં, અને હંસસમાન નિર્મળ અને શ્વેત પછી એનું ચંદન, અક્ષત, અને દધિ વગેરેથી કૌતુકમંગળ કરવામાં આવ્યું. વળી એને સૌસૌને સ્થાને ઉત્તમોત્તમ આભૂષણો પણ પહેરાવવામાં આવ્યાં; મસ્તકે સર્વાલંકાર શિરોમણિ ચૂડામણિ ભાલપ્રદેશે વિશાળ મુકુટ, કર્ણે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મનહર કુંડળ, કંઠે સ્વર્ણનો ગળચવો, હાર અર્દ્ધહાર રત્નાવળી અને એકાવળી મોતીનીમાળા, બેઉ ભુજાએ અંગદ—કેયૂર અને ત્રીજી બાહુરક્ષિકા રાખડી, કળાંચીએ મણિજડિત વલય, અને હાથપગની આંગળીઓએ વજ્રરત્નાંકિતમુદ્રા.

આ પ્રમાણે શ્રેષ્ટ વસ્ત્રાલંકાર પરિધાન કરી અભયકુમાર સજ્જ થયો એટલે એને માતપિતાએ અશ્રુપૂર્ણ નયને જોઇ રહી, પૂછ્યું—હે પિયંવદ વત્સ, કહે હવે તારે શું જોઇએ? એણે કહ્યું—મારે માટે રજોહરણ અને પાત્રા મંગાવો, શેષ વસ્તુઓ હવે શેષ નાગની જેમ દૂર રહો. સદ્ય રાજાએ બજારમાંથી [1]કુત્રિકાપણુથી લક્ષમૂલ્ય આપીને રજોહરણ અને પાત્રા અણાવરાવ્યાં.

એજ વખતે, આ ખાસ પ્રસંગને માટે રાજાએ તૈયાર કરાવેલી, સહસ્ર પુરૂષોએ ઉચકેલી એક શુભકારી શિબિકા આવીને ઉભી રહી, જેને જોતાંજ લોકોનાં ચક્ષુઓ થંભાઇ ગયાં. ઉપર મૂલ્યવાન ઉલ્લોચ અને પડદાને સ્થળે મોતીની ગુંથણીની લટકતી હારમાળાઓથી એ શોભી રહી હતી. સ્તંભે સ્તંભે અત્યન્ત સુંદર આકૃતિવાળી પુતળીઓ અને અગ્ર સ્તંભે સુઘટિત મનહર વિદ્યાધર વિદ્યાધરીનાં જોડલાંથી એ વિરાજી રહી હતી. મધ્ય ભાગમાં આવી રહેલા શ્રેષ્ટ સિંહાસન, સર્વત્ર ઘમકતી સુંદર ઘુઘરીઓ, ચોદિશ મૂકેલા મ્હોટા ગવાક્ષો, અને મધુર ટંકાર સ્વરથી આકાશને પૂરી નાખતી ઘંટા—આ સર્વથી એ અનુપમ દીપી રહી હતી. ઉલ્લસિત કિરણોવાળો સુવર્ણકળશ, અને મન્દ વાયુને લીધે ફરફરી રહેલી શ્વેત ધ્વજાપતાકાને લીધે એ અતીવ ઝળકી રહી હતી. એના પર મનુષ્ય, હસ્તી, સિંહ, અશ્વ, ગાય, ચિત્તા, મયૂર, પોપટ, વાનર, હંસ, મૃગ, મત્સ્ય, કિન્નર, ચામર આદિ પ્રાણીઓનાં—' ચંપક, પદ્મ આદિ અનેક લતાઓનાં—' અને સ્વસ્તિક આદિ મંગળચિન્હોનાં—આળેખેલાં મનહર ચિત્રોને લીધે એ અદ્દભુત ઓપી રહી હતી. વિશેષ શું કહીએ? અસામાન્ય શિલ્પકળાની એ એક

૧ આ કુત્રિકાપણુનો અર્થ જાણુવાની ઇચ્છાવાળાએ શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરકૃત શ્રી વિવિધ પ્રશ્નોત્તરનો ૨૦૧ પ્રશ્નોત્તર જોવો.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અપ્રતિમ પ્રતિમા હતી–સમાન ગુણાવત્તાને લીધે દેવવિમાનની જાણે ન્હાની બ્હેન હતી !

આવી અનુપમ–વિશિષ્ટ રચનાવાળી એ શિબિકાને પ્રદક્ષિણા કરીને સમસ્ત વિધિનો જાણ અભયકુમાર દેવેન્દ્રની જેવી લીલાથી એના પર ચઢી ગયો, અને સૂર્ય ઉદયાચળને અલંકૃત કરે એમ એણે સિંહાસનને અલંકૃત કર્યું, એ વખતે સકળ પ્રજાવર્ગ એને વિકસિત નેત્રે જોઇ રહ્યો. તરતજ હંસસમાન ઉજ્વળ વસ્રોને લઇને એક પ્રૌઢ સ્રી શિબિકાની પ્રદક્ષિણા કરીને, ઉપર ચઢી અભયકુમારની જમણી બાજુએ બેઠી, અને રજોહરણ તથા પાત્ર હાથમાં લઇ એવી જ એક બીજી મહતરા સ્રી ચઢીને અભયકુમારની ડાબી બાજુએ બેઠી. વળી એક ત્રીજી સુંદર વસ્રધારી, સર્વાંગસંપૂર્ણ અને દેવાંગના સમાન સૌન્દર્યવાન્ સ્રી એની પાછળ બેઠી અને એને મસ્તકે છત્ર ધરી રહી. અન્ય પણ, સપ્રમાણ આકૃતિ અને રૂપલાવણ્યને લીધે અપ્સરાઓજ હોયની એવી શંકા કરાવતી, બે સ્રીઓ અભયકુમારની બન્ને બાજુએ બેઠી, અને એને નાના પ્રકારના રત્ન તથા મણિઓએ જડેલા–સુવર્ણ દંડવાળા, ચંદ્રમાના કિરણોનો સમૂહ હોયની એવો ભાસ કરાવતા, ચામરો વીંજવા લાગી. એક તરૂણી વળી સ્વચ્છ જળપૂર્ણ સુવર્ણની ઝારી લઇને એની વાયવ્ય દિશાએ બેઠી. શ્રેષ્ટ શૃંગારમાં સજ્જ થઇ આવેલી એક વળી ઉત્તમ કાંચનના હાથાવાળો વીંજણો લઇ એને વાયુ ઢાળતી અગ્નિકોણે બેઠી.

આમ સર્વ આવશ્યક વ્યવસ્થા થઇ રહી કે સદ્ય નૃપતિએ આજ્ઞા કરી એટલે સમાન વય અને રૂપાકૃતિવાળા તથા એક સરખા વસ્રાભરણોથી શોભતા, સહસ્ર યુવાનોએ શિબિકા ઉપાડી. તત્ક્ષણ મત્સ્ય, ભદ્રાસન, આદર્શ વર્દ્ધમાન કુંભ શ્રીવત્સ, સ્વસ્તિક અને નંદ્યાવર્ત–આ આઠ આગળ થયા. એની પાછળ હસ્તિ, સિંહ, અશ્વ વગેરેનાં ચિત્રામણવાળી અનેક વિવિધરંગી ધ્વજાપતાકા ચાલી. એની પાછળ રથ અને રથવાળા, એની પાછળ વળી અશ્વો અને અશ્વારો ચાલ્યા. અને બે બાજુએ હસ્તીઓ અને હસ્તીના મ્હા-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

વતો ચાલ્યા. ત્યારપછી ઇક્ષ્વાકુ–યદુ–ભોગ–ઉગ્ર વગેરે કુળના સામન્તો પોતપોતાના વાહન પર આરૂઢ થઇ ચાલવા લાગ્યા. એમની પાછળ ભાલાવાળા, ધનુષ્યવાળા, દંડવાળા, તીરકામઠાવાળા, શક્તિવાળા અને મગૂદળવાળા ચાલવા લાગ્યા. એમની પછી વળી ઠેકતા કુદતા, હસતા, આનન્દ કરતા, એકબીજાથી આગળ નીકળવાનો યત્ન કરતા પાયદળના માણસો ચાલ્યા. અને એમની એ પાછળ મ્હોટા ધનવંતો, સેનાનાયકો શ્રેષ્ટિ વર્ગ, સાર્થવાહ, મંત્રિઓ અને મંત્રીશ્વરો ચાલ્યા.

પછી માર્ગને વિષે કોઇની દુષ્ટ દૃષ્ટિ ન લાગે એટલા માટે બ્હેન, વારંવાર હર્ષપૂર્વક અભયકુમારનાં લુણ ઉતારવા લાગી. અને માતા નન્દાએ પણ એને આશીર્વાદ આપ્યો કે–વત્સ અભયકુમાર તું બાહુબલિ, સનત્કુમાર વગેરેની જેમ યાવત્જીવ ચારિત્ર પાળજે. સિંહની જેમ ચાલી નીકળ્યો છે તો હવે વિહારમાં પણ સિંહત્વ દાખવજે. રાજલક્ષ્મીનો પરિત્યાગ કરીને તું પ્રવ્રજ્યા લેવા ઉદ્યત થયો છે એમાં તેં નિશ્ચયે પૂર્વ પુરૂષોના લુપ્તપ્રાય થઇ ગયેલા આચાર વ્યવહારનો ઉદ્ધાર કર્યો છે. અત્યારસુધી તેં દ્રવ્યશત્રુઓને તો બહુબહુ પરાજય પમાડયા છે. હવે ભાવશત્રુઓનો પરાજ્ય કરી વિજય પતાકા પ્રાપ્ત કરજે અને મોસાળપક્ષ તથા પિતૃપક્ષ–એમ બેઉ કુળોને દીપાવજે.

એટલામાં તો **जय, जय, नन्द, नन्द,** આનન્દમાં રહેજે, વિજય પ્રાપ્ત કરજે એવા મંગલિક શબ્દો બારોટ–ભાટ–આચાર્યચારણ વગેરે વર્ગના લોકોના મુખમાંથી બહાર પડવા લાગ્યા નાન્દી, તૂરી આદિ વાજીંત્રોનો નાદ સાંભળવા લાગ્યા અને અનેક જોવા લાયક દૃશ્યો–તમાસા થવા લાગ્યા–એમાં અભયકુમાર ઉત્તરાનક્ષત્રના મેઘ જેમ ધોધબંધ વર્ષાદ વરસાવે છે એમ, થોકબંધ દ્રવ્ય વેરતો, યશ–કીર્તિથી દિશાઓને પૂરતો હોયની એમ અર્થીજનોના મનોરથ પૂરતો, પિતાને મન્દિરેથી પરમપ્રેમપૂર્વક સમવસરણ ભણી ચાલ્યો. એટલે નગરની તરૂણ અને વૃદ્ધ–સર્વે સ્ત્રીઓમાં ખળભળાટ ઉઠયો. કેમકે સ્ત્રીઓને કૌતુક પહેલું છે. એ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

વખતે એમનામાં માંહોમાંહે આ પ્રમાણે આલાપ-સંલાપ થયા વાતો થવા લાગી:—

બ્હેન, તું ઉતાવળી ઉતાવળી ચાલી તો જરા મારી વાટ પણ નહિં જો ? અલિ ! અભયકુમારને જોવાની બહુ ઉત્કંઠાવાળી, પૂરાં વસ્ત્ર તો પ્હેર; આ તારા કેશ છુટી ગયા છે એ તો બાંધી લે. સખી, તને તારાં રૂપનો બહુ ગર્વ છે પણ કાપડા વિના નહિં ચાલે. નિર્લજ, તને તારાં સાસરીઆંની શરમ નથી આવતી ? હે ગજગામિની, તને આ કુતૂહળ જોવા જવાની બહુ ઇચ્છા છે એમ તારાં વર્તન પરથી જણાય છે પરન્તુ કાનમાંથી કુંડળ નીકળી ગયું એનું તો કંઇ ભાન નથી. અલિ સૌભાગ્ય મદઘેલી,'કંઠમાંથી હાર નીચે પડી ગયો એ ધ્યાનમાં છે ? અરે સ્થુલાંગિ, અભયકુમારને જોવો હોય તો ઉતાવળી ઉતાવળી દોડ. અરે કુતૂહળ જોવા દોડતી આવનારી, ધ્યાન રાખીને બધું જોઇ લેજે. ફરી ફરી આવું જોવાનું નહિં મળે. અલિ મુગ્ધા, આમ ક્યાં સુધી નેત્ર વિકાસી વિકાસીને ત્યાં જોઇ રહીશ ? આ તારૂં કટિવસ્ત્ર ખસી જવાથી લોકો ઉપહાસ કરી રહ્યા છે એ એ તો ભાળ ! અરે નિર્લજ્જ, આ તારા વડીલ જોઇ રહ્યા છે ને તું કેમ દોડાદોડ કરી રહી છે ? મને પણ તારાપર બહુ ક્રોધ થાય છે ! અલિ પતિની માનીતી, તને કંઇ ધન યૌવનનો બહુ ગર્વ આવી ગયો છે કે આવડું મ્હોટુ ગવાક્ષ એકલી રોકી રહી છે ? જ્યાં ત્યાં કૌતુક જોવા જવા આવવામાંજ તારો જીવ છે–અન્યત્ર ક્યાંઇ પણ નથી. એટલેજ તારૂં શરીર આમ વધી જઇને અત્યન્ત સ્થુળ થઇ ગયું છે એ વાત તારા લક્ષમાં નથી. અરે વૃદ્ધા, આખો જન્મારો કૌતુક જોઇ જોઇને હજુ તુપ્તિ ન પામી કે આમ વર્ગ રૂંધીને સૌની આગળ આવી ઉભી છે ? અલિ ગર્વિષ્ટ તારી માતાએ કે કોઇએ તને કદિ પણ શિખામણ આપી છે કે નહિં ? મારા જેવી વૃદ્ધાને અસહ્ય શબ્દપ્રહાર કરતી શા માટે વારંવાર ધક્કા મારે છે ? હે પંડિતા ! તું તો બહુ વાચાળ ઠરી ! હવે તો તારો લવારો બંધ કર. આ અભયકુમાર આવ્યો એને હવે ધારીધારીને જો.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ વિવિધ વાર્તાલાપ કરી રહી હતી એવામાં અભયકુમાર નજદીકમાં આવ્યો. એટલે સકળ સ્ત્રી પુરૂષો તત્ક્ષણ એકાગ્રચિત્તે જોઇ રહ્યા તેથી એઓ જાણે નિશ્ચીત પત્થરના પુતળાં હોયની એવો દેખાવ થઇ રહ્યો. "જેણે ધર્મ, અર્થ અને કામ–એ ત્રણે પુરૂષાર્થો સાધવાપૂર્વક રાજ્ય ચલાવી સર્વ જગત પર એકલો પરોપકારજ કર્યો છે એવા આ અભયકુમાર પોતાનો મનુષ્ય જન્મ સફળ કરવા ચાલ્યા એમ કહી કહી હજારો લોકો એમને આંગળી ચીંધવા લાગ્યા. પદેપદ સહસ્ત્રપદ નેત્રો એમને જોઇ રહ્યા, તે જાણે કુમુદપુષ્પો ચંદ્રમાને, કે કમળપુષ્પો સૂર્યને જોઇ રહ્યાં હોયની ! ધન્ય છે એને ! ધન્ય છે એનાં ઉત્તમ લક્ષણોને, વિદ્વત્તાને, એનાં શૌર્યને, એનાં ધૈર્યને અને એની બુદ્ધિને ! કે સમૃદ્ધિથી ભરેલાં મનહર રાજ્યને જીર્ણપ્રાય રજ્જુની જેમ ત્યજી દઇને આજે, સર્વ સંપત્તિના મૂળ એવા શ્રીમાન્ મહાવીરની સમક્ષ દીક્ષા લઇ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા ચાલી નીકળ્યો છે ! એ પ્રમાણે કહીને લોકો પ્રમોદપૂર્વક એની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. વળી "આ અભયકુમારની જેવી આપણી પણ મતિ થાઓ કે જેથી આપણે પણ આ સંસાર સાગરનો પાર પામીએ" એવા મનોરથોપૂર્વક ધર્મિષ્ટ જનો એની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ઐહિક ફળની આકાંક્ષાવાળા વળી એમ કહીને એના ગુણોનોઅનુરાગ કરવા લાગ્યા કે એના સમાન ભવ્ય રૂપ, સુંદર કાન્તિ, આકર્ષક લાવણ્ય, અને ઉત્તમ સૌભાગ્ય આપણને પણ પ્રાપ્ત થાય તો કેવું સારૂં ! એના સદ્ગુણોથી આકર્ષાયેલાં સ્ત્રી પુરૂષો વળી સૂર્યની જેમ એના ભણી પણ અંજલિ જોડી રહ્યાં હતા એ સૌને અભયકુમાર પોતે પણ સામું નમન કરી સત્કાર કરવા લાગ્યો. વળી કોઇ કોઇ તો "હે સુબુદ્ધિ અભયકુમાર, તું ઘણા દિવસો પર્યન્ત, બહુ બહુ માસ પર્યન્ત, બહુ છમાસી પર્યન્ત, અનેક વર્ષો પર્યન્ત ચારિત્ર પાળજે" એમ આશીર્વાદ દેવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણે પ્રજાવર્ગની પ્રશંસા, સ્તુતિ, અભ્યર્થના, આશીર્વાદ આદિ મેળવતો, પ્રભાવના કરતો, ઉત્કૃષ્ટ ભાવના ભાવતો, સં-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સારની અસારતા અને વિષયની કટુતા બતાવી આપતો, એક તરફથી અદ્વિતીય પ્રમોદ અને બીજી બાજુએ પરમ સંવેગ ધારણ કરતો, તથા પોતાનાં સર્વ ચિરંતન ઉત્તમ કાર્યોથી લોકોને ચમત્કાર પમાડતો અભયકુમાર, આગળ પોતે અને પાછળ પિતા–શ્રેણીક, તેથી જાણે પોતે પિતાનો સન્માર્ગદર્શક દીપક હોયની એમ, પ્રભુના સમવસરણની નજદીકમાં આવી પહોચ્યો.

ત્યાં એનું સર્વોચ્ચ છત્ર દૃષ્ટિએ પડયું એટલે એ, વિધિજ્ઞ હોઇને, શિબિકામાંથી નીચે ઉતર્યો, તે જાણે વિમાનમાંથી ઇન્દ્ર ઉતર્યો હોયની ઉતરીને રાજા વગેરે સર્વ પરિવારસહિત મોક્ષ લક્ષ્મીના દ્વાર જેવા સમવસરણના દ્વાર સુધી પગે ચાલતો ગયો. ત્યાં પુષ્પ–તાંબુલ વગેરે સચિત વસ્તુઓને ત્યજી, ઉત્તરાસંગ કરી એણે એકચિત્તે અંદર પ્રવેશ કર્યો. પ્રવેશ કરીને જ્યાં જિનેશ્વરના મુખકમળનાં એને દર્શન થયાં કે તરતજ એણે અંજળિ જોડી, જાણે કર્મના સમુદાયને જતાંજળિ આપતો હોયની એમ. પછી ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિને લીધે મનોહર જણાતા એ રાજપુત્રે અને સર્વ પરીવારે પુનઃ પુનઃ ભગવાનને નમન કરી, ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા દીધી. ત્યારપછી મગધરાજ શ્રેણિક અને રાણી–નન્દા આદિ સ્વજનોએ અંજળિ જોડી પ્રભુને નમી, સ્તુતિ કરી વિનંતિ કરી કે હે ભગવંત, તમે સચિત્તના ત્યાગી છો તોયે અમારી સચિત્ત ભિક્ષા સ્વીકારો–આ અભયકુમારને ગ્રહણ કરો. એમ કરશો એમાં અમે પણ તરી જઇશું. તીર્થંકર મૂકીને અન્ય કયું ઉત્તમ પાત્ર છે (કે જેને અમે અભયકુમારને આપીએ–સોંપીએ) ?

એ સાંભળીને, પરોપકાર કરવામાં તત્પર એવા જગન્નાથ વીરસ્વામિએ કહ્યું–' લાવો, લઇએ. ' કેમકે ગુરૂઓ (શિષ્યોનો) સંગ્રહ કરવામાં ઉદ્યત હોય છે. અભયકુમારે પણ ઉભા થઇ નમીને પ્રભુને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે–હે સ્વામી, મારો સંસાર સમુદ્ર થકી નિસ્તાર કરો. એટલે જિનભગવાને પણ વામ ભાગે રહેલા એવા એ અભયકુમારના મસ્તક પર પોતાને હાથે વાસક્ષેપ કર્યો, તે જાણે પુણ્યના કણોનો ક્ષેપ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કર્યો હોયની ! પછી પ્રભુએ એને ચૈત્યવંદન, પ્રદક્ષિણા આદિ વિધિ કરાવી કેમકે આવી વિધિ જિનભગવાનોથી જ ઉદ્‌ભવી છે. પછી પ્રભુએ એને, શ્રેણિકે આગળ આણીને મૂકેલો વેશ અપાવ્યો, તે જાણે મોક્ષ મેળવી આપવાની ખાત્રી માટેનું બ્હાનું જ હોયની ! ગીતાર્થ મુનિઓએ એ વેષ એને ઇશાન દિશામાં લઇ જઇને પહેરાવ્યો; કેમકે ધર્મને વિષે પણ લજ્જા મ્હોટી વાત છે. મુનિનો વેષ ધારણ કરીને ઇર્યાસમિતિ સાચવતો પ્રભુની સમક્ષ આવ્યો એ વખતે એ માનસરોવરમાં હંસ શોભે એમ સમવસરણમાં શોભી ઉઠયો. પછી ત્રિભુવનનાયકે પોતે એના મસ્તકના કેશ (ટુંપી ટુંપીને) દૂર કર્યા તે જાણે એના સર્વ—ન્યૂનાધિક કલેશો દૂર કર્યા હોયની ! વળી પછી એને પ્રભુએ રીત્યાચાર પ્રમાણે સામાયિકસૂત્ર ઉચ્ચરાવીને પંચમહાવ્રત ગ્રહણ કરાવ્યાં. એટલે હવે ગૃહસ્થ મટીને ત્યાગી સાધુ થયેલાને (અભયકુમાર મુનિને) ઇન્દ્રઆદિ દેવોએ અને શ્રેણિક વગેરે મનુષ્યોએ હર્ષપૂર્વક વંદન કર્યું. મુનિએ પણ એમને અનેક ઉત્તમ મનોરથોને પૂર્ણ કરવામાં કલ્પવૃક્ષસમાન—એવો ધર્મ લાભ દીધો. પછી એણે અંજળિ જોડીને પ્રભુને નમી વિજ્ઞાપના કરી કે હે ભગવંત, હવે ધર્મ સંભળાવો એ પરથી પ્રભુએ દેવ દુન્દુભિના નાદ સમાન ગાજી ઉઠતી વાણી વડે, કર્મરૂપી તન્તુઓને કાતરી નાખવામાં કાતર સમાન—એવી ધર્મદેશનાનો આરંભ કર્યો:—

હે મહાભાગ આ ચોરાશીલક્ષ જીવયોનિવાળા સંસારમાં ત્રસયોનિનો અવતાર બહુ દુર્લભ છે. એમાં પણ પંચેન્દ્રિયતા દુર્લભ છે. એમાં વળી મનુષ્યત્વ, આર્યદેશમાં જન્મ, ઉત્તમકુળને ઉત્તમ જાતિની પ્રાપ્તિ એટલાંવાનાં દુર્લભ છે. એમાં પણ ઉત્તમ આરોગ્ય ઇન્દ્રિયાનું અક્ષતપણું અને સાધુનો યોગ દુર્લભ છે. એમાં પણ ધર્મ શ્રવણની રૂચિ થવી, એમાં પણ ધર્મ શ્રવણનો યોગ, એમાં પણ ઉત્તમ ક્ષાયિક ભાવ અને એમાં વળી સંસારનો ત્યાગ અને મુનિવ્રતનું ગ્રહણ દુર્લભ છે. એમાં પણ ઉત્તમ ક્ષાયિક ભાવ અને એમાં પણ કેવળજ્ઞાન દુર્લભ છે. એમાં પણ જરા, મૃત્યુ, રોગ, શોક આદિ સર્વ વિપત્તિઓનો જ્યાં સર્વથા અભાવ છે એવું સર્વોત્તમ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અને શાશ્વત સુખનું ધામ મોક્ષપદ તો સૌથી દુર્લભ છે. આમ સર્વ વાનાં એકબીજાથી તર-તમ-તાએ કરીને દુર્લભ જ છે. છતાં પણ તેં તો, આ સર્વમાંનું ઘણુંઘણું પ્રાપ્ત કર્યું છે ત્યારે હવે અન્ય રહ્યું એ પ્રાપ્ત કરવાને માટે, આ પંચમહાવ્રત તેં સ્વીકાર્યાં છે તેના સંબંધમાં સવિશેષ યત્ન કરજે. શેઠની રક્ષિકા-અને-રોહિણી પુત્ર વધુઓએ પાંચ શાળના કણના સંબંધમાં કર્યું હતું એમ તું પણ તારાં પાંચવ્રતના સંબંધમાં કરજે એમને સાચવીને પાળજે અને એમની વૃદ્ધિ કરજે. પ્રમાદ કરીને ઉજ્ઝિકાની જેમ તું એમને ત્યજી દેતો નહિં તેમ ભોગવતીની જેમ એઓનું ખંડન પણ કરતો નહિ, એ સાંભળીને અભય મુનિએ પૂછ્યું-હે જગન્નાથ, એ રોહિણી વગેરેનું શું વૃત્તાન્ત છે એ મને કૃપા કરીને કહો. પ્રભુએ પણ કહ્યું-હે સત્વવાન, સાંભળ:—

આ જ ભરતક્ષેત્રમાં પૂર્વે રાજગૃહ નામના નગરમાં કુબેરનાં જેટલી ધનસંપત્તિવાળો એક ધન નામે શ્રેષ્ટી વસતો હતો. એને એક આદર્શ મહિલા હોયની એવી ધારિણી નામે પત્ની હતી. ધારિણીની કુક્ષિથી ગજદંત જેવા ઉન્નત અને ગુરૂદેવગિરિસમાન શ્લિષ્ટ ધનપાલ, ધનદેવ, ધનઘોષ અને ધનરક્ષક નામના ચાર પુત્રોને અનુક્રમે ઉજ્ઝિકા, ભોગવતી, રક્ષિકા અને રોહિણી નામની ચાર સુંદર સ્ત્રીઓ હતી. આવા પરીવારવાળા સુબુદ્ધિમાન શ્રેષ્ટીએ કેટલોક કાળ સુખે નિર્ગમન કર્યો. એકદા એ રાત્રીને છેલ્લે પહોરે નિદ્રામાંથી જાગ્રત થયો તે વખતે એને એવા વિચારો આવ્યા કે-જેવી રીતે અનેક લાયકાતવાળા પુરૂષોને લીધે ગૃહસંસાર નભે છે તેવી રીતે એવી જ લાયકાતવાળી સ્ત્રીઓ હોય તો એમનાથી પણ નિશ્ચય નભ્યો જાય. પરિજન ભોજન કરી રહ્યા પછી પોતે ભોજન કરે, એઓના સૂતા પછી પોતે સૂએ, અને પ્રભાતે એમના પહેલાં જાગ્રત થાય એવી ગૃહિણી ખરેખર ગૃહલક્ષ્મી જ કહેવાય. પોતાનાં સ્વજનો, અતિથિ, સેવકવર્ગ અને પશુઓની, બધી ચિન્તા પોતે જ કરે એવી ગૃહિણી નિશ્ચયે ગૃહલક્ષ્મી જ કહેવાય. મારા પુત્રોની માતા આવી લાયકાતવાળી હોઇને જ, મારી આટલી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આખી જીન્દગી પર્યન્ત મારો ગૃહસંસાર રૂડી રીતે ચાલ્યા કર્યો છે; મે કોઈની પણ ફર્યાદ આવી નથી. હવે મારી કઇ પુત્રવધુ એવી જ રીતે ગૃહનો નિર્વાહ કરશે એ જાણવા માટે મારે એમની સર્વની પરીક્ષા કરવી જોઇએ. કેમકે ઘરનો આધાર સ્ત્રીપર છે.

આવા આવા વિચારો એના મનમાં ઉદ્‌ભવ્યા એટલે પ્રભાતે ઉઠીને રસોઇઆઓને બોલાવી રસોઈ કરાવી; વધુઓનાં પીયરીઆં તથા અન્ય નાગરિકોને પણ જમવા નોતર્યા; અને સર્વને અનેક વસ્તુઓ આદરસહિત જમાડી. ધનને સાચવી એકઠું કરવાની ઇચ્છાવાળાઓનું પણ દિન લોકોને જમાડવાથી કંઇ ઘટી જતું નથી. જમીને મુખવાસ અત્તર, ગુલાબ લઇ સ્નેહીઓ મંડપને વિષે બેઠા એટલે શેઠે પોતાની જયેષ્ટા પુત્ર વધુને પાસે બોલાવી એને પાંચ શાળના દાણા આપીને કહ્યું "પુત્રી, આ સર્વજનોની સાક્ષીએ તને આ કણ આપું છું-એ હું જ્યારે માગું ત્યારે મને પાછા આપજે." શ્વસૂરે કહ્યું એ સાંભળી કણ લઇ રજા માગી વધુ પોતાના ખંડમાં જઇ વિચારવા લાગી "મારા સસરાજીનું રૂપ અને અંગોપાંગ સંકોચ પામતા જાય છે સંકુચિત થઇ ગયાં છે એટલું જ નહિં પણ એની ગતિ પણ શિથિલ થઇ ગઈ છે, કેશ ખરવાં લાગ્યાં છે, કાન કામ કરતા નથી. મુખમાંથી મિષ્ટ વચન ગયાં એની સાથે દાંત પણ ગયા છે; લાજશરમ ગઇ એની સાથે બુદ્ધિ પણ વહી ગઇ છે; કરોળીઆના મુખમાંથી નીકળે છે એમ એના મુખમાંથી પણ લાળ નીકળ્યા કરે છે; હાથ કૃશ થઇ જવાથી વલય મ્હોટાં પડે છે; શિર પણ વૃક્ષની શાખાની જેમ હાલ્યા કરે છે એમ ચોદિશ વૃદ્ધાવસ્થા પૂરી બેસી ગઇ છે. છતાં એમની આજ્ઞામાં ઐશ્વર્ય ન મળે. કોણ જાણે કેમ કોઇ એને આવું ન કરવા જેવું કરતાં વારતું એ નથી ? આડંબર તો બહુ કર્યો પણ આપ્યા ત્યારે પાંચ કણ ! ચકલીની પાસે ભારે મ્હોટો ધડાકો કર્યો ! દ્રવ્ય ખરચીને ઉત્સવ કર્યો પણ આપવા તો મળ્યા ફક્ત કણ ! હણવો હતો એક ઉંદર માત્ર એમાં તો આખો ડુંગર ખોદ્યો ! સાળના પાંચ કણ આપીને એને તો મને સૌની નજરમાં હલકી પાડી છે ! શું મારા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આપને ઘેર એવા કણ મેં નથી ભાળ્યા? લોકોમાં મારો ઉપહાસ કરાવનારા આ કણ હું તો સાચવી રાખનારી નથી; જ્યારે એ માગશે ત્યારે એવા બીજા ઘણાએ છે એ આપીશ." આમ વિચાર કરીને એણે એ કણ ફેંકી દીધા.

વળી શેઠે બીજી વધુને બોલાવીને એને પણ એજ પ્રમાણે પાંચ કણ દીધા. એ લઇને એ પણ વિચારમાં પડી. "શું આજે સસરાજી ભાન ભૂલ્યા? વૃદ્ધ થયા એટલે બુદ્ધિ ગઈ? આટલો બધો નિરર્થક ખરચ એમણે શામાટે કર્યો? મદ્યપાન કરનારાઓ શિવાય આવો નિરર્થક ખરચ કરનારા તો ક્યાંય ભાળ્યા નહિં! વળી દેખાવ તો આમ બહુ કર્યો, ને આપવાની વાત આવી ત્યાં કેમ કણજ મળ્યા! આ તો 'ખાંડણીયામાં ખાંડવાનું તો કંઇ નથી, ને સાંબેલાં આણ્યાં બે' એના જેવું એક આશ્ચર્ય થયું છે. નથી કાંઇ વૃદ્ધિ કે નથી કંઇ વધામણાં એમાં આવો ખરચ કર્યો એ તો ખાલી મ્હોંયે બચબચ કરવા જેવું થયું છે. મ્હોંમાં કંઇ મિષ્ટ વસ્તુ ખાતા હોઇએ ને બચબચારો કરતા હોઇએ તો તો જાણે ઠીક. સસરાજીને ભાઇઓ, પુત્રો કે સાસુજી પણ કંઇ કહી શકતા લાગતા નથી. એ પોતે એકલાજ જાણે મ્હોટા સમજુ થઇ ફરે છે! વૃદ્ધ થયા એટલે યુક્તાયુક્ત ગમે તે કરતા ફરે છે પણ એમને ગણે છે કોણ? કારણ કે બાળકને ને વૃદ્ધને સૌ સમાન લેખે છે. પરંતુ—એમ છતાંયે, એમણે સર્વની સમક્ષ મને કણ આપ્યા છે એ મારે ફેંકી દેવા યોગ્ય નહિં. એમ વિચારીને એ તો ઉપરથી ફોતરાં કાઢી નાખીને પાંચે કણ ખાઇ ગઇ—મનમાં એમ ધારીને કે જ્યારે માગશે ત્યારે બીજા ક્યાં નથી બહુ છે—એ આપીશ.

પછી ત્રીજી વહુને બોલાવીને એને પણ એજ પ્રમાણે કહીને શેઠે કણ આપ્યા. આ ત્રીજીમાં કંઇ બુદ્ધિ હશે એટલે એને એ પાંચ કણ લઇ એકાન્તમાં જઇ વિચાર્યું કે સસરાજીએ આમ કણ આપ્યા એમાં નિશ્ચય કંઇ કારણ હોવું જોઇએ. નહિં, તો આટલો આટલો ખરચ કર્યો છે ને સર્વ સમક્ષ મને દેવામાં પાંચ કણ મળે એમ હોય નહિં. માટે એમણે કહ્યું એમ મારે એ સાચવી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

તો રાખવા. આમ ચિન્તવીને એને એ પાંચ કણો એક વસ્ત્રના ટુકડામાં બાંધી દૃઢ ગાંઠ વાળી. અને એ ગાંઠને પોતાના આભરણના કરંડિઆમાં સાચવીને મૂકી. એટલુંજ નહિં પરન્તુ એને તો હંમેશાં સાંજ સવાર બહાર કાઢી એની કોઇ પવિત્ર વસ્તુની જેમ આદરપૂર્વક ભક્તિ કરવાનું જારી રાખ્યું.

છેવટે ચોથી પુત્ર વધુને પણ બોલાવીને એને એજ સૂચનાપૂર્વક શાળના પાંચ કણ આપ્યા. આ વહુ, જેનું નામ રોહિણી હતું એ મહા ચતુર હોઇને વિચારવા લાગી. "મારા સસરાજી–જેઓ બૃહસ્પતિની જેવા બુદ્ધિસાળી, સમુદ્રની જેવા ગંભીર અને મેરૂસમાન ધૈર્યવાન, છે, દીર્ઘદર્શી છે, બહુશ્રુત છે એને ઘણું ઘણું જોયેલ અને જાણેલ છે તથા મનવાંછિત આપનાર ચિન્તામણિ જેવા અને મહાજનના શિરોમણિ છે–એમને મને સર્વ સ્વજનોની સમક્ષ શાળના પાંચ કણ આપ્યા એમાં નિશ્ચય કંઇ મહાન પ્રયોજન હોવું જોઇએ કારણ કે સત્પુરૂષો જે કંઇ કરે છે એ પણ અમુક ફળને અનુલક્ષીનેજ કરે છે. માટે આ બાબતમાં મારી મતિ એમ કહે છે કે આ પાંચ કણોને મારે વવરાવીને થાય એટલી વૃદ્ધિ કરવી. આમ વિચારીને એને પોતાના ભક્તિમાન સહોદરોને બોલાવીને કહ્યું–આ મારા શાળનાં દાણા છે તે તમે લઇ જઇને ધ્યાન રાખી તમારા ક્ષેત્રમાં વવરાવો–એમાંથી પુષ્કળ કણ નીપજશે. એ પરથી ભાઇઓએ બ્હેનનું વચન પ્રમાણ કરીને એ કણ લીધા, અને લઇને પોતાને સ્થાને ગયા. પછી વર્ષાકાળ આવ્યો અને પૃથ્વીપર સર્વત્ર જળજળ થઇ રહ્યું ત્યારે એમણે એ પાંચે કણ કોઇ શુદ્ધ ક્ષેત્રના ક્યારામાં વવરાવ્યા. કેટલેક દિવસે એમાંથી જે કણ ઉત્પન્ન થયા એ સર્વ પુનઃ અન્યત્ર વવરાવ્યા. આમ વારંવાર યથોચિત વવરાવતાં ને એમાંથી ઉત્પત્તિ કરાવતાં શાળનાં તો ડુંડાને ડુંડાં ઉગી નીકળ્યા. ઉદાર–ઉપાર્જક પ્રાણિનાં કર્મનાં બીજ હોયની એમ એને પ્રથમ પુષ્પો અને પાછળ ફળ આવ્યાં. અનુક્રમે એ ડુંડાં પાક પર આવતાં લણી લીધાં અને કસુંબાની જેમ પગતળે ખુંદાવ્યાં. એમાંથી એક પ્રસ્થપ્રમાણ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મગધદેશની ઉત્તમ–પ્રખ્યાત શાળ નીકળી. એ બીજે વર્ષાકાળે પાછી વાવી. એમ પૂર્વની વિધિએ વવરાવતાં ને વળી કૃષિ આદિ ક્રિયા કરતાં એમાંથી અનેક કુંભપ્રમાણ શાળ તૈયાર થઇ. ભાગ્ય અનુકુળ હોય ત્યાં પછી શી ખામી ? પછી ત્રીજે અને ચોથે વર્ષે એજ ક્રિયાઓથી સહસ્ર કુંભપ્રમાણ તૈયાર થઇ. પાંચમે વર્ષે વળી કંઇ પાર ન આવે એટલી તૈયાર થઇ. તે જાણે રોહિણીને સર્વવધુઓમાં પ્રથમ પદ અપાવનારાં શુભ કર્મોની સમુહબદ્ધ હારમાળા હોયની !

એવામાં કોઇ અવસરે પુનઃ ધનાવહ શેઠે સમસ્ત નાગરિકો તથા વધુઓનાં પીયેરીયાંને તેડી ભોજનાદિથી સત્કારી સર્વને મંડપમાં બેસાડયા. પછી ચારે વધુઓને ત્યાં બોલાવીને કહ્યું “હે પુત્રીઓ, મેં તમને પૂર્વે શાળના પાંચ કણ આપ્યા હતા તે લાવો. ચારમાંથી એક–ઉજ્ઝિકાએ તો ઘરમાં જઇ કોઠીમાંથી પાંચ કણ લાવી સસરાજીના હાથમાં મૂકયાં. એટલે એને શેઠે પૂછયું–હે પુત્રી, તને તારા માતપિતા ભાઇભાંડુ અને સાસુસસરાના સોગન છે–સત્ય કહી દે કે આ કણ પેલા જ કે બીજા ? એ સાંભળી એણે પોતાની હતી એવી વાત સત્ય જણાવી દીધી; કારણ કે નિર્ગુણીને પણ શપથ અર્ગલા સમાન છે. પછી ભોગવતીએ પણ કોઠીમાંથી કણ લાવીને સસરાના હાથમાં મૂકયા. કેમકે ફેંકી દીધેલી કે ખવાઇ ગયેલી વસ્તુ પુનઃ કયાંથી લાવી શકાય ? એને પણ, યથાવસ્થિત વાત કઢાવવાના પ્રયોગના જાણકાર વૃદ્ધ શેઠે અનેક શપથપૂર્વક પૂછયું એટલે એ પણ સર્વ હકીકત માની ગઈ. કેમકે વ્યન્તરો પણ આપેલા શપથનો લોપ કરતા નથી. ત્રીજી રક્ષિકા નામની વધુ આવી એણે તો પોતે સાચવી મૂકેલા હતા એ પાંચે મૂળના કણો લાવીને સસરાને આપ્યા, શપથ આપીને પુછવા પરથી, એણે યે પોતાની વાત હતી તે નિવેદન કરી. હવે વારો આવ્યો ચોથી રોહિણીનો. એણે સસરાને કહ્યું–હે પિતા, કૃપા કરી અને ગાડાં, બળદ, ઉંટ, ખચ્ચર વગેરે વાહનો મને આપો એટલે મારા શાળના કણ તમને મંગાવી આપું. એ સાંભળીને પરમ પ્રીતિપૂર્વક શેઠે પૂછયું “હે પુત્રી, તું આ શું કહે છે ? એટલે પેલીએ ઉત્તરમાં

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પોતાનો, મુનિના વૃત્ત જેવો ઉજ્વળ વૃત્તાન્ત અથેતિ કહી સંભળાવ્યો; અને શ્રેષ્ઠીએ આપેલા બળદ–ખચ્ચર વગેરેને પોતાને પીયેર મોકલી શાળિના કણ મંગાવી આપ્યા.

આ સર્વપ્રકાર સાંભળી રહી શેઠે, ઉજ્ઝિકાના ભાઇભાંડુઓને, ભ્રકુટી ચઢાવી ઉંચા નેત્રો કરી કહ્યુ 'આ તમારી પુત્રી અને મારી પુત્રવધુ ઉજ્ઝિકા નામ પ્રમાણે ગુણવાળી છે એ નિર્લજના ચિત્તમાં પણ મારો લેશપણ ભય નથી. એણે મારી આજ્ઞા ઉલ્લંઘન કરીને શાળના કણ ફેંકી દીધા તો હવે એનું ફળ એને સદ્ય આપું છું. એને આજથી નિત્ય ઘર સાફસુફ કરવાનું, લીંપવાનું, તૃણ–ગોમય ધુળ આદિ કચરો વાળવાનું, બાળકોની અશુચિ, વસ્ત્ર વગેરે ધોઇ સ્વચ્છ કરવાનું કામ સોંપું છું. એણે મનથી પણ બીજા કશા કામની ઇચ્છા કરવી નહિં. હવે એને મારા ઘરમાં અન્ય કશો અધિકાર નથી. કેમકે પદવી ગુણાનુસાર જ મળે છે. માટે હે બન્ધુઓ તમારે તમારી પુત્રીને શેઠ આવું નીચ કાર્ય સોંપે છે એમ જાણી મારા પર લેશ પણ રોષ કરવો નહિં. પછી ભોગવતીના બન્ધુઓને કહ્યું આ તમારી પુત્રીએ પણ મારી આજ્ઞા ઉથાપી છે. કેમકે એ નિર્ભયપણે શાળના કણ ખાઈ ગઇ. એને હું પીસવું–ખાંડવું–દળવું–રસોઈ કરવી તથા વલોણું કરવું–એ કાર્યો સોંપું છું. એ અન્ય કશાને યોગ્ય નથી. અથવા તો કાન વગરનાને કુંડળ શેનાં હોય? વળી રક્ષિકાના બન્ધુઓને પ્રેમપૂર્વક કહ્યું–તમારી રક્ષિકાએ શાળના દાણા સાચવી રાખીને મારી આજ્ઞા યથાયોગ્ય પાળી છે. માટે હું એને મારા ઘરના સુવર્ણ–મણિ–મુક્તા–વસ્ત્ર વગેરેનો ભંડાર સોંપું છું એણે એ ભંડાર રાત્રિદિવસ સાચવવો. યોગ્ય પદવી ન આપનાર પ્રભુ પણ દોષને પાત્ર કહેવાય. છેવટે રોહિણીના બન્ધુ વર્ગ સમક્ષ શેઠે પ્રમોદસહિત કહ્યું "સર્વ ગુણરત્નોના સાગર જેવી તમારી પુત્રીને હું ધન્યવાદ આપું છું. કેમકે એ મારી વધુએ પોતાની મેળે યથાયુક્ત વિચાર કરીને શાળના કણની વૃદ્ધિ કરી છે. માર્ગાનુસારિણી મતિ એનામાં છે એવી વિરલ મનુષ્યોમાં જ હોય છે. માટે એને હું અત્યારથી મારા આખા ઘરની સ્વામિનીનું પદ આપું છું. એની

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આજ્ઞા શિવાય એક પણ વસ્તુ ઘરથી બ્હાર જાય નહિ તેમ અંદર
આવે પણ નહિં. એ સર્વથી ન્હાની છે છતાં એની જ આજ્ઞા સર્વ
કોઇએ માનવી. કેમકે ગુણ હોય તો મ્હોટા થવાય છે, વયથી મ્હોટા
થવાતું નથી. સુધાકર ચન્દ્રમાને જેમ સર્વ નક્ષત્રોમાં રોહિણી
સન્માન્ય છે એમ મારા ઘરમાં પણ સર્વ વધુઓમાં એ સન્માન્ય
હો. જેને મારી આ આજ્ઞાનું ખંડન કરવું હોય એણે એની આજ્ઞાનું
ખંડન કરવું, અને જેને મારી આજ્ઞા માન્ય હોય એણે એની
આજ્ઞા નિશ્ચયે માનવી.

શ્રેષ્ઠીનાં આ વચન સર્વ કોઇએ નિધાનની જેમ સંગ્રહી રાખ્યા.
લોકોએ પણ રોહિણીની એક દેવીની જેમ પ્રશંસા કરી " પાંચ
દાણામાંથી, કૃષ્ણ ચિત્રાવેલીની જેમ અસંખ્ય નીપજાવી દીધાં એ
રોહિણી વધુ ખરેખર એક રત્ન નીવડી. નિશ્ચયે ભાગ્યવાનને ઘેરજ
આવી વહુ હોય છે. અથવા કામધેનુ કાંઇ જેને તેને ઘેર જન્મતી
નથી. ધનાવહ શ્રેષ્ઠીનાં પણ ધન્યભાગ્ય કે એના ઘરમાં આવી વહુ
આવી છે. સમુદ્રદત તથા લક્ષ્મી વિષ્ણુ શિવાય બીજે રહે પણ ક્યાં?"

પછી શ્રેષ્ઠીના આદેશથી યોગ્યરૂચિવાળી ચારે વધુઓ પોત-
પોતાને કામે વળગી ગઇ. એ પણ આ પ્રમાણે સર્વ કાર્યની વ્યવ-
સ્થા થઇ જવાથી સુખે કર્મધર્મ કરવા લાગ્યો. કેમકે ધર્મ એવાઓ
જ કરી શકે છે કે જેમનું ઘર વ્યવસ્થાવાળું હોય છે.

હે અભયમુનિ, તારા પૂછવાથી મેં આ ચાર વધુઓનું દૃષ્ટાન્ત
કહી સંભળાવ્યું–હવે હું એનો ઉપનય સમજાવું છું એ ચિત્તસ્થિર
રાખીને સાંભળ:—

રાજગૃહનગર જેવો 'નરભવ' સમજવો. ચાર પુત્રવધુઓ કહી
તે પ્રાણિઓની ચાર ગતિ સમજવી, અને જેવો ધનાવહ શ્રેષ્ઠી કહ્યો
એવા ગુરૂ સમજવા. પાંચ શાળના કણ એ પાંચ મહાવ્રત વધુઓનાં
સગાસંબંધિ એ શ્રીયુત ચતુર્વિધ સંઘ. જેમ શેઠે વધુઓનાં સ્વ-
જનોની સમક્ષ પાંચ કણો આપ્યાં એમ ગુરૂ તને સંઘસમક્ષ વ્રત
આપે છે. જેમ ઉજ્જિકાએ શાલિકણ ફેંકી દીધાં તો અશુચિ દૂર
કરવા વગેરે કાર્ય કરવા થકી દુઃખી થઇ તેમ જે મુનિ સુખલંપટ
થઇને પોતાનાં વ્રત ત્યજી દે છે. એવાને લોકો પણ " અરે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

વ્રતભ્રષ્ટ, દુરાશય, પાપિષ્ટ, તારૂં મુખ કોણ જુએ, અમારી દૃષ્ટિથી દૂર થા" એમ કહીને નિંદે છે. અરે નિર્લજ, સર્વસંઘસમક્ષ તારે જ મુખે વ્રત ઉચ્ચરીને હવે એ ત્યજી દે છે એથી તને કંઇ લાગતું નથી? એમ કહીને ઉપાલંભ દે છે. વળી પરલોકમાં પણ એને દુર્ગતિજન્ય પરમ દુઃખ પડે છે. શાળના કણ ખાઇ જનારી ભોગવતીને જેમ ઘરનાં હલકાં કાર્યો કરી કરીને તનમનથી સંતાપ થતો, એવી રીતે આજીવિકા નિમિત્તે વેષ ધારણ કરીને પણ જે માણસ વ્રત ખંડે છે. એ વિશેષ દુઃખી થાય છે. એવાને આલોકમાં નિન્દા અને પરલોકમાં નાનાપ્રકારનાં ક્લેશ અનુભવવા પડે છે. અથવા તો અન્યાયથી સુખ હોય જ શાનું? ત્રીજીવધુ વિચક્ષણ રક્ષિકા જેમ શાળનાં દાણા સાચવી રાખવાથી શ્વશુર વર્ગ વગેરેને સંમાન્ય થઇ પડી, એમ જે માણસ મહાવ્રતો લઇને એને નિરતિચારપણે પાળે છે એ પોતાના આત્માનો નિસ્તાર કરવામાં તત્પર હોઇને આલોકમાં ધર્મિષ્ટજનોની પ્રશંસાને પાત્ર થાય છે અને પરલોકમાં સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખને પણ પ્રાપ્ત કરે છે. વળી જેમ વધુશિરોમણિ પેલી ચોથી રોહિણી શાળના કણોની વૃદ્ધિ કરીને શ્વશૂરના ઘરની એકલી સ્વામિની થઇ, અને સમસ્તજનોની પ્રશંસા તથા સન્માન પામી તેમ જે ભવ્યજન વ્રતગ્રહણ કરીને એને હર્ષપૂર્વક અને એકપણ અતીચાર દોષ વિના પાળે છે એ એની જેમ સન્માન પામે છે; તથા ઉત્તરોત્તર ચઢતું સ્થાન-પ્રાપ્ત કરી અન્ય ભવ્યપ્રાણિઓને મહાવ્રત લેવરાવી એમની વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ કરે છે. એવા મહાવ્રતધારીને જો આક્ષેપણાદિ ઉત્તમ કથા કહેતાં કરાવતાં આવડતી હોય તો એ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવને પણ પ્રતિબોધ પમાડી શકે છે; અને પોતે પણ સ્વદેશમાં તેમ પરદેશમાં પોતાના તીર્થમાં તેમ અન્યતીર્થોમાં, પોતે ન ઇચ્છિતો હોય તો યે પરમ ખ્યાતિ પામે છે. સ્વર્ગ અને મનુષ્ય ગતિમાં ઉત્તમ કુલોમાં પ્રધાન સુખોને અનુભવી અંતમા અપવર્ગનાં પણ પૂર્ણ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે.

હે અભયમુનિ, હવે તારે પણ આ રક્ષિકા અને રોહીણીના ન્યાયે, શુભ સંપાદન કરવાને અર્થે પાંચે મહાવ્રત પાળવાં અને એને પોષી વૃદ્ધિ કરવી.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ગૃહસ્થાવાસમાં પણ યતિ જેવાં આચરણ પાળતો હોઇ જે સર્વ ક્રિયાનુષ્ઠાન જાણતો હતો એવા અભયમુનિએ પણ પ્રભુના આદેશનો 'નાથ! મને આવો ઉપદેશ આપ્યા કરજો' એમ કહીને સત્કાર કર્યો.

પછી પ્રભુએ અભયકુમારના, પિતા શ્રેણિકરાજા વગેરે સંસારિક સંબંધીઓને ઉદ્દેશીને કહ્યું-લીલા માત્રમાં રાજ્ય સંપત્તિ ત્યજી ઉત્તમ પુરૂષોને માર્ગે એકદમ ચાલી નીકળ્યો એવા અભયના પિતા તરીકે તમને પણ ધન્યવાદ ઘટે છે. વળી હર્ષપૂર્વક, લેશ પણ કલેશ કર્યા વિના તમે એને આ પ્રમાણે મહાગૌરવ સહિત દીક્ષા અપાવી એને માટે તો તમારી વિશેષ પ્રશંસા ઘટે.

આવાં જિનભગવાનના ઉપકારક વચનો સાંભળી શ્રેણીકરાજા એમને તથા અભયમુનિને નમીને, અભયનુંજ સ્મરણ કરતો પોતાને સ્થાનકે ગયો.

પ્રભુએ પછી અભયમુનિની ગણધરને સોંપણી કરી. અથવા તો એમાં શું? એમણે તો જગત આખાને અભય આપેલજ છે.

અભયકુમારની માતા નન્દા પણ હર્ષપૂર્ણ ચિત્તે વિચારવા લાગી-મારા અભયને પૂરો ધન્યવાદ દેવો ઘટે છે, કેમકે એણે પિતાના રાજ્યની પોતાને ઇચ્છા નહિં છતાં પણ ચિરકાળ પર્યન્ત રાજ્યની ધુરા વહન કરી હવે તીર્થંકરની પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. અથવા તો સાહસિક પુરૂષોની એજ ગતિ હોય. કાંતો શ્રેષ્ટ રાજ્યલક્ષ્મી, અને નહિં તો પછી પ્રવ્રજ્યા. પણ હવે જ્યારે મ્હારા નન્દનેજ વ્રત ગ્રહણ કર્યું છે ત્યારે મ્હારે સંસારમાં રહીને શું કરવું? હું પણ પ્રભુ પાસે જઇ દીક્ષા લઉં. અથવા તો ગાય પોતે હોંશે હોંશે પોતાના બચ્ચાંની પાછળ જાય છેજ. એમ વિચારી પોતાના સ્વામિનાથ શ્રેણિકરાજાની અનુજ્ઞા માંગી. કારણ કે બને ત્યાંસુધી સર્વના મનનું સમાધાન કર્યા પછીજ ધર્મ કરવો યોગ્ય છે. રાજાએ પણ નન્દાને સમ્મતિ આપી એટલે નન્દાએ પોતાની પાસે હતાં એ બેઉ દીવ્ય કુંડળી અને દેવતાએ આપેલ વસ્ત્રો હલ્લને તથા વિહલ્લને આપી શ્રીમાન મહાવીર પ્રભુ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પ્રભુએ એને પ્રવ્રજ્યાની સાથે ઉપદેશ દઈ મહત્તરા સાધ્વીને સોંપી. કેમકે હંસી હંસીઓના સાથમાંજ શોભે છે. હવે રાજાની પટ્ટરાણી મટી પ્રભુની શિષ્યા અને સાધ્વી બનેલી નન્દા મહત્તરા આર્યાઓની વૈયાવચ્ચ કર્યા કરતી, પાપકર્મોનો ક્ષય કરતી, સર્વ ક્રિયાનુષ્ઠાનનો અભ્યાસ કરતી, જિનગુરૂની ઉપાસના કરતી હર્ષસહિત ચારિત્ર પાળવા લાગી. કારણ કે સજ્જનો રાજ્યને વખતે રાજ્ય કાર્યભારમાં અનુરક્ત રહે છે, તેમ તપશ્ચર્યાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયે તપશ્ચર્યામાંજ લીન રહે છે. એક ઉપવાસ, બે ઉપવાસ, ત્રણ ઉપવાસ, ચાર, પાંચ અને એથીયે આગળ વધીને અર્દ્ધ માસના, અને એક માસના ઉપવાસ કરીને શરીર શોષવવા લાગી. એમ કરતાં અનુક્રમે અગ્યાર અંગસૂત્રોનો અભ્યાસ કરી સર્વશ્રેષ્ટ વિદુષી થઇ, વીશ વર્ષ પર્યન્ત દીક્ષા પાળી, ઘાતિ કર્મોને હણી, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી નંદા સાધ્વી મોક્ષે ગઇ.

હવે અહિં અભયમુનિએ પણ મુનિઓના હૃદયકમળને વિષે ભ્રમરની લીલાએ રહેતાં લીલા માત્રમાં અનેક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કુર્યો; અને નિરન્તર કંઇને કંઇ અભિગ્રહ રાખી, કમળની જેમ ઉપલેરહિત રહી સિદ્ધાંતો શીખી લઇ અસામાન્ય વિદ્વતા પ્રાપ્ત કરી. વળી જીવ આત્માની પેઠે અપ્રતિહત ગતિ, શંખની જેમ નિરંજન, વાયુની પેઠે અપ્રતિબદ્ધ, કૂર્મની જેમ ગુપ્તેન્દ્રિય, પક્ષીની જેમ વિમુક્ત, આકાશની જેમ નિરાશ્રય, ભારંડની જેમ અપ્રમત્ત, ખડ્ગીના શૃંગની જેમ એકાકી, વૃષભની જેમ દઢકાય, અગ્નિની જેમ સુદીપ્ત, હસ્તીની જેમ ઉન્નત, સિંહની જેમ દુર્ધર્ષ, ભાસ્કરની જેમ તેજસ્વી, ચંદ્રમાની જેમ શીતળ, સાગરની જેમ ગંભીર, મેરૂની જેમ નિષ્કંપ, પૃથ્વીની જેમ સર્વંસહ, અને શરદના જળની જેમ સ્વચ્છ રહી; શસ્ત્રાઘાત વિષદંશ કે શીતળ લેપ હરકોઇ કરી જનાર પર સમભાવ રાખી; કાષ્ટ અને મણિસુવર્ણાદિને, તથા સ્વજન અને પરજનને એકજ દૃષ્ટિએ નિહાળી રાય અને રંક, વિદ્વાન અને મૂર્ખ, ધનવાન અને નિર્ધન, ભાગ્યવાન અને નિર્ભાગી, રૂપવાન અને કદ્રુપા—સર્વને સરખા ગણી; અને શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, અને

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સ્પર્શ—એ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોના કડવા મીઠા અનુભવોને વિષે સમતાભાવ ધારણ કરી—લોકોને આશ્ચર્યચકિત કરી નાખ્યા. બહુ શું કહેવું—ભવ કરવા પડે કે મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય—બેઉ પર એ નિસ્પૃહ રહ્યો. અનેકવિધ દ્રવ્ય, ગ્રામનગર આદિ ક્ષેત્ર, સમય પ્રમુખ કાળ અને પર્યાયરૂપ ભાવને વિષે તથા બાલ્ય તરૂણ અને વૃદ્ધ અવસ્થાઓને વિષે કે અન્યત્ર પણ કયાંઇ એણે પ્રતિબંધ (મોહ) રાખ્યોજ નહિં. અને પશુ માનવ કે દેવના કરેલા—અનુકુળ કે પ્રતિકુળ—અલ્પ કે મહાન્ ઉપસર્ગોને વજ્રસમ ધૈર્યવડે સહન કરી લઇ પોતાની જાતને સર્વ સત્યવંત પ્રાણીઓને વિષે શિરોમણિ પુરવાર કરી આપી.

અભયઋષીશ્વરે એક અસંયમ, રાગદ્વેષરૂપી બેઉ બન્ધનો અને મન વચન કાયા સંબંધી ત્રણ દંડ પરહરી દીધા. રસ, રિદ્ધિ અને સાતા વિષયક ત્રણે ગૌરવ ત્યજી દીધા. માયા નિદાન અને મિથ્યાત્વ સંબંધી ત્રણે શલ્ય કાઢી નાખ્યા. જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રની કદિ પણ વિરાધના કરી નહિં. મન વચન તથા કાયાને કબજામાં રાખ્યાં. ક્રોધ, માન, માયા અને લોભરૂપી ચારે કષાયો પર અંકુશ રાખ્યો. આહાર, ભય, પરિગ્રહ અને મૈથુન એ ચારે સંજ્ઞાઓ કાઢી નાખી. રાજ્ય, દેશ, સ્ત્રી અને ભોજન વિષયક ચારે વિકથાઓ વિસારી દીધી. આર્ત્ત કે રૌદ્ર ધ્યાન પડતું મૂકી ફક્ત શુકલ અને ધર્મધ્યાન પરજ ધ્યાન રાખ્યું. કાય, અધિકરણ, દ્વેષ, પરિતાપ અને વધથી થતી પાંચે ક્રિયાઓ—પાપાનુષ્ટાનોને વિસર્જન કર્યા. ચક્ષુ, ઘ્રાણ, જીન્હા, સ્પર્શ અને કર્ણ એ પાંચે ઇંદ્રિયોના ગુણોનો ઉપયોગ પડતો મૂકયો. હિંસા, અસત્ય, ચોરી, મૈથુન અને પરિગ્રહને દેશવટો દીધો. ઇર્યા ભાષા, એષણા, આદાન અને ઉત્સર્ગ આદિ સમિતિઓની સાથેનો સંબંધ દ્દઢ કર્યો. પૃથ્વી, પાણિ, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અને ત્રસ જીવોની રૂડી રક્ષા કરી. પોતાની વિચારસૃષ્ટિ પર કૃષ્ણ, નીલ કે કાપોત લેશ્યાનો પ્રકાશ ન પડવા દેતાં તેજ, પદ્મ અને શુકલ લેશ્યાનો પ્રકાશ આણ્યો. આલોક, પરલોક, આદાન—ચોરી; આજીવિકા, મરણ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અપયશ અને અકસ્માત્ આ સાતે ભયોની દરકાર પડતી મૂકી. જાતિમદ, કુળમદ, બળમદ, રૂપમદ, તપમદ, ઐશ્વર્યમદ, જ્ઞાનમદ અને લાભમદ એ આઠે ત્યજી દીધા. સ્ત્રી પશુ અને નપુંશકથી સંસક્ત વસતિ, સ્ત્રીજાતિની કથા, સ્રીઓનાં અંગોપાંગનું નિરીક્ષણ, સ્ત્રી જે આસન ઉપર બેઠેલી તેના ઉપર બેઘડીની અંદર બેસવું, ભીંતને આંતરે રહેલા દંપતીનો હાસ્યવિનોદનું શ્રવણ, પૂર્વ ભોગવેલા વિષયસુખનું સ્મરણ, નિત્ય સ્નિગ્ધ આહાર અને પ્રમાણથી અધિક આહાર–આટલાં વાનાં પરિહર્યાં. વળી નવ પ્રકારે બ્રહ્મચર્ય પાળતા આ અભયકુમાર મુનિશ્રીએ શરીરને પણ શોભાવવાની વાત વિસારી મૂકી. સરલતા, મૃદુતા, ક્ષમા, નિર્લોભતા, સત્યભાષણ, સંયમ, તપ, પરિગ્રહ, ત્યાગ, બ્રહ્મચર્ય અને શૌચ એ દશ પ્રકારનો ધર્મ ઓળખી એ પ્રમાણે વર્તન રાખ્યું. વળી દર્શન, વ્રત, સામાયિક, પૌષધ, કાયોત્સર્ગ, બ્રહ્મચર્ય, સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ, આરંભનો ત્યાગ, આદેશનિર્દેશનો ત્યાગ, ઇચ્છાનો ત્યાગ અને સાધુરૂપતા આ અગ્યાર શ્રાવકની પ્રતિમાઓ કહેવાય છે તેના તથા બાર[1] સાધુની પ્રતિમા,

૧ ભિક્ષુ પ્રતિમા–અભિગ્રહ વિશેષ પહેલી પ્રતિમા એક માસની તેમાં હમેશાં આહાર તથા પાણીની એક દત્તી લેવા કલ્પે, દત્તી એટલે એકી સાથે જેટલો આહાર દાતાર આપે તેમાં ધારા ન ત્રુટે તેનું નામ દત્તી ૧, બીજી પ્રતિમા બે માસની તેમાં બે દત્તી લેવી કલ્પે ૨, ત્રીજી ત્રણ માસની તેમાં હમેશાં આહારની અને પાણીની ત્રણ દત્તીજ લેવી કલ્પે ૩, ચોથી પ્રતિમા ચાર માસની તેમાં હમેશાં ચાર દત્તી લેવી કલ્પે ૪, પાંચમી પાંચ માસની તેમાં પાંચ દત્તી લેવી કલ્પે ૫, છઠી ૭ માસની તેમાં ૭ દત્તી લેવી કલ્પે ૬, સાતમી સાત માસની તેમાં સાત દત્તી લેવી કલ્પે ૭, આઠમી પ્રતિમા સાત દિવસની તેમાં એકાંતર ચઉવિહાર ઉપવાસ નગરની બહાર ઉત્તાન આસને ઘોર ઉપસર્ગ સહન કરવા ૮, નવમી સાત દિવસ એકાંતર ચઉવિહાર ઉપવાસ નગરની બહાર ઉત્કુટુક, વક્રકાષ્ટશાયી અથવા દંડાયતિક આસન ઉપસર્ગ સહન કરવા ૯, દશમી સાત દિવસની એકાંતર ચઉવિહાર ઉપવાસ ગોદોહિક અથવા વીરઆસન ૧૦, અગ્યારમી એક અહોરાત્રિની ચઉવિહાર છઠ ૧૧, બારમી ચઉવિહાર અઠમથી એક રાત્રિની ૧૨.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

તેર[1] ક્રિયા સ્થાન, ચૌદ[2] જીવોના સ્થાન. પંદર[3] પરમાધાર્મિક, સોળ[4] શ્રી સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના અધ્યયનો એ સર્વના સંપૂર્ણ જ્ઞાતા. સત્તર[5] ભેદી સંયમના નિર્દોષ પાલણહાર.

૧ અર્થ ક્રિયા ૧, અનર્થ ક્રિયા ૨, હિંસા ક્રિયા ૩, અકસ્માત્ ક્રિયા ૪, દષ્ટિ વિપર્યાસ ક્રિયા ૫, મૃષા ક્રિયા ૬, અદત્તાદાન ક્રિયા ૭, અધ્યાત્મ ક્રિયા ૮, માન ક્રિયા ૯, મિત્ર ક્રિયા ૧૦, માયા ક્રિયા ૧૧, લોભ ક્રિયા ૧૨, અને ઇર્યાપથિકા ૧૩ આ તેર ક્રિયાસ્થાનો છે.

૨ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ થાવર ૧, પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ થાવર ૨, અપર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ થાવર ૩, પર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વી કાયાદિ પાંચ થાવર ૪, અપર્યાપ્ત બેં ઇંદ્રિય ૫, પર્યાપ્ત બે ઇંદ્રિય ૬, અપર્યાપ્ત ત્રેઇંદ્રિય ૭, પર્યાપ્ત ત્રેઇંદ્રિય ૮, અપર્યાપ્ત ચતુરિંદ્રિય ૯, પર્યાપ્ત ચતુરિંદ્રિય ૧૦, અપર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય ૧૧, પયાપ્ત અસંક્ષી પચેંદ્રિય ૧૨, અપર્યાપ્ત સંજ્ઞી પંચેં-દ્રિય ૧૩, અને પર્યાપ્ત સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય ૧૪, આ જીવોના ચઉદ સ્થાન છે.

૩ અંબ, અંબઋષિ, સામ, સબલ, રૂદ્ર, ઉપરૂદ્ર, કાલ, મહાકાલ, અસિપત્ર, ધન, કુંભ, વાલુ, વૈતરણી, ખરસ્વર અને મહાઘોષ નામના પંદર પરમાધાર્મિક ભુવનપતિના અસુરનિકાયના દેવો છે તે ત્રણ નરક પૃથ્વી સુધી ક્રિડા કરવા જાય છે ત્યાં નરકના જીવોને નાના પ્રકારના દુઃખો આપે છે.

૪ સમય–સ્વ સમય પરસમય પરૂપણા ૧ સ્વ સમય બોધ વૈતાલિયછંદોપનિબદ્ધ ૨, ઉપસર્ગ ૩, સ્ત્રી પરિજ્ઞા ૪, નરક વિભકિત ૫, શ્રી મહાવીરસ્તવ ૬, કુશીલ પરિભાષા ૭, વીર્ય ૮, ધર્મ ૯, સમાધિ ૧૦, માર્ગ–જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ભાવ માર્ગ ૧૧, સમવસરણ ૧૨, યાથા તથ્ય ૧૩, ગ્રંથ–બાહ્યાભ્યંતર ગ્રંથનો પરિત્યાગ ૧૪, આદાનીય જ્ઞાનાદિ ગ્રહણ ૧૫, ગાથા ષોડક પ્રથમના પંદર અધ્યયનોમાં વિધિ પ્રતિષેધ દ્વારાએ જે જે અર્થો કહ્યા છે તે પ્રમાણે આચરણ કરે તે સાધુ થાય એવો ઉપદેશ છે.

૫ પૃથ્વીકાય સંયમ ૧, અપ્કાય સંયમ ૨, અગ્નિકાય સંયમ ૩, વાયુકાય સંયમ ૪, વનસ્પતિકાય સંયમ ૫, બે ઇંદ્રિય સંયમ ૬, તે ઇંદ્રિય સંયમ ૭, ચતુરિદ્રિય સંયમ ૮, પંચેંદ્રિય સંયમ ૯, અજીવ સંયમ ૧૦, પ્રેક્ષા સંયમ ૧૧, ઉપેક્ષા સંયમ ૧૨, પ્રમાર્જના સંયમ ૧૩, પારિષ્ટાપનિકા સંયમ ૧૪, મન સંયમ ૧૫, વચન સંયમ ૧૬, કાય સંયમ ૧૭.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અઢાર[1] પ્રકારે બ્રહ્મચર્યના નિરતિચારપણે પાલણહાર, [2]ઓગણીસ શ્રી જ્ઞાતા સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના અધ્યયનોના જાણકાર થયા. વીસ અસમાધિ સ્થાન અને એકવીસ સબલાદોસના વર્જક બાવીસ પરિસહના જિતનાર. ત્રેવીસ સૂત્રકૃતાંગ, સૂત્રના અધ્યયનોના જાણુ ચોવીસ શ્રી દેવાધિદેવની આજ્ઞાપાલક પાંચ મહાવ્રતોની પચવીશ ભાવનાના ભાવનાર. છવીસ શ્રી દશા કલ્પ વ્યવહાર સૂત્રના ઉદ્દેશ કાલોના જાણકાર. સાધુના સત્તાવીસ ગુણે બીરાજમાન. અઠાવીસ શ્રી આચાર પ્રકલ્પ અધ્યયનના જાણુ થયા. ઓગણત્રીસ પાપના ઉપાદાનભુત શ્રુત પાપ શ્રુત તેનો પ્રસંગ–આસેવન, પાપ શ્રુત પ્રસંગના તથા ત્રીશ મોહનીય સ્થાનના વર્જક. એકત્રીસ સિદ્ધ ગુણોના જાણકાર. બત્રીસ યોગ સંગ્રહના જાણકાર, તેત્રીસ ગુરૂની આશાતનાના વર્જક.

આવા આવા અનેક વિશિષ્ટ ગુણોવાળા અભયમુનિએ નિત્ય ભક્તિપૂર્વક શ્રી વીરપ્રભુના ચરણ કમળની, સેવા અને નિઃસ્પૃહ મને સાધુઓની વૈયાવચ્ચ કરવામાં તત્પર રહી પુણ્યાનુબંધિ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. અસાધારણ ગ્રહણ શક્તિની સાથોસાથ પ્રશ-

---

૧ તિર્યંચ અને મનુષ્ય સંબંધી મન વચન અને કાયાએ કરીને મૈથુન સેવવું સેવાવવું અને સેવતાને સારો જાણવો એ નવ ભેદ ઔદારિકના તથા ભવનપતિ આદિ દેવ સંબંધી મૈથુન મન વચન અને કાયાએ કરીને સેવવું સેવાવવું અને સેવતાને સારૂં જાણવું એ નવ ભેદ વૈક્રિયના મળી અઢાર પ્રકારે અબ્રહ્મચર્યનો સર્વથા ત્યાગ.

૨ શ્રી મેઘકુમાર ૧, સંઘાટક–ધન્ના સાર્થવાહ અને વિજયચોરને એક બંધન વડે ભેગા બાંધ્યા ૨, મયૂરાંડક ૩, કચ્છપ ૪, શૈલક–થાવરચ્ચા પુત્ર શિષ્ય શુકપરિવ્રાજકશિષ્ય શૈલક રાજર્ષિ ૫, તુંબક ૬, રોહિણી–શાળીના પાંચ દાણાની વૃદ્ધિ કરનારી ૭, શ્રી મલ્લીનાથ ૮, માકંદી શ્રેષ્ટીના પુત્ર જિનપાલિત અને જિનરક્ષિત ૯, ચંદ્રમા ૧૦, દાવદવ ૧૧, ઉદક–નગરની ખાઇનું શુદ્ધ જળ બનાવનાર સુબુદ્ધિમંત્રી ૧૨, મંડુક નંદમણિકારશ્રેષ્ઠી ૧૩, તેતલી પુત્ર મંત્રી ૧૪, નંદીફળ ૧૫, અપરકંકા–દ્રોપદી અધિકાર ૧૬, અશ્વ ૧૭, સુસુમારદારિકા ૧૮, શ્રી પુંડરિક અને કંડરિક ૧૯.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

સ્ય વિનયગુણ પણ હોવાથી એણે શીઘ્ર અગ્યારે અંગ સૂત્રથી તથા અર્થથી ધારી લીધા-આધીન કર્યાં.

એમ કરતાં એક વખત પ્રભુની આજ્ઞા લઇ ગીતાર્થ મુનિઓના પરિવાર સાથે અભયમુનિએ ભવ્ય જીવોના પ્રતિબોધને અર્થે પૃથ્વી પર એકાકી વિહાર કર્યો. એમાં એક પ્રસંગે મુગ્ધ, મધ્યમ અને બુદ્ધિમાન શ્રોતાઓની સભામાં ગંભીર નાદે દેશના આપતાં એમણે કહ્યું કે-હે મહાનુભાવ શ્રોતાઓ! મોહરાજાનો પૌત્ર અને રાગનો પ્રસિદ્ધ પુત્ર જે કામદેવ-એને આધીન રહેનારા પ્રાણીઓ અનેકાનેક રીતે પીડાય છે. માટે એવા પાપનો હેતુભૂત આશ્રવનો તમારે પરિત્યાગ કરવો. અને સ્વર્ગ તથા મોક્ષનાં સુખ આપનાર જે સંવર-એનો આશ્રય કરવો આવશ્યક છે. એ દુષ્ટ મકરધ્વજ-કામદેવનો નિગ્રહ કરવાને, ત્રણ જગતમાં એકલો વીર ગણાતો સંવરજ શક્તિમાન છે. એ ઉપર એક દૃષ્ટાન્ત આપું.

સર્વ નગરોમાં શ્રેષ્ઠ ભુવનાભોગ નામે નગર છે. ત્યાં લોકો સર્વ, જાણે શાસ્ત્ર સમુદ્રમાં રહેતા હોયની એમ રહે છે; એમાં કર્મરૂપી ઉપાધ્યાયે પઢાવેલા ઉત્તમ તેમ અધમ પ્રાણીરૂપી નટપાત્રો, અહર્નિશ, જાતિ તેમજ વેશ બદલી બદલીને નવા નવા પાઠો લઇ, નવે રસ-અને વિવિધ અભિનય-થી ભરપૂર નાટક કરી રહ્યા છે. ત્યાં, ત્રણે જગતને જેણે મોહિની લગાડી દીધી છે એવા મોહરાજાનો પૌત્ર, અને વશીકરણમાં ચતુર એવા રાગકેસરિનો મહાન અભિલાષાદેવીની કુક્ષિએ ઉત્પન્ન થયેલ પુત્ર, પ્રસિદ્ધ મકરધ્વજ નામે રાજા છે. વિષ્ણુ, શિવ અને બ્રહ્મા આદિ દેવો અને દાનવો સુદ્ધાં એની આજ્ઞા, મયુરો જેમ કલગી ધારણ કરે છે એમ, મસ્તક પર ધારણ કરી રહ્યા છે; અને પ્રજ્ઞપ્તી રોહિણી વગેરે સેંકડો વિદ્યાઓના બળથી ઉન્મત્ત, અસાધારણ સૌભાગ્યવાળા વિદ્યાધરો પણ મીઠું બોલી બોલીને, અબળા સ્ત્રીઓના ગુલામોની જેમ, એને ચરણે નમી રહ્યા છે. તો પછી એમની આગળ તૃણપ્રાય ગણાતા આ પૃથ્વીપરના રાજાઓ કે સાધારણ મનુષ્યોની તો વાતજ શી કરવી? અરે! અજ્ઞાન મૂક પશુઓ પણ એ મકરધ્વજ-કામદેવને આધીન છે! ખરેખર એની વશીકરણ શક્તિ અજા-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

યમ છે. એના ગ્રાહ્યમાં આવેલાઓ યમની જિહ્વા જેવી વિકરાળ જવાળા વિસ્તારતા અગ્નિમાં પણ લીલામાત્રમાં પ્રવેશ કરે છે. એના વચન માત્રથી પ્રાણીઓ અનેક મત્સ્યોથી ભરેલા ઉછળી રહેલા મોજાંઓથી ભયંકર દેખાતા એવા સમુદ્રમાં, જાણે એક સાધારણ સરોવરમાં ઉતરતા હોયની એમ, પ્રવેશ કરે છે. એના પંજામાં સપડાયેલા પ્રાણીઓ, કદલીવનમાં પ્રવેશ કરતા હોયની એમ, રમતા રમતા ધનુષ્ય–ખડ્ગ વગેરેને લીધે ભયંકર દેખાતા રણક્ષેત્રમાં પણ ઉતરી પડે છે. આ જગતમાં પ્રાયે એવું કોઇ નહિં હોય કે જે એની આજ્ઞા અમાન્ય કરવાનું ઇચ્છે. એના જેવા મોહરાજાના વંશના શાસનમાં કંઇ પણ અસંભવિત નથી. એ કામદેવને એના જેવાજ ગુણવાળી રતિ નામે ભાર્યા છે–એ પણ એનું મહદ્ ભાગ્ય. કેમકે અનુરૂપ સ્ત્રી મળવી બહુ વિરલ છે. સકળ જગત્‌ને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી નાંખે એવું તો એ રતિનું સૌન્દર્ય છે. અને એને લીધેજ એ સર્વ રૂપવતી સ્ત્રીઓમાં દૃષ્ટાન્તાસ્પદ થઇ પડી છે. શંભુને જેમ ગૌરી વિના ચેન પડતું નથી તેમ કામને એના વિના પળ માત્ર પણ ચેન પડતું નથી. વળી આ કામરાજાને સ્પર્શન, ઘ્રાણ, નયન શ્રોત નામે ચાર બળવાન સુભટો છે. એના સેનામાં એક રસના નામની રણશૂરી સ્ત્રી છે. સ્ત્રી પણ કોઇ કોઇ પુરૂષત્વવાળી હોય છે એમાં કંઇ આશ્ચર્ય નથી. શેષ સુભટોથી અસાધ્ય એવો પરપુરપ્રવેશ એનો સ્પર્શન નામનો સુભટ વિનાશ્રમે કરી શકે છે; નિર્મળ–સ્વચ્છ સ્ફટિકને વિષે પ્રતિબિમ્બ પ્રવેશ કરે છે એમ. નવનીતસમાન કોમળ સ્ત્રીના અંગ–તૂલ આદિ વસ્તુઓજ એને ગમે છે. બાવળ કે કૌચ વગેરેનું તો એ નામ પણ લેતો નથી. જ્યારે એ કોમળ વસ્તુઓનો સ્પર્શ પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તો જાણે પોતે મ્હોટું પરાક્રમ કર્યું હોયની એમ માને છે અને મોહિની વિદ્યાવાળાની જેમ સકળ જગતને મુગ્ધ બનાવી દે છે. વળી એના ઘ્રાણ સુભટ તો વૈતાઢ્ય પર્વતની એકાન્ત–નિર્જન ગુહામાંજ હોયની એમ એની નાસિકાના વિવરોમાં ઘર કરીને રહેલો છે–ત્યાં એને કુંકુમ–કેસર, કપૂર, કસ્તૂરી, પુષ્પો વગેરેનો ઉત્તમ સુગંધ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પ્રાપ્ત થવાથી એ, ખાવાનું મળવાથી બાળકો કરે છેએમ હર્ષપૂર્વક નાચવા કુદવા માંડે છે. પરન્તુ જો કયાંઇથી દુર્ગન્ધ આવી તો, ભિક્ષુક આવે છે ત્યારે ધનવંતો પોતાનાં ઘરનાં દ્વાર બંધ કરી દે છે એમ, નાસિકાના દ્વાર બંધ કરી દે છે. અને વિષના ગંધથી અભિવાસિત કરીને શત્રુઓના આશ્રયનો નાશ કરવામાં આવે છે એમ એ દુર્ગન્ધનો સુગંધ વડે ક્ષણ માત્રમાં નાશ કરે છે. એ કામરાજાના ત્રીજા સુભટ ચક્ષુરાજનું કાર્ય સકળ વિશ્વપર ચૌદિશ નજર રાખવાનું છે. અન્ય સુભટોના સંચારનો એનીજ દૃષ્ટિ પર આધાર છે; ક્રિયાનો (આધાર)-જ્ઞાન દૃષ્ટિ પર છે એવી રીતે. લોકોનું રૂપ નીહાળવાની લાલસાવાળો એ મુખરૂપી પ્રાસાદના નેત્રરૂપી ગવાક્ષોપર બેસી રહી સ્ત્રીઓનાં અંગોપાંગ અને અન્ય પણ સુરૂપ વસ્તુઓ જોઇ જોઇને અત્યન્ત હર્ષ પામે છે; મિષ્ટ મોદકો જોઇને ક્ષુધાતુર બ્રાહ્મણો રાજીરાજી થાય છે એમ. એમાં જો કોઇ અંધ, પંગુ આદિ કુરૂપ પ્રાણી નજરે પડયું તો એના સંક્રમણના ભયને લીધેજ હોયની એમ એ દૃષ્ટિ–ગવાક્ષો સદ્ય બંધ કરી દે છે. એ ગર્વિષ્ઠ ચક્ષુરાજમાં વળી એટલી બધી શક્તિ છે કે એ, દૃષ્ટિ વિષ સર્પની જેમ, શત્રુઓને રૂપદર્શન માત્રથી જ બાળીને ભસ્મ કરી નાખે છે. કામમહારાજાનો પોતાના કાર્યમાં સાવધાન એવો ચોથો સુભટ શ્રોત એનો ચર હોયની એમ ગુપ્તપણે શ્રવણરંધ્રોમાં બેસી રહે છે. ત્યાં પિશાચની જેમ અદૃશ્ય રહીને એ સમસ્ત લોકોનું બોલવું ચાલવું સાંભળ્યા કરે છે. એમ કરતાં જે જે સાંભળવામાં આવે એ પોતાને અનુકૂળ હોય તો તો બળભદ્રની જેમ તલ્લીન થઇને સાંભળ્યા કરે; પરન્તુ જો કંઈ પ્રતિકૂળ લાગ્યું તો, પિત્તના વ્યાધિવાળો જેમ તિખા પદાર્થોને નિન્દાપૂર્વક ત્યજી દે છે એમ એ સાંભળવું ત્યજી દે છે–બંધ કરે છે. એ સ્વરપ્રાણથી લીલા માત્રમાં અખિલ જગતને વશ કરે છે; પરશુરામે જેમ ઉગ્રપરશુવિદ્યા વડે સર્વ જગતને સ્વાધીન કર્યું હતું એમ. વળી જે રસના છે, એ મધુર, તિક્ત વગેરે સર્વ રસોનો સ્વાદ જાણનારી છે અને શત્રુનાં સૈન્યને ભેદવાની શક્તિવાળી છે અને સર્વ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

બન્ધુ વર્ગને—ચારે સુભટોને સંમાન્ય છે. આ રસના દંતપંક્તિરૂપી કપાડવાળા મુખ પ્રાસાદને વિષે ઘટિકારૂપી પડદામાં ઉર્ધ્વ રહેનારી જીવ્હારૂપી ખાટ પર રહે છે. વિધવિધ સ્વાદિષ્ટ રસ પ્રાપ્ત થાય તો એ બહુ રંજન પામે છે. વળી એ સ્વચ્છંદ—ચારિણીની ચેષ્ટિત સર્વ પોતાને મનગમતું એ પ્રાશન કરે તો જ દગ્ વગેરે ચારે સુભટો આબાદ રહી શકે છે કેમકે મૂળમાં છંટકાવ હોય તો જ વૃક્ષને પત્ર, પલ્લવ, પુષ્પ અને ફળ આવે છે. રસના અન્ન ગ્રહણ કરે નહિં તો ચારે સુભટો મન્દ પડી જાય છે. એમનો સર્વનો આ સમવાય ખરે જ આશ્ચર્યકારક—અસાધારણ છે. વિશેષ શું કહેવું ? એક રસનામાં જીવન હોય તો જ સ્પર્શન આદિ ચારે સુભટો જીવતા રહે છે.

આવી અનુપમ પ્રશસ્ત લાયકાતવાળાએ પાંચેને છળ, દ્રોહ, પ્રમાદ વગેરેની સંગાથે મકરધ્વજ રાજાએ ત્રણ્યે જગત્પર વિજય મેળવવાને મોકલ્યા. એમણે પ્રથમ દેવતાઓ પાસે, નારકીના જીવો પાસે, તેમ તિર્યંચો પાસે પોતાના કામદેવરાજાનું ચક્રવર્તીત્વ શાસન સ્વીકારાવ્યું. ત્યાંથી એઓ મનુષ્યલોકમાં ઉતર્યા અને એમને અત્યન્ત ભય ઉપજાવ્યો. અકર્મભૂમિના ઋજુ જીવોને કુટિલપણે વશ કરી એમની પાસે અનંગ—કામદેવ રાજાની આણ કબુલ કરાવી. પણ એવા મુગ્ધજીવોને છળવા એમાં દુષ્કર હતું પણ શું ? વળી પછી ધર્માધર્મના વિવેકના જ્ઞાનવાળા કર્મભૂમિના માનવો પર પણ શીઘ્ર વિજય મેળવ્યો. મૂર્ખ લોકોને વશ કરવામાં વાર પણ કેટલી લાગે ? એમની સન્મુખ પેલાઓએ પોતાના સુંદર વિષયો ખડા કરીને એમને લોભાવ્યા. જાણતાં છતાં પણ લોભાઇ પાશમાં પડનારા ધર્મજ્ઞો પૃથ્વીપર નથી એમ નથી.

એમ ગામેગામે અને નગરેનગરે લોકોને ફસાવતા અને સર્વ જગતને તૃણપ્રાય ગણતા ફરતાં ફરતાં, અર્હતપ્રભુઓનો કીર્તિસ્તંભ હોયની એવો ધૃતવાળી શ્વેતશિલાઓએ યુક્ત અત્યન્ત ઉંચો વિવેકગિરિ એ કંદર્પરાજના સુભટોની દૃષ્ટિએ પડયો.

સર્વદુર્ગનો શિરોમણિ એ વિવેકગિરિ પર આરૂઢ થયેલા પ્રાણીઓને મોહરાજાનો બાપ આવે તોયે ફસાવી શકતો નથી.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

કૈલાસપર જેમ અલકાપુરી આવેલી છે એમ એ ગિરિપર સુકાળ આરોગ્ય અને સૌરાજ્ય પ્રવર્તતાં હોવાથી શ્રેષ્ટપદવીએ પહોચેલું જૈનપુર નામે નગર છે સચ્ચારિત્ર અને સત્ક્રિયારૂપી શીત્તેરશીત્તેર કોઠાઓવાળો એને એક કોટ છે. એ કોટને અનેક આગમોરૂપી કાંગરા છે. કોટની આસપાસ વળી સિદ્ધાન્તરૂપી શ્રેષ્ટ સમુદ્ર છે સમુદ્રને ક્ષમારૂપી પાળ છે. જેમ આક્ષેપણી આદિ ચાર જાતની કથાઓ છે એમ કોટને ચાર મુખ્ય દરવાજા છે. પ્રત્યેક દરવાજાને મિથ્યાવચન ત્યાગ–અને–સાવદ્યવચન ત્યાગ–રૂપી બબ્બે દ્વાર (કમાડ) છે; અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપી ચાર કુંભો છે. ધર્મ-ગચ્છરૂપી ઉત્તમ બજારો છે, સદ્ધર્મરૂપી ધનથી એ બજારો ભરેલાં છે. સદ્ધર્મઆચરનારા આચાર્યોરૂપી શ્રેષ્ઠીઓ ત્યાં વસે છે. ભવ્યપ્રણીઓરૂપી ગ્રાહકો ત્યાં જાય આવે છે. એ નગર સમસ્તસ્થીતિનો પાલનહાર, સાધુમુનિઓનો રક્ષક અને પાપિષ્ટોનો શાસનકર્તા ચારિત્ર ધર્મ નામે રાજા છે. એ રાજાને સર્વવિરતિ અને દેશવિરતિ નામે, અત્યન્ત કરૂણરસથી ભરેલાં હૃદયોવાળી બે સ્ત્રીઓ છે. રાજારાણીને યતિધર્મ અને ગૃહસ્થધર્મ રૂપ માતપિતા છે. પિતાનાં જેવાં આચરણવાળા બે પુત્રો અને માતાનાં જેવાં ચારિત્રવાળી એક પુત્રી છે. સદ્બોધ નામનો સર્વોત્કૃષ્ટ મંત્રી છે જેના આપેલાં ઠરાવ–ફેંસલા પ્રલયકાળે પણ ફરે નહિં એવા છે. વળી સમ્યક્દર્શન નામે એને પરાક્રમી સેનાપતિ છે, જે દેશના પાટનગરમાં રહ્યોરહ્યો પણ શત્રુના અન્તઃકરણને કમ્પાવે છે. સંયમ વગેરે એના સામન્તો છે. રાજાની સેના પણ બળવતી છે, સેવકવર્ગ પણ સ્વામીને અનુસરી ચાલનારો છે.

આ સર્વને ઉંચી ડોક કરીને જોઈ રહેલા પેલા કામદેવના સ્પર્શન વગેરે સુભટો વાનરની જેમ દોટ મૂકીને એકક્ષણમાં ગિરિની એક ધાર ઉપર ચઢી ગયા. અને સંવરને જોઇને મનમાં આશ્ચર્ય પામી, પોતે વિદેશી હોવાથી ક્ષોભાતા ક્ષોભાતા, એના એક સેવકને પૂછવા લાગ્યા–આ માણસોની વચ્ચે સર્વનો સ્વામી હોય એવો દેખાય છે એ કોણ છે? બૃહસ્પતિ કરતાં પણ વિશેષ બુદ્ધિમાન

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અને વકતૃત્વશાલી–એવા એ સેવકે ઉત્તર આપ્યો–એ ચારિત્રધર્મ નૃપતિનો કોટવાળ છે, એનું નામ **સંવર** છે. ખરેખર શત્રુઓરૂપી દાવાગ્નિને શાન્ત કરવામાં સંવરનુંજ કામ સારે છે. ચારિત્રધર્મ ભૂપતિના એ સંવર સેવકને પણ જ્યારે તમે જાણતા નથી ત્યારે બીજું તો તમે શું જ જાણતા હશો ? એ સાંભળી અત્યન્ત ગર્વથી ફુલી રહેલા પેલાઓએ કહ્યું–એકચ્છત્રા પૃથ્વીનાથ મકરધ્વજ–કામદેવ વિના અન્ય કોઇ રાજા 'સ્વામી' શબ્દથી સંબોધાતો અમે તો જાણ્યો નથી. શું સૂર્ય વિના અન્ય કોઇ દિવસપતિ કહેવાય ખરો ? એ સાંભળી સંવરના સેવકે કહ્યું–મકરધ્વજને ને ચારિત્ર ધર્મને સંબંધ શો ? રણશીંગડું ફુંકાય ત્યાંજ પલાયન કરી જાય એવો ભાગ્યો તારો મકરધ્વજ રાજા ! અમારો તો એકેક સુભટ સુદ્ધાં સહસ્રબદ્ધ શત્રુઓની સામે ટક્કર ઝીલે એવો છે ! ચારિત્ર ધર્મના વીર્યની વાતજ જૂદી છે ! મોહરાજાને ચે ;એણે યુદ્ધમાં કચરી નાખીને કણકણ કરી નાખ્યો છે ! વળી અમારા સ્વામીના બળથીજ એની સેનાનો નાશ કરી અનન્ત પ્રાણીઓ અત્યારે નિ-ર્વૃત્તિ પુરીને પ્રાપ્ત થયા છે ! શ્રેષ્ટ સહાય મળે તો પછી શું અધુરૂં રહે ? એ સાંભળીને કામના સ્પર્શન આદિ સુભટોએ પૂછ્યું–તમે બહુ પ્રશંસા કરી રહ્યા છો એ ચારિત્ર ધર્મનું, ત્યારે, સૈન્ય કેટલું ? કહો.

એ પ્રશ્નનો સંવરના શેવકે ઉત્તર આપ્યો કે–તમારામાંથી ફક્ત શ્રોત્રજ એ સાંભળે. શ્રોત્ર શિવાયના અન્ય બહેરા જેવા છે–એમની સાથે વાત શી કરવી ? આ સાંભળી શ્રોત્ર સાવધાન થયો એટલે સંવરના સેવકે કહ્યું–અમારા ચારિત્ર ધર્મરાજાનું સૈન્ય તો સકળ જગતમાં વિખ્યાત છે. જો–એને યતિધર્મ નામે મહાબળવાન યુવ-રાજ કુમાર છે, એ જન્મ્યો ત્યાંજ શત્રુઓ એટલા બધા ભયભીત થયા કે એમણે પ્રાણ છાંડયા. વળી એને ગૃહસ્થધર્મ નામે એક શૂરવીર લઘુપુત્ર પણ છે. એના ઉદયથી પણ વૈરિઓનું સૈન્ય સૂ-ર્યના ઉદયથી કૈરવવન સંકોચ પામે છે એમ, સંકોચ પામી ગયું છે. એને સદ્બોધ નામે એક મહામંત્રી છે એના યુક્તિયુક્ત કાર્યો-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

રૂપી મંત્રો વડે શત્રુ વર્ગ સર્પની જેમ ખીલાઈ જઈને પોતાના સ્થાનથી આઘો પાછો થઈજ નથી શકતો. સમ્યક્ત્વ નામે એક રાજમાન્ય ધુરંધર અમાત્ય પણ છે. એણે યે રણક્ષેત્રને વિષે પોતાનું સમગ્રબળ વાપરીને શત્રુઓને નિર્બીજ કરી દીધા છે. વળી પુણ્યોદય નામે સેનાપતિ છે એ યુદ્ધમાં ઉતરે છે ત્યાં તો સમગ્ર પ્રતિપક્ષીઓ સમુદ્ર પાર પલાયન કરી જાય છે. પંચમહાવ્રત એના મુખ્ય સામન્તો છે—એઓ મેરૂપર્વતની જેમ ત્રણે લોકને વિષે વિસ્તરીને રહ્યા છે. યતિધર્મ કુમારને વળી, જાણે નવીન કલ્પવૃક્ષો હોયની એવા ક્ષમા આદિ અંગરક્ષકો છે. સંયમ નામનો સામન્ત અને એના સત્તર મહાશૂરવીર સુભટો એ યતિધર્મની વળી સાથે ને સાથેજ રહેનારા પરિચારકો છે.

ચારિત્ર ધર્મ રાજાને વળી, ઉપર વર્ણવ્યા પ્રમાણેના પદવીધરો ઉપરાંત, બાર સૂર્યસમાન તેજસ્વી ગૃહસ્થ ધર્મ નામના ભક્તિમાન સુભટો પરિચર્યા કરનારા છે. વળી એને ચાર લોકપાળ સમાન ચાર સ્વભેદ સુભટોએ યુક્ત, શુકલધ્યાન નામે મંડળાધિપતિ સેવક છે. ત્રણ જગતને વિષે અદ્વિતીય વીર એવો એ મંડળાધિપતિ જો કોઈવાર પણ કોપાયમાન થયો તો મોહરાયના એક પણ માણસને છોડે નહિં. એજ પ્રમાણે એક ધર્મધ્યાન નામે મંડળિક છે એને યે ચાર સુભટો છે જેમની સંગાથે યુદ્ધ કરતા પરાજય પામેલા મોહરાયના માણસો હજુ ખાટલે ને ખાટલે છે. ચિત્તપોષક **સન્તોષ** નામે એને એક ભંડારી છે એ નિઃસ્પૃહપણે ધર્મના ભંડારનું રક્ષણ કરે છે. જ્ઞાનદાન પ્રમુખ દાનભેદો એના મતંગજો છે, જેની ગર્જનાના શ્રવણ માત્રથીજ શત્રુનું સૈન્ય નાસી જાય છે. વળી અઢાર હજાર શીલાંગ નામે પદાતિઓ છે—એમનામાંનો અકેક પણ અનેક શત્રુઓને ભારે પડે એવો છે. તીક્ષ્ણ પ્રકૃતિવાળા અનેક જાતિના તપ એના તેજી અશ્વો છે—એઓ પણ નિકાચિત કર્મરૂપી શત્રુઓનો સંહાર કરી નાખે છે. વળી અનિત્યતા આદિ (બાર) ભાવનારૂપી રથો છે જેમાં રહીને સુભટો સુખેથી શત્રુ પર પ્રહાર કરી શકે છે. કાળપાઠ આદિ એના શબ્દવેધી ધનુષ્ય-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ધારીઓ છે જેઓ વાગ્બાણ વડે લીલા માત્રમાં શત્રુઓને વીંધી નાંખી શકે છે.

એની સેનાના સૈનિકો જ નહિં, પણ એનું સ્ત્રી સૈન્ય સુદ્ધાં બળવત્તર છે. સૂર્યની સામે દૃષ્ટિ ટકી શકતી નથી એમ એ સ્ત્રી સૈન્ય સામે પણ શત્રુ વર્ગ ટકી શકતો નથી. એકલી મનોગુપ્તિજ શત્રુના સૈન્યમાં ભંગાણ પડાવે એવી એની શક્તિ છે. શત્રુ ન હાલી શકે કે ન ચાલી શકે એવી રીતે એને ગુપ્તિને વિષે રાખે છે. કાયગુપ્તિ અને વચોગુપ્તિ એ મનોગુપ્તિની વળી ઉત્તર સાધિકાઓ છે. મન ગુપ્તિમાંથી નાસી જવાનો પ્રયત્ન કરનારા શત્રુ વર્ગને એ બેઉ બંધનમાં જકડી લે છે. સમિતિ નામની પાંચ સ્ત્રીઓ તો એવી છે કે એઓ રણક્ષેત્રને વિષે આવી ઉભી રહે છે ત્યાંજ, સિંહણને જોઈ મૃગલા ફાળ ભરતા નાસી જાય છે એમ, શત્રુઓ પલાયન કરી જાય છે. શીલરૂપી બખ્તરથી સજ્જ થયેલી નવ બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિઓ છે એઓ, કોઇનાથી ગાંજ્યો ન જાય એવા કામને, નવી નવી ગતિ વડે હરાવી દે છે. અગ્યાર અપ્રતિમ ઉપાસક પ્રતિમાઓ છે એઓ જાણે રૂદ્ર–શિવ–ની રૌદ્ર દૃષ્ટિઓ હોયની એમ શત્રુપર પડીને એનો ઘાણ કાઢી નાખે છે. જેની સામે નજર પણ ન કરાય એવી બાર ભિક્ષુ પ્રતિમા છે એમની આગળ, હિમ બાર સૂર્યો આગળ તાપથી જેમ ઓગળી જાય છે એમ, અજ્ઞાનાન્ધકાર શત્રુ ગળી જાય છે. વિશેષ શું કહું ? અમારા ચારિત્ર ધર્મ ભૂપતિના સૈન્યમાં મદ્યપાન નિષેધ આદિ બાળસૈનિકો છે એમને પણ કોઇ પરાસ્ત કરી શકે એવું નથી.

સામા પક્ષના એક સેવક જેવાનાં આવાં વચનો સાંભળીને, કામદેવના સેવકો ક્રોધથી લાલચોળ થઇ ગયા અને એમની દેહકંપવા લાગી. અને તો પણ ભીષણ ભ્રકુટી ચઢાવી કહેવા લાગ્યા:— અમારો મકરધ્વજ રાજા તો પછી–અમને એકલાનેજ પૂરો પડી શકે એવો તો કોઇ દેવ, દાનવ, મનુષ્ય કે તિર્યંચ પણ અમારી નજરમાં નથી. ” પરન્તુ પલાએ કહ્યું–અમારા ચારિત્ર ધર્મ રાજા અને એના પરિવારનો, કોઇ પણ પરાજય કરી શકે એમ નથી.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

એ તો મરચાં ચાવવાં છે, ચણા ફાકવાના નથી, અમારા સંવર કોટવાલનેજ જો તમે જીતો તો જાઓ અમે તમારો સર્વથા વિજય કબુલ કરીશું. નહિતર એમ કહેશું કે તમારો ગર્વ સર્વ વૃથા છે. એ સાંભળી મકરધ્વજ–કામદેવ–ના સ્પર્શ વગેરે પાંચે સેવકો સંવરની આગળ ગયા કેમકે કાંટો (અન્ય) કાંટાને સહન કરી શકતો નથી, એને જડમૂળમાંથી ઉખેડી કાઢવા તત્પર થાય છે. એમણે જોયું તો સંવર ઉચિત આચરણ વસ્ત્રથી દેહ ઢાંકીને પ્રશમ આસન પર બિરાજેલો હતો. એના કટિભાગમાં **દંડત્રયવિરમણ** ખંજર રહી ગયું હતું. **વિવેક** ખડ્ગ અને **અપ્રમાદ** ઢાલ એની પાસે પડેલાં હતાં. માથે **પરિગ્રહત્યાગ** છત્ર ધરવામાં આવ્યું હતું. દક્ષિણ ભુજા વિષે **શુકલલેશ્યા** બાહુરક્ષક બાંધેલું હતું. કાંડાપર સુવર્ણની ચળકતી **પદ્મલેશ્યા** પોંચી, અને પગમાં **સસભયાભાવ** વીરકટક શોભી રહ્યાં હતાં. વિધવિધ પંડિતો એની બિરૂદાવલિ બોલી રહ્યા હતા અને **અનશન** આદિ યોદ્ધાઓ એની આજ્ઞા ઉઠાવવા તૈયાર બેઠા હતા. આમ હોવાથી સંવર જાણે સાક્ષાત્ વીર રસ હોયની એવો પેલાઓની દૃષ્ટિએ દેખાયો.

સ્પર્શ આદિ પાંચેને જોઇને તત્ક્ષણ સંવરના સુભટો તો આગળ આવવા પડાપડી કરતા યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઇ ગયા. કારણ કે એમને સદા યુદ્ધનુંજ ચિન્તવન હોય છે. એ વખતે અનશન કહેવા લાગ્યો " અરે સુભટો, તમે રહેવા દ્યો. ગર્વને લીધે જેમની ડોક ઉંચીને ઉંચીજ રહેલી છે એવા આ શત્રુઓની સામે, મારા ઉનોદરત્વ આદિ બન્ધુઓને લઇને, આજ તો હુંજ યુદ્ધ કરવા ઉતરીશ; જેવી રીતે પાંડવોને લઇને કેશવ–કૃષ્ણ કૌરવોની સામે ઉતરી પડયા હતા. એમ તમારે ફક્ત એટલું કરવું કે અમારામાંથી કોઇનામાં કદાપિ શત્રુના દારૂણ શસ્ત્રનું શલ્ય ભરાય તો તત્ક્ષણ આલોચના આદિ દશ સંદંશ વડે તેને નિઃશલ્ય કરવો–શલ્ય દૂર કરવું; પ્રાસાદ–મહેલની નીચેની ભૂમિની જેમ." સંવર સો એનું ભુજબળ જાણતો હતો એટલે એણે તત્ક્ષણ એની વાતનો સ્વીકાર કર્યો. સેવકોના પરાક્રમ નજરે જોયાં હોય એટલે સ્વામી એમ-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

નામાં વિશ્વાસ રાખ્યા વિના રહેજ કેમ ? પછી સંવરની આજ્ઞા માગી સદ્ય કવચ ધારણ કરી શસ્ત્રો લઇ અનશન વગેરે ચાલ્યા ત્યાં પ્રવચને એમને કહ્યું "એક મર્મની વાત છે એ સાંભળતા જાઓ. આ મકરધ્વજના દાઢી મૂછવાળા સુભટોમાં પણ કર્તાહર્તા તો સ્ત્રી રસનાજ છે. એમને સર્વને જોર એ રસનાનુંજ છે, એના જોર પરજ બધા નાચી કુદી રહ્યા છે. માટે જો તમારે વિજયની આકાંક્ષા હોય તો એકલી એ રસનાનેજ જીતી લેવી. સર્પની વિષ ભરેલી દાઢજ ઉખેડી લેવી—અન્ય દાંત ભલેને રહ્યા." એ પરથી અનશન પુનઃ કહેવા લાગ્યો "રસનાનેજ જીતવાનું કહેતા હો તો, હું એકલોજ એ કાર્ય કરીશ. રંડાને જીતવી એમાં સહાયક—પરિચ્છદ શા જોઇએ ? માટે તમે સર્વ બન્ધુઓ પોતપોતાને સ્થાને રહો." પણ એ યુદ્ધને માટે ટમટમી રહેલા એ બન્ધુઓ કહેવા લાગ્યા—હે ભ્રાતા, અમે તો રણક્ષેત્રમાં તારી સંગાથે આવ્યા વિના નહિં રહીએ.

આ પ્રસ્તાવ બની રહ્યો છે ત્યાં તો મકરધ્વજના સ્પર્શન આદિ સેવકો સામા આવી **દેહાવાસ** રણક્ષેત્રમાં ખડા થઇ ગયા. પણ એ વખતે સંધ્યા સમય હતો એટલે બેઉ પક્ષોએ સંમત થઇ વળતા દિવસ પર યુદ્ધ મુલતવી રાખ્યું. અને પાછળ હઠીને રાત્રે બેઉ પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા. અર્દ્ધ રાત્રીને સમયે કામદેવના છળ વગેરે સેવકોએ સ્પર્શનને કહ્યું "અત્યારે શત્રુના સૈન્યમાં છાપો મારીને યશ મેળવ. એ સાંભળીને **સ્પર્શન** સ્તંભ, દંભ, છળ, દ્રોહ વગેરે પરિવાર સહિત 'મારો મારો' કરતો **અનશન** વગેરે પ્રતિ પક્ષીઓની નજદીક ગયો. તત્ક્ષણ, જેના સર્વ કલેશ ટળી ગયા છે એવો **કાયકલેશ** સુભટ પોતાના લોચસહન, આતપ સહન આદિ બન્ધુઓ સહિત ઉઠીને સામો ઉભો રહ્યો.

બેઉ પક્ષો વચ્ચે ઘોર યુદ્ધ મચી રહ્યું એમાં, કુવાદીના હેતુઓની જેમ, બેઉના શસ્ત્રાસ્ત્રો પૂરાં થઇ રહ્યાં. પછી તો અનશન અને સ્પર્શન મલ્લે મલ્લની જેમ સામસામા યુદ્ધમાં ઉતર્યા. એમાં અનશને સ્પર્શન પર પ્રહાર કરી ક્ષણમાત્રમાં ભુમિપર પાડી દીધો.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ગ્રીષ્મઋતુમાં જે સદા કપુર અને ચંદનનું વિલેપન કરતો હતો અને વીંજણાના સુખદાયક વાયુનું સેવન કરતો આનન્દમાં રહેતો હતો એવા **સ્પર્શનને અનશને** અગ્નિ જેવી લૂ વાતી હતી એવા, તપી રહેલા સૂર્યના તાપમાં ઉભો રાખ્યો; પામાથી પીડાતો માણસ શરીરે ઔષધી ચોપડી તડકામાં રહે છે એમ. સ્નાન સમયે સ્વચ્છ કરી સ્પર્શન જેને તેલનો અભ્યંગ કરતો અને કસ્તુરી આદિથી સુવાસિત કરતો એ જ એના સ્મશ્રુ તથા મસ્તકના કેશને અનશને ઉખેડી નખાવ્યા–ટુંપાવી નખાવ્યા. રૂની નરમ શય્યામાં સદા પોઢતો એવાને આજે અનશનના અમલમાં ખાડાખડીઆવાળી ખાલી જમીન પર સૂઇ રહેવાનો વખત આવ્યો. પૂર્વે જે માતેલા સાંઢની પેઠે મોકળો ફર્યા કરી શીલભ્રષ્ટ થતો એને જ **કાયકલેશ**ના આદેશથી બ્રહ્મચર્ય પાળવું પડયું. જેને એક દિવસ પણ ન્હાયાધોયા વિના ચાલતું નહિં એને આજે આંખની પાંપણ સરખી ધોવાનું પણ મળ્યું નહીં. આટલી દુર્દશા જાણે ઓછી હોય એમ, કયાંઈથી રોષભરી **સંલીનતા**એ આવીને એને પડયાપર પાટુ મારી; એના પ્રતિબંધને લીધે એને થંડીથી હેરાન થતા માણસની જેમ અંગો પાંગો સર્વે સંકોચવા પડયાં, અને એમ કરીને કાચબાની જેમ પડયા રહેવું પડયું.

આ વખતે, પોતાના એક બન્ધુ–સૈનિકને આમ આપત્તિમાં આવી પડેલો જોઈ, અત્યન્ત ગર્વને લીધે પોતાને વીરશિરોમણિ સમજતી **રસના** સકળ વિશ્વને પોતાને આધીન માની વૃથા કુલાતી કુલાતી મોખરે આવી કહેવા લાગી "સ્પર્શન પડયો, પણ જ્યાં સુધી હું ઉભી છું ત્યાંસુધી તમારો વિજય કહેવાય નહિં. કેમકે, અન્ય સર્વસ્વ ગયું હોય તોયે, જ્યાંસુધી રત્નગર્ભા વસુન્ધરા અક્ષત હોય ત્યાંસુધી રાજ્ય ગયું કહેવાતું નથી. સંધિવિગ્રહપૂર્ણ શાસ્ત્રના વિષે જેમ લક્ષણવિદ્યા મૂળ છે તેમ કામરાજાના પણ સંધિવિગ્રહપૂર્ણ રાજ્યમાં હું જ મૂળ છું." અક્ષત રહેલી **રસના** આમ કહેતી આવી એટલે ચારિત્રધર્મરાજાનો અતીવ દૃઢ અને વિસ્તારવંત છાતીવાળો **ઔનોદર્ય** સુભટ જેણે પૂર્વે અનેક ઉગ્ર-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

શત્રુઓને પણ નસાડી મૂક્યા હતા, એની સાથે યુદ્ધમાં ઉતર્યો. સર્વ કોઇને આયાસ પમાડનારી ગર્વિષ્ટ રસનાએ ઔનોદર્યને તો એક પામર જેવો ગણી રણક્ષેત્રમાં એક તરણાની જેમ કાઢી નાખ્યો. આમ થવાથી **અનશન** નામનો મહાયોદ્ધો રસનાની સામે આવી ઉભો. કેમકે રસના ભલે એક સ્ત્રી જાતિ હતી પરન્તુ સંમુખ આવી યુદ્ધમાં ઉતરી હતી એટલે એનું સ્ત્રી જાતિત્વ ગણવામાં શેનું લેવાય ? બેઉનું ચિરકાળ યુદ્ધ ચાલ્યું પરન્તુ કોઈ હાર્યું જીત્યું નહિં. કેમકે સરખે સરખાનો જય કે પરાજય તત્ક્ષણ થતો નથી. **અનશને** એને બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ આદિ ઉપવાસો વડે મર્મપર પ્રહાર કરી કરીને જર્જરિત કરી નાખી; એક તર્કશાસ્ત્રી અન્ય તર્કશાસ્ત્રીને કરે એમ. વચ્ચે કૃપા કરીને અનશને એને જરા છોડી તો **વૃત્તિસંક્ષેપ** અને **રસત્યાગ** બેઉ સહોદરોએ એને કદર્થના કરવામાં મણા રાખી નહિં, કારણ કે ક્રોધાવિષ્ટ સ્થીતિમાં, સામે સ્ત્રી છે કે પુરૂષ છે એ જોવાતું નથી. વળી એની સકળ લોકને રંજાડવાની પ્રકૃતિ સાંભરી આવવાથી **અનશને** એને પુનઃ પોતાના ગ્રાહ્યમાં લીધી-ભોજનથી વિમુખ રાખી. કારણ કે દુષ્ટને શિક્ષા આપવી એ કંઈ અયોગ્ય નથી. પણ એમ થવાથી એ બિચારી બહુ કૃશ થઇ ગઈ એથી પુનઃ દયા લાવી એને જેવું તેવું-અરસ, વિરસ, રૂક્ષ, તુચ્છ પણ કંઈ (ભોજન) અપાવરાવ્યું. વળી એને નમસ્કારનું, પૌરૂષીનું, સાર્દ્ધપૌરૂષીનું, કે પુરિમાર્દ્ધનું-એમ વખતોવખત પ્રત્યાખ્યાન કરાવ્યું. કોઈ વાર આંબિલ કરાવ્યું, કોઈવાર એકાશન કરાવ્યું તો કોઇવાર નિર્વિકૃતિ કરાવી વળી વચ્ચે વચ્ચે અકેક દિવસ અન્ન પાણીનો કેવળ ત્યાગ કરાવી ઉપવાસ પણ કરાવ્યો-અને એમ કરીને પુનઃ એને કૃશ કરી નાખી; કારણ કે એના જેવી શત્રુનું કાર્ય સારનારીનો વિશ્વાસ શો ?

આમ પોતાના **સ્પર્શન** અને **રસના** બેઉ સુભટ બન્ધુઓને પડયા જોઇને ભયભીત થયેલા ચક્ષુ, શ્રોત્ર અને ઘ્રાણ સુભટો ચિન્તવવા લાગ્યા " શત્રુઓએ તો આપણા બેઉ બન્ધુઓને મૃતપ્રાય કરીને વિજય મેળવ્યો. આવા ત્રણ જગતના મલ્લ જેવાનો પરા-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

જય કર્યો તો આપણું શું ગજું ? માટે હવે આપણે યુદ્ધમાં ઉતરવું નહિં, અન્યથા આપણી પણ એમના જેવી ગતિ થશે. ચટપટ બીજાનો ભક્ષ કરવાની શક્તિ વાળી ચામુંડા જેવીનો પણ જ્યાં ભક્ષ થઈ જાય ત્યાં એના રાંક યક્ષ સુભટો શું જોર કરી શકે ? જો આપણે સર્વ શત્રુના હાથમાં સપડાયા તો પછી કામરાજા પાસે જઇને વીતકવાર્તા કહેશે કોણ ? માટે આપણે હવે ક્યાંક ગુપચુપ ભરાઇ રહીએ. એમ કરતાં જો કંઇ યુક્તિ હાથ આવશે તો આપણા બેઉ બન્ધુઓને છોડાવીને આપણા રાજા પાસે લઈ જઇશું. એ બેઉ વિના આપણે રાજાજીને શું મ્હોં બતાવીશું ?" આમ વિચારીને એઓ ત્યાંજ ચોરની પેઠે ક્યાંક ભરાઇ બેઠા.

પછી **અનશન** વગેરે વિજયી સુભટો **સ્પર્શન** અને **રસનાને** બન્દીવાન કરી કારાગ્રહમાં નાખી, **રાગનિગ્રહ** તથા **દ્વેષનિગ્રહ** નામના પહેરેગીરોને અને સાથે **ધર્મજાગરિકાને** એ બેઉની ચોકી કરવા રાખી **સંવર** પાસે ગયા.

હવે ઘ્રાણ વગેરે ત્રણ પરાજિત પક્ષના છુટા હતા એ સુભટો કારાવાસમાં પડેલા સ્પર્શન અને રસનાની મુક્તિનો ઉપાય ચિન્તવવા લાગ્યા, એમ કરતાં બહુ કાળ વીત્યો. એવામાં એકદા જંગલ રાત્રી હોયની એવી એક શ્યામ વર્ણની ઘુર્ણાયમાન નેત્રોવાળી કોઇ સ્ત્રી ત્યાં ફરતી એમની દૃષ્ટિએ પડી. એટલે, બોરડીને જોઇ શૃગાલો હર્ષ પામી એની આગળ જાય એમ એઓ પણ "અહો નિદ્રા બ્હેન, તમારાં ઘણે દિવસે દર્શન થયાં" એમ કહેતા એની પાસે ગયા; અને "આજ તો અજવાળું થયું, અજવાળું થયું" એમ બોલી એને ચરણે પડ્યા. પણ મ્હોટા મ્હોટા રાજાઓ સુદ્ધાં સ્ત્રીની આગળ દંડવત્ પ્રણામ કરતા જણાયા છે એટલે એમાં કંઇ આશ્ચર્ય નહિં. નિદ્રાએ પણ "અક્ષત રહો, અજરામર રહો" એમ કહી વસ્ત્રના છેડા વડે ભાઈઓનાં લુંછણાં ઉતાર્યાં. પણ બ્હેને એમના મ્હોં ઉતરી ગયેલા જોયાં એટલે એનું કારણ પૂછતા ભાઈઓએ ઉત્તર આપ્યો—બ્હેન, એ તો અમારાં ગ્રહ હાલ વાંકા છે તારે કંઈ વિશેષ પૂછવું નહિં. નિદ્રાએ કહ્યું—ભાઇઓ, માતાતુલ્ય ગણીને મને તમારૂં દુઃખ જણાવો હું વિરક્ત સાધુની

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

જેમ દુઃખીને દિલાસો આપનારી છું એ સાંભળી પેલાઓએ ઉંડા નિઃશ્વાસ મૂકી મૂકીને સ્પર્શન રસનાનો કારાગ્રહમાં પડવા સુધીનો વૃત્તાંત એને કહી સંભળાવ્યો. અને એજ પોતાના ખેદનું મૂળ છે એમ જણાવ્યું. વળી વિશેષમાં એ કહ્યું કે અમે અમારો **પ્રમાદ** નામનો ચતુર દૂત ત્યાં મોકલ્યો હતો એણે ત્યાંનું સમસ્ત સ્વરૂપ સમ્યક્ પ્રકારે જાણી આવીને અમને કહ્યું છે–હે સ્વામી, તમારી આજ્ઞાથી હું ત્યાં ગયો તો મેં બે પુરૂષ અને એક સ્ત્રીને પહેરો ભરતા જોયા. એઓ પરસ્પર વાતચિત કરતા હતા એમાંથી મેં એમના નામ જાણી લીધા છે. સ્ત્રીનું નામ ધર્મજાગરિકા; અને પુરૂષોનાં નામ રાગનિગ્રહ તથા દ્વેષનિગ્રહ વાયુ ઉખળ્યો હોય એમ સ્ત્રી તો લવલવાટ કર્યાજ કરે છે, અને એથી બન્ને પુરૂષોના નિમેષ માત્ર પણ નેત્ર મીંચાતાં નથી. એકની સાવધાનતાને લીધે અન્ય બેઉ પણ સાવધાન છે. આમ બાબત છે એટલે કારાગ્રહમાંથી બેઉનો છુટકો થવો મુશ્કેલ છે. જો કોઈ રીતે ધર્મજાગરિકાને થાપ આપી શકીએ તો બેઉ બીજામાં તો કંઇ નથી. કારણ કે ધુર્તતા સર્વ સ્ત્રી જાતિમાં વસેલી છે; પુરૂષો તો જડ જેવા છે. માટે જો એ **ધર્મજાગરિકા**ને છળી શકીએ તો આપણા બેઉ યોદ્ધાઓ સદ્ય બહાર નીકળી શકે. અન્યથા એઓ કારાગૃહમાં પડયા પડયા સડશે. આ પ્રમાણે અમારા દૂત પ્રમાદે અમને કહેલું તે હે બ્હેન, તને કહી સંભળાવ્યું છે. હવે તો તારી કૃપા હોય તો આ વિપત્તિ અમે ઓળંગી શકીએ એમ છે.

દયાર્દ્ર હૃદયવાળી નિદ્રાએ કહ્યું–ભાઇઓ, ખિન્ન ન થશો. એ પાપિષ્ઠા ધર્મજાગરિકા તો બાળકની જેમ ક્ષણમાં છેતરાઇ જશે. પેલાઓએ કહ્યું–હે નિદ્રા બ્હેન, શૂળી પર ચઢાવેલાને પણ સુખદાયી તારા જેવી અમારી ચિન્તા કરનારી હોય ત્યાં અમારે કષ્ટ રહેજ નહિં. એમણે આમ કહીને આકાશમાં ચઢાવી એટલે એ પણ શીઘ્ર **ધર્મજાગરિકા** પાસે ગઇ. સ્વાભાવિક વૈર છતાં બેઉ પરસ્પર મળ્યાં. દુષ્ટ નિદ્રાએ વંચનાનો પાઠ ભજવ્યો–હે દેવિ, આ તારી દાસીની પણ દાસી–તારા ચરણની રજ તારા દર્શને આવી

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

છે. મારાં પરમભાગ્ય ચિરકાળે પણ તારાં દર્શન થયાં. ચિન્તામણિના દર્શન જેવાં તારા દર્શનથી મને અત્યન્ત આનન્દ થયો છે. આવાં ચિત્તરંજન શબ્દોથી પેલી તો લેવાઇ ગઈ અને એને પોતાની ભક્તા માની બેઠી. વળી નિદ્રાએ કહ્યું—હે માતા, તારાં નેત્રો દોષિત જણાય છે છતાં આવા પાપી બન્દીવાનોની ચોકી કરવા શા માટે જાગરણ કરે છે? આ મારી પાસે નેત્રના વ્યાધિને ટાળનારૂં વિમળાંજન છે તે લે. એમ કહીને એને છળથી વિમળાંજનને બદલે મોહનાંજન આપ્યું એ પેલીએ આંજ્યું. એટલે શીઘ્ર સ્વાપ આવીને ઉભો રહ્યો; વશવર્તી ચેટક આવીને ખડું થઈ જાય એમ. મોહનાંજન અંજાયાથી ઝોકાં આવવાં માંડયાં. અને એથી બેઉ પહેરેગીર પણ સૂઈ ગયા. કહેવત છે કે એક છિદ્ર પડયું એટલે અનેક અનર્થો ઉત્પન્ન થાય છે. તત્ક્ષણ છળ અને પ્રમાદ આવી પહોંચ્યા—એમણે, વૈદ્ય જેમ રોગીના અપકારક રસને દૂર કરે છે એમ, સ્પર્શન તથા રસનાના બન્ધન શીઘ્ર દૂર કર્યા—ત્રોડી નાખ્યા. પછી ઘ્રાણ વગેરે ત્રણ સુભટો ત્યાં સંતાઇ રહેલા હતા એમણે આવીને બેઉને ઉપાડી ઝોળીમાં નાખી ઘર ભેગા કર્યા. અને લંઘન આદિ વડે મૃતપ્રાય શુષ્ક થઇ ગયા હતા તેમને પુષ્ટ કરવાના ઉપાય કરવા માંડયા. કારણ કે પીડા તો બન્ધુઓનેજ હોય.

પછી એમણે મકરધ્વજ રાજાજીને જઇ પ્રણામ કરી પોતાનો પરાજય થયાની વાત કહી સંભળાવી. કેમકે દુઃખની વાત સ્વામીને કહેવાની હોય છે. મકરધ્વજ તો એ સાંભળીને અગ્નિની જેમ પ્રજવલિત થયો. "દુરાત્મા સંવર તે કેવો ઠર્યો કે પોતાના પરિજનો પાસે આ બધાંને માર ખવરાવ્યો? અહો! એણે પરાધીનપણે એવું વર્તન ચાલવા દઇને નિશ્ચયે, અસહ્ય જવાળા કાઢતા અગ્નિને પોતાની ભુજાઓ વડે આલિંગન દેવાની હામ ભીડયા જેવું કર્યું છે! મદોન્મત્ત ગજરાજના કુંભસ્થળને ભેદી નાખનાર મૃગપત્તિ-સિંહને સૂતો જગાડયા જેવું કર્યું છે! મેઘ અને ભ્રમરના જેવા શ્યામ ફણિધરની ફણાને હાથવતી ખજવાળવાની મૂર્ખતા—ભરેલી અભિલાષા કરી છે! મારા જેવા અદ્વિતીય મલ્લની સાથે વિગ્રહ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આદર્યો છે તો એનો દુર્મદ હું આજ ક્ષણે ઉતારી નાખું છું." આમ ઉચ્ચ સ્વરે ગર્જના કરીને એણે યુદ્ધની ભેરી વગાડવાનો આદેશ કર્યો કે જેથી સુભટો શીઘ્ર તૈયાર થઇ જાય અને સંવર પર ચઢાઇ લઇ જવાય.

ભેરીનો નાદ થયો કે તત્ક્ષણ એનો **મિથ્યાત્વ** નામનો અમાત્ય અને કષાય નામના સોળ મંડળાધીશો તૈયાર થઇ ગયા. મહાવતોએ વિકરાળ નાગસમાન દુર્વ્યસન આદિ હસ્તીઓ તૈયાર કર્યા; અશ્વારોએ પાનભક્ષણ આદિ અશ્વો તૈયાર કર્યા અને રથિકોએ નિત્યવાસના આદિ વિશાળ અને ઉંચા રથો તૈયાર કર્યા. આશ્રવદ્વાર વગેરે પાયદળ ચકચકિત ખડ્ગો લઇને તૈયાર ઉભું, અને અકાળપાઠ વીગેરે ધનુર્ધારીઓ પણ રણમાં ઝુઝવા તત્પર થયા. આ પ્રમાણે ચતુરંગી સેના લઇને ગર્વિષ્ટ મકરધ્વજ મહાસાગરની જેમ ગર્જારવ કરતો ઉતાવળો ચાલી નીકળ્યો. એની આગળ **પાપોદય** સેનાપતિ, પાછળ **મિથ્યાત્વ** અમાત્ય, અને બેઉ બાજુએ **કષાય** મંડળેશ્વરો ચાલવા લાગ્યા. અનુક્રમે **કામ**રાજા અને એનું અસંખ્ય સૈન્ય પૃથ્વી તથા આકાશ પ્રદેશને પૂરી નાખતું **દેહાવાસ** રણક્ષેત્રને વિષે આવી પહોંચ્યું. અહિંથી એણે, રાજનીતિને અનુસરીને, **મૃષાવાદ** નામનો દૂત **સંવર** પાસે મોકલ્યો. એ દૂતે જઇને કહ્યું—હે **સંવર**, હું કામરાજાનો દૂત છું. મારા રાજાજીએ કહેવરાવ્યું છે કે અમારા અત્યન્ત વલ્લભ સેવકોને, ગ્રહણને દિવસે શ્વાનને મારફૂટ કરવામાં આવે છે એમ, તમારા સેવકોએ મારફૂટ કરી હેરાન હેરાન કરી નાખ્યા છે એ દોષ બદલ તમે જ શિક્ષાને પાત્ર છો; કારણ કે સેવકના અપરાધનો દંડ સ્વામીએ સહન કરવો એવો પ્રચલિત રિવાજ છે. માટે જો તમારે રાજ્ય અને દેશનો ખપ હોય, સુખની ઇચ્છા હોય અને તમારા પ્રાણ તમને વહાલા હોય તો સત્વર આવીને અમારી ક્ષમા માગો. તમારો અપરાધ તો બહુ મ્હોટો છે પણ જો તમે આવીને અમને નમશો તો અમે તત્ક્ષણ તમારા પર પ્રસન્ન થઇશું; કારણ કે, મહાત્માઓનો કોપ સામો પક્ષ નમી પડ્યા પછી શાન્ત થઇ જાયછે.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

અમારી જે માણસ નિરન્તર સેવાભક્તિ કરે છે એના પર અમે
ઉનો વા પણ વાવા દેતા નથી. પરન્તુ કોઈ માણસ અભિમાનથી
દોરાઈ અમારી અવજ્ઞા કરે છે તો એને અમે દુઃખી કરવામાં કંઈ
પણ ઉણપ રાખતા નથી; કેમકે શક્તિવંતોનું એ લક્ષણ છે. જે ધણીની
છાયા પણ કોઇને નમતી નથી અને જે વળી ધણીના પણ ધણી
જેવા છે એવાઓ પણ અમારૂં શાસન માન્ય રાખે છે, તુષ્ટમાન
થઇએ તો રાજ્યના રાજ્ય દઈ દઈએ, અને રૂઠીએ તો ભિક્ષા
મંગાવીએ એવી અમારી શક્તિ છે માટે અમારૂં શાસન માન્ય
રાખો. એથી તમને વિપુલ લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થશે.
રાખો. એથી તમને વિપુલ લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થશે.

મકરધ્વજ—કામરાજાનો દૂત આટલું બોલી બંધ રહ્યો કે
સંવરનો સત્યજલ્પ સેવક સંવરને આશ્ચર્ય પમાડતો કહેવા લાગ્યો
" ટિટ્ટિભની જેવું તારૂં વાચાળપણું દીઠું ! તારૂં મિથ્યાજલ્પ નામ
યથાર્થ જ પાડેલું લાગે છે કેમકે જે મ્હોંમાં આવ્યું તે તું બોલી
નાખે છે ! મકરધ્વજના પાપી વિશ્વવંચક વહાલાઓને અમે જીવતા
જવા દીધા એ બહુ ભૂલ કરી છે. તારા કામરાજાનું મહાત્મ્ય
પામર માનવોની સભામાં જઇને કહે. શૃગાલનાં પરાક્રમનાં વર્ણન
શૃગાલોના ટોળામાં જ સારાં લાગે. મુખે મધુર સ્વાદ દેખાડીને
મત્સ્યમાર મત્સ્યોને કષ્ટ દે છે તેમ તારો કામરાજા પણ મુગ્ધ-
જનોને લોભાવીને દુઃખી કરે છે. અમારા જેવા એ સર્વ જાણ-
નારાની સમક્ષ એનાં વાત્સલ્યનાં વર્ણન બહુ કર્યાં—હવે બસ કર.
માતાની આગળ મોસાળનું વર્ણન કરવાનું હોય નહિં. તારા રાજાના
પિતા **રાગકેશરી** અને પિતામહ પ્રસિદ્ધ જગતદ્રોહી **મહામોહ**
પણ અમારા સંવરદેવના હાથનો માર ખાઈ પલાયન કરી ગયા
છે તો પછી તારા રાજાનું તો ગજું જ શું ? વળી સર્પનો જઇને
સેંથો લેવાની શકિત ધરાવનારને એક તુચ્છ ગરોળીનો ભય શો
હોય ? માટે જો તારો સ્વામી પોતાની શકિત અણવિચારીને
મારા સ્વામી સાથે યુદ્ધ કરવા આવશે તો એ નિઃસંશય આવશે
એવો જ લાગશે, અને અમારે થંડે પાણીએ જ કાસળ જશે.
જે પગે આવ્યો એ જ પગે એને શીઘ્ર નાસી ગયા શિવાય બીજો

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

આશ્રય નહિં રહે. વળી અન્ય સુભટો પણ કહેવા લાગ્યા—અરે મિથ્યાજલ્પ, તું આમ ગમે એમ બોલે છે તેથી તારો તો વધ જ કરવો જોઇએ. પરન્તુ તું એક દૂત તરીકે અહીં આવેલ છે એટલે તને જવા દઇએ છીએ. અમે તો કયારના સજ્જ થઈ રહ્યા છીએ. તારા સ્વામીપર અમે વિજય નહિં મેળવી શકીએ તોયે અમારા હાથની ખરજ તો ભાંગશે જ. એ સાંભળી દૂત કંઇ પ્રત્યુત્તર આપવા જતો હતો એવામાં એમણે એને ગળે પકડી કાઢી મૂકયો.

દૂતે જઇને સર્વ વાત મકરધ્વજને કહી એટલે કયારનો ધુંધવાઇ રહેલો એનો ક્રોધાગ્નિ એનાં વચનોરૂપી વાયુથી પ્રેરાઇ પ્રજ્વલિત થયો; અને એક દ્વિજ સર્વ સામગ્રી લઇને હવન કરવા જાય એમ પોતાનું સર્વ સૈન્ય લઇને યુદ્ધ કરવા ગયો. **સંવર** કોટ્ટપાળ પણ સકળ સેના સહિત કટિબદ્ધ થઇને સામો આવી ઉભો. કારણ કે સિંહ હોય છે એ અન્યને સહન કરતો નથી. એમનું યુદ્ધ જોવાને ગગનમાં દેવતાઓ અને વિદ્યાધરો કંઇ ઉત્સવ નીરખવાને હોયની એમ હર્ષસહિત એકત્ર થયા. કારણ કે સર્વ પ્રાણીઓને પ્રાયઃ કુતુહળ જોવું બહુ ગમે છે. એટલામાં તો કાયર પુરૂષોનાં હૃદયને થડકાવી નાખનારાં ભયંકર રણવાજિંત્રો બન્ને સૈન્યમાં વાગવા લાગ્યાં.

દુર્જયશત્રુની સાથેના યુદ્ધમાં, ચક્રવર્તી રાજા જેમ ચક્રને મોખરે રાખે છે તેમ ચારિત્રધર્મ ભુપતિએ જેને સૈન્યને મોખરે રાખેલ છે; વળી જે સૈન્યમાં હોય છે તો જ રણક્ષેત્રમાં ચારિત્ર ધર્મ ભુપતિનું ચિત્ત સ્વસ્થ રહે છે અન્યથા દોલાયમાન થઈ જાય છે; એવા નિરહંકાર વગેરે ચતુરબંદિજનો સંવરના પક્ષના સુભટોને ઉત્સાહિત કરવા લાગ્યા કે—હે સૈનિકો ! જેણે મોહરાજાના પુત્ર રાગના તનુજ મકરધ્વજનો મુખ થકી જ પરાજ્ય કરીને એનાં કુંભ અને ધ્વજા હરી લીધાં છે; અને જે એક જ પ્રહારથી શત્રુઓને માટીની જેમ ચુરી નાખી શકે છે;—એવા સંવરદેવના તમે સેવકો છો. તમે પોતે પણ પૂર્વે * યુદ્ધમાં અનેકવાર જય

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

મેળવ્યો છે. માટે અત્યારે તમો રણક્ષેત્રમાં એવું પરાક્રમ દર્શાવજો કે તમારૂં ચંદ્રમાસમાન નિર્મળ કુળ દીપી ઉઠે, અને પાપી શત્રુઓનાં મ્હોં કાળાં થાય. સામા પક્ષમાં પણ અહંકાર આદિ દુષ્ટ બન્દિજનોએ હાથ ઉંચા કરી કરીને પોતાના સૈનિકોને શૂર ચઢાવ્યું કે—હે સુભટો! શત્રુના સૈનિકોને જે માથાની શૂળિ જેવા છે; અને સેનાને વિષે જો હાજર હોય છે તો જ મોહરાજા સુખે સૂએ છે; જેના સતત ફેંકાતા શરો વડે જર્જરિત થઈ જઇને શત્રુઓ પુન: રણે ચઢવાનું નામ પણ લેતા નથી; અને જેને હનુમાનની પેઠે પહેલો જ દુર્જયશત્રુઓની સમક્ષ મોકલવામાં આવે છે;—એવા મકરધ્વજરાજાના તમે સેવકો છો. તમે પોતે યે તમારા અસહ્ય ભુજદંડવડે પશુઓ, માનવો; દેવો અને દાનવોને સુદ્ધાં વશ કર્યા છે. આ પાંચસાત જૈનપુરવાસીઓ પોતાની સ્થીતિ નહિ ઓળખીને, પોતાને શૂરવીર માનતા, કાન ખાઇ જાય છે એઓ, સર્વ જગતના પ્રાણીઓ પર વિજય મેળવનારા તમારા જેવાની આગળ, સમુદ્રમાં જેવી સાથવાની મુઠ્ઠી હોય એવા છે. તમારી આટઆટલી લાયકાતો છતાં જો તમે એમને હાથે શિકસ્ત ખાસો તો તમે સમુદ્રનો સમુદ્ર તરી જઇને એક અલ્પ ખાબોચીયામાં બુડી ગયા કહેવાશો માટે અત્યારે ચિત્ત દઢ રાખીને એવી રીતે યુદ્ધ કરજો કે તમારા પૂર્વજોનું નામ દીપકની જેમ દીપી નીકળે.

આમ કહી કહીને બન્દિજનો જેમને શૂર ચઢાવી રહ્યા છે એવા ઉભય પક્ષના ગર્વિષ્ટ યોદ્ધાઓ ભયંકર ક્રોધ કરતા સામસામા આવી ઉભા. કર્ણપર્યન્ત લાવી લાવીને ધનુષ્યધારીઓએ તીરોનો એવો સતત મારો ચલાવ્યો કે ત્યાં વગરસ્તંભનો શરમંડપ થઇ રહ્યો. હસ્તલાઘવકળાવાળા એઓ ભાથામાંથી તીર લઇ પ્રત્યંચાપર ચઢાવી ખેંચીને એવી રીતે બાણ છોડતા કે ખબર જ પડે નહિં એકધારે વરસતા વર્ષાદની ધારા જેવી બાણાવળિ સતત છુટતી જ રહી એથી આચ્છાદિત થયેલું આકાશ જાણે તીડોથી ભરાઇ ગયું હોયની એવું દેખાવા લાગ્યું. સુભટોએ લેશ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

માંત્ર પણ અટક્યા વિના ફોડવા સાંડેલા બાણો વડે પૂરાઈ ગયેલ રણક્ષેત્ર જાણે કાશપુષ્પોથી ઉભરાઇ જતું વન હોયની એમ શોભી રહ્યું. હસ્તિ દન્તૂશળના પ્રહારો પર્વતો સહન કરે છે એમ ખડ્‌ગના પ્રહારો સહન કરતા પાયદળના સુભટો પણ રણમાં ઝુઝવા લાગ્યા. એમાં ખડ્‌ગો પરસ્પર અથડાવાથી એમાંથી ઉડી રહેલા અગ્નિના તણખાઓને લીધે જાણે યોદ્ધાઓના મંગળકલ્યાણને અર્થે નીરાજનાવિધિ થતી હોયની એવો ભાસ થઇ રહ્યો. તરવારથી લડતા સૈનિકોની તરવારોના અગ્રભાગ એકબીજા સાથે મળવાથી જાણે જયશ્રી-એ વૈડુર્યમણિના તોરણો રચીને લટકાવી લીધા હોયની એવો દેખાવ થઈ રહ્યો. સુભટો વારંવાર ખડ્‌ગો નચાવતા નચાવતા ફેરવી રહ્યા હતા એથી જાણે ત્યાં વિદ્યુલ્લતા ઝબકારા મારી રહી હોયની એમ પ્રતીતિ થતી હતી. યોદ્ધાઓના હાથમાં પંક્તિબદ્ધ રહી ગયેલી ઉત્તમ પ્રકારની ઢાલોને લીધે ત્યાં જાણે કપિશીર્ષકોનું તોરણ બની રહ્યું હોયની એમ ભાસ થતો હતો. દીર્ઘ ભુજાવાળા સુભટોએ પ્રતિપક્ષીના પ્રહાર ઝીલવાને પોતાપોતાની ઢાલો ઉંચે ધરી રાખી હતી એથી જાણે એમનાં મસ્તક પર છત્ર ધરવામાં આવ્યા હોયની એવો દેખાવ થઈ રહ્યો હતો. વળી બેઉ સેનાઓમાં એ પ્રમાણે ઢાલોની હારને હાર રહી ગઈ હતી. એ જાણે સૂર્યો અને ચંદ્રમાની પંક્તિબદ્ધ શ્રેણિ હોયની એવી શોભતી હતી. અશ્વારો પણ હર્ષસહિત સામસામા ભાલાઓ ફેંકી ફેંકીને પોતાની ચિરકાળની યુદ્ધે ચડવાની હોંશ પૂરી કરતા હતા. કેટલાકના હાથમાં ભાલા ઉંચા ઉભા રહી ગયા હતા એ જાણે ઉંચે આકાશમાં રહેલા તારાઓને પરોવવાને અર્થે હોયની અથવા બ્રહ્માંડને ઇંડાની જેમ સદ્ય ફોડી નાખવાને માટે હોયની ! વળી કોઇ કોઇએ સામસામા ધરી રાખ્યા હતા એ ભાલાઓ જે પ્રકાશના કિરણો ફેંકતા હતા તે જાણે કાળરાત્રીના પ્રાણહારક કટાક્ષો હોયની એવા જણાતા હતા. મહાવતોએ યથોચિતસ્થાને રાખેલા હસ્તીઓપર આરૂઢ થયેલા સિંહસમાન બળવાન, સાંમન્તો પણ, પોતાના અસ્ત્રો ફેંકતા અને પ્રતિપક્ષીના ચુકાવતા, યુદ્ધને એક જાતનો ઉત્સવ માની રણક્ષેત્રમાં ઝુઝતા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

હતા. વિમાનમાં રહેલા દેવતાઓ હોયની એવા રથિકો પણ રથમાં રહીને, રમતાં રમતાં યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. વળી દંડે દંડવાળાઓ શક્તિએ શક્તિવાળાઓ, મુદ્દગરે મુદ્દગરવાળાઓ અને તોમરે તોમરવાળાઓ પરસ્પર લડવા ઉતરી પડયા હતા.

આ પ્રમાણે યુદ્ધ કરતા સંવર અને અનંગના સૈન્યોમાં તત્ક્ષણ શસ્ત્રાસ્ત્રો એવી રીતે ઉડવા લાગ્યા કે કાયર હતા એ તો ઉડી ગયા. જેમનામાં શૂરાતન હતું એઓ જ ગિરિનદીના પૂરની જેમ ઉંડા મૂળવાળા શત્રુરૂપી વૃક્ષોને પણ ઉખેડી નાખતા અહિં તહિં પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યા. એમ કરતાં સંવરના સૈનિકોના અનંગના સૈન્યપર એવા પ્રહારો પડયા કે એ લાજ મૂકીને દશે દિશાઓમાં નાસી ગયું. એ વખતે આકાશમાં રહેલા દેવતા અને વિદ્યાધરોએ હર્ષસહિત જયનાદ કરીને સંવરના સૈન્યપર પુષ્પ વૃષ્ટિ કરી. પોતાના સૈન્યમાં ભંગાણ પડયું જોઈ, **મમત્વ** પુત્રની સાથે **વેદોદય** રથમાં રહેલો મકરધ્વજ **હાસ્ય** કવચ ધારણ કરી, વામહસ્તમાં ધનુષ્ય અને અન્ય હસ્તમાં બાણ લઇ મદોન્મત્ત બની રણમાં ઉતર્યો. તરત જ એણે ધનુષ્યની પ્રત્યંચાને એવી રીતે આકર્ષી કે એનાથી ઉત્પન્ન થયેલ રણત્કાર શબ્દથી એણે આકાશને ગજાવી મૂકયું; પાઠ કરતાં છાત્રો મઠને ગજાવી મૂકે એમ. ત્વરિતપણે સતત્ વિશ્રાન્તિ વિના બાણધારા છોડતો પંચબાણ અનંગ લક્ષબાણી થયો. એની સતતશર વૃષ્ટિથી વીંધાઇ સંવરના સૈનિકો શીઘ્ર નાસી જવા લાગ્યા. કહેવત છે કે શેરને માથે સવા શેર હોય છે. તે વખતે "અહો ! આણે એકલાએ વિજય મેળવ્યો એ જ ખરો શૂરવીર " એમ કહીને દેવો વગેરેએ એ પુષ્પધન્વા અનંગપર પુષ્પવૃષ્ટિ કરી. આમ પોતાના સૈન્યની અવદશા થઈ જોઇને સંવર લેશપણ ક્ષોભ પામ્યા શિવાય લડવા ઉતર્યો. કેમકે કોઇવાર ધણીનોયે વારો આવે. નિર્મમત્વ નામના જ્યેષ્ઠ પુત્રની સંગાથે **સંવેગ** રથમાં બેસી, **દમન** કવચ ધારણ કરી **અભિગ્રહગ્રહ** શર, તથા પૂર્વે વર્ણવેલાં ઢાલ કૃપાણ, છુરિકા આદિ શસ્ત્રાસ્ત્રો અને બ્રહ્મચર્યરૂપી ઉન્નત દંડ સાથે રાખી લડવા લાગ્યો. દૃઢ લડા-

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ચક શક્તિવાળા બેઉ પ્રતિપક્ષીઓએ કર્ણપર્યન્ત લાવી લાવીને સામસામા બાણુની વૃષ્ટિ આદરી પ્રત્યંચા તાણી પોતપોતાના ધનુષ્યનો ટંકારવ કરી એવાં શર મૂકવા માંડયાં કે સૂર્યના કિરણોને પણ આચ્છાદિત કરી નાખ્યા. બન્ને પોતપોતાનાં શરો વડે પરસ્પરનાં શરોને કાપતા કાપતા બહુ સમય સુધી લડયા; વિવાદમાં વાદીઓ સામસામાની દલીલો ત્રોડી નાખતા લડયા કરે છે એમ. જયશ્રી પણ સંદેહમાં પડી કે સંવરને વરૂં કે મકરધ્વજને વરૂં ? એટલામાં તો અનંગે છોડેલા તીક્ષ્ણશરો વડે સંવરનું કવચ ભેદાયું અને શલ્ય અંદર પેઠું.

શલ્યપ્રહારથી અત્યન્ત કોપાયમાન થઈ સંવરે અર્દ્ધચંદ્રાકાર શરો છોડી અનંગરાજના ધ્વજ અને છત્ર, પદ્મનાળની જેમ વિના શ્રમે ખંડિત કર્યા. વળી એક ક્ષુરાકાર શર વડે ભિક્ષુ—સાધુના મસ્તકની જેમ, એના મસ્તકને મુંડી નાખ્યું, અને બીજા શરથી એના ધનુષ્ય અને દોરી બેઉ છેદી નાખ્યાં. પોતે ગર્વિષ્ટ હતો છતાં દૃઢ **વૈરાગ્ય** મુદ્ગર વડે શત્રુના **વેદોદય** રથને ભાંગીને ભુકો કરી નાખ્યો. એટલે કંદર્પ હાથમાં **ભય** ખડ્ગ લઇ સંવરની સામે થયો; રાવણ વાલિના સામે થયો હતો એમ. સંવર પણ તત્ક્ષણ વીરવૃત્તિને અનુસરી, રથ છોડી ભૂમિપર રહી **વિવેક** તરવારવડે એની સાથે લડવા લાગ્યો. બેઉ પોતપોતાની તલવાર વારંવાર નચાવતા નચાવતા વચ્ચે ઢાલ લાવી એકબીજાના પ્રહાર ચુકાવવા લાગ્યા એટલામાં, સુથાર ઘણ વડે શિલાને તોડે એમ કંદર્પે ખડ્ગનો ગાઢ પ્રહાર કરી સંવરની ઢાલ ભાંગી નાખી. ત્યાં તો યુદ્ધકળા નિપુણ સંવરે પોતાની **વિવેક** તલવાર વડે અનંગના ખડ્ગને છેદી નાખ્યું. એટલે મકરધ્વજે પોતાની **જુગુપ્સા** છુરિકા કાઢી; કેમકે શૌર્યવૃત્તિ કોઈ અલૌકિક વસ્તુ છે. પુનઃ સંવરે પણ વીરાચારને અનુસરી ખડ્ગ ત્યજી દીધું, અને **દંડત્રયવિરતિ** છુરિકા હાથમાં લીધી.

સર્વ યુદ્ધોને વિષે છુરિકાયુદ્ધ બહુ વિષમ હોવાથી દેવતાઓ વિસ્મય સહિત એ જોઇ રહ્યા. એમાં સંવરે અનંગની છુરિકાપર

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

એવી રીતે પ્રહાર કર્યો કે એ છુરિકાનું પાનું પડી ગયું અને હાથમાં ફક્ત મુઠ રહી. એ વખતે પણ સંવરે તો યુદ્ધનીતિને અનુસરીને પોતાની છુરિકા પડી મૂકી. હવે અન્ય શસ્ત્રોના અભાવે વીરશિરોમણિ સંવર અને જગદ્વીર કંદર્પ ઉભયે મલ્લયુદ્ધ આદર્યું. એ દેવતાઓ પણ સવિસ્મય નીરખી રહ્યા. આ યુદ્ધમાં શત્રુના ગ્રાહમાં પોતે ન આવતાં ધ્યાન રાખી સંવરે કંદર્પને ભૂમિપર પાડી દીધો. કારણ કે **यतो धर्मस्ततो जयः।** "આ સંવર સકળ વિશ્વને વિષે એકાકી વીરપુરૂષ છે. એનો જય થયો છે, એનો વિજય થયો છે. કેમકે એણે કામમલ્લનું માન કસુંબાની જેમ ચગદી નાખ્યું છે–" આવા સ્તુતિનાં વચનો કહી દેવતા તથા વિદ્યાધરોએ સંવર પર ઉત્કૃષ્ટ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી. સ્વયંવરા કુમારીની પેઠે જયશ્રીએ પણ એના કંઠમાં હર્ષસહિત વરમાળ આરોપી "તારા ભક્તની સામે હું નજર પણ નહિં કરૂં, હું તારો દાસ છું" એમ જીવિતાર્થી કંદર્પ દાંતમાં તરૂણું લઇ પુનઃ પુનઃ સંવરને કહેવા લાગ્યો; એટલે એને છોડી મૂક્યો. કારણ કે ક્ષત્રિયો કદિ પડતાપર પ્રહાર કરતા નથી. પછી સર્વ પરિચ્છદ જેનો છિન્ન ભિન્ન થઈ ગયો છે એવો એ કંદર્પ લજ્જાને લીધે નીચું જોતો ગુપ્તપણે પોતાના સ્થાનમાં જઇ રહ્યો.

ઘેર ગયો છતાં લજ્જાને કારણે પિતામહ મોહને કે પિતા રાગને પણ મળ્યો નહિ. કેમકે વીરપુરૂષોને લજ્જા મ્હોટી વાત છે. પિતામહ અને પિતા બેઉ પોતાની મેળે એની આગળ ગયા અને એને પ્રતિબોધનાં શબ્દો કહેવા લાગ્યા–અરે ત્રણજગતના વીર, ધીરતાના ધરણીધર, યુદ્ધમાં કોઇવાર જય થાય છે ને કોઈ વાર પરાજ્ય પણ થાય છે માટે હે વત્સ, પ્રાકૃત મનુષ્યની પેઠે ખેદ કરીશ નહિં. આવો પ્રતિબોધ સાંભળીને કામ પરાજ્યનું દુઃખ વિસારી દઇ પોતાના મોજશોખના કાર્યમાં વળગી ગયો.

અહિં સંવર વીર પણ રણક્ષેત્ર ખાલી કરીને હર્ષસહિત ચારિત્રધર્મ રાજાધિરાજને વંદન કરવા ગયો. જતાં માર્ગમાં પગલે પગલે બન્દિજનોએ ઉંચા હાથ કરી કરીને સ્તુતિ કરી કે–હે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ચારિત્રધર્મ ભૂપતિના સાક્ષાત્-મૂર્તિવંત પ્રતાપ! શત્રુઓરૂપી કૈરવવનને સંકોચનાર ચંદ્રમા! કામમલ્લનો પરાજય કરીને તેં નિશ્ચયે તારા ભુજબળને સાર્થક કર્યું છે. હે ધરાધીર મહાવીર સંવર! તારો જય થાઓ આવાં સ્તુતિના શબ્દો શ્રવણ કરતો કરતો રાજાધિરાજ ચારિત્રધર્મ પાસે પહોચ્યો; અને એને ચરણે પડયો. "આ વળી શી વાત છે" એમ એમણે આશ્ચર્યસહિત પૂછવાથી સર્વ વાતનો જાણુ સદાચાર પ્રતીહાર હતો એણે વિજ્ઞપ્તિ કરી કે "હે સ્વામી, આ સંવર કોટવાળ આપના ચરણકમળમાં નમે છે. અહિં આવતાં વેતજ એણે કામમલ્લનો પરાજ્ય કર્યો છે. આપનું કે આપના મહત્તમ-અમાત્ય આદિના સ્વરૂપનું એને પ્રથમ લેશ પણ જ્ઞાન ન હોવા છતાં મનોભૂ-કંદર્પ સાથે યુદ્ધ કર્યું છે. એ વીર શિરોમણીએ આપણા મકરધ્વજ શત્રુને લીલા માત્રમાં જીતીને મૃતપ્રાય કરી નાખ્યો છે." એ સાંભળીને ચારિત્ર રાજાએ હર્ષમાં આવી જઇ સંવરને લઇને પુનઃ પુનઃ આલિંગન કર્યું. ચારિત્રધર્મ ભૂપતિએ વળી એના સ્કંધની સુવર્ણ પુષ્પોવડે પૂજા કરી. આ પ્રમાણે રાજાએ સુદ્ધાં જેનું ગૌરવ વધાર્યું છે. એવો સંવર સૂર્ય, ચંદ્ર અને પૃથ્વીની હયાતિપર્યન્ત પોતાના પદનું પ્રતિપાલન કરશે.

આ પ્રમાણે નાના પ્રકારના અર્થદાનવડે જગત્‌ને સમૃદ્ધ કરતા અભયમુનિએ ધર્મરૂપી પ્રાસાદના શિખરપર કળશ ચઢાવ્યો દીક્ષાના દિવસથી આરંભીને વધતી વધતી શ્રદ્ધાવડે ચારિત્ર પાળતા પાંચ વર્ષ પૂરાં થયાં એ વખતે એને પોતાનો પર્યન્તસમય સૂઝી આવ્યો. અથવા તો આ સમયની પૂર્ણભાગ્યશાળી જીવોનેજ ખબર પડે છે. પર્યન્ત સમય નજીક છે. એમ જાણી અભયકુમારે પ્રભુને નમીને એમની અનુજ્ઞા મેળવી સકળસંઘની ક્ષમા માગી હર્ષસહિત અનશન આદર્યું. સમતારૂપી અમૃતકુંડમાં નિમગ્ન એવા એ મુનિએ, એ અવસરને રાધાવેધના ક્ષણસમાન સમજીને આ પ્રમાણે આરાધના કરી-અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને અરિહંતે કહેલો ધર્મ એ ચારનું મારે શરણ છે. મારાં દુષ્કૃત્યોની હું નિન્દા કરૂં છું, અને સુકૃત્યોની અનુમોદના કરૂં છું. શ્રી રૂષભદેવથી આરંભીને

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

શ્રી મહાવીર પર્યન્ત સર્વ તીર્થંકરોને તથા અપરક્ષેત્રનાં પણ સર્વ તીર્થંકરોને મારા નમસ્કાર હો, વળી શ્રી મહાવીર વર્ત્તમાન તીર્થંકર હોવાથી અને મારા તો ધર્મદાતાર હોવાથી એમને મારા પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર હો. એ અરિહંતપ્રભુઓજ મારૂં શરણ હો, એઓજ મારા મંગળિકરૂપ થાઓ. એઓ વજ્રના પંજર જેવા છે એટલે એમને પામવાથી મને કોઇ પ્રકારનો ભય રહેવાનો નહિં. વળી અનન્ત વીર્ય, અનન્ત દર્શન, અનન્ત સુખ, અનન્ત જ્ઞાન અને અનન્ત સમ્યકૃત્વ-ના ધણી સર્વ સિદ્ધભગવાનોને મારા નમસ્કાર હો. અષ્ટકર્મોને હણી પરમ પદ પામ્યા છે અને લોકના અગ્ર ભાગે રહેલા છે એવા એ સિદ્ધભગવાન મારા શરણરૂપ અને મંગળિકકર્ત્તા છે. વળી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રથી અલંકૃત અને અહર્નિશ ક્રિયાકાંડમાં નિરત એવા સાધુઓને મારા નમસ્કાર હો. એઓ પાંચ મહાવ્રતયુક્ત, શાન્ત, દયાવંત અને જિતેન્દ્રિય છે. એ સર્વે મારા શરણરૂપ અને મંગળિકરૂપ થાઓ. કર્મરૂપી વિષને ઉતારનાર મહામંત્ર સમાન અને કષ્ટરૂપી કાષ્ટને દાવાનલ સમાન-એવા જિનેન્દ્રભાષિત ધર્મને પણ મારા પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર હો. આ લોકનું તેમજ પરલોકનું સર્વ કલ્યાણનું કારણરૂપ એવો એ ધર્મ મારા શરણરૂપ અને મંગળિકરૂપ થાઓ. આ પ્રમાણે ચાર શરણો અંગીકાર કરીને, હવે એમનીજ સાક્ષીએ મારાં પાપોની નિન્દા કરૂં અને મારાં સુકૃત્યોની અનુમોદના કરૂં. આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાચારને વિષે જે કોઈ અતિચાર થયો હોય તે હું નિન્દું છું. ગર્હું છું. અને વોસરાવું છું. નિશંક્તિ આદિ આઠપ્રકારના દર્શનાચારના સંબંધમાં પણ જે કોઇ અતિચાર મારાથી થઇ ગયો હોય એને વારંવાર ત્રિધા ત્રિધા-મન વચન અને કાયાએ કરેલ હોય. કરાવેલ હોય કે અનુમોદના કરેલ હોય તેને નિન્દું છું.

મોહથી કે લોભથી મારાથી કોઈ સૂક્ષ્મ વા બાદર જીવહિંસા થઇ ગઇ હોય એને પણ ત્રિધા ત્રિધા ત્યજુ છું. હાસ્ય, કોપ, ભય કે લોભને વશ થઇને મારાથી કંઈ અસત્ય બોલાયું હોય તે સર્વ હું નિન્દું છું. અને ગર્હું છું. રાગથી કે દ્વેષથી, કોઇનું સ્વલ્પ કે

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

બહુ દ્રવ્ય મેં ઉચાપત કર્યું હોય એવા કાર્યને પણ હું નિન્દું છું. દેવ, મનુષ્ય કે તિર્યંચની સ્રી સાથે રાગગ્રસ્ત થઇ મેં કદિ મૈથુન સેવ્યું હોય તેને હું વારંવાર નિંદું છું. પુત્ર મિત્ર કલત્ર આદિ બન્ધુવર્ગ પર કે અન્ય પરજનો પર, દ્વિપદો પર, ચતુષ્પદો પર, ધન-ધાન્ય-જન કે વન પર તથા ઉપકરણોપર કે દેહપર કે હરેક કોઇ વસ્તુપર મને કંઈપણ મોહ થયો હોય તો તે પણ હું પુન: પુન: નિંદું છું. ચતુર્વિધ આહારમાંનો કોઇપણ પ્રકારનો આહાર રાત્રિને વિષે લીધો હોય તે પણ હું નિન્દુ છું. વળી માયામૃષાવાદ રતિઅરતિ, રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કલહ, પૈશૂન્ય પરપરીવાદ, અભ્યાખ્યાન અને મિથ્યાત્વશલ્ય-આ સર્વ પાપસ્થાનકોને પણ હું નિંદું છું. ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી અન્ય પણ કોઇ અતીચાર, દર્શનાચાર કે ચારિત્રાચાર સંબંધમાં, મારાથી થઇ ગયો હોય તે પણ હું નિન્દું છું.-ગર્હું છું. વળી બાહ્ય તપ સંબંધી કે અભ્યન્તર તપ સંબંધી પણ કોઇ અતીચાર મનવડે, વચનવડે કે કાયાવડે થઇ ગયો હોય તે પણ હું ગર્હું છું. સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં મિથ્યામોહને લીધે શુદ્ધ માર્ગને છોડીને અશુદ્ધની પ્રરૂપણા કરી હોય કે મિથ્યાત્વ લાગે એવાં શાસ્રોની પ્રશંસા કરી હોય-એવાં સર્વ પાપચરણોનું હું પ્રાયશ્ચિત્ત લઉં છું. વળી યંત્ર, ઉખલ, મુશળ, ઘંટી, ખાંડણી, ધનુષ્ય, શર, ખડ્ગ આદિ જીવહિંસક અધિકરણો મેં કર્યાં કરાવ્યાં હોય તે પણ હું ત્રિવિધ ત્રિવિધ ગર્હું છું.-નિન્દું છું, અને વિસર્જું છું. મેં જે જે દેહ અને ઘર ગ્રહણ કરીને પછી મૂકી દીધાં હોય તે સર્વ પણ હું આત્મપરિગ્રહ થકી વિસર્જું છું. કષાય કરીને કોઇની પણ સાથે મેં જે કંઇ વેર બાંધ્યું હોય તે પણ સર્વ હું પડતું મૂકું છું. નરકગતિમાં રહીને નારકોને, તિર્યંચગતિમાં તિર્યંચોને, મનુષ્યાવતારમાં માનવોને અને દેવભવમાં દેવતાઓને મેં મદાંધ થઇને કોઇ જાતની કદર્થના કરી હોય તે સર્વની હું ક્ષમા યાચું છું. અન્ય અન્ય ગતિવાળા મેં અન્ય અન્ય ગતિવાળાઓને જે કંઇ વ્યથા

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

ઉપજાવી હોય તે સર્વને પણ હું ખમાવું છું, મારે તો સૌની સાથે મૈત્રી જ છે. સર્વ જીવો મારા સ્વજન થઇ ગયા છે અને એ જ સર્વ પરજન પણ થયા હશે. સર્વ જીવો મારા મિત્રરૂપ બન્યા હશે તેમ તેજ સર્વ અમિત્ર એટલે વૈરી પણ થયા હશે. માટે રાગ કે દ્વેષ ક્યાં કરાવો ? હું તો મારો ક્ષેમકુશળ દેહ, બન્ધુવર્ગ અને અન્ય પણ જે જે સુસ્થાનને વિષે ઉપર્યુક્ત તે સર્વની અનુમોદના કરૂં છું. સમગ્ર જીવસૃષ્ટિને અર્થે જે ઉત્તમ તીર્થ પ્રવર્તેલ છે અને જે ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ પ્રરૂપેલો છે તે સર્વની પણ હું અનુમોદના કરૂં છું. જિનભગવાનના અથવા હરકોઈ બીજાના પ્રકૃષ્ટ ગુણો અને પરોપકાર વૃત્તિની હું અનુમોદના કરૂં છું. નિષ્પન્ન છે સર્વ કૃત્યો જેઓનાં એવા સિદ્ધભગવાનોની સિદ્ધતા અને જ્ઞાનાદિરૂપતાની પણ હું અનુમોદના કરૂં છું. નિરન્તર ક્રિયાકાંડમાં પ્રવૃત એવા અનુયોગી આચાર્યોના સર્વ અનુયોગાદિક વ્યાપારની પણ હું અનુમોદના કરૂં છું. ક્રિયારક્ત અને પરોપકાર તત્પર ઉપાધ્યાયોના સિદ્ધાન્ત શિક્ષણની પણ અનુમોદના કરૂં છું. અપ્રવૃત્ત અને સામ્યભાવી એવા સમસ્ત સાધુસમાજની સમાચારીની પણ હું અનુમોદના કરૂં છું. વળી ગૃહસ્થ એવો જે શ્રાદ્ધ સમાજ છે એમનું પ્રભુપૂજન, વૃતધારણ, ધર્મશ્રવણ તેમજ દાનાદિ વ્યાપારની પણ હું અનુમોદના કરૂં છું. ભદ્રકપરિણામી શેષજીવોના પણ સદ્ધર્મ બહુમાનાદિ વ્યાપારની પણ હું અનુમોદના કરૂં છું. હવે હું યાવજ્જીવ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરૂં છું—અનશનવૃત લઉં છું. અને એમ કરીને અન્ત્ય ઉચ્છ્વાસે દેહમુક્ત થઇશ.

આ ધ્યાનમગ્ન અવસ્થામાં વળી અભયમુનીએ પંચપરમેષ્ટિ નમસ્કારને કે શ્રી વીરતીર્થંકરને ચિત્તમાંથી લેશ પણ દૂર કર્યા નહિં.

એમ કરતાં કરતાં શુભતર ભાવ થવાથી દુષ્કર્મરૂપ પોતાના દાવાગ્નિને પ્રશાન્ત કરી નાખી, માન અને મોહરૂપી સર્પનો પ્રતિઘાત કરી, ગુણીજનોના આભૂષણભૂત અભયમુનિએ સાધુધર્મ પર ધ્વજારોપણ કર્યું અર્થાત્ એને પૂર્ણ દીપાવ્યો.

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust

પ્રાન્તે શુદ્ધ ને શુદ્ધ ધ્યાનમાં જ મૃત્યુ પામી અભયમુનિ પ્રવર સુખમય એવા ‘સ્વાર્થસિદ્ધ’ ને વિષે તેત્રીસ સાગરોપમની આયુષ્ય સ્થિતિ અને એક હસ્તની કાયાવાળા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવી કોઈ અત્યન્ત નિર્મળ શ્રાવકકુળને વિષે જન્મ લઈ વ્રત ગ્રહણ કરી પ્રાન્તે અભયમુનિ નિશ્ચયે મોક્ષ પામશે.

ઇતિ શ્રી બુદ્ધિનિધાન મગધદેશના મંત્રીશ્વર
શ્રી અભયકુમારનું ચરિત્ર સંપૂર્ણ.

સંપૂર્ણ

P.P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jun Gun Aaradhak Trust